

School
of
Theology
Library

.X 3
1795
v. 1

795
S. FRANCISCI
X A V E R I I

E SOC. J.

INDIARUM APOSTOLI
EPISTOLARUM OMNIUM
LIBRI QUATUOR

Ex Petro Maffejo, Horatio Tursellino,
Petro Possino,
& Francisco Cutillas.

*Accedit deinde earundem Chronotaxis; tum
Index multiplex, & Appendix.*

OPERA R. M.

Olim Soc. J. Sacerdotis in Castellana Provincia.

BONONIÆ

Apud Gasparem de Francisca ad Columbæ Signum.
SUPERIORIBUS ANNUENTIBUS.

CANCELED DUPLICATE
WOODSTOCK COLLEGE LIBRARY

Research

1971

1972

1973

1974

1975

1976

1977

1978

1979

1980

1981

D. O. M.

FRANCISCO . XAVERIO . IDIAQVEZ

LOJOLAE . AC . XAVERII . DOMVS

DVCIS . GRANATAE . AD . EGAM

HAEREDI . NATO

QVI . SANCTI . COGNOMINIS . VITAM

SVB . IGNATII . VEXILLO . IMITATVS

INDOS . PARITER . ADIRE . CONTENDIT

DEVM . INTEREA . ITA . COMPELLANS

DOMINE . SI . TV . ES . JVBE

ME . VENIRE . SVPER . AQVAS

HVNC . EA . DEJECTVM . SPE

CENTENIS . ILLO . PRO . SE . MISSIS

HISPANIA . ET . ITALIA

CEV . ALTERVM . BORGIAM . SVSPEXIT

MVNDI . SVI . QVE . CONTEMPTOREM

PRVDENTIA . ET . PROBITATE . CONSPICVVM

LITERIS . SACRIS . PRAESERTIM . ET

HVMANIORIBVS . EXIMIVM

CARITATE . CVM . IN . OMNES . TVM . MAXIME

IN . AERVMNARVM . SOCIOS . PARENTEM

VIXIT . AN . LXXIX . M . VI . D . VII .

OBIIT . KAL . SEPT . AN . MDCCXC .

GRATI . ANIMI . MONVMENTVM . B . M . F .

R . M . MINIMVS . IN . CHRISTO . FILIVS

I N D E X

Eorum, quæ in utroque Volumine continentur.

V O L U M I N E I.

Prolegomena in S. Xaverii Epistolas.

1. De præcipuis earum editionibus, de novæ necessitate, ac de præsentis ratione.

EPISTOLA

2. Horatii Tursellini ad Franciscum Toletum S. R. E. Cardinalem.

EPISTOLA

3. Petri Possini ad Sfortiam Pallavicinium S. R. E. Cardinalem.

PRÆFATIO

4. Ejusdem ad Patres, & Fratres Societatis Jesu.

5. Ex Viennensi earumdem epistolarum editionis Præfatione.

6. Ipsarum ordo vetus, & novus: novus vicissim, ac vetus ordo in Chronotaxi.

7. Petri Possini Indiculus exegeticus, notationibus illustratus, & emendatus.

8. Epistolarum omnium Chronotaxis, qua & singillatim tempora firmantur, & graviora cum menda, tum variantes etiam lectiones discutuntur.

9. Index eorum, quibus Epistolæ missæ sunt.

10. In-

VI

10. *Index Epistolarum secundum præcipua earundem argumenta.*

EPISTOLARUM S. FRANCISCI XAVERII
LIBER PRIMUS, ET SECUNDUS.

V O L U M I N E II.

EPISTOLARUM S. FRANCISCI XAVERII
LIBER TERTIUS, ET QUARTUS.

APPENDIX.

Horatii Tursellini Epistolæ novem, et una Petri Massèji, ex integris excerptæ.

S. Xaverii suffragium, ac duplex declaratio; necnon fidei contestandæ formula.

Index alphabeticus eorum, quæ utroque Volumine comprehenduntur.

ERRA-

*Romanis numeris prolegomena, reliqua
notantur Arabicis.*

pag. vii. lin. 35. nostro	- - - -	nuestro
p. x. l. 30. societare	- - - -	Societate
p. xix. l. 29. Navarrete	- - - -	Navarrete
p. xxv. l. 3. de decendo	- - - -	dedecendo
p. lv. l. 6. post vulg) de Yurea, adde	& Bonifacius	
<i>Ferrarius, tunc Bononiæ Legatus, & Philibertus.</i>		
ib. l. 7. de quo	- - - -	de quibus
p. lxii. l. 17. depræbendi	- - - -	deprebendi
p. lxvi. l. 25. penè	- - - -	penè
p. lxxiii. l. 10. 11. 12. 13. Eidem,	adde	Indidem.
p. lxxxv. l. 23. cœperim	- - - -	ceperim
ib. l. 28. cœpi	- - - -	cepi
p. cxxiv. l. 20. Sep.	- - - -	Sept.
p. cxxvii. l. 12. contracta	- - - -	contractæ,
p. 6. l. 17. meâ interest	- - - -	mea
p. 8. l. 24. erga eundum	- - - -	eundem
p. 9. l. 20. Inurea	- - - -	Jurea. V. p. Lv.
p. 16. l. 23. predicandæ	- - - -	prædicandæ
p. 25. - - - - -	- - - -	V. p. Lvi. Lviii.
p. 43. l. 19. auspiciamur	- - - -	auspicamur
p. 49. l. 20. opus fuerint	- - - -	fuerit
p. 56. l. 21. quærentes	- - - -	querentes
p. 64. l. 15. ab posteritatis	- - - -	ad
p. 84. l. 5. idolis;	- - - -	idolis,
p. 92. l. 13. feret?	- - - -	feret,
p. 100. l. 11. solent,	- - - -	solent
p. 120. l. 5. quâ cum	- - - -	eum

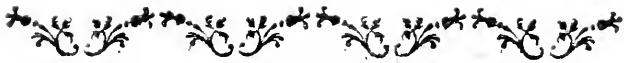
VIII

ERRATA

CORRIGE

pag. 135. lin. 15. quoque modo, conti-	-	quoque modo
gerint - - - - -	-	contigerit ;
p. 148. l. 21. considerare - - -	-	confidere
p. 160. l. 15. committetur - - -	-	comitetur,
p. 163 l. 15. <i>Ferandez</i> - - -	-	<i>Fernandez</i>
p. 172. l. 28. exaltandis - - -	-	exantlandis
p. 174. l. 24. Dei benefico - - -	-	beneficio
p. 187. l. 2. Micahël - - -	-	Michael
p. 200. l. 13. rescipiscentis - - -	-	resipiscentis
p. 248. l. 22. idolatrarum - - -	-	idololatrarum
p. 270. l. 30. Chrisriani - - -	-	Christiani
p. 206. l. ult. <i>ibi</i> - - - - -	-	<i>sibi</i>
p. 307. l. 1. videtur - - - - -	-	dele
p. 324. l. 28. resque - - - - -	-	resque ,
p. 331. l. 13. <i>operit</i> - - - - -	-	<i>aperit</i>
p. 332. l. 20. animoran - - - - -	-	animorum
p. 333. l. 20. Martino - - - - -	-	Martinio
p. 335. l. 15. <i>Inureæ</i> - - - - -	-	<i>Jureæ</i>
p. 338. l. 27. <i>præstantissima</i> - - -	-	<i>præstantissimo</i>
p. 246. l. 21. <i>Manapuros</i> - - - - -	-	<i>Manapares</i>
p. 348. l. 22. <i>suppellectili</i> - - -	-	<i>supellectili</i>
p. 351. l. 6. Martino - - - - -	-	Martinio

PROLEGOMENA
IN S. XAVERIUM.

*De primis, atque præcipuis Epistolarum
S. Francisci Xaverii editionibus, de
novæ necessitate, ac de præsentis
ratione.*

Accedunt Vindiciæ Xaverianæ.

I. **C**Um novæ adornandæ, primas omnium, et accuratissimas epistolarum S. Xaverii editiones conquirerem, in quibus seu solæ sive aliis permixtæ prodierint, in locupletissimis Bononiæ atque Florentiæ bibliothecis nullam plane inveni, typis ante ann. 1565. mandatam. Ab hoc autem anno Michael Tramezzinus Italice Venetiis inter indicas et annuas Soc. J. literas, nonnullas edidit Xaverianas, quas animadverti ac dolui a Maffèjo in Indicis et Japonicis fuisse prætermittas. Prodierant jam Venetiis, ait Lagomarsinius in Julium Pogianum tomo 4. p. 75., Michaelis Tramezzini opera ac typis, tria ejusmodi Epistolarum volumina, primum quidem atque alterum anno 1559. tertium vero anno 1562. quibus quartum... anno 1565. ab eodem typographo additum est. Ego vero tria illa priora videre nondum
Tom. I. a potui.

potui. *Sequenti anno 1566. prodiere Lovanii binis formis varioque ordine distributæ: Epistolæ Indicæ de stupendis et præclaris rebus, quas divina bonitas in India et variis insulis per societatem nominis Jesu operari dignata est, dicatæ amplissimo D. D. Orboni S. A. E. Episcopo Cardinali Albanensi et Augustano a Joanne Rutilio Sembergio earamdem interprete; qui in præfatione volumen aliud se parare azebat in quinque vel sex libros distributum, in quorum primo, inquit, tibi sumus daturi beati P. Francisci Xaverii, si fieri potest, omnes epistolas. Quibus satis significat, sibi jam magnam illarum copiam in promptu fuisse, quamvis in duplici illa editione unam integram, et breviora tantum aliarum excerpta vulgaverit. Incompertum mihi, an aliquam Xaverii epistolam ediderit Antonius Bladius, qui Romæ anno 1556. sub titulo Avvisi particolare delle Indie egregiam edidit P. Melchioris Nuñez epistolam ad S. Ignatium de morte S. Xaverii, ejusdemque Goam incorrupti corporis translatione. Ex decima quinta Fogiani Epistola die 23. Julii 1565. quinto Mario Corrado missa cognoscimus, inquit Lagomarsin. ib. p. 73. fuisse nimirum numero viginti illos viros, quibus a Romano Pontifice atque aliis etiam Principibus negotium datum fuerat latine convertendi eas litteras, quas Societatis Jesu homines, in Indiam, Christianæ Religionis introducendæ propagandæque causa, Francisco Xaverio duce, profecti, plurimas, sive italicæ, sive hispanicæ, sive lusitanicæ scriptas, de sua opera diligenti
atque*

atque fidei, deque rerum, Deo adjuvante, successibus in Europam, jam inde a Paulli III. Pontificatu ad hæc usque Pii IV. Pontificis tempora mittere non desistebant: Corradum quidem inter eos fuisse, quibus ejusmodi provincia demandata fuerit, et Pogiani hæc Epistola docet, et Antonius Amantius in ipsius Corradi vita testificatur. *Videsis ibidem plura, quæ clarus Pogiani illustrator accurate conguessit. Si quis Rutilium Sombergium inter illos viginti censuerit, non admodum repugnabo: quos inter ego quidem fuisse non arbitror Petrum Maffejum, qui sub idem tempus Societatem ingressus, quinquennio post, anno scilicet 1570., Romæ primùm edidit latinè conversas, quas ante biennium de Indicis ac Japonicis rebus literas lusitanicè prodiderat Emmanuel Acosta, ut est in Maffeji vita, Bergomensis operum ipsius editioni præfixa. Supplementum Bibliothecæ Scriptorum Soc. Jesu, quod cum aliis clarissimi bonæ mem. viri Francisci Antonii Zaccariæ mss. amicus meus Faustinus Arevalo sibi comparavit, Indicarum literarum editionem primam refert his verbis: Lettres envoyées des Indes, et traduites de l' Italien. Parisiis, Joan. Corbon, 1545. in 8. Harum editionum usum cum præconcepta meâ opinione utiliorem novæ conficiendæ viderem, aliarum majus incessit desiderium, quas apud Hispanos ante Tursellinum vulgatas fuisse compereram. Verùm cum eas Romæ per absentes etiam amicos frustrâ quæsierim, ipsas hic tantum indicabo.*

2. Nicolaus Antonius in Bibliotheca nova Script.

Hisp. definitè prodit: Scripsit Xaverius vernaculâ Castellæ lingua epistolas 41. verè Apostolicas. Has Joannes Suarez Conimbricensis Episcopus in lucem protulit, excudique fecit Compluti apud Joannem Iniguez de Lequerica 1575. 4. Hac editione certo rarissimâ, rarior etiam videtur alia Hispanica indicarum et aliarum gentium literarum, quas ante annum 1557. a se typis vulgaritas memorat illustrissimus Ecclesiæ Cordubensis Decanus D. Joannes de Cordova Epistolâ cedro dignâ, duci Sessano ac Terranovano, Sobrino suo, cum illis a se missâ. Longior illa quidem, et hoc etiam loco aliena videretur, nisi et Xaverii literarum Hispanicam editionem primâ indicaret, et singularem viri amplissimi laudem contineret: his autem fiet, ut eximia hæc Epistola, quam nondum editam existimo, cum omnibus Xaverii studiosis, primariisque Hispaniarum domibus futura sit gratissima, tum etiam aliis, in quibus Catholicæ Religionis ardor incalescat, non injucunda. Hanc ipse Florentiæ exscripsi ex cod. 23. Magliavechiano classis 35., cujus exterior titulus est: S. Ignatii Loyolæ, et aliorum opuscula. Codex autem ipse videtur sub tempus Pii PP. IV. descriptus, cujus constitutionem ad calcem recenset. Et quoniam epistola ipsa Hispanos maximè spectat, en Hispanum ejusdem exemplum.

Carta del muy Illustre Señor Don Juan de Cordova, Abad y Señor de la Villa nueva, de Rute, y de Sambra, Dean y Canonigo de Cordova, &c. al Illustre Señor el Duque de Sessa y Terranova, &c. Conde de Cabra, y Señor de la ca-

la casa de Baena sobre las cartas de la Compañía que hizo estampar, y dedicò a esse Señor.

3. Despues que Dios N. S. me diò conocimiento del beneficio, que me hizo en traer a mi casa a estos sus servidores verdaderos de la Sancta Compañía de Jesus, por medios que no considerè, ni pudieron caer en meritos míos, ha sido tanto lo que me ha movido su buen exemplo, y Christiana conversacion, que desseo que todo el mundo les comunicasse; quanto mas V. S. Illña, a quien tengo tantas obligaciones: para servir y encaminar qualquiera bien por el mayor Tio en los dias; y aun en el amor, y que mas desseo a V. S. su salvacion, quise emprehender este negocio, conociendo por la experiencia, que de mi mismo tengo, quanto fruto se espera del, pues quien ha podido tanto, que ha movido un plomo tan pesado y tan duro, como soy yo; no podrá tratar con persona tan olvidada de su espiritual bien, que no la haga bolver en sí con fiotable sentimiento de su propria miseria; y suave gusto de las cosas del Cielo; quanto mas a V. S., que tan de veras dessea salvarse, y tan buenos aparejos tiene para exercitarse en los bienes comunicados de la mano de Dios. Harto ayuno estaba yo desto antes de tratar con estos siervos de Dios, y despues que les he comunicado con el buen olor de su sancta doctrina han despertado el sueño, con que mi conciencia dormia en muchas culpas, y descuidos. Los quales me daban prognostico de ruina

paradero ; porque qual es el camino , que en este mundo llevamos , tal nos ha de suceder en el otro . Y lo que mas me persuadio a creer que esta era del vando de Dios , fue que estando yo muy sospechoso de la novedad , que oia tener sus institutos y manera de bivar , antes que les comunicasse ni viesse , no solo no les era aficionado , mas antes contrario , aunque siempre dessee acertar en la verdad deste negocio , como cosa que no solo tocaba a mi , mas a la honra de Jesu Christo , al qual ha muchos años que he desseado ofrecer alguna obra , en que fuesse muy servido , y las almas aprovechadas . Y para por mi mismo poderme satisfacer mediante su divino favor , cuyo zelo he tenido en esto , acogi en mi casa a dos desotos religiosos , que venian llamados por parte de mi Señora la Marquesa de Pliego , y desta ciudad de Cordova , para dar orden como en ella se fundasse un Colegio desta Santa Compañia de Jesus ; y en estos dos Religiosos , y en otros que despues vinieron y estubieron algunas semanas en mi casa , que para mi fueron un momento , conoci tantas virtudes con una profunda humildad , y zelo de la honra de Dios y provecho de los proximos , que estando ya muy satisfecho de sus personas , quise informarme muy por menudo de todo su instituto : y vistas sus Bulas y confirmaciones Apostolicas , constituciones , reglas , y manera de proceder en el servicio de Dios con un maravilloso fin de emplearse enteramente en el aprovecha-

chamiento espiritual de las animas, y gloria y honra de Dios, entendi ser gente enviada de su divina mano para gran bien de su universal Iglesia, y estoy cierto, que qualquiera persona que les tratare, entenderá dellos lo que yo, y que será apróvechado en las cosas de Dios y zelo de su servicio. Y pues V. S. Illma no les tiene tan a la mano para gozar deste bien, yo como padre a hijo en amor, y siervo suyo, *he procurado que se impriman ciertas cartas que han venido por diversas vezes de las Indias y de otras partes*, por donde andan repartidos estos varones de Dios, para convertir las animas redemidas por la sangre de Jesu Christo nuestro Dios y Señor, en las quales se muestra a lo claro lo que el Señor Celestial obra por medió dellos. Cosa es que mueve mucho a confundirnos, ver que hombres como nos otros tengán tanto esfuerzo y aliento, que olvidados de si mismos, de todos sus intereses humanos, y de sus mismas patrias y quietud, hechos peregrinos vayan por el mundo, y passen por entre los infieles y barbaros, y de tan diferentes y estrañas naciones, y hagan vida entre ellas con gran trabajo y peligro de sus personas por servicio de su criador: y que nosotros en la Iglesia Christiana con profession de bautismo, estandonos en nuestras casas descuidados, seguros, y tan servidos, no solamente no servimos a Dios, ni le amamos, sino que queremos ir a la mano a los que le sirven. *Lea pues V. S. estas cartas*, que bastan por testimonio

de la buena vida destes servidores de Jesu Christo; y *per ellas*, entanto que V. S. no les comunica, *conocerà quàn a lo vivo nos representan el estado Ecclesiastico de la primitiva Iglesia*, que por nuestros pecados tanto se avia apartado de su primera institucion. Pareceme que ofendiera mucho a V. S. sino repartiera con el deste tesoro; y no serà pequeña la autoridad que se le diere, reteniendole V. S. Illña en su poder, para que puedan hallar y andar en las manos de todos con este favor; ni serà menor el provecho espiritual que ganará V. S. en atentamente leerle: aunque de como ello passá a como aqui se escribe, ay grande distancia. Porque nadie ay segun se vee, que pueda capacilmente representar lo que el espíritu del Señor obra el dia de oy por estos medios; como se sabé por los que tratan en la navegacion del Serenissimo Rey de Portugal; cuya gran aficion y devocion a esta compañia de Jesus es muy notoria en toda España: pues no solamente en su reyno, mas aun en la misma India, y en los senos del mar, que por su mandamiento se navegan, ha mandado hacer muchos Colegios y casas desta Santa compañia de Jesus en gran aumento de la fe Catholica y Religion Christiana: y en todas las partes, assi de los infieles como de España, Francia, Italia, Flandes, Alemaña; en tan breve tiempo como ha que se ordenò esta Santa Religion, tiene ya casas y colegios fundados. Y de mas desto por la autoridad de la Sede Apostolica,

lica, de quien tiene tantos privilegios y particulares concesiones muy favorables, como por la devocion que *el Emperador nuestro Señor tiene a esta compañía*; a la qual ha dado en Sicilia renta para dotarse dos Colegios, debe todo el mundo tenerla en gran veneracion, como espero en Dios se ternà. Y para esto ayudará mucho saber que hay en ella personas no solamente Ilustres, mas aun señaladas en letras divinas y humanas, como parece por los que cada dia envia de su mano el Sumo Pontifice à negocios espirituales de grande importancia por todas partes. *Son pues estas cartas como un pequeño retrato de lo que al vivo passa*; que es tanto; que no bastara mi pluma para escribirlo; y debense muchas gracias a Dios; que en estos tiempos tan trabajosos ha hecho un tan gran bien a su Iglesia, y no menor a V. S.; pues del que à mi hizo en traer estos operarios de su viña a esta casa de V. S. y haberse edificado para ellos, siendo ya de la de V. S. Illña, le cabe la mejor parte; y ha sido particular; que en la Andaluzia ha sido esta la primera; de donde se derive este gran fruto a las animas en toda ella. Nuestro Señor la Illña persona de V. S. guarde; y estado a creciente. De Cordova.

Illño Señor.

Besa las manos de V. S. Illña
D. Joan de Cordova.

4. *Quamquam subscriptionis tempus in apographo desideratur, est tamen ex ipsis literis manifestum, Carolo V. Imperatore Hispanias moderante fuisse conscriptas: quem abs dubio spectant ea verba: propter amorem, quo Imperator dominus noster societatem hanc prosequitur, cui reditus in Sicilia concessit, quibus Collegia duo sanciantur. Atqui Carolus ante finem Sept. 1556. et hispaniarum regnum in filium, et Imperium transtulerat in fratrem: ipse autem Joannes de Cordova labente anno 1553. societatis hominibus uti cœpit, teste Orlandino l. 13. n. 45. Interea igitur, absoluto jam ab ipso Joanne Corduensi collegio, excussæ sunt illæ literæ, ac pro eximio thesauro Duci Sessano missæ. Egregia quidem est laus et commendatio, qua Joannes, jam Deo plenus, easdem prosequitur, quamque libens latinè quoque redderem, nisi me nimia præfationis prolixitas absterret. Profecto nemo negaverit, effusam istam viri amplissimi laudationem quam optime in Xaverii literas convenire; atque has in primis fuisse, quæ ante illud tempus sæpius ex Indiis allatæ Hispanorum manibus terebantur. Illustræ hujusce rei argumentum suppeditat Orlandinus lib. 5. n. 6., ubi singularem Hieronymi Natalis vocationem narrans; Acerrimus, inquit, omnium stimulus fuit Xaverianæ exemplar epistolæ ab amico missum: ubi post commemoratam ingentem inter indos animorum messem, de confirmata societate ab Apostolica sede Franciscus Deo gratias agebat. Eodem lib. 5. n. 65.: Recentissimæ, inquit, Xaverii literæ a Lusitano Rege*

ge (ad Curiam Castellæ) missæ, et de suggestibus in concione perlectæ, mirum est quantum in hominum pectoribus ardoris injecerint. *Atque hæc anno 1545. Xaverii agebant literæ quæ manuscriptæ circumferebantur. Le eisdem jam editis idem Orlandinus anno 1556. lib. 16. n. 46. quædam, ait, literæ de rebus, quæ a Societate in India gerebantur, ex Lusitania, ubi typis impressæ fuerant, allatæ multorum animos demulserunt. Cum æque potuerit hanc Lusitanam editionem Decanus Corduënsis procurare, atque deinceps Complutensem Antistes Conimoricensis, de quo superius a numero secundo; sitque præterea manifestum ex producta Decani epistola, ab eodem ante concessa Philippo II. Hispaniarum regna sub finem 1555., editionem suam Sessano Duci fuisse mandatam, hanc equidem opinor ad Orlandino indicatam. Verùm hæc, fateor, ex conjectura; quæ de aliis editionibus sequuntur, eisdem perlectis judicamus.*

5. P. Horatius Tursellinus S. J. anno 1596. edidit Romæ cum vita S. Francisci Xaverii epistolæ ejusdem 52. ex hispanico latine redditas, & in libros 4. distributas; quæ tum alibi, tum Antuerpiæ an. 1657. summaris auctæ; Lugduni verò an. 1670. paucis e Maffejo, seu aliunde adscitis prodierunt. Ex hac editime sumpsisse videtur Patrignanius, quam in versione italica sextam fecit libri tertii Tursellini, ex qua nos pauca Maffejanæ adjecimus. Ab anno 1651. ediderat Romæ P. Petrus Possinus S. J. novas Xaverii epistolæ 18. libro quinto: hæc autem omnes 70. Tursellini ac Possini literæ libris quinque recussæ sunt

Pra-

Pragæ an. 1667: eodem nimirum, quo Possinus priores illas 18. simul cum aliis 72, quas undique collegerat, ordine temporum tributas libris septem sub Novarum Epistolarum nuncupatione eisdem quibus antea librum quintum Varesianis typis Romæ vulgavit. Prodiit ibidem an. 1681. secunda eorundem librorum septem editio ex nova cum archetypis collatione in Indiis factâ, emendata. Hac quidem emendata Possini editione usus est editor Coloniensis, qui anno 1692. post libros Tursellini quatuor, illos etiam Possini septem recusit; sed ita inconcinnè, ut post 4. Tursellini libros & Possini quintum ex editione Pragensi, septem ejusdem Possini libros exhibeat. Quibus fit; ut hæc editio, quæ una est omnium, quas noverim, amplissima, & duplicatas 18. libri quinti epistolas contineat, & omnes trino temporum ordine distribuatur, non sine magno legentium tædio & incommodo.

6. Ut autem lector per se certiolem de hac amplissima editione sententiam ferre possit, brevem ejus præfationem exscribam, ex hactenus dictis a quovis facilè emendandam. Habes, inquit, benevole lector, epistolas a S. Francisco Xaverio Indiarum Apostolo conscriptas, veteres et novas; ita appellatas, quòd priores citiùs collectæ, citiùs ad prælum et lucem venerint, posteriores verò tardius coacervatæ, recentius fuerint vulgatæ, quamvis aliàs harum complures ordine temporis veteribus quibusdam sint antiquiores. Epistolæ veteres libris quinque continentur, et cum alibi, tum etiam Pragæ typis uni-

universitatis Carolo-Ferdinandæ in collegio Soc. J. impressæ fuerunt. Novæ per septem libros divisæ, non ita pridem Romæ lucem primò aspexerunt. Ego omnes simul in unum et parvum quidem volumen digessi, ut ab omnibus atque in primis a Missionariis facilè conferri ac circumferri possint. Sunt illæ succo Spirituali plenæ, quem si liberaliter hauseris, fiet in te fons aquæ salientis in vitam æternam. Plura non dico; quia tacente me satis loquitur magnum Xaverii nomen, et opus suum commendat. Vino bono hederà opus non est. Vale. *Fraudi lectoribus esse non debet in eadem editione primæ pagine conspectus, in qua epistolæ universim dicuntur novâ cum archetypis in Indiis, aliisque terræ partibus facta collatione accuratius emendatæ: cum in ea vix ulla appareat emendatio præter superius dictam Possinianam.*

7. *Miror equidem post tres illas Possini librorum septem editiones, an. 1747. Viennæ Austriæ quinque dumtaxat libros ex editione Pragensi a Bibliotheca Mariana Soc. Jesu fuisse recussos, satis quidem eleganter binisque non contemnendis iconibus adornatos. Miror etiam profecto, quòd P. Franciscus Cutillas Soc. J., qui S. Xaverii epistolas hispano idiomate reddendas susceperat, ut piis Augustissimæ Hispaniarum Reginae votis satisfaceret, quæ se illarum teneri desiderio significarat, eisdem usus sit libris quinque in editione hispanica Matritensi an. 1752, aliis turpiter seu ignoratis sive neglectis. Noverat certè latinas omnes Xaverii epistolas P. Josephus Antonius Patrignanius, qui Venetiis*

vetis an. 1716. italicè vulgavit libros Turselli, 4., duabus literis ex auctiore Possini editione ad calcem adjunctis; quare autem reliquas prætermiserit, incertum. Porrò duas prodiisse Gallicas eandem versiones, primam 1598, alteram, operà Ludovici Abelly Parisiis an. 1660, didici ex laudato ms. Supplemento Bibliothecæ Scriptorum Soc. Jesu.

8. Sed ad Cutillatem nostrum redeamus, cujus editio novæ huic perficiendæ usui mihi fuit non inutili. Is etenim ex editis 70, quas præ manibus habebat, tres omnino expunxit, nimirum Tursellini decimamquartam libri primi, & duodecimam libri 2; Possini autem decimamtertiam editione prima, quæ in posterioribus decima est libri 4: his autem tribus, e codicibus hispanis quatuor alias suffecit, numerumque 71. complevit, collatis nonnullarum autographis, atque apographis aliarum. Præmonuit ille quidem, tam integras epistolas quàm fragmenta e codicibus hispanicis deprompta appositis uncinulis a se distinctum iri ab aliis e latino conversis; verùm id ab eodem neglectum non in fragmentis modò & plerisque variantibus, sed in integra etiam epistola, ut ex perpetua collatione mihi innotuit, & in Chronotaxi commodius declarabitur. Huic maximè, quam dixi, Chronotaxi conficiendæ optaram equidem, ut Cutillas noster, quem inter & Tursellinum Possinumque tanta est in epistolarum subscriptionibus temporum varietas, fontes indicasset, ex quibus varias illas temporum notas in epistolas suas derivavit. Ille enim quatuor universim recensuit autographas literas, quarum

rum duas acceptas refert Regio Salmantino Collegio, aliarum unam adservari in Sacrario Excellentissimæ D. Ducissæ del Infantado, alteram in Excellentissimi D. Ducis Bejarensis Sacrario; sed nullum præterea verbum, quo eas dignoscamus. Commemoratur item fragmenta complura, quæ sibi codex præstantissimus suppeditavit a quodam S. Xaverii Socio conscriptus, & in Collegio Villareji a fontibus, vulgò Villarejo de Fuentes, adservatus. In hoc ms., inquit, viginti quatuor S. Xaverii ad Franciscum Mansillam epistolæ memorantur, cum nobis quatuor tantummodò supersint. Nempe Cutillas, qui non nisi quatuor in Tursellino viderat, alias 24. ad Mansillam ignorabat, quas Possinus libris septem inseruerat. Id quod ms. Villarejensis cum Goano germanitatem prodit, ex quo sunt illæ epistolæ Possino subministratæ.

9. Præterea conferenti mihi Possini epistolam decimam libri 5: P. Paulo Heredæ Cocinum, ex Archio Goano depromptam, cum septima anni 1552. apud Cutillatem: Cuidam Patri e Soc. J. Cocinum, Goà 2. Apr., manifestè apparuit idemet esse utriusque epistolæ argumentum, uberius quidem plerumque apud Possinum, sed in fine mutilum; in altero contra, initio & medio contractius, in fine verò perfectum. Cutillas, qui hanc epistolam ex aliquo ms. nobis donavit, nullos ei apposuit uncinulos, quibus in id genus literas distinguendas usurum se promiserat. Ut igitur istam abs dubio, sic etiam facitè crediderim aliarum epistolarum subscriptiones e probatis fontibus fuisse nonnumquam ab ipso in editarum locum substitutas:

Ne-

Neque enim est vero simile, tam annorum & mensium numeros, quàm ipsa mensium nomina solo arbitrato vel oscitantia fuisse a viro prudente sæpius commutata. Contra equidem opinor, subscriptionum formulas, quæ apud Tursellinum solis quatuor prioribus literis, apud Possinum omnibus adjunguntur, a Cutillate, forsitan plerumque ad aliarum formam fuisse confectas; cum eas, ubi etiam merus Tursellini apparet interpres, nunquam prætermittat.

10. His ita a me constitutis, peropportunè accidit, ut a viro egregio D. Antonio Burriel, editis & hispanicè & italicè operibus claro, de Cutillatis editione quærerem, quocum olim in Toletana provincia fuerat commoratus. Is etenim affirmavit, se Superiorum jussu Complutenses Codices discussisse, ex eisque nonnullas S. Xaverii literas exscripsisse, aliquas etiam in Castellanam linguam convertisse, quæ in Cutillatis editione circumferuntur. Quamvis autem a tam diuturno tempore certius aliquid de singulis non meminerit, tamen hispanicæ editioni novum hinc accedit auctoritatis pondus & commendatio a præstantissimis mss. Complutensibus. Quæ quæcumque in ea occurrerint nova, huic nostræ suis quæque locis inseremus: Chronologiam verò & graviora quædam alia in Chronotaxi perpendemus. Atque hæc de præcipuis editionibus, quæ usui nobis fuerunt, dicta sufficiant. In laudato supplemento ms. hæc præterea, si quæris, recensentur: Rhedonis, 1595. in 12: Parisiis, Sebastian. Gramois, 1661. in 12: Cadomi, 1668. in 12: Lugduni, 1682. in 12: selectæ S. Francisci Xaverii epistolæ, Varsoviæ 1739. in 8.

II. Jam verò novæ necessitas cùm ex dictis de aliis imperfectis, tum etiam ex earundem raritate facilè constat. Accedit, quòd editiones latinæ omnes oculis, id est indice carent, ut verbis utar Bollandianorum t. 2. Maji p. 132, quibus egregium cæteroquin opus P. Georgii Crugerii de Sacris Bohemix cineribus sagillant. Namque deficiente generali rerum indice, argumenta plurima quæ a S. Xaverio de rebus seu morum et fidei, sive politicis, historicis, geographicis, et naturalibus magnâ doctrinarum copiâ, ingenio et sapientia singulari, parique diligentia tractantur, eos ferè omnes latent, qui otio non abundant et discendi studio, ut ea dedita operâ pervolvunt. Nec opus est pluribus, ut qui quavis studiorum ratione temporum angustiis premuntur, facilè intelligant quanto usui ac temporis compendio esse soleant ejusmodi rerum indices, præsentim in opere vario et multiplici, ac magno epistolarum numero constante. Hinc non adeo mirum accidit, quòd nonnulla Xaverii scripta, quorum ipse meminît, eos etiam latuerint, qui de ipsius operibus diligentissimè scripserunt. Certe nec Bibliotheca Scriptorum Soc. Jesu, nec Hispanica Nicolai Antonii recens Matriti plurimum operâ magnifice recussa, ulla Xaverio tribuit scripta præter epistolas, catechismum Malabarium, ac brevem doctrinæ epitomem Lusitanicè scriptam, quæ totam orientem pervagata magni semper sit facta; cum ex ejusdem Xaverii literis appareat, catechismos etiam Malacensem et Japonicum ab eodem fuisse elaboratos; quin et librum Sinicum et Japonicum de origine mundi, et vitæ Christi my-

Tom. I. b ste-

steriis. De Japonico meminerat etiam Orlandinus lib. 14. n. 133. his verbis: S. Xaverius librum ad informandos Japones Cangoximæ composuerat: ubi inter cetera Christi vitam et septem psalmos de pœnitentia; litaniasque descripserat... Sacros etiam Ecclesiæ festos, rationemque perfacilem, qua præcipuam quamque feriam in eis cognoscerent, invenirentque, apud eos reliquit. Atque hæc omnia Japonico sermone conscripta. His adde conciones, quas idem memorat Orlandinus l. 14. n. 147.: Nec, inquit, intermittebantur Amangucii conciones. Eæ erant Xaverii elucubrations hispanicæ in unum redactæ volumen, et a Paulo sanctæ Fidei in Japonicum translatae sermonem. Quæ omnia videbantur in Bibliothecis illis, ut et alia id genus, recensenda; nisi auctorum diligentiam effugissent.

12. Itaque ut aliarum editionum incommodis, quibus sæpius indolui, pro meis mederer viribus, novamque adornarem, cujus usus et utilitas latius pateret, constitui primum Epistolas omnes suo temporum ordine collocare, rejectis in appendicem earum compendiis, quarum integra suppetunt exemplaria: deinde Chronotaxim seu temporis ordinem, quo perturbatæ Xaverii Epistolarum et gestorum Chronologiæ lucem aliquam asferre conarer, corruptosque textus emendare. Præterea ut commodius lector novam hanc possit veteresque editiones invicem conferre, visum est duplicem earundem seriem apponere, quæ et vetus novæ et nova veteri respondeant. Accedunt tres indices alphabetici; primus eorum, quibus scriptæ sunt Epistolæ; secundus

das Epistolarum secundum præcipua earumdem argumenta ; tertius denique rerum generalis . Ut autem eruditiorum indulgerem ingenio , primariarum editionum prologos , et indiculum Possini Exegeticum præmisi , cui etiam paucas adjeci notatiunculas , quibus emendantur nonnulla et illustrantur , in primis Epistola 2. lib. 1. Primum Possini prologum qui fere totus in secundo continetur consulto prætermisi . Appendicem denique ad calcem operis adjeci , cum in eorundem gratiam , tum etiam ut inde plura confirmarentur , quæ in eodem indiculo et in Chronotaxi discutiantur ; tum denique ne lectores hîc quidquam eorum desiderent , quæ in prædictis editionibus dilaudantur . Appendix autem completitur decem Epistolarum compendia ; Tursellini novem , et Petri Maffèji unum : quibus accedit Suffragium S. Francisci Xaverii pro electione S. Ignatii in Præpositum Generalem ; item declaratio duplex ejusdem circa Societatis Jesu Constitutiones : de quibus ibidem plura . Denique formula contestandæ fidei a B. Xaverio edita , quam Orlandinus suppeditat lib. 8. n. 141.

13. *Quin et ipsum literarum corpus aliquantum accrevit duarum accessione , quarum unam Hispanicè Cutillas in lucem protulerat , alteram nondum editam D. Ignatius Guerra , conquirendis Sacris monumentis Romæ occupatus , ibidem inventam quam diligentissimè transmisit : utramque vir cl. Joannes Andreas Novarrete prisca latinitate adornavit . Longiorem aliam ex Maffèjo l. 1. Epistolarum de Japonicis rebus in librum tertium numero 21. transtulimus : quæ distincta visa est ab*

alia ejusdem argumenti, sub idem tempus indidem Goam scripta, tum quod est alio die subscripta, tum quia in hac mandata multa et ad virtutem incitamenta desunt, quæ in alia Xaverius inculcat Goanis Sociis, suæ curæ commissis: quare vel ex ipso argumento vix dubitabam, quin illam Sociis in Europam scripserit de rebus quidem eisdem, resecatis tamen omnibus, quæ personam saperent superioris, cum inter Indicas Societatis J. litteras, Venetiis editas, eandem offendi inscriptam Conimbricensi Collegio Scholasticorum Soc. Jesu: Maffejanæ et italicæ planè congruit initio et fine edita in appendice Tursellini ed. Lugduni; ex qua pauca decerpsimus. Atque ita Epistolas omnino 136. in libros 4., ut suas olim Tursellinus, digessimus, aliis quæ imperfectæ visæ sunt in appendicem conjectis: illis omnibus argumentorum summæ præpositæ; hisce non item: has tamen et illas in numerata segmenta divisimus.

14. Restat ut lectores moneam, Tursellini ac Possini Epistolas a nobis recudi ex præstantissimis ipsarum editionibus Romanis, Tursellini scilicet ann. 1596., et Possini an. 1681.: quæ autem nonnullis Epistolis adjunguntur, ea sunt aut uncinis inclusa, aut imæ paginae subjecta, et ex auctoribus seu editionibus in earum Chronotaxi nominatis deprompta. Sed ut textus quam paucissimis ejusmodi uncinulis impediretur, nitoris etiam habita ratione, pleraque sunt in eadem Chronotaxi præmissa, ubi Latinas Epistolas et inter se et cum vernaculis contulimus. Ne quis tamen existimet, maximam illam temporum differentiam, qua in
Lati-

Latinis et Hispanicis variatur, typographis esse tribuendam, animadverto cum Latinas a Tursellino et Possino continuo temporis ordine distributas, tum Hispanicas a Cutillate adeo sedulo, ut ter perpetuo diem designet, quo quæque Epistola data est, notatis etiam, sicubi erratum est, in corrigendis numerorum mendis: quare de hujus sententia tam accuratè expressa minimè dubitandum; quanquam ubi Latina ab Hispana biduum fere distat, variam Calendarum, Nonarum, aut Iduum notationem aliquando non fuisse perpensam suspicio est. Et vero ad amovendam ejusmodi erroris occasionem, salvo Tursellini, ac Possini textibus, brevior, clarior, sibi perpetuo similem, universisque lectoribus longè notior, dies mensium numerandi rationem sum sequutus: neque enim video, longior, illam Calendarum, Nonarum, et Iduum variam et volaticam circuitionem e priscis Romanorum moribus aut ullum Latinæ linguæ nitorem et venustatem, aut par ipsarum anfractuè afferre compendium.

15. Præterea nondum mihi probari potuit seu in Matheo picto atque polito, sive in concinno Tursellino, aliisque cultissimis recentioribus illud scribendi genus, quo barbara, ut ajunt, nova hominum nomina et cognomina Latinis formis ita flectunt et emolliunt, ut demoliri potius videantur; certè perspicuitati, quam meritò primam orationis dotem prædicant, plurimum adversantur. Et ut rem satis per se perspicuam exemplorum etiam appositione illustrem, Hispanis jamdudum planè diversa sunt Diego et Santiago, cum in eorum

monumentis Didacos et Jacobos, Diegos et Santiagos, ab annis fere nongentis passim inveniam; pariter Perer et Pereira, Fernando et Fernandez, Gonzalo et Gonzalez, Rodrigo et Rodriguez, aliaque id genus plurima, quæ a recentioribus nostris eisdem sæpe vocibus latinè scribuntur: quo fit, ut dum latini esse laborant, obscurissimi fiant; vix ut ab Hispanis ipsis, nedum ab exteris, intelligantur. Nec illi se meliùs tueri poterunt communi diversis illis vocibus primæva origine, quàm qui vellet S. Aloysium Gonzagam non Ludovicum modò, sed Clodovæum etiam nuncupare, eò scilicet quòd eruditis eadem est horum trium nominum origo. Jam verò cum literam **Z** aureæ latinitatis auctores non sint aversati, cur eandem illorum cultores in Hispanis vocibus abhorreant, atque in aliam perpetuò convertant, ipsi viderint. Utut est, Latinas equidem aliorum interpretationes retinui, quæ autem lectoribus errandi periculum creare possent, ea cetero in Chronotaxi, in Epistolarum argumentis, vel in Indice generali declarantur. Atque his præfationis meæ partes omnes absolveram, cum prudens amici consilium intercessit, qui e re natas S. Xaverii vindicias persuadebat.

16. Itaque paucis eos perstringam, qui morosè Xaverianis literis abutentes, eundem nègant diversarum gentium linguas divinitus edoctum. Nauti nimirum hi faciunt testes illos omnes locupletissimos, in judicialibus actis de Xaverii canonizatione productos, & cùm Indiæ Episcopis, tum etiam Romano, qui cæteros Episcopos, nedum morosos criticos, auctoritate vincit omnes ac frangit, ita quidem

dem probatos, ut supremo iudicio (Bulla Canonizationis ejusd. §. 3.) hæc protulerit: Signa & prodigia, quibus Dominus Apostolorum suorum sermonem in nascentis Ecclesiæ exordiis confirmavit... In manu etiam servi sui Francisci renovaverat. Subito enim a Deo diversarum, ac incognitarum gentium linguas, quas non noverat, edoctus, disertissimè quasi in iisdem terris educatus esset, loquebatur: & acciderat quandoquæ, ut eum, ad diversarum nationum populos concionem habentem, unusquisque eodem tempore linguâ suâ, in qua natus erat, magnalia Dei loquentem cum stupore & extasi auferet: eoque miraculo multitudo magna commota reciperet verbum Dei. Eos enimvero, qui iudicatum hocce aut flocci pendunt, aut silentio premunt editis vel Romæ apud Palearinos operibus, meminisse oporteret, quàm accuratè a Romanis Apostolicæ de Beatorum Canonizatione Bullæ perpendantur: certè Brevibus Pontificiis longè præstant. Intelligenti pauca. At, inquit, Xaverius ipse pluribus literis apertè profitetur, addiscendis orientalium linguis summo se studio incubuisse, atque interpretes secum quaquaversus duxisse. Verùm nec Indiæ Episcopos hæc latebant, quibus ipsæ etiam autographæ Xaverii literæ in promptu erant; nec Romanos Fidei Promotores, qui Romæ jamdudum a Tursellino vulgatas norant epistolas, in quibus eadem narrantur. Quid ergo? Eisne dicemus cum Xaverio non convenire? Minimè verò. Neque enim Xaverius ea uspiam negavit, quæ in judicialibus Actis & Pontificio diplomate ipsi tribuuntur; nec

ex his ea in Xaverium non convenire constat, quæ ipse sibi adscripsit: alia quidem alii, minime tamen contraria. Nempe aliud est discendis barbarorum linguis incumbere, quod fecit Xaverius; aliud verò illas etiam, quas nondum noverat, disertissimè nonnumquam loqui, ubi rationes Apostolici muneris id exigebant, summaque Religionis Christianæ, cui propagandæ Legatione pro Christo fungebatur: Deus etenim ut in superfluis non abundat, sic non deficit in necessariis: Videsis Joannem Lucenam, Danielem Bartolum, et Franciscum Garziam.

17. Jam verò in alios, qui nostro luminum, ut ajunt, sæculo garrere pergunt, S. Xaverium vel nulla unquam ovovisse Religiosa vota, vel certè non nisi cuculatæ cujusdam Religionis; præter laudatam Bullam, qua nihil aut gravius aut illustrius, omnes propemodum ejusdem Xaverii literas appello, in quibus Religiosæ vitæ suæ formam tam graphicè, frequenter, ac manifestè declarat, ut eas legentibus aperta veritas tanquam sol in oculos incurrat. In eisdem spectant ipsius Xaverii manu subscriptæ declarationes, quas ex Bollandianorum tom. 7. Jul. in appendicem conjecimus. Quæ quidem profectò verum scire volentibus sufficiunt; nec utendum in re perspicuà testibus non necessariis.

18. Accedit inepta fabella, quam mihi seriò vir ceteroqui gravis & amicus ante paucos menses enarrabat; Tursellinum scilicet rhetoricà licentià Xaverii literas amplificasse, cum Xaverio, tot alijs tantisque rebus occupato, prolixis adeo literis con-

conscribendis vacuum esse tempus non posset. Mirabar equidem tale tanti viri de Tursellino iudicium; nec ei de docendo longà opus erat disputatione, cum vel sola Tursellini epistolarum cum Possinianis collatio vanissimi figmenti absurditatem manifestè prodatur; quin & easdem legentibus apertum sit atque perspicuum, S. Xaverium, tametsi innumeris Orientis gentibus ad fidem adducendis occupatissimum, tot illo decennio ad quodvis hominum genus scripsisse epistolas, ut vix aut ne vix quidem tertiam ipsarum partem habeamus. Id quod mihi facile concedet, qui quas habemus ab ipso tribus annis, nimirum 1544. 1549. 1552., conscriptas cum reliquis paucis contulerit, ac deperditarum catalogum observarit, quem sub finem indicis generalis describam, quas in residuis Xaverii Epistolis commemoratas, aut deperditas dolemus, aut occultas, vel etiam incautà quorundam pietate, nullo exscripto apographo, dilaceratas seu in minutissima frustula comminutas. Qua de re Cutillas in præfatione tradit, nonnullos e sectis Xaverii Epistolis, literisque ad Sancti ejusdem nominis formam distributis, descriptum Francisci nomen inter sacra lipsana venerari. Quasi verò non præstitisset Apostolicà tanti viri Doctrina atque præceptis animos informare; cujus literas V. P. Didacus de S. Vitores, teste Cutillate, ejusdem animi reliquias jure ac merito nuncupabat. Quod idem compluribus S. Teresiæ à Jesu literis contigisse, nuper me docuit accuratissimum opus D. Hyacinthi Hoyoman De mutuo atque perpetuo amore S. Teresiæ ac Societatis Jesu, in quo tum

alia

alia Seraphicæ Virginis opera, tum Epistolæ in primis, pluribus illustrantur. V. Palafoxii verba, quæ ibi tomo 2. cap. 5. n. 4. Italicè redduntur, in rem meam aptissima sic converto: vehementer doleo, cum nonnullas nominis ejus (S. Teresiæ) subscriptiones video ex operum ejusdem characteribus compactas; sic enim et illi ejus literis, et illæ literæ ac lumina Ecclesiæ desunt universæ. Illustre hujusce rei argumentum extat Bononiæ in Teresiano sacrarum virginum cœnobio ad S. Mariæ Magdalenæ parœciam; nempe lipsantheba, in qua sæpius vidi hæc Hispanica verba: Teresa de Jesus o morir o padecer (Teresia a Jesu aut pati aut mori), e recisis nimirum ejusdem literis composita.

19. Sed quoniam vanissimâ calumniâ depellendâ, me alia ex aliis sensim huc deduxerunt; æquam lectorem rogo, ut hisce Xaverii literis perlectis ingenuè fateatur, utrum sibi mirandum magis videatur, num t t illas, a tanto Apostolo conscriptas, quavis hominum negligentia seu temporum injuria nobis fuisse præreptas; an modò tot superesse, quot a nullo accepimus gentium Apostolo, qui tam brevi tempore tot gentibus in Europâ, Africa, & Asia tantum Evangelii lumen accenderit; seu qui tantis terrarum mariumque tractibus tot hominum millia propriis etiam manibus baptizarit. Me etenim utrumque in parem ferme rapit admirationem. Aliâ etiam me tenet, quòd nulla prorsus e plurimis illis superest, quas certè Xaverius Episcopis, Proepiscopis, ac Proregibus Indiæ conscripsit. Verùm hæc hactenus. Unum liceat hîc præmit-

mittere deperditæ epistolæ argumentum, cui nullus occurrebat locus accommodatior. De quo Tursellinus in *S. Xaverii vita* l. 2. c. 8., postquam dixit, in *Canacapolas Xaverii rogatu quadringenos aureos a Prætorè Indiæ attributos, & ab Rege Lusitanijæ confirmatos, subjunxit*: Ea pecunia Reginæ Lusitanijæ, soccorum ac crepidarum nomine pensitabatur. Quocirca Franciscus ad Catharinam Reginam tam salsè, quam piè scripsit, non alios fore soccos aut crepidas aptiores, quibus ipsa scanderet in cœlum, quàm pueros Christianos oræ Piscariæ, eorumque institutionem. Quare orare se, ut soccorum crepidarumque suarum vectigal ad sternendam sibi in cœlum viam illorum præceptoribus attribueret, læta tali commutatione, qua nullam potiorem optare potuisset. Illa, ut erat fœminâ insigni religione, totam rem valde probavit, suumque illud tributum Canacapolis Neophytorum magistris, volens ac libens concessit. *Eamdem rem Maffejus Hist. Ind. l. 12. tetigerat his verbis*: Certi auri pondus impetravit quotannis in Lusitanijæ Reginæ socculos ab Indis conferri solitum; cum quidem ad Catharinam scribens, Joannis uxorem, insigni virtute ac pudicitia fœminam, haud ineptè lusisset; nullis eam soccis æque facile scansuram in cœlum, ac precibus neophytorum, in quos Christi causâ id opis ac beneficentiæ contulisset. *Superest, ut vel invitum fidum amicum et studiorum socium D. Didacum a Fonte gratitudinis causâ nominem, a quo in primis in conferendis editionibus levatum me gratus com-*
memo-

memoro; quin et multa uberrimæ aliorum eruditioni accepta refero, quibus proinde quæ proba erunt et recta secundum Deum tribuantur, ipsi autem Deo ac Domino nostro omnis honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen.

IN S. XAVERIUM. xxix

I I.

HORATII TURSELLINI

IN EPISTOLAS SANCTI FRANCISCI XAVERII

Latinè conversas

AD FRANCISCUM TOLETUM

S. R. E. Cardinalem

P R A E F A T I O.

Pertextenti mihi Francisci Xaverii vitam, Cardinalis Amplissime, plurimæ ejus, pulcherrimæque Epistolæ se obtulerunt: quas Ego historiæ haud quaquam intexendas existimavi, nè nimis spissum facerent opus, si rerum seriem identidem interrumperent. Verumtamen et decorum Xaverio, et frugiferum nostris hominibus videbatur, talis viri non facta solùm, sed etiam dicta, scriptaque omnia, quæcumque extarent, posteris tradi: adeò ubique illius eminet Sanctitas: adeò Xaverius est usquequaque Xaverius. Proinde commitendum mihi non putavi, ut Sanctissimi viri monumenta, eaque salutaribus referta præceptis, injuria temporum interirent. Et sane optandum, ac magnopere expetendum erat, ut mirifica illa morum suavitas, et sermonis sapor quasi vernaculus, posset in ipso tanquam in Augustissimo Fonte gustari. Itaque quascumque Xaverii nactus sum Epistolas, collegi: in latinum sermonem converti: quatuor in libros contuli: in lucem proferre
con-

constitui. In his porrò latinè vertendis, etsi non hoc suscepi, ut interpretis more tanquam annumerarem verba lectori, sed potius ut appenderem; tamen sententiis, earumque formis sedulò persequendis, exprimere, atque effingere conatus sum, quantum in me fuit, ipsum quoque Xaverianæ orationis genus. Volui videlicet efficere, si quomodo possem, ut in hisce Epistolis conversis ex Hispano, similiter ut in illis ab ipso scriptis, eximia animi ejus effigies extare, ac mens quodammodò spirare videretur. Ac mihi quidem in animo fuit, hasce Epistolas pariter cum Xaverii vita vulgare, vel testes narrationis meæ, vel indices auctoritatis suæ. Cæterum secus evenit. Vita Xaverii me absente edita: consilium meum fractum: tota ratio mutata. Prodiit Xaverius in publicum sine Epistolis, quas identidem Testes citabat. Enimverò diù Ego differre non potui. Ergo cum ille quodammodo renatus, aut potiùs jam adultus denuò exiret præsentem me, promissum Epistolarum munus debere eum diutiùs nolui. Equidem non dubito, quin aliæ præterea multæ supersint Xaverii Epistolæ, quæ meas effugerunt manus. Extant quippè in ejus Vita hujusce rei indicia nec pauca, nec obscura. Illas Ego si quando nancisci poterò, Deo approbante, diù desiderari non patiar. Nunc quidem his contenti erimus, quas habemus; has edemus; has vulgabimus. Nec vero diù Patronus quærendus fuit. Quoniam Xaverii Vita in Clementis VIII. Pontif. Max. Clientelam sese contule-

tulerat; Epistolæ Te, Cardinalis Tolete; sibi Patronum adoptarunt. Et sanè æquum erat, eas illi potissimum dicari, cuius non minor esset cum Pontifice, quam ipsarum cum Xaverii vita conjunctio. Cum præsertim ejus maximè beneficio prodeant, cujus nomine dedicantur.

Accipe igitur, Francisce Cardinalis, hosce Francisci Xaverii Epistolarum Libros, simul Indices tuorum in Societatem meritorum, simul obsides nostræ erga tuum nomen gratissimæ voluntatis. Præclarum quidem Xaverio erit ad famam, Pontificem Max. Christianæ Reipublicæ Parentem, et Cardinalem nostræ Societatis columnen Patronos habere; longè tamen præclarior, Xaverii res Cardinali Toletto probari, qui tantoperè a Christi Vicario, ac perinde (quantum existimare licet) ipsi Christo probetur.

Vale.

Eminen-

Eminentissimo, & Reverendissimo Domino

SFORTIÆ PALLAVICINO

S. R. E. Cardinali

PETRUS POSSINUS E SOCIET. JESU *Felicitatem.*

QUOD aliquid Eminentia Tua dignum in meas bono casu manus venerit, rara nec mihi negligenda occasio visa est adeundi continuo Tui; meamque in Te præcipuam observantiam, ac summam venerationem, pretioso & Tibi haud dubiè placituro munere testandi. Equidem alias expertus benignissimam Humanitatem Tuam, scio confidere potuisse me, haudquaquam aspernaturam Eminentiam Tuam vel tenues exilis ingenioli foetus, si offerrem: Sed novum ab eo beneficium captare cui vetera conarer rependere, nunc quidem nolui; consultiusque ac liberalius putavi, tale quiddam, cum possem, dare, quod gratiam apud omnes sui pretio, non aliena benignitate solum veniam haberet. In omni quidem Virorum præstantium memoria curiosa Posteritas esse solet: sed Apostolorum præsertim & Apostolicorum Hominum (quo in Ordine quem gradum teneat Xaverius, Orbi notum est) vestigiis relegendis inexplebili semper Christiana Pietas inhiavit diligentia. Quod si de talibus, ut ait S. Chrysostomus, interpres in hoc publici sensus, scire juvaret, si qua exquiri posset industria; quâ transierint, ubi habitave-

taverint, quo genere vestitus, qua victus ratione sint usi; & quæ minuta in hunc modum vir ille summus percenset cætera; quando erit optabilius, Heroum istorum illa jam majora, usu salubriora, dictu speciosiora cognoscere: quid dixerint? quid scripserint? quas mente curas ac sensus, quæ animo ac corde Consilia, Proposita, Vota, versaverint? Me quidem, Eminentissime Domine, has modò Epistolas interpretantem incredibiliter delectabat, usurpare oculis, ore suaviari, apices illa manu exaratos quæ vicies centenis hominum millibus cælum aperuit, cui Deus tantum suæ potentiæ communicavit, ut mortua etiam corpora vitæ redderet: at multò, ut par fuit, plus movebant specimina in his extantia Virtutum Heroicarum, quæ Sancto huic Viro tantum apud Deum gratiæ, tantum apud Homines gloriæ pararunt. Spirant in hisce videlicet adhuc Chartis illa modestissima Demissio, Fortitudo & Patientia invictæ, Perseverans Constantia in rectè cœptis, Despicientia rerum Humanarum, Libertas & Candor animi, studium salutis Hominum, Zelus flagrantissimus Divinæ Gloriæ; Caræ omnes ac commendatissimæ Tibi, Eminentissime Domine, Laudes: quæque Novis proinde hisce Epistolis spondeant non minus facilem ad Te admissionem, nec minus efficacem à Te Patrocinium, quam simili merito Xaverianæ dudum editæ priores, in Francisco Toletio Sapientissimo Laudatissimoque Cardinali reppererunt. Vale.

Hanc primum dedit Possinus Romæ xv. Kal. Majas anno MDCLXI., ac deinde MDCLXVII.

I V.

REVERENDIS PATRIBUS
ET CARISSIMIS FRATRIBUS
SOCIETATIS JESU

*Petrus Possinus ex eadem Societate
Salutem in Christo veram.*

Historiæ nostræ continuationem expectanti-
bus Vobis, & debente me; utrimque op-
portuna en se facultas offert, ut vestri deside-
rii consolandi, ita meæ quoque moræ purgan-
dæ. Ac dilatæ quidem Editionis, quam simplex
tam efficax excusatio est: quod in eam neces-
sariò incurrebant aliqua, quæ publicare nondum
licet, aut expedit. Tarditatis verò solutionum,
quæ vel approbandæ, vel molliendæ apud im-
patientes Creditores, duplex vulgò ratio est,
Pignoris videlicet pretiosi oppositio, & locu-
pletis Fidejussio Sponsoris, utraque in vestrum
delinimentum meæ cunctationi nunc subvenit:
quando & in arrham non expeditæ ad diem
dictam Pensionis, Archetypa quantivis pretii
Cimelia traduntur: & certitudini representan-
dæ solutionis, quamprimum productionis tem-
pestivitas maturuerit, securissimè cavetur inter-
posito Vadis exceptione majoris. Xaverianarum
igitur hactenus non visarum Epistolarum Colle-
ctionem novam, pro narrationibus substituimus
nondum prodire ausis posteriorum anno Socie-
tatis conditæ quinquagesimo nostri Ordinis
Even-

eventuum; & has ipsas suo tempore secuturas, simul edendis Voluminibus duobus, quæ Annales Nostros ad sæcularis usque Anni metam provehant, fidem qui faciat damus, non solum idoneum, sed & valentem in idipsum amolendis obstaculis juvare, Magnum Indiarum Apostolum. Enimvero si Deum ipsum Optimum Maximum Sacris Oraculis docemur, anietem haud gravatè pro Isaaco succidaneum satis accepisse, ut Græcorum fabulas mentione non digner, Cervam pro Iphigenia non invito etiam obtrusam Numini, ad verisimilitudinem vulgaris usûs consentaneè fingentes; quidni & Vos literis S. Francisci Xaverii, quanti, ac quam venerandi Herois! ingenio compositis, manu exaratis, abundè interim compensari censeatis descriptionem memoriæ ceterioris rerum Societatis; cum Periti consentiant, literas familiares magnorum hominum, acta ipsorum sensaque quotidiana indicantes, præstantissimum esse genus Historiæ: &, vel summâ elimatorum arte Commentariorum non instar solum obtinere, sed & meritum excedere. Nec vero est nostri tantum muneris, quibus rerum à nostrâ Societate gestarum famæ transmittendarum demandata cura est, recentia docere: originum quoque, si quæ restat perscrutatio incumbit iisdem nobis: quos utique non minus quam illum ex Evangelio: *Scribam doctum in regno Cælorum, nova pariter & vetera de thesauro memoriæ proferre* convenit. Quis autem neget, vel potissimam Historiæ Societatis Jesu partem, post Ignatii

Fundatoris vitam, gesta esse Xaverii, alterius in Cœlo nostro luminaris magni? Atqui horum Xaverii gestorum notitias omissas hæ literæ suggerunt pulcherrimas & plurimas: eademque vulgata jam cætera ejus generis, sigillo velut quodam autoritatis irrefragabilis obsignant; ut duplici ex dote commendabiles haberi debeant: injuriamque facturus videatur æquitati vestræ qui dubitaverit, quin vobis utroque nomine gratæ ac jucundæ sint futuræ. Restat ut has quâ fortunâ sim nactus, quâ diligentiam curaverim, quantum Vos libenter cognituros creditu pronum est, breviter exponam. Alexander Philippucius noster Anno 1658. die 12. Martii, Maceratæ pertinacissimo & dirissimo languore, spe omni humanâ recuperandæ valetudinis exclusus, invocato S. Francisco Xaverio, ita mirabiliter convaluit, ut cujus diei primo manè solitis angoribus morbi jam sesquiannui cruciatus immanissimè fuerat, ejus ante meridiem planè robustus ac vegetus Sacro Solemni, concursu ejus civitatis ingenti in gratiarum actionem celebrato, ministraverit. Is deinde Sancti Sospitatoris sui nomen adscivit; & ut vitam imitaretur, exoratâ Majorum veniâ, navigavit in Indiam. Sed prius inter alia omnis generis grati animi specimina, me adiens, magnoperè oravit, ut in hoc nostro Archio Romano conquirere ne gravarer, ecquæ adhuc ineditæ S. Francisci Xaverii epistolæ laterent; tum si quæ reperirentur, Latinitate ac luce donare. Obsequens tam piis votis, Indiarum Apostoli

toli quinque nondum publicè visas illic Epistolas reperi, manu ipsius scriptas; verùm cum Philippucio excusarem, paucitate me justo volumine minore ab editionis tentandæ cogitatione revocari; ille in Lusitaniam solvens, promisit exempla quarumdam aliarum ejusdem manús ibi, ut fama erat, servatarum, sese ad me transmissurum. Nec fides abfuit. Nam paucis mensibus pervenerunt ad me ab eo Ulyssiponem appulso, duodecim exempla totidem Xaverianarum epistolarum isthuc ex Autographis exscripta. Unde est prior nostra ante hos annos quinque Novarum S. Francisci Xaverii epistolârum editiuncula formata: quæ cum, ut ex cunctis est partibus nunciatum, placuerit ubique maximè; patet quam benè augurari de hac liceat fermè decuplo auctiore. Porrò idem P. Xaverius Philippucius Goæ, quò deinde transmiserat, repertis longè plurium Xaverianarum literarum Chartis Archetypis, eas diligenter universas descripsit tribus exemplis, totidemque viis misit ad me; quarum duæ pervenerunt: tertia interclusa infesto casu, quàm non frustrâ in talibus ea multiplicandorum exemplarium laboriosa cautio adhibeatur, ostendit. Accepi & ex Macaensi Collegio duas alias, ab eodem Patre illuc posterius advecto. Universis hisce sex septemve alias adjunxi Compluto, Toletò, Conimbricâ, Mussiponto, ubi Autographa asservantur, communicatas, humanitate nostrorum illis in urbibus degentium. Omnium porrò quàm sincerissimam, quàmque perspicuissimam Lati-

nam Interpretationem accurandam toto animo amplexus, & spatio & contentione majoribus quam quis facile autmet, in id studium incubui. Singulas quippe non sententias solum, sed & voces, & penè apices, nusquam festinans, expendi; præter vocabularia & libros, vivos etiam Magistros adhibens, qualium hic benigna est copia, linguæ Lusitanicæ peritissimorum. Recordantur illi quoties meas ipsis dubitationes obtruserim, quot importunis quotidie consultatiunculis, graves ipsorum occupationes haud verecundè interpellari. Sunt in dialecto Lusitanicâ per Indicas Colonias vigente, quidam Idiotismi cis-mare ignoti. Eorum glossas utilissimas providâ nostri superius memorati, mihi nunquam satis pro suo merito, & pro meo affectu, memorandi P. Francisci Xaverii Philippucii, elaboratas, ut opportunissimè accepi, sic assiduisimè consului. Denique nihil prætermisisse mihi sum conscius eorum quæ ad nitidissimam translationem in latinum sermonem, Lusitanico expressorum Sancti Xaverii sensuum hisce Chartis inditorum, conferre posse quidquam arbitrarer. Res Ecclesiasticas, usitatis potius & notis formulis, quàm circuitiombus ad veterem elegantiam exquisitè affectatis, efferre plerumque malui. Magis interesse ratus, talis utique tractatorem argumenti, Christianè, quam Ciceronianè loqui. Scribens Hispanicè aut Lusitanicè S. Xaverius aliquas interdum inspergit latinas voces, immo sententias nonnusquam. Has omnes studiosè retinui, & Lectori ad peculiarem ani-
mi

mi fructum designandas putavi, aliâ eas characterum formâ curans excudi, quod ut in aliis, si quæ fient, observetur Editionibus, earum Curatores rogatos velim. Tursellini nostri secutus exemplum, qui quas edidit Xaverianas epistolas, quatuor distinxit libris, septem & ego, paris fermè Tursellinianis molis & numeri epistolarum, in libros discrevi has quas emitto epistolas, *Novas* omnes meritò vocatas, etsi aliquot ipsarum quædam alibi excerpta, aut membra mutila prodierint, quod integræ nunc primum, ac planè quales è Sancti calamo exiere, vulgentur, quænam hæ sint Indiculus ad calcem additus designat, uti & unde quorumque benignâ gratiâ, unaquæque totum hoc corpus constantium ad me pervenerit, ad singulas ibidem profiteor. Appello autem eundem illum Indiculum *Exegeticum*, quasi diceret *Enarratorium*, quòd in eo ad quasdam Epistolas enarratiunculæ aut notulæ necessariae certis ipsarum locis intelligendis, subjunguntur. Tantum quod in limine præfarer habui. Boni consulite, Reverendi Patres Fratresque Carissimi, meum obsequendi & gratificandi vobis fidele studium, etiam ubi forte infeliciter conantis infra votum debilitas subsederit. Valete. Scribebam Romæ Nonis Decembris Anni MDCLXVI.

Ex Prefatione Editionis Viennensis

pag. 4.

QUAM divino autem spiritu omnes hæ Epistolæ exaratae sint, placuit DEO etiam prodigiosis sæpius eventibus, in altero Viro, ejusdem Sancti operâ miraculosè persuato, & in Japonem evocato, declarare, Marcellus is est Matrillus, qui cum assiduè eas manus tereret, quoties dubius pendebat, aut periculosi alicujus eventus metu percellebatur, consulto per fortuitam Epistolarum apertionem XAVERIO, consilium & remedium semper inveniebat. Rem hanc exemplis sequentibus Vitæ Mârcelli scriptor P. Philippus Alegambe confirmat. Inciderat navis, quâ Marcellus in Indiam vehebatur, per Navarchi errorem inter scopulos, syrtesque, certo omnium, qui periculi prorsus ignari velut in tuto securi pergebant, naufragio. Quibus ope XAVERII tandem eluctati; novo quodam sortitu XAVERIUM de toto futuræ navigationis eventu consulant. Epistolarum ergo ejus liber uni Nobilium in manus datus, qui fortuito jussus est eum aperire, & quod obvium primò fuisset, palam prælegere. Prima sortitio ea libri 2. Epistolæ 6. verba reddidit: Cocini hominem expecto. Altera ex libro 4. Epistola 1. hæc alia: Aprili mense proximo aliquis ex nostris Patribus in Japoniam mittetur. Latum omnibus fuit augurium, certum sibi & Cocinum & Goam hoc adhuc anno adventum spondentium, cum in Japo-

Japoniam Aprili mitti non posset, nisi prius Goam appulissent. Appulere enimverò licèt per immania, sæpius à cæpto itinere desistere jam certi pericula, & quidem Cocinum prius. Ubi sensus omnium & vox una fuit, n n posse tanto in errore, quantum ipsi sucùissent, tanta prosperitate tot inter cæca pericula non aliquod grande latere mysterium: cogitantes se aliquando quod nunc lateat ingens aliquod XAVERII præsidium. Nimirum Goæ demum rescivère, quinque Hollandicos myoparones subesse in insidiis, qui morâ, errantium tandem scythes inter & scopulos Lusitanorum fracti, cum ob anni senium prædam desperassent, aliò sua studia deflexère. Die 31. Aug. cum de tenenda hoc anno Goa jam diffiderent, consulto rursus XAVERIO, illud ex lib. 2. Epist. 7. occurrit: Prætor hibernare me voluit Goæ: illud autem, quod mox sequitur, Marcello omnes aptabant: Tecum tanquam cum amico fidelissimo coram quædam de itinere Japonico, quod post annum suscipere cogito, communicabo. Calendis Septembris simili sortitione jubebantur gratiam DEO pro beneficio habere. Postridie monebantur, ut parati starent & cauti ad futura pericula, invidiâ Dæmonis concitanda: nam peculiari auxilio l. Virginis, ex omnibus feliciter emersuros. Omnia prorsus, ut erant prædicta, evenere. Manilæ jam existens Mastrillus, & cum Governatore contra hostem viribus multò valentiozem profectus, cum Duces omnes auxilia Indorum expectanda censerent, ipsèque humano iudicio rem ponderando idem sentiret, intervenire tamen Governatoris cæptis prius

priùs noluit, donec vaticinium hunc XAVERII li-
bellum consuleret, in qua mox hæc verba sortitus
est: Sæpè credimus nostram sententiam potio-
rem esse, verùm permittendæ sunt res iis, qui
eas administrant, si errare nolumus. Quibus ille
admonitus, nunquam eò deinceps potuit induci, ut
obniteretur Gubernatoris inceptis: & postmodum
patuit ad victoriam permultum habuisse momenti,
adèd festinatam projectionem. Utere igitur & tu
pie Lector S. Viri Apostolicis his scriptis, &
fructum ex iis non pœnitentiam expecta.

EPISTOLARUM
S. FRANCISCI XAVERII

Ordo vetus

Ordo novus

Tursellini

Lib. 1

<i>Ep. 1</i>	Societati Romam - -	<i>Lib. 1</i>	<i>Ep. 10</i>
2	R. P. Ignatio Lojolæ - -	<i>Lib. 1</i>	- 12
3	Eidem - - - - -	<i>Lib. 1</i>	- 13
4	Eidem - - - - -	<i>Lib. 1</i>	- 11
5	Societati Romam - - -	<i>Lib. 1</i>	- 14
6	Francisco Mansillæ - -	<i>Lib. 1</i>	- 25
7	Eidem - - - - -	<i>Lib. 1</i>	- 39
8	Societati Romam - - -	<i>Lib. 2</i>	- 4
9	Francisco Mansillæ - -	<i>Lib. 1</i>	- 40
10	R. P. Ignatio Lojolæ -	<i>Lib. 2</i>	- 2
11	P. Francisco Mansillæ -	<i>Lib. 2</i>	- 5
12	PP. Jacobo Bobano, & Paulo Camerti - -	<i>Lib. 2</i>	6
13	Societati in Lusitaniam -	<i>Lib. 2</i>	- 7
14	Societati in Lusitaniam -	<i>Lib. 2</i>	- 8
15	Societati Goam - - -	<i>Lib. 2</i>	- 14

Lib. 2

<i>Ep. 1</i>	P. Paulo Camerti - -	<i>Lib. 2</i>	- 15
2	Sociis Comorinensibus -	<i>Lib. 2</i>	- 16
3	Societati Romam - -	<i>Lib. 2</i>	- 17
4	P. Ignatio Lojolæ - -	<i>Lib. 2</i>	- 19
5	M. Simoni Roderico -	<i>Lib. 2</i>	- 20
6	Societati Romam - -	<i>Lib. 2</i>	- 21

Jaco-

*Ordo vetus**Ordo novus**Tursellini**Lib. 2*

<i>Ep. 7</i>	Jacobo Pererix - - -	<i>Lib. 2</i>	<i>Ep. 23</i>
8	Francisco Henrico - - -	<i>Lib. 2</i>	- 24
9	P. Ignatio Lojolæ - - -	<i>Lib. 3</i>	- - 1
10	Eidem - - - - -	<i>Lib. 3</i>	- - 2
11	Simoni Roderico - - -	<i>Lib. 3</i>	- - 4
12	Eidem - - - - -	<i>Lib. 3</i>	- - 6

Lib. 3

<i>Ep. 1</i>	Societati Goam - - -	<i>Lib. 3</i>	- 10
2	Joanni Beiræ - - - -	<i>Lib. 3</i>	- 11
3	P. Simoni Roderico - - -	<i>Lib. 2</i>	- - 9
4	Societati Romam - - -	<i>Lib. 3</i>	- 12
5	Societati Goam - - -	<i>Lib. 3</i>	- 18
6	Societati Goam - - -	<i>Lib. 3</i>	- 20
7	Societati Goam - - -	<i>Lib. 3</i>	- 24
8	Sociis Malacam - - -	<i>Lib. 3</i>	- 26

Lib. 4

<i>Ep. 1</i>	Societati in Europam -	<i>Lib. 4</i>	- - 2
2	P. Simoni Roderico - - -	<i>Lib. 4</i>	- - 3
3	Joanni Roderico - - - -	<i>Lib. 4</i>	- - 6
4	P. Gaspari Rectori - - -	<i>Lib. 4</i>	- 26
5	Balthasari Gago - - - -	<i>Lib. 4</i>	- - 9
6	P. Ignatio Præp. Gener. -	<i>Lib. 4</i>	- 17
7	P. Simoni Roderico - - -	<i>Lib. 4</i>	- 18
8	Joanni III. Regi Lusit. -	<i>Lib. 4</i>	- 19
9	P. Simoni Roderico - - -	<i>Lib. 4</i>	- 16
10	P. Cypriano - - - - -	<i>Lib. 4</i>	- 20
11	Jacobo Pererix - - - -	<i>Lib. 4</i>	- 27
12	Jacobo Pererix - - - -	<i>Lib. 4</i>	- 34
13	P. Gaspari Rectori - - -	<i>Lib. 4</i>	- 30

P. Gas-

*Ordo vetus**Ordo novus**Tursellini**Lib. 4*

<i>Ep. 14</i>	P. Gaspari Rectori - -	<i>Lib. 4</i>	<i>Ep. 39</i>
15	Francisco Peræ - - -	<i>Lib. 4</i>	- 38
16	Jacobo Pererix - - -	<i>Lib. 4-36, &</i>	42
17	P. Gaspari Rectori - -	<i>Lib. 4</i>	- 43

*Ordo vetus**Ordo novus**Possini**Lib. 1*

<i>Ep. 1</i>	D. Capit. Aspilcuetae -	<i>Iib. 1</i>	<i>Ep. 1</i>
2	S. Ignatio - - - - -	<i>Iib. 1</i>	- - 2
3	Eidem - - - - -	<i>Lib. 1</i>	- - 3
4	Eidem - - - - -	<i>Lib. 1</i>	- - 4
5	Doctori Martino Navarro -	<i>Iib. 1</i>	- - 5
6	Petro Codacio - - -	<i>Lib. 1</i>	- - 6
7	PP. Ignatio, & Colurio -	<i>Lib. 1</i>	- - 8
8	PP. Jajo, & Lainez - -	<i>Lib. 1</i>	- - 9
9	Francisco Mansillæ - -	<i>Iib. 1</i>	- 15
10	Eidem - - - - -	<i>Lib. 1</i>	- 16
11	Eidem - - - - -	<i>Iib. 1</i>	- 17
12	Eidem - - - - -	<i>Lib. 1</i>	- 18

Lib. 2

<i>Ep. 1</i>	Catechistis e Soc. J. - -	<i>Lib. 2</i>	- 12
2	Animab. salut. æter. cupid. -	<i>Lib. 2</i>	- 11
3	Francisco Mansillæ - -	<i>Lib. 1</i>	- 19
4	Eidem - - - - -	<i>Lib. 1</i>	- 20
5	Eidem - - - - -	<i>Lib. 1</i>	- 21
6	Eidem - - - - -	<i>Lib. 1</i>	- 22

Fran-

*Ordo vetus**Ordo novus**Possini**Lib. 2*

<i>Ep. 7</i>	Francisco Mansillæ - -	<i>Lib. 1</i>	<i>Ep. 13</i>
8	Eidem - - - - -	<i>Lib. 1</i>	- 24
9	Eidem - - - - -	<i>Lib. 1</i>	- 26
10	Eidem - - - - -	<i>Lib. 1</i>	- 27
11	Eidem - - - - -	<i>Lib. 1</i>	- 28
12	Eidem - - - - -	<i>Lib. 1</i>	- 29
13	Eidem - - - - -	<i>Lib. 1</i>	- 30
14	Eidem - - - - -	<i>Lib. 1</i>	- 31

Lib. 3

<i>Ep. 1</i>	P. Francisco Mansillæ -	<i>Lib. 1</i>	- 32
2	Eidem - - - - -	<i>Lib. 1</i>	- 33
3	Eidem - - - - -	<i>Lib. 1</i>	- 35
4	Eidem - - - - -	<i>Lib. 1</i>	- 34
5	Eidem - - - - -	<i>Lib. 1</i>	- 36
6	Eidem - - - - -	<i>Lib. 1</i>	- 37
7	Eidem - - - - -	<i>Lib. 1</i>	- 38
8	Eidem - - - - -	<i>Lib. 1</i>	- 40
9	Cuidam e Soc. Jesu - -	<i>Lib. 1</i>	- 41
10	Joanni III. Regi Lusit. -	<i>Lib. 2</i>	- - 1
11	Simoni Roderico - -	<i>Lib. 2</i>	- - 3
12	Francisco Mansillæ - -	<i>Lib. 2</i>	- - 5
13	PP. Paulo Camerti, Joanni Beiræ, Ant. Criminali -	<i>Lib. 2</i>	- 10

Lib. 4

<i>Ep. 1</i>	Catechetica ad Moluccens. -	<i>Lib. 2</i>	- 13
2	Joanni III. Regi Lusit. -	<i>Lib. 2</i>	- 18
3	PP. Soc. J. oram Travancor coris excolentibus - -	<i>Lib. 2</i>	- 22
4	P. Gaspari Barzæo - -	<i>Lib. 3</i>	- - 7

Simoni

IN S. XAVERIUM. xlvii

Ordo vetus

Ordo novus

Possini

Lib. 4

Ep. 5 Simoni Roderico - - *Lib. 3* *Ep. 6*

6 Joanni III. Regi Lusit. - *Lib. 3* - - 3

7 P. Simoni Roderico - - *Lib. 3* - - 5

8 P. Paulo Camerti - - *Lib. 3* - - 8

9 Joanni III. Regi Lusit. - *Lib. 3* - - 9

10 Eidem - - - - - *Lib. 3* - 16

11 PP. Paulo Camerti, Antonio Gomezio, Balthasari Gago - - - - - *Lib. 3* - 10

Lib. 5

Ep. 1 P. Joanni Beiræ - - - *Lib. 3* - 11

2 PP. Paulo, & Ant. Gomezio - *Lib. 3* - 14

3 PP. Conimoricensibus - *Lib. 3* - 13

4 PP. Paulo, & Ant. Gomezio - *Lib. 3* - 15

5 Joanni Bravio - - - *Lib. 3* - 17

6 D. Petro de Sylva - - *Lib. 3* - 23

7 P. Antonio Gomezio - *Lib. 3* - 22

8 PP. Gaspari Barzæo, Balth. Gago, & Jac. Carvallio - *Lib. 3* - 19

9 P. Paulo Herediæ - - *Lib. 4* - - 8

10 Mercatoribus Lusitaniæ - *Lib. 3* - 25

11 S. Ignatio - - - - - *Lib. 4* - - 1

12 P. Paulo Soc. J. - - - *Lib. 4* - - 4

13 P. Melchiori Nunnezio - *Lib. 4* - - 5

14 Cuidam e Soc. J. - - *Lib. 4* - - 6

15 Simoni Roderico - - *Lib. 4* - - 7

16 P. Melchiori Gonzalez - *Lib. 4* - 16

Lib. 6

Ep. 1 P. Gaspari Barzæo - - *Lib. 4* - 14

P. Gas-

Ordo vetus

Ordo novus

Possini

Lib. 6

<i>Ep. 2</i>	P. Gaspari Barzæo - -	<i>Lib. 4</i>	<i>Ep. 11</i>
3	Eidem - - - - -	<i>Lib. 4</i>	- 12
4	Eidem - - - - -	<i>Lib. 4</i>	- 13
5	Eidem - - - - -	<i>Lib. 4</i>	- 22
6	Eidem - - - - -	<i>Lib. 4</i>	- 23
7	PP. Collegii Goani - -	<i>Lib. 4</i>	- 15
8	P. Gaspari Barzæo - -	<i>Lib. 4</i>	- 21
9	Eidem - - - - -	<i>Lib. 4</i>	- 24
10	Eidem - - - - -	<i>Lib. 4</i>	- 25
11	Eidem - - - - -	<i>Lib. 4</i>	- 26

Lib. 7

<i>Ep. 1</i>	P. Cypriano Soc. J. - -	<i>Lib. 4</i>	- 20
2	P. Gaspari Barzæo - -	<i>Lib. 4</i>	- 28
3	Eidem - - - - -	<i>Lib. 4</i>	- 29
4	P. Joanni de Beira - -	<i>Lib. 4</i>	- 31
5	P. Gaspari Barzæo - -	<i>Lib. 4</i>	- 32
6	Joanni Japoni - - - -	<i>Lib. 4</i>	- 33
7	Jacobo Pererix - - - -	<i>Lib. 4</i>	- 35
8	P. Perezio Soc. J. - -	<i>Lib. 4</i>	- 37
9	Jacobo Pererix - - - -	<i>Lib. 4</i>	- 36
10	PP. Francisco Perezio, & Antonio Heredia - -	<i>Lib. 4</i>	- 41
11	Jacobo Pererix - r - -	<i>Lib. 4</i>	- 42
12	P. Francisco Perezio - -	<i>Lib. 4</i>	- 40
13	PP. Francisco Perezio, & Gaspari - - - - -	<i>Lib. 4</i>	- 44

AD EPISTOLAS NOVAS
S. FRANCISCI XAVERII
INDICULUS EXEGETICUS.

*Additiones asterisco * notantur.*

LIBER PRIMUS. EPIST. I.

HUjus Epistolæ duo exempla accepi. Alterum a R. P. Sebastiano Isquierdo Assistente Hispaniæ, descriptum ex Archivio Collegii Complutensis, cuiâ R. P. Laurentii de Colomes ejus Collegii Rectoris, Kalend. Julii Anni 1665. Alterum missum à R. P. Michaële de Arbizù Præposito Provinciæ Castellæ Societatis Jesu, ex cujus literis ad R. P. Martinum de Esparza Romam datis 6. Martii An. 1666. hæc apponenda hoc loco visa sunt: *Capitaneus Aspilcueta, cui S. Franciscus Xaverius inscripsit Epistolam, cujus exemplum cum hac mitto, dandam P. Possino, vocabatur, Capitaneus Joannes de Aspilcueta, & est idem ipse quem Doctor Navarrus laudat in suo Manuali cap. xv. num. 18. Habebat ille tunc in Matrimonio Filiam Domini de Sotes, Sororem Nostri Proavi; & diversabatur in AEdibus nostræ Familiæ, Obani. Hactenus ille R. P.*

Ad calcem hujus Epistolæ in neutro exemplari comparebat anni nota. Sed in fronte alterius a R. P. Michaële de Arbizù missi, hæc
Tom. I. d le-

leguntur: *Exemplum Epistolæ S. Francisci Xaverii scriptæ ad Capitaneum Aspilcuetam ejus fratrem, diversantem Obani, qui locus tribus leucis Pampelona distat. Scripta autem est an. Chr. 1535.* Ita ibi: rectissimè. Non enim est dubium in nostrâ Historiâ, Sanctum Ignatium, cui Lutetiâ in Hispaniam proficiscenti hæc Epistola tradita est ferenda, memorato anno 1535. istud iter suscepisse. Verum de Anni tempore cui potissimùm ista Sancti Patris profectio assignanda sit, controversia est inter antiquiores Rerum nostrarum Scriptores, & recentem accuratissimum Danielelem Bartolum. Nam Joannes Polancus in Historiâ Societatis Manuscriptâ, quæ asservatur in Nostro Archio Romano, disertè tradit: sub finem anni 1535. profectum esse Sanctum Patrem Lutetiâ in Hispaniam: at Joannes Petrus Maffejus Vitæ Ignatii Lib. 2. cap. 1. discessisse illum inde *Anno 1535. per autumni tempus*, affirmat. Postremò Nicolaus Orlandinus Lib. 1. Hist. Soc. num. 99. *vergente ad exitum hujus sæculi anno quinto ac trigesimo*, relictis Lutetiæ sociis S. Ignatium se in Hispaniam contulisse memorat. Hæc invicto argumento evidentissimè Bartolus refellit, lib. 2. de Vitâ S. Ignatii num. 23. demonstrans ex certâ fide Actorum Sancti Patris in Hispaniâ, fuisse illum Aspetiæ, propè natale Castrum Loyolæ, ante festum Ascensionis Christi illo anno 1535. celebratum; atque adeo decem diebus qui Ascensionem & Pentecostem intersunt, decem legis Dei præcepta, ununquodque ipsorum uni diei assi-

assignando, ibi Auditoribus magno numero concurrentibus declarasse. Unde manifestum est, multò ante autumnum ejus anni S. Ignatium discessisse, quando autem præcisè discesserit, docet nunc primùm hæc Epistola, procincto ad iter Ignatio à Xaverio data, scriptaque ab ipso, die, ut in eâ notatur, quintâ & vicesimâ mensis Martii, pridè, ut verisimile est, profectio- nis ejus. Atque hinc manasse arbitror famam quæ Polancum in fraudem induxerit. Audiverat is scilicet à primis Patribus: Ignatium Lutetiâ Hispaniam versus in viam se dedisse sub finem anni, revera enim, more tunc in Galliâ recepto numerandi annos non à Nativitate, sed ab Incarnatione, & auspiciandi eos non à Januario, sed ab Apili, aut festo Paschæ, Ignatius sub extremum spatium vergentis ad metam anni Parisios reliquit. Anni tamen non 1535. sed 1534. hunc enim annum Mense Martio alibi currentis anni 1535. adhuc numeratum Lutetiæ, certò constat ex veteri Codice hodieque servato in Tabulario Academiæ Parisiensis, in quo scriptum extat: Claudium Jajum ad Magisterium ritè fuisse promotum die Sabbati, sexto Martii Anni 1534. Annus Æræ communis 1534. inchoatus à Kal. Januariis Cycli Solaris numerum habuit tertium, cui respondet litera Dominicæ index D. Ea porò litera cum in Calendario Romano diem Martii octavum insigniat, septimus vero ejusdem mensis dies literâ C. notetur & sextus literâ B. manifestum est illo anno 1534. sextum Martii diem Sabbati non fuisse. Id enim com-

petit sequenti anno 1535. qui Cyclum numeravit Solis 4. Dominicalem habuit literam G. quam cum immediatè præcedat B. diei sextæ Martii index, apparet illo anno Sabbatum in sextum Martii diem incurrisse. Itaque qui alibi numerabatur illo Martii Mense Annus Christi 1535, Parisiis 1534. computabatur. Desinebat igitur Lutetiæ, more illic tunc recepto numerandi, annus 1534, cum inde discessit Ignatius. Polancus porrò, quòd Ignatium ivisse Parisiis in Hispaniam sciret eo planè anno quem plerisque in locis Christiani 1535. numerabant, idque comperisset ex Traditione domesticâ, contigisse sub finem anni, & credidit & persuasit Masfejo & Orlandino, discessum illum contigisse anno 1535. in exitum vergente. Atque ego dum perpetuam Xaverii consuetudinem reputo anni notam apponendi suis literis, facillè adducor ut credam, ideo illum hoc facere omisisse in hâc duntaxat Epistolâ, quòd sciret in Hispaniâ, quòd scribebat, annum jam tum 1535. à Kal. Januarii numerari cœotum, unde cum nec Parisiis ubi tunc erat, aliam posset anni notam quam illic usitatam ponere, & si eam poneret, vereretur ne sua Epistola minus recens quam vellet Fratri videretur, facillè opinaturo datam illam Mense Martio superioris anni, abstinuisse indicatione anni, solâ diei expressione contentum. Hæc in hanc primam Epistolam admonitu non inutilia sunt visa: reddamus deinceps cæteras.

* *Hanc P. Cutillas editam a se prodit ex autographo (Copia de la carta original). Ad hujus*

jus calcem est anni nota, quæ in neutro Possinæ exemplari comparebat; scilicet, Parisiis 25. Martii 1535. Hæc anni 1535. notatio deest pariter ad calcem accuratissimi exempli, quod extat apud D. Joachimum Montoyam; additur autem in ejus fronte ut in altero apographo, de quo hîc Possinus. In fronte ejusdem exempli frater S. Francisci Xaverii dicitur Martinus diverso planè caractere supra lineam additus; verum additione repugnant quæ a Possino e probatissimo teste afferuntur. Cetera omnino congruit Cutillatis apographo: quare hic videtur notationem anni 1535. a capite ad calcem epistolæ transtulisse. Oppidum, in quo tunc Azpilcueta versabatur, bis Obanos, uti etiam nunc ab indigenis, nuncupatur. Narrationis ordo sub medium est quidem plane diversus, adeo tamen utrobique idoneus, ut, quis cui sit præferendus, definire non ausim; nec in hujusmodi varietate pluribus describenda operæ pretium invenio. In ea vero, quæ de anno 1535. tam operosè disputat Possinus, monendum censui lectorem, extare Florentiæ in Bibliotheca Magliavichiana ineditam S. Ignatii Lojole Epistolam, missam conterraneis suis Azpeitiensibus anno 1541., in qua memoriam eis refricat a se apud ipsos gestorum ante annos quinque. Ut vera sint omnia, dici poterit, hanc Epistolam scriptam fuisse sub initium anni 1541., donec alibi non comparuerit nota mensis, quæ in Florentino apographo desideratur: quanquam ex aliâ ejusdem S. Ignatii epistola conjicio mendum irrepsisse in annum 1541., pro 1540.

EP. II. S. Ignatio. Exscripta est à me ex Archetypo in Tabulario Domûs Romanæ servato.

* *Dono deinceps data est Bononiensi S. Lucie Collegio, cujus secretiori S. Xaverii Sacello religiosè nunc adservatur. Hanc P. M. Ignatio Ljolæ inscriptam prœdit Cutillas, forsân ex conjectura. Equidem a Xaverio inscriptam S. Ignatio Romam, ut est apud Possinum, non facilè crediderim. Hæc prælo paraveram, quin et eodem impressa jam fuerat epistola, cum ipsius autographum Hispanum in dicto Sacello morosè perlegi, et accuratè descripsi. Quare lectorem hîc moneo, epistolam exterius Xaverii manu ita inscribi: Meis in Christo Domino nostro fratribus Domino Ignatio et Domino Petro Codacio Romæ in turre Meranguela apud Dominum Antonium Frerepan. Hinc et germanam epistolæ inscriptionem discimus, et secundam Romæ Jesuitarum sedem, in quam e domo vineaque Quirini Garzonii commigrarant. Quam Xaverius turrim Meranguela, eandem vocat Nolarcius in vita S. Ignatii cap. 14. Melangolo, sitamque ait in angulo a S. Catharina de Funariis ad forum Margana. Porrò quæ Possinus primo epistolæ numero de coloniis et metropolibus dicta Ignatio tribuit, in autographo desiderantur; indicantur autem in hunc modum brevissimè: Superest ut hoc exiguo nobis reliquo vitæ tempore, crebris invicem nos epistolis conspiciamus: ego quidem ut mihi mandatis, ita faciam servato filiolarum more frequenter scribendi. Tanta hæc autographi a Possiniana versione differentia inde videtur exorta,*

ta, quòd ille non modò autographum, sed aliquem etiam ejusdem viderit commentarium, qui ab ipso hùc admista claritatis gratià contineret. Numero 2., ubi interpretis Cardinali Inurea, autographum habet Card. Yurea: erat autem sub idem tempus Cardinalis Eporediensis, vulgò de Yurea, Pbi-libertus Ferrerius Episcopus Eporediensis, de quo Ughellius t. 4. Italiae Sacrae in Episcopis Eporediensibus ex hac epistola illustrandus. Quartus demum ejusdem epistolae numerus in hunc modum ex autographo corrigendus: Meo quoque nomine eidem, quæso te, D. Petre frater mi carissime, in memoriam revoca, ut quemadmodum mihi promisit confessuram se peccata, et sacram Eucharistiam percepturam, sic faciat: Hic etenim Xaverius de Faustina Ancolina Petrum Codacium alloquitur, cui simul et Ignatio epistolam inscripsit. Quæ cum ita sint, satis apparet, indubiam fidem summorum etiam virorum versionibus non esse facile tribuendam. Nam, ut ajunt, quandoque bonus dormitat Homerus. Et quoniam hæc epistola ineunte vere anni 1540. ex itinere a Xaverio Bononiæ gesta memorat, eorum verò quæ ibidem ante biennium gesserat ab autumno 1537. ad finem hyemis consequentis, perpauca sunt prodita ab ejusdem vitæ scriptoribus, juvat huc asferre testimonium, quo gesta ab ipso tunc temporis in hac præclara urbe illustrantur: editum nempe a Bollandianis in commentario prævio de S. Ignatio Loyola §. XXIX. n. 302. tom. 7. Jul. p. 467., in hæc verba: Augustinus Zanettus, Dei et Apostolicæ Sedis gratià Episcopus Sebastenus, atque

Curiae Episcopalis Bononiensis in Spiritualibus et temporalibus Generalis Vicarius et Suffraganeus . . . indubitatam et sinceram facimus fidem, in Dominoque attestamur, quod Franciscus Xabier, et Nicolaus Bovadilla presbyteri, hac nostra civitate Bononiæ de licentia nostra prædicarunt sincere et christianè, nec in aliquo cum Lutheri doctrina convenientes; imò eam summis viribus extirpantes: in quibus concionibus multum utilitatis attulerunt huic nostræ civitati, et eorum vita et moribus, quos omnes probarunt, eam corroborarunt. Unde ab ista civitate fugitivos recessisse, falsum est, sed suis negotiis, et ut alibi seminarent bonum semen, quod nobis reliquerunt. In quorum fidem . . . Datum Bononiæ in episcopali palatio die 26. Junii 1538. *Intercisa rei summam non spectant.*

EP. III. Eidem. Descripta item ex Archieo Romano.

* *Eidem. Non soli P. Ignatio, sed omnibus Romæ Sociis hanc fuisse a Xaverio missam, vel ipsa Possini subscriptio: Omnibus vobis in Christo Charissimis satis manifestat, sive ut Cutillas edidit: Vester in Christo Frater minimus: Franciscus. Quæ utravis subscriptio multò aptius respondet huic apud Cutillatem inscriptioni: Patribus, Fratribusque Societatis Jesu Romam: Seu brevius, ut vertere consuevit Tursellinus, Societati Jesu Romam. Atque ut hoc semel moneam, Hispanica ejusmodi libenter e Tursellini more latinè reddam. Hanc epistolam 3.º Julii datam col-*
lau-

laudat Balthasar Tellez lib. 2. cap. 3. Hist. Aethiopiae, ubi multis confutat quod ipse olim cum aliis docuerat de Xaverii Ulyssipponem adventu die 17. Apr. 1540.; ostenditque eo tempore non Xaverium, sed Simonem Rodericium eodem pervenisse, atque ab hoc donata fuisse anno 1555. P. Antonio Quadros biblia sacra, quibus olim Xaverium usum fuisse complures falsò crediderant. Nos hîc Xaverium Romæ subscriuentem habemus die 15. Mart. 1540.; Ulyssippone 3 Jul. 1540. affirmantem, se toto itinere consumpsisse tres menses, ab appulsu autem suo jam mensem evolutum: quibus fit, ut sub initium Jun. Ulyssippone attigerit, tribus fere mensibus in itinere contritis a 16. Mart., quo ipsum Româ fuisse profectum ejusdem historici prodiderunt.

EP. IV. Eidem. Ex Archivio Romano.

* Eidem. Cutillas, P. M. Ignatio Lojola: 24. Julii 1540. Tuus in Christo minimus Filius: Franciscus. Cum diem 26. Julii ex autographo descripserit Possinus, hunc potius sequimur, quàm Cutillatem; cui tamen annum, et subscriptionem, quæ deerant in Possini autographo, accepta referimus.

EP. V. Doctori Martino Navarro. Hujus exemplum accepi à R. P. Dominico Langa Assistente Hispamæ.

* Ejusdem epistolæ exemplar nactus sum apud laudatum D. Montoyam, tam accuratè ex autographo descriptum, ut scriptor ipsam etiam characterum formam imitari se proficiatur. Inscribitur: Admodum Reverendo Domino Doctori Azpilcueta Domino meo in Christo Conimbricam.

Apud

Apud Possinum data dicitur IV. Kal. Octobris; hinc a XXIV. de Setiembre, 24. Septembris. Apud Possinum sub initium epistolæ agebat Xaverius: intelligens quam inutilis ad omnia sim post aliquem mei quoad possem explendi officii conatum studui spem: in nostro apographo latinis Xaverii verois: quam inutilis ad omnia sim, post habitam de me aliqualem vel cognitionem, vel saltem umbram studui spem: subscribitur in editis Tuus in Christo... in ms. Finis in Christo: ego verò vix dubito, quin sit ex autographo legendum Servus in Christo: video enim cum in eodem ms., tum etiam in alio, in quo pariter exscriptor Xaverianos characteres imitari studuit, priorem vocis servus syllabam primâ ejus contineri litera S, sursum in se ita reflexâ, ut ab F et T primâ facie parum differat: Accedit, quod in alia ad eundem epistola ser um se subscribit; et hujus etiam inscriptioni, initio, et contextui eadem modestiæ Xaverianæ clausula prope necessario respondet.

EP. VI. Petro Codacio. Ex Archio Romano.

* *Non soli Codacio, sed PP. Ignatio de Loyola, et Petro Colacio.*

EP. VII. PP. Ignatio & Codurio. Hujus exemplum duplex ex Hispaniâ accepi, alterum communicavit mihi R. P. Sebastianus Isquierdo successor modò memorati R. P. Dominici Langa in Assistentiâ Hispaniæ, alterum misit R. P. Michaël de Arbizù Provincialis Castellæ.

* *Hujus apographum nactus est Cutillas, planè ab eis diversum, ex quibus Possinus ipsam edidit. Est autem illud Cutillatis non rarè et*

in pauciora contractum, et accuratius descriptum. Quare Possini versionem, ut auctiorem, sed ex altera emendatam, representamus. Inscriptionem Cutillatis Possinane prætulimus: hæc enim Possiniana: Carissimis in Christo Domino nostro Fratribus D. Ignatio, et D. Joanni Codurio, tametsi contraria non est Xaveriano scribendi generi, quod in epistola 2. secutus est, duoia tamen ex Cutillate redditur. Adde, quod ipsa Possiniana subscriptio: Cunctis isthic in Domino dilectis, non illos duos tantum, sed socios omnes spectat. Video equidem plura in hac epistola, quæ lector facile intelligat fuisse ad Ignatium maximè relata. Itaque suspicabar, epistolam fortassè inscriptam: D. Ignatio, et D. Codurio, ceterisque carissimis nostris in Christo Domino nostro Fratribus Societatis. Quæ videntur apud Cutillatem, ut multa alia ejusdem epistolæ, brevius descripta, apud Possinum autem commutata. Vereor etiam, nè modò ex Possino relata ejusdem Epistolæ subscriptio corrupta sit; certè aliam prorsus edidit Cutillas: Nominè cunctorum hic in Domino dilectorum. Sed quoniam neutra Xaverii stylo adversatur, Possini subscriptionem retinui.

EP. VIII. PP. Jajo & Lainez. Hujus Autographum principio mutilum asservatur in Collegio Mussipontano Soc. Jesu, unde gratiâ R. P. Nicolai Rogerii Præpositi Provinciæ Campaniæ Soc. Jesu, & R. P. Caroli Francisci de Haraucour ejusdem Collegii Rectoris, Apographum accepi.

EP. IX.

EP. IX. Francisco Mansillæ. Descripta ex Autographo servato in Tabulario Domus Professæ Goanæ Soc. Jesu operâ P. Alexandri Philippucci nunc Francisci Xaverii vocati. Idem monuit Joannem Artiagam cujus in illa fit mentio, fuisse sæcularem Laicum, professione Militem, qui S. Francisco Xaverio sponte ministrabat. Nec obstat quod eum alicubi fratrem vocat: sic enim & Epist. 2. Lib. 1. quendam D. Petrum Sæcularem hominem, fratrem carissimum appellat.

EP. X. Eidem. Ex Tabulario Goano. Fana sive Fanoë moneta est Indica æquivalens duobus Regalibus argenti. Orracha vini genus ex palma expressi. Patangates vel Patangatinierant quasi Decuriones, aut Magistri Vicorum, singuli singulis Holdeis, hoc est Mapalibus certo numero familiarum Pauperum in Tuguriis sparsim habitantium constantibus, Præfecti.

EP. XI. Eidem. Ex Tabulario Goano.

EP. XII. Eidem. Ex Tabulario Goano. Iniquitribimus, nomen Regis Travancoris.

L I B E R I I.

EP. I. Catechistis e Soc. Jesu. Ex Archivio Goano.

EP. II. Animabus sal. æt. cupidis. Hoc scriptum prout hic Latinè è Lusitanico Sermone redditum legitur, concinnavit è variis exemplaribus P. Xaverius Philippuccius. Solitus erat Sanctus Indiarum Apostolus, prout ipse aliquoties

ties in his ipsis Epistolis testatur, iis quos è fæce vitæ improbæ, salutari pœnitentiâ instinctos eduxerat, proponere formulam emendatè pieque vivendi, hanc ipsam, partim ore ac voce vivâ rudibus tradens, partim literis expressam & in multa vulgatam exempla, quoquo versum spargens; aut etiam in loco publico defigens unde facultas describendi esset, quod Gaspari Barzæo ut faciat suadet Epistola IV. Libri IV. post medium, ubi se hanc formulam Christianè vivendi clarè testatur digessisse. Quid igitur in eâ concinnatâ (quod modò indicavi) Philippucius fecit? dicam. Multa & varia per Indiam fuerunt hujus Paraneseos exemplaria, alia aliis auctiora, quibusdam aut detractis. aut additis, pro conditione locorum in quibus vulgabantur, aut singularium personarum ad quarum præsentem accommodabantur usum. Ex his comparatis Philippucius unum hoc exemplum contexit; cui etiam inseruit versiculos affectum puri amoris in Deum informantes, quos nos ex Cantilenâ adhuc hodiè per Indias in usu ac hominum memoriâ vigente, rythmicis numeris linguæ Lusitanicæ illic vulgaris à Sancto ipso Xaverio, ut fert traditio, compositâ, Latino, ut proximè potuimus, metro expressimus.

EP. III. Francisco Mansillæ Soc. Jesu. Ex Archio Goano.

EP. IV. Eidem. Ex Archio Goano.

EP. V. Eidem. Indidem.

EP. VI. Eidem. Indidem descripta. Franciscus Coëllius cujus in hâc, & aliis quibusdam, Epistola

stola fit mentio, fuit Sacerdos sæcularis quò S. Franciscus Xaverius adjutore in multis per ea tempora & loca utebatur. Pulæ vocabulum illis locis sonat Satrapam aut Dynastam alicui Provincie jure propè regio imperitantem.

EP. VII. Eidem. Indidem. Toni sive Tonæ hæc & sequentibus memoratæ Epistolis, naviculæ sunt, parvæ, remis actæ, crebri per illam oram usûs.

EP. VIII. Eidem. Careæ hic nominati sunt accolæ littoris per Oram Comorinensem piscatu victitantes.

* *Quæ in hac epistola refert Xaverius de sua in Comorinum profectioe cum 20. Tonis, eadem plane sunt apud Tursellinum ep. 6. libri 1.: cui etiam plures aliarum Possinianarum particulas assutas esse depræhendendi. Quare cum nulla prætereà seu loci, sive temporis nota muniatur, putavam illam et ex pluribus Possinianis conflutam, et Epistolarum numero expungendam. Sed quoniam præcipua earum argumenta paucis decerpit eum instar cujusdam ipsarum breviarii placuit usurpare.*

EP. IX. Eidem. Indidem.

EP. X. Eidem. Indidem.

EP. XI. Eidem. Indidem.

EP. XII. Eidem. Indidem. Canacar hîc usurpatum nomen, in illis partibus designat Judicem Majorem, Magistratum autoritatis illic magnæ.

EP. XIII. Eidem. Indidem.

EP. XIV. Eidem. Indidem.

EP. I. P. Fr. Mansillæ Soc. Jesu. Indidem, Mudaliar nomen est in illis Partibus, significans quasi Prætorem aut Proconsulem, Regiæ autoritatis in aliquâ Provinciâ vices delegatas obtinentem.

EP. II. Eidem. Indidem. Adigares hîc memorati sunt Regii Gubernatores Provinciarum subjectarum Regi Travancoris.

EP. III. Eidem. Indidem.

EP. IV. Eidem. Indidem.

EP. V. Eidem. Indidem.

EP. VI. Eidem. Indidem.

EP. VII. Eidem. Indidem.

EP. VIII. Eidem. Indidem.

EP. IX. Cuidam è Soc. Jesu. Ex Archio Goano nunc primùm integra prodit. Fragmentum aut excerptum ejus brevè dederat Tursellinus noster Ep. IX. lib. I.

* *Hujus fragmentum edidit Cutillas paulò auctius, quam Tursellinus. Ex hoc discimus, Macuchum (Possino Monchurum) situm fuisse a cuspide Comorinensis promontorii Cocinum versus. In eodem proditur, a Rege fuisse Xaverio scriptum, duos se illi socios mittere, unum Italum, cui Nicolaus nomen; Castellatum alterum, nomine Cyprianum. Apud Possinum alter Lusitanus ortu est, alter Italus, sed tacetur utriusque nomen. Contra in Tursellini fragmento: duos nobis socios subsidio venire, Nicolaum Lancellotum, et Antonium Criminales, italum utrumque. Mira sanè*

sanè concors hæc apographorum omnium de duobus sociis affirmatio, cum tres recenseat Orlandinus l. 5. n. 36., Nicolaum Lancelotum, et Antonium Criminalem Italos, ac Joannem de Beira Hispanicum: qui etiam l. v. 6. n. 87. secundum numerat Alfonsum Cyprianum e novem illis, qui sequenti anno 1546. Indiam attigerunt. Porro perperam a Tursellino excerptum suum in annum 1545. fuisse conjectum, evincit cum Possiniana integra, tum etiam Cutillatis apographum, in quibus idem est annus 1544. Accedit, quod sequentes epistolæ nos docent, hæverium ante Decembr. 1545. Malacam pervenisse.

EP. X. Joanni III. Regi. Ex Archio Regio Ulyssiponensi.

EP. XI. Simoni Roderico Soc. Jesu. Ex antiquo Exemplari apud PP. Soc. Ulyssipone servato.

EP. XII. Francisco Mansillæ Soc. Jesu. Ex Archio Goano integra: particulam ejus Tursellinus edidit titulo Epistolæ VI. & XI. Libri I.

EP. XIII. PP. Paulo, &c. Ex antiquo Exemplari apud PP. Soc. in Lusitania servato.

L I B E R I V.

EP. I. Catechetica ad Molucenses. Ex Archio Goano.

EP. II. Joanni III. Regi. Ex Archio Regio Ulyssiponensi.

* Cutillas non videtur hæc Possini usus epistola; tum quia hujus non pauca in illo desiderantur,

tur, tum etiam quia Cutillas subscriptioni epistolæ diem 16 Januarii tribuit, Possinus 20.

EP. III. PP. Soc. Jesu in Oram Travancoris, &c. Ex Archio Goano.

EP. IV. P. Gaspari Barzæo Armuziam eunti. Hanc nunc primum integram damus ex Archio Goano, non ignorantes editam alias hanc Parænesim, primum à Joanne Petro Maffejo inter Epistolas Indicas, deinde ab Horatio Tursellino Cap. XII. Libri VI. de vita S. Francisci Xaverii. Sed quia neuter illorum plenum exemplar videtur habuisse, visum est necessarium totam ex originibus denuò interpretari: confidimusque qui comparaverit, judicaturum, non frustra id factum.

* *Maffejus* de Japonicis rebus *Epistolarum libri sexti initio* ex Parænetica, ut ait, omnia ferè hujus epistolæ capita in alium planè ordinem, concinniozem, ni fallor, et aptiozem, digessit. *Franciscus Garzia lib. 2. c. 15. integro quidem usus videtur apographo; quod tamen sæpius et resecuit, et in pauciora contraxit. Ejus certè narrationis ordo Possino potius accedit, quam Maffejo, aut Tursellino.*

EP. V. Simoni Roderico Soc. Jesu. Ex Auto grapho apud PP. Soc. Jesu in Lusitaniâ servato.

* *Postremam dumtaxat hujus partem edidit Tursellinus l. 2. ep. 12., de qua in Chronotaxi lib. 3. ep. 6.*

EP. VI. Joanni III. Regi. Ex Archio Regio Ulyssiponensi.

* *Autographum servabatur labente hoc sæculo*

in theca argentea Olyssipone in domo professorum Societatis Jesu S. Rochi, paucis sub initium recisis; cujus apographum lusitanum accepi die 12. Oct. 1795. cum humanissimis literis Urbana missis a viro egregio Emmanuele de Sampajo die 9. ejusdem mensis, fuitque usui Chronologiæ firmandæ: Possini autem versioni omnino congruit.

EP. VII. Simoni Roderico Soc. Jesu. Transmissa Ulyssipone.

EP. VIII. P. Paulo Rectori Goano, Ex Archio Goano.

EP. IX. Joanni III. Regi. Ex Archio Regio Ulyssiponensi. Scripta dicitur die Corporis Christi, hoc est XII. Kal. Julias, nam illo anno 1549. Cyclo Lunæ 11. Cyclo Solis 18. Pascha fuit 21. Aprilis, Ascensio 30. Maji, Pentecostes 9. Junii, Dominica Ss. Trinitatis 16. Junii, Festum Corporis Christi 20. Junii, quare tam hæc quam duæ sequentes Epistolæ eodem die scriptæ sunt.

EP. X. Eidem.

EP. XI. PP. Paulo, Antonio Gomezio, &c. Ex Archio Goano.

** Hujus particulas, sanè breves, exhibet Tursellini epistola I. libr. 3., quam penè sequitur Cutillas. Sed tria inter eos non conveniunt, quæ satis manifestant, aliud fuisse Cutillatis exemplum. Principio enim Cutillas: Cocino, inquit, solvimus 21. Aprilis; Tursellinus cum Possino 26.: in fine verò datam refert Cutillas 2. Jun., alii ambo 20. Tertium autem Cutillatis assertum, ut illa duo prava, ita sanè probum; dum ait:*
P. Al-

P. Alfonsus de Castro, qui nobiscum venit in Molucum... ubi non benè Tursellinus tam latinè, quàm italicè ait: cui Malacensis (pro Molucensis) est destinata provincia. Id quod ex aliis ejusdem Xaverii Epistolis, ex Orlandino, quin et Tursellino ipso de S. Franc. Xav. Vita lib. 3. cap. 17., satis est manifestum.

LIBER V.

EP. I. P. Joanni Beiræ Soc. Jesu. Ex Archiep Goano.

** Ne quartam quidem hujus partem continet Tursellini ep. 2. lib. 3. eidem, eodemque die conscripta. Post illa tamen ipsi cum Possino communia: plures isthuc operas submittam, addit Tursellinus particulam istam: Sin minus, pro usu, quem istius regionis habeo, quemque Japoniæ habiturus sum; vos accersam aliò, ubi utilius à vobis opera poni posse videatur. Proinde expeditos, ac paratos vos esse volo, si inclamâro, ut accurratis. Hinc mihi dubium est, sitne hæc Tursellini alia omninò a Possini epistola, alii tabelario a Xaverio tradita; an eadem quidem ab eo conscripta, sed apud Tursellinum non contracta modò, sed paullùm etiam commutata.*

EP. II. PP. Paulo, & Antonio Gomezio Soc. Jesu. Ex Archiep Goano, hujus aliquod excerptum posuit Tursellinus titulo Epist. 1. Libri III. semel hîc monendum, quod certò se comperisse scribit ad me Goâ Philippucius noster 4. Novembris 1661. multarum Epistolarum exilia

& imperfectissima compendia ad Tursellinum à quodam Goano Patre fuisse missa.

* *Non hujus secundæ epistolæ, sed undecimæ libri 4. excerptum quoddam esse Epistolam primam libri 3., qui diligenter eas contulerit, faciliè concedet.*

EP. III. PP. Conimbricensibus Soc. Jesu. Hujus exemplar accepi à R. P. Joanne de Brisacier, Romæ, cum is rediret è Lusitaniâ, quò fuerat à R. P. N. Gosvino Nichel Præposito Generali Societatis Jesu Visitor missus. Maximam ejus partem dudum ediderat Joannes Petrus Maffejus Noster lib. I. Epistolarum ex Indiâ Epist. I. quæ illic inscribitur, ad socios in Europam. cum in Nostro Exemplari PP. & FFr. Societatis Jesu Conimbricensibus inscribatur. Propter quam tamen diversitatem, exigui momenti, non fui novæ Interpretationis operam sumpturus. Verum ex collatione deprehendi sat multa in eâ Maffejanâ Editione non comparere, præsertim autem prætermissum locum insignem de gratiâ sufficienti, quam cum Hæresi Janseniana nuper exorta rejiciat, interesse publicè putavi, demonstrari quid de illâ crediderit S. Franciscus Xaverius, cujus fidem tot ac tantis insignibus miraculis Deo placuit approbare. Ac quia periculum esse video ne damnatæ sectæ Partiarii meæ Interpretationi falsi calumniam intentent, verba ipsa Lusitanica prout Sancti Xaverii manu exarata in Autographo, unde meum exemplar exscriptum est, visuntur, hîc apponam. Sic igitur se habent: *E pois à todos Deos Nosso Signor da Graça sufficiente para ô*

servirem, è gardarem se de peccar, esperamos em Sua Divina Magestade que no la dara, è porque todo nosso bem ou mal esta em usar ben ou mal de sua graça, confiamos muito em os merecimentos da Santa Madre Igreja esposa de Christo Nosso Signor, è em special em os merecimentos de todos os da Companhia de Jesu, e de todos suos devotos e devotas, que nos abranjeraon tanto seus merecimentos, que viremos à usar ben da graça de Signor Deos. Hæc ibi, quæ si quis cum meâ Interpretatione contulerit, fidem, spero equidem, ejus non requiret.

** Maffejana illa epistola in editione Bergem. an. 1747. legitur t. 2. de Japonicis rebus Epistolarum libro 1. ep. 3.: Franciscus Xaverius Societati Jesu &c. Hæc mihi longe similior epistolæ quartæ libri 3. Tursellini visa est, quam isti Possini tertiæ. Cutillas, qui quartam illam Tursellini: Societati Romam, hispanicè vertit, alteram ejusdem argumenti missam a Xaverio affirmat eisdem Romanis Sociis, inscriptam: Societati in Europam. Addit autem, hanc a se non edi, quòd nihil novi, quin imò pauciora contineat. Nos in Appendice dabimus Maffejanam.*

EP. IV. PP. Paulo, & Antonio Gomezio Soc. Jesu. Ex Archivio Goano.

EP. V. Joanni Bravio. Ex Archivio Goano.

EP. VI. D. Petro de Sylva Præfecto Malacensi. Ex Archivio Goano. Quod in hac Epistolâ mentio fit Patris Domini Petri de Sylvâ: quodque Ep. III. Libri VII. Frater ejus nominatur ille Præfectus Urbis Malacæ, qui legationem Pereriæ Sini-

cam disjecit, ut ea omnia intelligantur, non erit abs re semel hîc admonere: Vascum Gamam, qui primus, à Rege Lusitanîæ Emmanuële anno Christi 1497. cum navibus quatuor in Orientem missus, superato Bonæ Spei Promontorio in Indiam pervenit, reduxque feliciter à Rege honoratus est titulo Comitis & dignitate Admirantis sive Præfecti supremi rei maritimæ, quibus vocabulis in hâc Epistolâ insignitur, quatuor reliquisse Filios, quorum memoria extet. Primum Stephanum Gamam qui Prætor Indiæ fuit, succedens Garziæ Noroniæ morienti anno 1540, ex Regis Joannis III. Chirographo. Alterum Christophorum Gamam, qui missus in Æthiopiam anno 1541. auxilio Abyssinis contra Saracenos, post duas insignes relatas de Gradaamete Saracenorum Rege victorias, ab eodem validis Turcarum auxiliis firmato victus, captus, & in odium Christianæ Fidei, eam constantissimè usque ad extremum spiritum profitens, crudelissimè trucidatus est. Tertium Petrum Gamam de Sylvâ dictum, ad quem est hâc Epistola. Quartum denique Alvarum Gamam, cognominatum, qui S. Francisco Xaverio Sinas petenti obstitit.

* *D. Petro de Sylva. Imperfectum hujus apographum nactus videtur Cutillas, in quo totus fere tertius numerus Possinianæ, et ex quarto narratio de materiatis Meaci ædibus desiderantur. Est etiam apud Cutillatem, millia domuum ultra centum censeri Meaci; apud Possinum contra, non nisi sex, et nonaginta millia. Ex quibus, aliisque levioris momenti varietatibus, ac vel ex ipso*
libe-

liberiori nostro sermone conjiciebam, Cutillati non tam Possini versionem, quam apographum hispanum usui fuisse. Porro verba illa: Dominus Comes, quibus Pater Petri de Sylva apud Possinum laudatur, si is a Cutillate verteretur, præmittenda non essent: nec item Possiniana verba de navigationibus ejusdem Comitit: ad orientales hos populos ab eodem in Sinas, et Japoniam transferenda.

EP. VII. P. Antonio Gomezio Soc. Jesu. Ex Archio Goano.

EP. VIII. PP. Barzæo, Gago, & Carvallio Soc. Jesu. Ex Archio Goano.

EP. IX. Quibusdam Mercatoribus Lusitanis. Hujus Exemplar ad me misit Amacao P. Franciscus Xaverius Philippucius. Eandem in Linguam Castellanam è Lusitanâ mutatam refert Matthias de Peraltâ Calderon in Libro cui titulum fecit: *Apostolus Indiarum, &c.* Editio Mexici Anno 1661. profitens se descripsisse ex Libri Peregrinationum Fernandis Mendezii Pinti Capite CCVIII.

EP. X. P. Paulo Herediæ Soc. Jesu. Hunc alibi etiam Antonium dictum reperio. Ex Archio Goano.

* *De hac vide Chronotaxim lib. 4. ep. 8.*

EP. XI. S. Ignatio. Pars hujus manu S. Francisci Xaverii exarata servatur in Archio Domûs Professæ Romanæ, reliqua supplevi ex Apographo è Lusitaniâ misso.

* *Hanc Epistolam Cutillas inde ab ejus initio septies interpretatam dedit, bis autem pauculis adau-*

ctam verbis, quæ suis quæque locis adjungam. Videatur enim, neglecta imprudenter Possini versione, imperfectum exemplum descripsisse, quod perfectiori forsitan illo Possiniano fuerit excerptum. Quapropter dies 25. Jan., quæ in Possino est 29. probabili non caret fundamento. Eadem inter Indicas Venetiis editas an. 1565. primo caret et postremo numero.

EP. XII. P. Paulo Soc. Jesu. Ex Archio Goano.

EP. XIII. P. Melchiori Nunnezio. Ex Archio Goano.

EP. XIV. Cuidam è Soc. Jesu. Aliquod hujus excerptum dat Tursellinus Epist. III. Lib. IV. Joanni Roderico inscriptum, & credo ad hunc ipsum datam. Cæterum quia exemplar Goanum nomen id non exprimit, plus sapere quam erat necesse non volui. Scribit ad me P. Philippucius, clarè se deprehendisse, compendiolum quoddam hujus Epistolæ ab aliquo è nostris Romanam missum, quod Tursellinus Latinè verterit.

* *Cutillas adamussim vertit Tursellini excerptum; quare nulla inde firmitas accedit inscriptioni Tursellini. Porro autem, si qua Orlandino fides lib. II. n. 82. 84., Consalvus Rodericus ei nomen erat: quem ut Tursellino conciliemus, inscriptam, si lubet, dicamus: Joanni Consalvo Roderico. Epistolæ hujus ad Barzæi successorem datæ meminit Xaverius apud Possinum lib. 6. ep. 5., quæ nobis est 22. libri 4.*

EP. XV. P. Simoni Roderico Soc. Jesu. Hujus Epistolæ Autographum Exemplar asservatur in Sa-

IN S. XAVERIUM. Ixxiii

in Sacello Deiparæ Sacro in Collegio Conimbricensi Soc. Jesu, unde R. P. Nonius da Cunha, qui id Sacellum magnificè ornavit, Apographum ad me misit. Aliud ante ejus exemplum Ulyssipone acceperam.

EP. XVI. P. Melchiori Gonzalez Soc. Jesu. Ex Archio Goano.

LIBER VI.

EP. I. P. Gaspari Barzæo. Ex Archio Goano.

EP. II. Eidem.

EP. III. Eidem.

EP. IV. Eidem.

EP. V. Eidem. Extat ex parte apud Tursellinum Lib. VI. de Vita S. Francisci Xaverii Cap. XIV. Nos totam ex pleno Apographo damus: quod in eâ & in aliis quibusdam aliquoties S. Ignatium S. Xaverius vivens viventem beatum vocat, ex Archetypo clarissimè sumptum est; ubi toties, *benaventurado*, ponitur, quæ vox. ut omnes Lusitanicæ linguæ periti norunt, alio quam Beati vocabulo reddi non potuit.

EP. VI. Eidem. Indidem.

EP. VII. PP. Coll. Goani S. Jesu. Indidem.

* *In utraque Romana editione Manuel de Morales in Michaëlem mendose commutatus, correctus est in Coloniensi; et pariter antiqua manu in editione 2. Romani Bibliothecæ S. Lucie Bononiensis.*

EP. VIII. P. Gaspari Barzæo Soc. Jesu. Indidem.

EP. IX.

Ixxiv PROLEGOMENA

EP. IX. Eidem. Indidem.

EP. X. Eidem. Indidem.

EP. XI. Eidem. Indidem.

* *De hac Epistola vide Chronotaxim lib. 4. ep. 26.*

LIBER VII.

EP. I. P. Cypriano Soc. Jesu. Hanc repræsentat Tursellinus Lib. IV. titulo Epistolæ X., prout acceperat, qui enim missit, non describere curavit, sed super eo argumento quædam arbitrato suo scripsit. Archetypum hujus Epistolæ exemplum, quale à S. Xaverio missum est manu ejus subscriptum, pro sacra reliquia servatur in Ornatissimo Sacello Sanctissimæ Deiparæ dicato, in Collegio Conimbricensi Soc. Jesu. Unde R. P. Nonius da Cunha qui sacram illam ædiculam & hac & multis aliis sacris Lipsanis ditavit, splendidissimeque decoravit, egregiâ humanitate Apographum fidelissimum curare & ad me mittere dignatus est. Id exacte congruit duobus aliis missis Goâ, quare tribus consentientibus testimoniis hæc mea hujus Epistolæ editio comprobatur.

* *Postrema hujus Epistolæ pars apud Cutillatem integra est, ut in Possino; prior vero, ut in Tursellino, mutilata. Quare cum ad calcem dies, qui apud Possinum nullus est, in Cutillate sit undecimus Apr., in Tursellino autem 12., huic illum, veluti hac integram parte, præferimus, cæterâ utrique Possinum. Gonzalus Fernandez, Cutilla-*

tillati Gonzalus Franciscus, *velamenta divini obsequii, et amoris in Deum Cypriani impatientiæ obtendebat, juxta Cutillatis apographum. Atque id unum, quidquid demùm est, monendum hic judicavi.*

EP. II. P. Gaspari Barzæo. Hujus Exemplum ad me misit Amacao Sinarum P. Philippucius à se paulò prius quam Goâ solveret, ex Archetypo forte reperto descriptum, post multo jam ante ad me missas Epistolas cæteras in Goano Tabulario servatas.

EP. III. Eidem. Ex Archio Goano.

EP. IV. P. Joanni de Beira Soc. Jesu. Indidem.

EP. V. P. Gaspari Barzæo Soc. Jesu. Indidem.

EP. VI. Joanni Japoni. Indidem.

EP. VII. Jacobo Pereriæ. Hanc ponit Tursellinus XII. Libri IV. sed mutilam qualem acceperat. Hic integra ex Aprographo Goâ misso.

* *Tam Tursellini, quam Cutillatis excerptum nonnulla intermiscet, quæ non ex Possiniano apographo, sed ex uberiori alio prodierunt: quo fit, ut nè Possinianum quidem integrum mihi videatur. Vid. Chronotaxim lib. 4. ep. 34.*

EP. VIII. P. Perezio Soc. Jesu. Ex Archio Goano.

EP. IX. Jacobo Pereriæ. Et hujus exhibet aliquid Tursellinus, nos feliciores integram nacti, jucundius, ut sperare licet, legendam damus ex Apographo Goâ misso.

* *Tursellini epistola, in quam nona hæc, et*
pos-

posterior undecima conflantur, est 16. libri 4. Primum periodum hujus epistolæ ex Tursellino adjungimus. Cutillatis exemplum, cujus initium coalescit ex nona, et II. Possiniana, auctius quidem est aliquanto decimâ sextâ Tursellini epistolâ; sed nonnihil etiam ejusdem prætermittit. Nihil certè continet, quod in Possinianis desideretur. Eadem porrò est Tursellino, et Cutillati subscriptio, qua postremæ Possinianæ tempus designatur, nempe dies 12. Nov. 1552.

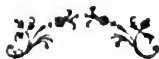
EP. X. PP. Fr. Perezio, et Antonio Heredia. Ex Archivio Goano.

EP. XI. Jacobo Pereria. Hæc apud Tursellinum cum aliâ conflatur in unam. En ut in Apographo Goano distinguuntur.

EP. XII. P. Fr. Perezio Soc. Jesu. Ex Archivio Goano.

* Hujus epistolæ tertiam vix partem exhibet Cutillatis apographum, ex ipsius initio, et fine excerptum: nonnulla tamen addit, quibus evincitur, ne Possinianum quidem exemplar fuisse undequaque perfectum. Vide Chronotaxim.

EP. XIII. PP. Fr. Perezio, & Gaspari Barzæo. Indidem.

DE S. FRANCISCI XAVERII
EPISTOLARUM
CHRONOTAXI.

EAm penitus exactam difficillimam esse, fate-
tur in Hispanica præfatione P. Franciscus
Cutillas; cum et atherum, annorumque notæ, ac
mensium nomina corrupta non raro fuerint seu a
describentibus, sive a Typothetis. Quas edidit
Epistolas 71., eo se ordine collocasse, ait, qui ma-
gis Epistolarum argumento, gestisque S. Xaverii
congruere videretur. Quibus cum satis manifestet,
se aliquid arbitrio suo, et conjecturis triduisse,
vellem equidem, ut varietatum et rationes, et
fontes indicasset, quas diebus, mensibus, atque
annis frequentes aded in editionem suam inuexit.
Ut enim nonnihil feliciter correxit, sic plura for-
san depravasse videtur, nullo in medium producto
correctionis vadimonio. Id quod fiet, perpensis
varietatibus ab eo inductis, manifestum. Verume-
nimvero religio mihi erit, quidquam in primariis
editionibus corrigere, vel etiam in Hispani, nullo
producto correctionis indicio, vel argumento. Quæ
quidem videbuntur sana, et incorrupta, nec in
dubium a quoquam revocata, minime sollicitabo:
quæ vero seu rerum gestarum ordo, sive editio-
num varietas in dubium vocant, iis, quæd ejus
facere poterò, illustrandis unice incumbam. Non-
nulla, quæ ex Petri Possini Indiculo Exegetico, et
annotatis ad eundem satis fuerint manifesta; tum
etiam

Lxxviii PROLEGOMENA

etiam quæ, solis dierum numeris discrepantibus, levioris momenti videbuntur, tantum indicabo; Nec putarim, mirum eruditis fore, Chronotaxi nostræ quandoque nec cum Historia Societatis ab Orlandino conscripta, nec cum probatoribus Vitæ S. Xaverii scriptoribus convenire; cum et Tursellinum ex Lucenam, et Orlandinum, et Bartholum in Asiæ parte prima, ex quibus in primis cæteri profecerunt, latuerint omnino 72. postremæ Possini Epistolæ, et aliæ præterea, quibus Cutillas editionem hispanicam adornavit. Illud equidem exopto, ut hic meus qualiscumque labor disserto scriptori usui aliquando esse possit novæ, accuratiorique S. Xaverii vitæ conscribendæ.

CHRONOTAXIS.

EPISTOLARUM

Ordo novus Ordo vetus

Lib. I

Ep. 1	<i>Possin. l. I ep. 1; Cutill. data Parisiis, 25 Mart. 1535. Vide Ind. exeg. -</i>	<i>25 Mart. 1535</i>
2	<i>P. l. I ep. 2; Cut. P. M. Ignatio Lojolæ. Bononia, 31 Mart. 1540. V. Ind. exeg. - - - -</i>	<i>31 Mart. 1540</i>
3	<i>P. l. I ep. 3 Eidem; Cut. Societati Romam. Ulys-</i>	

sipo-

EPISTOLARUM

<i>Ordo novus</i>	<i>Ordo vetus</i>	
<i>Lib. I</i>		
<i>Ep. 3</i>	<i>sipone, P. die 3 Jul.,</i> <i>Cut. 4 Jul. 1540. V. Ind.</i> <i>exeg. - - - - -</i>	3 <i>Julii 1540</i>
4	<i>P. l. I ep. 4; Cut., P. M.</i> <i>Ignatio Lojolaë. Indidem.</i> <i>P. die 26 Jul.;</i> <i>Cut. 24 Jul. 1540. V. Ind.</i> <i>exeg. - - - - -</i>	<i>Julii 1540</i>
5	<i>P. l. I ep. 5; C. Doctori</i> <i>Martino Azpilcuetaë. Indidem,</i> <i>28 Sept. 1540 -</i>	28 <i>Sept. 1540</i>
6	<i>P. l. I ep. 6, P. P. (Cut.</i> <i>addit MM.) Ignatio de</i> <i>Lojola, et Petro Codacio.</i> <i>Indid., P. 22, C. 12.</i> <i>Oct. 1540. V. Ind.</i> <i>exeg. - - - - -</i>	<i>Oct. 1540</i>
7	<i>Cut. Doctori Martino de</i> <i>Azpilcueta. Indidem, 4</i> <i>Novembr. 1540 - - -</i>	4 <i>Nov. 1540</i>
8	<i>P. l. I ep. 7, PP. Ignatio,</i> <i>et Codurio; C., Societati</i> <i>Romam. Indidem,</i> <i>18 Mart. 1541. V. Ind.</i> <i>exeg. - - - - -</i>	18 <i>Mart. 1541</i>
9	<i>P. l. I ep. 8, PP. Jajo,</i> <i>et Lainez. Indid., 18</i> <i>Mart. 1541 - - - - -</i>	18 <i>Mart. 1541</i> <i>Cum</i>

Cum Jajus e Brixia, et Lainez e Parma sub anni lalentis Quadragesimæ initium Romæ cum aliis primariis sociis convenerint, ut primum Generalem præpositum societatis eligerent, eisdem id nuntiantius videtur Xaverius hanc epistolam rescripsisse: cujus tamen principium desideramus, sine quo nihil certi possumus definire. Sed quæ Xaverius de Cardinali Guidiccione refert, ac verba illa, quando jam confirmata Regula nostra est, non obscure significant Xaverium privatis sociorum literis rescripsisse quid Guidiccionius egerit pro impetranda Pauli III. Bulla, qua is jam inde a 27. Sept. 1540. Societatis institutum probaverat. Verùm hanc rite non fuisse promulgatam ante anni 1541. Aprilem mensem, cujus die 22., Ignatio jam Præposito Societatis constituto, et is et ejus socii ad S. Pauli in via Ostiensi solemnia vota quatuor emisissent, non solum novimus ex Xaverii lib. I. ep. 14., qua se id tandem accepisse in India exultabundus rescribit; sed etiam ex literis Petro Fabro in Germaniam ab Ignatio missis, quibus cognita solenni Societatis confirmatione Religiosam votorum quatuor professionem edidit Ratisbonæ die 9. Jul. 1541. Porro autem Missæ 250 pro Guidiccione a Xaverio celebratæ ex illis erant, quas Ignatius ad aliquot milia per se et suos Deo offerre constituit, ad Pontificiam Societatis probationem publicam impetrandam. Ex quo, teste Ribaden. l. 2. c. 17., cum reliquorum Cardinalium, tum vero Guidiccionii cor ita immutatum est, ut adjutor ex adversario repente existeret.

EPIS.

EPISTOLARUM

Ordo novus Ordo vetus

Lib. I.

- Ep. 10. *Tursell. l. I ep. I*, Societati Romam. Goà, 20, Cut. 18 Septembr. 1542 Sept. 1542
- II. *T. l. I ep. 4*, R. P. Ignatio Lojolæ. 28 Oct. 1542, C. Tutucurino, 23 Maji 1543. - - - - - 1543

Mendosè scriptum fuisse annum 1542, rectè quidem animadvertit Cutillas, undenam vero ipse diem 23 Maji desumpserit, non prodit. Probat ille mendosum esse an. 1542 ex superiori epistola, qua Xaverius sub finem Septembris ejusdem anni 1542 Societati Romam scribebat, tunc primum Prætoris jussu Comorinum se cogitare: huc autem Goà, vel ipso Tursellino teste lib. 2. de vita S. Xaverii c. 5, Octobri mense inito discessit: Massejus addit, Octobri medio. Atqui Xaverius Ignatio hanc Tutucurino Epistolam scripsit, postquam in promontorium Comorinum, atque inde in oram Piscariam appulsus, illius tractus vicos omnes lustraverat, innumerosque Idololatrias Christo aggregarat: quæ omnia non nisi inito anno 1543 potuit Ignatio scribere. Hactenus ille.

Qua de re conferenda est diligentius epistola hæc undecima cum decima quarta, anno 1544. Societati Romam scripta. In utraque agit de sua in Comorinum Promontorium expeditione. Cum primum veni, ait ep. 14, cum neque illi meam, neque ego illorum linguam intelligerem :: primum delegi

Tom. I.

f

ex co-

ex eorum numero maximè ingeniosos, ac litteratos; deinde Sermonis utriusque peritos diligentissimè conquisivi. Ita cum dies complures unum in locum venissemus, communi opera, summo labore convertimus Catechismum in Malavaricam linguam. Qiam Ego ut didici, omnes ejus oræ vicos obire cœpi:: Cum quartum jam mensem in oppido quodam Christianorum commorarer, quo Catechismum converterem... *Quibus perspicuum est, illum, cum primum Comorinum tetigit, quatuor menses convertendo Catechismo impendisse, antequam ejus oræ vicos obire cœpisset. Hos autem vicos se jam obiisse, atque lustrasse, cum Epistolam II Tutucurino dabat, Xaverius sic enarrat. Obiimus Neophytorum vicos: ex quo igitur huc veni, haud quaquam cessavi: vicos sedulò circuibam: Pueri autem me neque divinum officium persolvere, neque cibum sumere, neque quietem capere sinebant, quoad aliquam deprecationem eos docuissem: Symbolum Apostolorum, Orationes Pater, et Ave Maria eis inculcabam: Ex itinere in Ethnicorum pagum diverti, ubi... oppidani primarii, cum sua quisque familia, primi ad Christi cultum se aggregarunt; horum auctoritatem cæteri secuti sunt: omnes cujusque generis, atque ætatis baptizati: His rebus ita confectis, Tutucurinum recta contendimus. Est autem Tutucurinum in ora Piscariæ ad orientem Comorini promontorii, quod, ajunt, a Goa distare millia passuum sexcenta. Profectò qui hæc omnia cum cæteris, quæ in eisdem literis narrantur, seriò perpenderit, facile*

cile concedet, Xaverium, tametsi exultavit, ut gigas, ad currendam viam, ea tamen omnia infra eundem Octobrem mensem, quo Goa discessit, non gessisse: atque adeo epistolam illam Octobri hujus anni 1542 datam non fuisse. An vero, retento ex Turcellino Octobri, solus postremus anni numerus sit mutandus; vel Cutillas omninò sequendus, qui alium præterea diem, ac mensem designavit, non ita manifestum. Cutillas enim vero, apud quem appositior est Epistolæ inscriptio, et subscriptio deinceps usitator: Minimus Filius in exilio maximo: Franciscus. Cutillas, inquam, hæc omnia descripsisse videtur ex Hispano apographo; cum alia non appareat causa, cur illa mutarit.

Adde, quod ipsa Epistola II, narratis fuse in Comorino gestis, Xaverium vixdum, ni fallor, indicat Tutucurinum attigisse: quippe cum dicat: his rebus ita confectis, Tutucurinum recta contendimus. Ibi ab oppidanis benigne accepti sumus, atque in spem venimus, fore, ut ex his locis capiamus fructus animarum uberrimos. Anne Xaverio hisce fructibus capiendis quidquam aliud præter tempus defuerat? Huc etiam affero Epistolam Turcellino octavam libr. I, nobis quartam l. 2, qua Xaverius Societati Romam scribebat 27 Jan., vel 8 Febr. 1545, se preces abhinc biennio conversas memoriæ commendasse: quod in annum 1543 commodè refertur. Quare Xaverius ab Octobri mense per quadrimestre spatium Catechismum convertit, quem sub initium sequentis anni memoriæ mandavit: tum, vicis omnibus lustratis, et ad Christum adductis, Tutucuri-

num Majo mense contendit, ut est ex ipso rerum ordine satis pronum, et ex Cutillatis editione perspicuum. Video equidem, alium plane rerum ordinem et in Orlandino, et in probatoribus vitæ S. Xaverii Scriptoribus, si Tursellinum excipias qui l. 2 c. 6, et 7 Cutillati favet; vereor tamen, ne non laudatas ejusdem Xaverii epistolas attentè satis perpenderit. Orlandinus, ut alios taceam, qui l. 4 a num. 60 gestorum Xaverii testem producit Epistolam Tutucurino datam, diserte docet, et ea gesta, quæ illa testatur, in labentis anni 1542 supremos menses cecidisse, et Xaverium extremo ferè eodem anno vix Tutucurinum attigisse. Eo itaque teste, controversa epistola nec Octobri mense, ut est apud Tursellinum, data est, nec Majo sequenti, ut mox auctore Cutillate dicebam. Plura, quæ in utramque partem occurrunt, brevitate studio prætermitto: ea enim sunt, quæ cum ex indicatis fontibus sua sponte fluunt, tum concussis, quæ modo tetigi fundamentis facile corruant. Nonnullus vero hac de re in sequentium Epistolarum discussione redibit sermo.

EPISTOLARUM

Ordo novus

Ordo vetus

Lib. I. ep. 12. Tursell. l. I ep. 2: R. P. Ignatio Lojolæ Præposito Generali Soc. Jesu 20 Sept. 1542
Goa. Tuus in Christo filius: Franciscus Xaverius.
Cut. P. M. Ignatio Lojolæ. Goa 18 Oct. 1543
Minimus filius in exilio maximo. Franciscus.
Huic inscriptionis, subscriptionisque varietati accedunt aliæ circa medium ejusdem epistolæ, ubi
pau-

pauculi Tursellini versus apud Cutill. desiderantur, plures autem alio prorsus ordine, et loco redduntur: quæ clarè demonstrant, Cutillati apographum aliquod in promptu fuisse, quod Tursellino anteferet. Utinam ejusdem nobis notitiam non invidisset! Inde enim fortasse posset de initio, et fine hujus epistolæ, in quibus tanta est varietas, certius judicari. Ejusdem corpus integrum e Tursellino describimus, quòd et majus aliquanto sit, quam in Cutillate, et recte suis partibus constitutum. Verum de inscriptione minime dubito; quin ea in Tursellino sit corrupta, in Cutillate idonea; quippe cum Ignatius post Xaverii in Indiam profectioem, in Generalem Societatis Jesu Præpositum electus sit; quod est in Societatis Historia manifestum; id vero Xaverium ante Novembrem 1543 non rescivisse, ipse nos docet epistola Tursellino quinta, nobis decima quarta libri I; in ea enim Societati Romam Cocino data 12 Jan. 1544 sic ait: Tertius annus est, cum e Lusitania discessi, ex quo jam tertium ad vos scribo, cum unas duntaxat a vobis litteras in Indiam acceperim:: ex quibus quantum cœperim voluptatis, Deus est mihi optimus testis. Redditæ autem sunt duobus abhinc mensibus. Jamverè tantæ voluptatis causam sub finem literarum his verbis declarat: Ex multis autem, et magnis hujus vitæ fructibus, quos adhuc Dei beneficio cœpi, et quotidie capio, illud enimvero duco maximum, quòd nostræ Societatis Institutum Pontificis Maximi auctoritate comprobatum, confirmatumque esse cognovi. Immortales Deo gratias et ago,

et habeo, qui, quam vitæ rationem servo suo Parenti nostro Ignatio clam ipse præscripserat, eam aliquando per suum Vicarium palam stabiliri voluit ad memoriam posteritatis sempiternam. *Xaverius itaque nullam reipsa epistolam inscripsit, Ignatio Lojolæ Præposito Generali Societatis Jesu, ante Novembrem 1543.*

Quæ cum ita sint, salva illa Tursellini inscriptione, scripta non est hæc epistola 20 Sept. 1543, mutato nimirum postremo solum Tursellini numero; nec 18 Oct. 1543, ut est apud Cutill. Sed quoniam eadem epistola Goà, utroque teste, missa est, non levis est in utriusque nota temporis difficultas. Tursellinus et hanc, et sequentem eodem die 20 Sept. 1542 Goa Ignatio missam invenit, priusquam Xaverius inde in Comorinum discederet: Cutillas contra, primam Octobri, secundam mense Decembri 1543 datam, postquam Xaverius Septembri mense Goam e Piscariæ tractu revertit. At enim Xaverius, Tursellino teste l. 2 c. 10, in ora Piscaria versatus annum totum, in exitu anni 1543 revertit Goam: Auctore Lucena Decembri mense anni 1543 Goam e Piscario litore discessit. Orlandinus lib. 4 n. 141: inter anni superioris (nempe 1543) extrema, et consequentis initia Goam, inquit, revertit. Si qua denique Massejo fides l. 2 c. 5, sub finem 1543, e Piscario litore profectus, dimidiato Januario sequentis anni Goam pervenit. A Cutillate vero stare videtur Franciscus Garzia lib. 1 sub finem c. 12, & initium 13, ubi Xaverium, anno in Piscario litore exacto, Goam revertisse prodidit: nec quidquam

quam addit, quod Xaveriano Goam regressui, si minus Septembri mense, ut Cutillas affirmat, certè Octobri dimidiato, magnoperè adversetur. Atque ita fortasse narrationem suam Garzia concinnavit, ut literis illis non repugnaret, quarum hispanis apographis æquè commodè, atque Cutillas, uti poterat; quippe quod uterque Matrivi versaretur, cum ille Xaverii vitam, hic ejusdem Epistolas edebat.

Sed jam ipsum Epistolarum argumentum inspiciamus, quo cum aliis epistolis collato, lumen aliquod affulgeat. Utramque Xaverius Ignatio Prætoris mandato conscripsit; primam de Goano Collegio, ejusque institutione, ac de Magistris, indulgentiisque pro eo impetrandis; alteram de pluribus aliis indulgentiis, et Apostolicis indultis. In utraque Prætozem ipsum Martinum Sosam mirificè commendat. Nec verbum quidem in eis aut de suo in Goam adventu, aut de Comorinensi profectioe. Porro autem in ea, quam Tutucurimo ad eundem misit, hæc habet: Ex urbe Goa scripsi ad Te verbosius de nostra in Indiam navigatione: si Pontifex maximus exploratum haberet, quam diligentem Indiæ Prætor operam navaret Religioni, profectò illum pro egregiis suis in rem Christianam studiis, atque officiis collaudaret. Proinde efficies, si videbitur, ut litteris ad eum missis declaret, ipsius officia sibi gratissima accidisse: ut Religiosissimo Præsidi pro suo merito laudem tribuat, et gratiam: Tu vero utique ad eum scribas, velim. *Altum hic de indulgentiis illis, cæterisque facultatibus Apostolicis silentium. Contra, epistola Cocino data 27 Jan. 1545 sic eundem al-*

Lxxxviii PROLEGOMENA

loquitur. Cùm omnibus Collegii Sanctæ Fidei studiosis, tum vero Prætori, qui studio vincit omnes, ut morem geras, Te oro, atque obtestor per Deum nimirum, ut, si fieri potest, mittas aliquando ad nos illa, quæ tibi mandarunt: Diplomata, inquam, quæ Te a Pontifice Maximo curare voluerunt: cum ea conditione, quam abhinc biennio ad Te scripsi, Prætoris nomine. Cætera item expectamus, de quibus tum ejusdem jussu ad Te litteras dedi. Litteris eodem die ad P. Simonem Rodericum datis eum urget vehementer, ut easdem gratias, & indulgentias enixè curet. Jam ante hos annos aliquot, inquit, & iterum hoc anno scripsi ad P. Ignatium, ut impetret &c.; ubi e silentio Tutucurinensts epistola non levis suspicio est, nondum ea Diplomata Prætoris nomine fuisse postulata, quorum memoriam & res, & locus exigebat, fere ut in laudatis epistolis, inque aliis posterioribus, quibus eorundem memoria renovatur. Illud autem biennium, & anni aliquot, qui in aliis epistolis ad rem exaggerandam, urgendamque indicantur, non tam videntur omninò elapsi, & integri, quam inchoati, ac civili quadam ratione computati. Atqui duobus a 1545. subtractis, in 1543. incidimus. Accedit, quod Epistola Societati Romam Cocino data 12. Jan. 1544., Scripsi ad vos, inquit, anno superiore de Collegio, quod Goæ inchoatum ædificatur strenuè: P. Paulus Collegii Rector præest. De hac inferius redibit sermo Epistola nobis 14.: nunc mihi sufficiat lectoribus indicasse, descriptis verbis apertè designari Epistolam 12., vel aliam ejusdem argu-

argumenti Societati Romanæ eodem tempore conscriptam ; anno scilicet 1543. potius quam 1542. Huc etiam afferenda, quæ mox de Epistola 13. disputabo.

EPISTOLARUM

Ordo novus

Ordo vetus

Lib. 1. ep. 13. T. lib. 1. ep. 3. Eidem, Goz 20. Sept. 1542. ; C., P. M. Ignatio Lojolæ, Goz 20. Dec. 1543. Non fuisse hanc epistolam a Xaverio scriptam antequam Goà in Comorinum abiret anno 1542. ; sed postquam sequenti anno eodem reversus est, sociis ejus Paulo Camerte, & Francisco Mansilla, dum Xaverius apud Comorinenses versaretur, Goam Mozambico transmissis, colligo ex primis hujus epistolæ verbis: Prætor Indiæ, cui nos omnes, qui hic sumus, quique Romæ versantur: debemus plurimum, rogavit me, &c. Itane Xaverius Goà scriberet anno 1542., cum unus ipse tunc ibidem esset e Societate? Quippe socii, qui simul e Lusitania solverant, Mozambici constiterant. Sed neque mense Dec. 1543., ut ait Cutillus, scriptum fuisse, argumento mihi est ejusdem Cutillatis inscriptio: P. M. Ignatio Lojolæ, tacito Præposito Generali Societatis Jesu, quo eum nomine in posterioribus epistolis perpetuo laudat. Ut enim paulo ante probavimus, Novembri ferè mense 1543. rescierat Xaverius, Societatis Institutum a Pontifice Maximo fuisse confirmatum, atque Ignatium Præpositum ejusdem Generalem constitutum. Nec dubium, quin continuò primis ad eum literis Xaverius libens, & gaudens, tali honoris titulo ipsum corroboravit. Præterea biduum potius, quam

quàm bimestre spatium temporis inter epistolas 12., & 13. intercessisse, illa mox relata verba significant: Cetera item expectamus, de quibus tum ejusdem jussu ad te litteras dedi. Einae hic Prætoris jussu simul datæ literæ designantur. Quare mendum in 20. Dec. irrepsisse pro Octob., suspicio est. Nam fuisse ambas Goà 20. Sept. conscriptas, ut Tursellini præferunt exempla, postrema scilicet numerali nota in 1543. commutata, probatissimis Scriptoribus adversari video; qui Xaverium ab Oct. 1542. totum annum apud Comrinenses transegisse commemorant. Proptèr inscriptiones illas: Præposito Generali Soc. Jesu, quas ille præfixit, in hoc tempus non cadere, nuper ostensum est. Atque hæc de epistolis 12., & 13. data sint satis; quamquam posset pluribus in utramque partem, si pretium esset operæ, disputari. Neque enim statui, quidquid in mentem venerit, in medium proferre, sed implicata quævis ita discutere, ut lectoribus præcipuas argumentorum sedes indicarem.

EPISTOLARUM

Ordo novus

Ordo vetus

Iib. 1. ep. 14. T. lib. 1. ep. 5.: Societati Romæ, Cocino 12 Jan. 1544; Tursellino hic Cutillas planè consentit; quamvis in earundem corpore literarum nonnulla ita variant, ut aliud omnino Cutill. exemplum fuisse videatur. Epistolæ hujus Autographum & Romæ asservitum, & a Tursellino latine fuisse redditum, est quidem profectò verosimile; opinor autem, auctiorem aliam de eodem argumento post triduum a Xaverio fuisse

con-

conscriptam alii tabellario seu navi committendam (quod alias a se factum ipse nos docuit), siquidem Joannes Lucena in amplissima Xaverii vita, post latinam Tursellini lusitanicè an. 1600. edità, plura memoriæ prodidit Xaverianæ epistolæ fragmenta, quam datam affirmat Societati Romam die 15. Jan. 1544.: auctior abs dubio est, quæ die pariter 15. Jan. subscripta, bis in lucem Lovanii prodierat an. 1566. inter Epistolas Indicas interprete Rutilio Sombergio, primum cum epigraphe: Franciscus Xavier Patri Ignatio Generali Societatis Jesu Præposito, et fratribus Romæ, Patavii, Parisiis, Coloniae, Valentiae, et in Lusitania literis operam dantibus. In altera editione: Ex epistola R. P. Francisci Xavierii Presbyteri Societatis Jesu ad R. P. Ignatium Generalem ejusdem Soc. Præpositum, et fratres Romæ, Patavii, Parisiis, Coloniae, Valentiae, et in Lusitania literis operam navantes. Eadem utrobique, sed alia atque apud Cutillatem, subscriptio. Franciscus Garzia lib. I. c. 12. de S. Xaverii vita hujus epistolæ fragmentum profert, quod non Tursellini et Cutillatis, sed Lucenæ et Sombergii editionibus respondet: habuerit necne Garzia exemplum aliquod Hispanum ejusdem epistolæ non ita certum.

Additias enimvero esse inscriptiones ex Rutilio descriptis et ipsarum varietas satis ostendit, et quod Valentinus Soc. J. Scholasticos memorant, quos ibi nondum fuisse ex Historicis Soc. J. compertum habeo. Cæterum de literarum textu nulla est dubitandi ratio, quin accuratè Sombergius vernaculum exemplar latine reddiderit. Ex ejus igitur

tur editionibus illustriora, quæ mihi Florentiæ obiter et cursim licuit excerpere, ad calcem cujusque paginæ subijciam.

Duo autem sunt in hac epistola, quibus præcedentium Xaverii gestorum chronologia illustratur. Nam primò sub initium, Ego, ait, et Franciscus Mansilla (ed. Lov., annum jam et eo amplius) inter Comorinenses Christianos commoramur. Deinde sub medium de Goani collegii alumnis inquit: His P. Paulus collegii rector præest. Tursellinus l. 2. c. 10., Garzia l. 1. c. 13., Massejus l. 2. c. 5. apertè docent, Xaverium, dum e Comorino redux Goæ versaretur, Goano collegio Paulum Camertem præfecisse, et Francisco Mansilla socio assumpto, in oram Piscariam iterum contendisse. Primum illud quod de Paulo Camerte ajunt, Massejus lib. 12. hist. ind. factum jam a Xaverio narrat ante primam ejus in oram Piscariam projectionem: alterum verò, quod Mansillam spectat, quem eatenus hærentem Goæ faciunt, et Massejo et vetustissimis Sombergii editionibus adversatur, a quibus docemur, Mansillam primo anno apud Comorinenses cum Xaverio fuisse. Quibus etiam favet Orland. l. 4. n. 142., ubi de Xaverio ait: revertitur in oram Piscariam, Mansillam jam Sacerdotio præditum reducens: quanquam in eo erravit, quod Mansillam jam Sacerdotio præditum putavit, cum ex epistola Xav. 41. libri I. manifestum sit, Mansillam ante Decembrem an. 1544. Sacerdotio non fuisse initiatum. Errarunt etiam qui prodiderunt, Xaverium Francisco Mansilla socio assumpto in oram Piscariam revertisse VI.

Kal.

Kal. Martias, ut patebit legenti epistolam 15. consequentem, quæ Possino est nona l. 1. ; quamque Punicali die 22. Febr. 1544. Mansillæ et Joanni Arteage in Comorinum scripsit, orans enixè, ut se, quid agerent, accuratis literis Mansilla doceret. Est igitur ex hac Epistola manifestum, quòd Xaverius a Mansilla digressus, ante diem 22. Febr. litus Piscarium tetigerit. Ex verbis autem superius notatis, quibus die 12. seu 15. Jan. agebat Xaverius se cum Mansilla inter Comorinenses Christianos commorari; cum ipse tunc Cocini procul a Comorino versaretur: ex his, inquam, patet, (ut sola nunc utamur Tursellini versione) istam apud Comorinenses Xaverii commorationem ante id tempus esse referendam: nisi velis, ea Xaverium Cocini scripsisse, quòd jam commorationem illam cogitaret. Verumenimvero Xaverio id scribendi genus tribuere non ausim, scriptori scilicet accurato imprimis, ac veraci. Quin imò inde conjicio, nondum elapso anno 1543. Xaverium cum Mansilla Goà in Comorinum contendisse, ubi aliquandiu commoratus, Mansilla ibidem relicto, Cocinum ante 12. Jan. diem festinè redierit, ad idem promontorium illicò reversurus. Sic enim intelligo, vere tunc Xaverium Societati Romam Cocino scripsisse: Ego, et Franciscus Mansilla inter Comorinenses Christianos commoramur. His addamus illorum tractuum naturam, locorum distantias, difficultates itinerum maximas; quibus attentè perpensis, absimile vero non videbitur, quòd ex illa Xaverii Goà in oram Piscariam discessione ad hunc usque diem 12. Januarii mensis integer, et eo etiam

amplius intercesserit. Goæ autem, siqua Tursellino fides lib. 2. c. 10., bimestre ferè tempus transegit. Unde fit, ut eò redierit, si minus ineunte Septembri, ut asseruit Cuillas, certè eodem vix, aut ne vix quidem elapso. Hactenus ex Tursellini et Cutillatis editionibus; verùm mihi primum illud, quod ex vetustioribus præmisi, magis arridet; Xaverio scilicet apud Comorinenses ante annum 1543. Mansillam comitem adfuisse, seu is cum Xaverio sive paulo post eodem accesserit: anno elapso Xaveriam Goam revertisse, Mansilla cum neophytis relicto, tum reducem Cocini has literas dedisse.

EPISTOLARUM

Ordo novus

Ordo vetus

Lib. 1.

- Ep. 15. Poss. l. 1 ep. 9, Francisco Mansillæ. *Punicali*,
22 Febr. 1544 - - - 22 Febr. 1544
16. P. l. 1 ep. 10, Eidem. *Manapare*, 14 Mart. 1544 - 14 Mart. 1544
17. P. l. 1 ep. 11, Eidem. *Indidem*, 20 Mart. 1544 - 20 Mart. 1544
18. P. l. 1 ep. 12, Eidem. *Indidem*, 21 Mart. 1544 - 21 Mart. 1544
19. P. l. 2 ep. 3, Eidem. *Indidem*, 27 Mart. 1544 - 27 Mart. 1544
20. P. l. 2 ep. 4, Eidem. *Indidem*, 8 April. 1544 - 8 April. 1544
21. P. l. 2 ep. 5, Eidem. *Livare*, 23 April. 1544 - 23 April. 1544

EPIS-

EPISTOLARUM

Ordo novus

Ordo vetus

Lib. 1.

- Ep. 22. P. l. 2 ep. 6, F. Mansillæ.
Narc, 1 Maji 1544 - 1 Maj. 1544
23. P. l. 2 ep. 7, Eidem. Tu-
tucurino, 14 Maji 1544 - 14 Maj. 1544
24. P. l. 2 ep. 8, Eidem. Ma-
napare, 20 Jun. 1544 - 20 Jun. 1544
25. Turs. l. 1 ep. 6, Eidem in oram Piscarum.
Vid. Indic. exeg. liv. 2
ep. 8
26. Poss. l. 2. ep. 9, Eidem.
Virandapatano, 22 Jun.
1544 - - - - - 22 Jun. 1544
27. P. l. 2 ep. 10, Eidem Ma-
napare, 30 Jun. 1544 - 30 Jun. 1544
28. P. l. 2 ep. 11, Eidem. In-
didem, 1 Aug. 1544 - - 1 Aug. 1544
29. P. l. 2 ep. 12 Eidem. Ma-
napare, 3 Aug. 1544 - 3 Aug. 1544
30. P. l. 2 Ep. 13, Eidem. In-
didem, 19 Aug. 1544 - 19 Aug. 1544
31. P. l. 2 ep. 14, Eidem. in-
didem, 20 Aug. 1544 - 20 Aug. 1544
32. P. l. 3 ep. 1, Eidem. Pu-
nicale, 21 Aug. 1544 - 21 Aug. 1544
33. P. l. 3 ep. 2, Eidem. Ma-
napare, 2 Sept. 1544 - 2 Sept. 1544
34. P. l. 3 ep. 4, Eidem.
Alendale, 5 Sept. 1544 - 5 Sept. 1544

EPIs-

EPISTOLARUM

Ordo novus

Ordo vetus

Lib. 1.

Ep. 35. P. l. 3 ep. 3, F. Mansillæ.

5 Sept. 1544 - 5 Sept. 1544

Non equidem mutavi harum duarum Epistolarum ordinem, a Possino eis tributum, quod eum reipsa probum non existimem, sed quia locus in altera expressus, utraq; eodem die conscripta, ordinis ei prærogativam impetrauit, ut statim appareat, undenam consequens, vel tacito etiam loco, missa sit.

36. P. l. 3 ep. 5, Trinchan-

dure, 7 Sept. 1544 - - 7 Sept. 1544

37. P. l. 3 ep. 6, Eidem. Ma-

napare, 10 Sept. 1544 - 10 Sept. 1544

38. P. l. 3 ep. 7, Eidem. Tu-

tucurino, 20 Sept. 1544 - 20 Sept. 1544

39. Turs. l. 1 ep. 7, C., Eidem.

Manapare, 10, C. 8

Nov. 1544 - - - - - Nov. 1544

Postremam hanc cum proximè consequenti, aliisque præcedentibus Possinianis Epistolis conferenti mihi, nullum penè dubium supererat, quin ex pluribus illis coaluerit, quæ adscriptæ sunt die, et loco Possinianæ proximæ, cujus particulam sub calcem conjecerat. Sed quoniam paucula ejusdem in Possinianis desidero, et alius est dies Cutill. egrapho subscriptus, ac insuper duo fere versus adjuncti, locum proindè suspicioni dedi de alia epistola, quæ interciderit octavo Novem. die a Xaverio conscripta, ex qua in hanc excerptor aliquid derivavit:

varit : atque adèò , quidquid est , recudendum censui .

EPISTOLARUM

Ordo novus Ordo vetus

Lib. 1.

- Ep. 40. P. l. 3 ep. 8, Eidem . Manapare , 10 Nov. 1544 - 10 Nov. 1544*
41. P. l. 3 ep. 9, C. Eiacm. Cocino , 18 Dec. 1544.
Vide Indic. exegetic - - 18 Dec. 1544

Lib. 2.

- Ep. 1. P. l. 3 ep. 10, C., Joanni III. Regi Lusitaniæ . Cocino , 20 Jan. 1545 - 20 Jan. 1545*
2. T. l. I ep. 10, C., R. P. Ignatio Lojolaë Præp. Gen. Soc. Jesu. Cocino , 27, C. 22 Jan. 1545 - Jan. 1545
3. P. l. 3 ep. 11, C., M. Simoni Roderico. Cocino , 27, C. 22. Jan. 1545 - Jan. 1545
4. T. l. I ep. 8, C., Societati Romam . Indid. 27 Jan., C. 8 Feb. 1545 - 1545

Tribus his ultimis Epistolis levis quidem est Tursellinum inter, et Cutillatem dierum varietas ; sed cum in postrema alius præterea sit mensis, locusque, crediderim, Cutillatem ea potius ex aliquo apographo, quàm arbitrio suo commutasse : quod idem dicendum de Subscriptione, quam edit, propemodum singulari :: Vester minimus. frater
Tom. I. g in de-

in destitutione maxima . Franciscus . *Profectò ex aliis Epistolis , Januario hoc mense , proximoque Decembri Cocino datis , certum est , ac manifestum , eas ex itinere Travancoride Goam , et in reditu fuisse conscriptas . Illud vero , quod in hac Xaverius de loco dicit :: In hoc Travancoridis Regno , ubi versor , posset , ni fallor , habitum potius locorum , in quibus fere tunc habitaret , quàm ejus , quàm transiret , significare . Nec quidquam in eadem video Epistola , quo valeat dierum 12 varietas ista definiiri . Porrò Lucena Xaverium facit Cocino die 27 Jan. scribentem cum Societati Romanæ , tum etiam Mansillæ .*

EPISTOLARUM

Ordo novus

Ordo vetus

Lib. 2.

Ep. 5. P. l. 3 ep. 12 ; T. l. 1

ep. 11 ; C. , Francisco

Mansillæ . Negapatano 7

Apr. ; C. Mart. 1545 - 7 Apr. 1545

Quem Aprilem mensem Tursellini excerptum , eundem integra Possini Epistola , Cutill. non visa , repræsentat : quorum proinde fidem , ac testimonium infirmo Cutill. argumento præferimus . Est autem hoc unum Cutill. argumentum : constat , Xaverium jam inde a 25 Martii 1545 , Nagapatano Meliaporam solvisse ; hac scilicet epistola indidem missa , die Martii 7 , certè ante 7 Apr. Verum a Tursellino , Garzia , atque Massejo rescire potuerat , navim , quam Xaverius Nagapatani conscenderat , facta tempestate coorta , eodem
revol-

revolvere coactam fuisse. Conscenderat autem, Massejo teste, die 29 Mart., ipsa Dominica Palmarum. Quare potuit Xaverius, ventorum vi illic repulsus, dum terram Meliaporam ire contendit, die 7 Aprilis Mansillæ Negapatano scribere. Lucenam miror, qui Xaverium Cocini ad Aprilem usque prodidit constitisse.

EPISTOLARUM

Ordo novus Ordo vetus

Lib. 2.

Ep. 6. T. l. 1 ep. 12, C., M.

Didaco Borbano, & P.

Paulo Camerti. Ex op-

pido S. Thomæ, 8 Maji

1545 - - - - - 8 Maj. 1545

Quæ Cutillas huic epistolæ adjunxit, tametsi pauca, et levia, satis tamen produnt, aliquod ejusdem præter Tursellini exemplum sibi fuisse præ manibus, ex quo aliam præterea inscriptionem, novamque subscriptionem mutuaretur: nempe: Vester minimus frater. Franciscus.

7. T. l. 1 ep. 13, C., Socie-

tati in Lusitaniam. Ma-

luca 10 Nov., C. 15

Dec. 1545 - - - - - 10 Nov. 1545

Non obscure innuit Cutillas in Præfatione, hanc Epistolam ex Apographo hispano augeri à se, et emendari. Sanè dissertè ait, alteram ejusdem argumenti simul ad eisdem missam, utpote brevior, a se fuisse prætermisam. Cum vero quæ ipse addit, omnia sint in sequenti Tursellini epistola, prætereaque non pauca, videtur, et Apogra-

pbum illud ex utraque conflatum, et longior altera Tursellini epistola immeritò ab eo neglecta. Quin et dies datæ epistolæ, qui in utraque Tursellini est 10 Nov., Cutill. 15 Dec., in alterutro saltem Cutill. ecgrapho corruptus planè est: nisi pravum est illud Tursellini epistolæ :: Nuper Malacam pervenimus; siquidem Xaverius 15 Sept. Malacam appulit, Massejo, et Garzia testibus. A quibus non multum abscedit Xaverius Literis Amboino datis, ubi ait, se Malacà 1 Jan. solvisse, postquam ibidem tres menses, et eo amplius commoratus est. Adde, sequentem Epistolam 8, in qua :: Unum jam, inquit, dimidiatumque mensem Malacæ sedeo :: Hinc post tantumdem temporis, Deo approbante, solvemus. Ego quidem, dum superius illud :: Nuper Malacam pervenimus, et hoc inferius :: Unum jam, dimidiatumque mensem :: invicem conferebam, vix adduci poteram, ut crederem, utramque Epistolam eodem die fuisse conscriptam; quin putabam certius, priorem illam in Octobrem, vel etiam Septembrem mensem anteferendam. Cum vero in hispana editione illud Nuper deesse animadverti, tempus idem utrique a Tursellino suffixum retinui: quamquam ex eadem hispana editione probabile videtur, priorem istam die 15 Dec. fuisse datam.

EPISTOLARUM

Ordo novus

Ordo vetus

Lib. 2.

Ep. 8. T. l. I ep. 14, Societati
in Lusitaniam. Malaca,

10 Nov. 1545 - - - 10 Nov. 1545

Nu-

Nuper in superiorem Epistolam disputatis, quæ huic etiam communia sunt, juvat hinc suspicionem addere, quæ mihi ex hac suborta est. Quippe de Sociis, qui e Lusitania Goam appulerant :: His Ego, inquit, nunc scribo, ut eorum duo in Comorinum promontorium proficiscantur :: Tertium Goæ manere jubeo. Id quod fecit Xaverius epistola nobis decima consequente, Possino 13 l. 3 Patribus Paulo Camerti, Joanni Beiræ, Antonio Crimali, et ceteris Sociis data 16 Dec. 1545. Hac temporis nota cum superioribus verbis :: Nunc rescribo, collata, suspicari cæpi utrasque literas simul fuisse conscriptas; illas scilicet 15 Dec., has vero 16 ejusdem mensis, sine illo 40 dierum intervallo. Cogitabam præterea, Tursellinum, et Cutillatem quorum hic utrique epistolæ diem 15 Dec., ille 10 Nov. adtribuunt; veritatem fortasse quemque suam tetigisse; ut earum alia data sit 10 Nov., alia 15 Dec. Suspicioni favet, quod pars secundæ hujus Tursellini epistolæ, Societati in Lusitaniam, in Cutillatis prima continetur: cui si pariter adjunxeris postremam illam secundæ Tursellini partem, in qua de Sociis denuò Goam appulsis est sermo, congrua erit, et perfecta ratio temporum, ceteroquin perturbata. Vera ut non sit tota hæc divinatio, utilem tamen fore crediderim rei diligentius ab aliis indagandæ.

EPISTOLARUM

Ordo novus Ordo vetus

Lib. 2.

Ep. 9. T. l. 3 ep. 3, M. Simoni
 Roderico. Malacà 22
 Jun. 1549; C., 5 Dece.

1545 - - - - - 5 Dec. 1545

Inscriptio apud Cutill. P. Simoni. Paulò ante finem epistolæ, ubi Tursellino: explicatam habent; Cutill. explicatam Rex habeat. Cetera præter notationem temporis, et subscriptionem inter eos optimè conveniunt. Cutill. autem ecgraphi chronologiam prætulimus, quòd ejus argumentum superioribus :: Societati in Lusitaniam, planè consonat. Subscriptio verò apud eundem hæc est: Vester in Christo amantissimus Frater. Franciscus.

10. P. l. 3 ep. 13, C., PP.

Paulo Camerti, Joanni
 Beiræ. Malaca, 16 Decemb. 1545 - - - - 16 Dec. 1545

11 P. l. 2 ep. 2, Animabus salutis æternæ cupidis.

12. P. l. 2 ep. 1, Catechistis e Societ. J. per Indias.

13. P. l. 4 ep. 1, Catechetica ad Molucenses, an. 1546.

} 1546

Video equidem, Epistolam undecimam, ac duodecimam, tametsi nullo temporis signo distinctas, ante epistolas anni 1544, congruo sanè loco, ac tempore a Possino fuisse collocatas: sed cum Catechetica ad Molucenses, eodem teste, anno 1546 scripta, ob argumenti similitudinem visa sit illis

con-

conjungenda, omnes eas in hunc locum, et tempus conferre, visum est accommodatius.

EPISTOLARUM

Ordo novus Ordo vetus

Lib. 2.

Ep. 14. T. l. 1 ep. 15, Societati

Goam. Amboino 10, C.

8 Maji 1545 - - - Maj. 1546

Hujus epistolæ apud Tursellinum menda, a Patrignanio Italicè reddita, e Cutillate correximus. Neque enim a die 10 Jan. ad 17 ejusdem mensis, ut est apud illos, potuit Xaverius Amboinum Malacà pervenire; nec si tam brevi pervenisset, trimestre solum tempus ibidem substitisset usque ad dimidiatum fere consequentem Majum; quod est a Xaverio proditum epist. 17 Societati Romanam. Xaverius ipse, Tursellini lib. 2 ep. 2, nobis lib. 2 ep. 16, ita loquitur:: Ego Malaca Kal. Jan. Molucum versus discessi, XVI. Kal. Mart. appuli ad Amboinum. Cui consonat Cutillatis apographum hac epist. 14: die 1 Jan. 1546. Malaca solvimus:: ad Amboinum appulimus die 14 Febr. consequentis. Franciscus Garzia lib. 2 c. 2, Xaverium, ait, ineunte Januario Malaca profectum, post sesquimenssem die 16 Febr. Amboini portum subiisse. Fortasse biduum illud a die 14 ad 16 prope eandem Insulam contritum est, ut olim Lucena a pag. 224. monuerat. In Tursellino ad IV. Idus (forte Nonas) Jan. substituimus Kal. Jan., et pro XVI. Kal. Febr., XVI. Kal. Mart. De die octavo, sive decimo fides sit penes apographa.

EPISTOLARUM

Ordo novus

Ordo vetus

Lib. 2.

Ep. 15. T. l. 2 ep. 1, C., P. Paulo Camerti, ex Amboi-

no; 10 Maji 1546 - = 10 Maj. 1546

Quæ apud Cutill addita sunt; dempta, et commutata, tametsi re levia, gravi sunt mihi argumento, pluris illi suum fuisse apographum, quàm Tursellini.

16. T. l. 2 ep. 2, C., Sociis Comorinensibus, PP. Antonio Criminali, et Joanni Beiræ. Indid., 10

Maji 1546 - - - - 10 Maj. 1546

Cutillas hanc Epistolam emendatiorem dedit, et auctiorem, quàm Tursellinus. Ex illo Joannem Beiram, notum alioqui nomen, Francisco suffecimus. Mansillæ socium apud Comorinenses Tursellinus Franciscum Lisianum, Cutillas Joannem solum appellat; quem suspicor, epistola Possini nona libri 3, nobis 41 libri 1, nuncupari Joannem de Lizana.

17. T. l. 2 ep. 3, C., Societati Romam. Amboino,

10, C. 8 Maji 1546;

corrige 1547 - - - - Maj. 1547

Idem est annus 1546 in omnibus editis latinè, italicè, et hispanicè. Tursellinus, qui huic tres alias præposuit, eodem die Amboino datas, cum tamen hæc ordine dignitatis deberet aliis eodem die scriptis anteire, visus est annum 1547 notare voluis-

voluisse; ubi forte mendum a Typothetis in primam editionem, tum in reliquas, inductum. Cutillas, ordinè Tursellini neglecto, eam ceteris anteposuit, habita nimirum dignitatis ratione. Utut hæc sint, legenti superiores tres epistolas patebit, eas fuisse a Xaverio scriptas, antequam in Molucum, et Mauricam insulam se conferret. Hac vèro epistola 17, postquam dixit, se in Amboino Insula tres substitisse menses, decursum jam iter Molucense prolixè narrat, tum et miram illam Molucenses inter et ipsum contentionem, nè in Mauricam discederet. Eadem multò enucleatius traduntur Epistola 21 Societati Romam, Cocino missa Januario mense 1,48: Ubi :: In Amboino, inquit :: tres menses sum commoratus :: Trimestri spatio exacto :: continuò trajeci Molucum, ubi totidem menses consumpsi :: inde in Insulas, quas Mauricas vocant. transmisi :: Trimestri spatio (tandiù enim ibi moratus sum) iustravi omnia Christianorum loca :: Omnibus Christianorum pagis perlustratis, reverti Molucum, ubi tres item menses contrivi :: Sub quadragesimam :: digressus ex Moluco, Malacam versus vela feci. Nec vero occupationes in itinere defuere. In Insula quadam obvia quatuor Lusitanorum naves cum offendissem, substiti apud eos dies viginti: Quam Insulam Tursellinus, Orlandinus, Franciscus Garzia, et Masseurus, Amboinum esse consentiunt. Addit autem Masseurus, peracto Moluci paschate, (quod anno 1547 in 10 April. incidebat) in Amboinum solvisse. Quare, spectatis temporibus, hæc Epistola in octavum, vel

vel 10 diem consequentis Maji commodissimè refertur, quippe data navibus ex Amboino in Indiam proficiscentibus, quarum omnes Auctores dicti meminerunt.

Adde, quod hujus epistolæ 17 initium, nempe :: Scripsi ad vos anno superiori, Reges duos in insula, quam Macazariam appellant :: ad Christi religionem esse traductos, indicat Epistolam anni 1546, de qua in alia 21 Societati Romam, Cocino an. 1548 scripta ex apographo hispano apud Cutillatem ait :: Anno 1546 (Tursellino 1548 errore manifesto) scripsi ad vos pluribus verbis de Insulis Molucis. Porrò in ea Epistola, quæ adhuc desideratur, videtur Xaverius, rebus, cominùs, adeòque meliùs inspectis, illa correxisse, quæ Societati Romam Cocino scripserat Jan. 1545, dicens :: In regno Macazariensi :: tres Dynastæ cum aliis pluribus ad Christum aggregarunt sese. Nempe Cocini tres Dynastas audierat, quos in Amboino deinceps duos fuisse Reges cognovit. Præterea in eadem epistola 17 :: Intra mensem, ait, proficisci in Insulam cogito :: Causa proficiscendi est, quòd a tam nefariis sceleribus, ac flagitiis ad Christianam pietatem converti velle cognovi. Hæc qui cum omnibus, quæ de Maurica dixerat, conferre voluerit, facilè dignoscet, Xaverium tunc temperis non Mauricam, sed aliam omninò Insulam cogitasse: earum puto aliquam, in quas ex Amboino divertisse, labente an. 1547, ejusdem historici commemorant.

Ne quid tamen dissimulem, quo sentiam me commoveri, in medium proferam difficultatem, cui
hacte-

hactenus disputata obnoxia esse perspicio. Nimirum, collata Epistola decima sexta :: Sociis Comorinensibus, cum illa hujus parte, in qua de eisdem agitur, certum planè videtur, utramque simul fuisse conscriptam. Notanda in primis hæc verba :: Nunc verò, mutata sententia, eos in Molucas insulas anno proximo venire jubeo. Scilicet anno 1546. eis præcepit, ut, Comorino relicto, in Molucas anno sequenti venirent; quod et illi reipsa an. 1547 præstiterunt. Ego quidem, ut verum fatear, hanc cum aliis ejusdem epistolæ narrationibus conciliandi non aliam video rationem, nisi forte volumus, aut interpretem non satis accurate autographi sententiam expressisse, aut quod in aliis etiam Tursellini epistolis factum videmus, duas scilicet Xaverii epistolas Societati Romam missas annis 1546, & 1547, in hanc unam coaluisse. Namque illarum altera certò desideratur, et hujus, quæ extat, narrationes astèd sunt perturbatæ, ut eas ita a Xaverio fuisse contextas, vix, aut ne vix quidem crediderim. Porro hujus epistolæ particulam tanquam in Lusitaniam scriptæ protulit Maffejus Comm. de Rebus Ind. tom. 2 p. 7. Illud mihi certum, nullam, si hanc negaveris, Xaverii epistolam nobis suppetere, quam 1547 anno scripserit; mox enim ostendam, ab eo esse removendas, quas Cutillas eidem adfixit.

EPISTOLARUM

Ordo novus

Ordo vetus

Lib. 2.

Ep. 18. P. l. 4 ep. 2, C., Joanni III. Regi Lusitaniæ.

Cocino, 16 Jan. 1547,

Poss. 20 Jan. 1548 - - Jan. 1548

Ut verum Cutillas diem Januarii mensis posuerit, certe annum a Possino expressum perperam mutavit. Etenim Xaverius ipse epistola 21 Societati Romam Cocino missa, manifeste docet, se Malacà in Molucum anno 1545, profectum, eodem ante Julium 1547 non revertisse. Cumque in eadem Malaca menses quatuor substitisset, Cocinum die Jan. 13 consequentis anni pervenit, teste eodem in hac ep. 18. Hujus igitur Chronologia mendosa est apud Cutillatem, a quo etiam in epistolæ contextu nonnulli omittuntur, quæ Possinus ediderat.

19. T. lib. 2 ep. 4, C., R.

P. Ignatio Lojolaæ Præp.

Gen. Soc. J. Cocino, 20

Januarii 1548 - - - 20 Jan. 1548

Cutillas, qui cetera Tursellino consonat, inscriptionis illud R. P. in P. M. commutavit.

20. T. l. 1 ep. 5, C., M. Simoni Roderico. Cocino, 20

Jan. 1548, C., 1547 - 20 Jan. 1548

Cutillas eodem hic refellendus est argumento, quo ep. 18.

21. T. l. 2 ep. 6, C., Societati Romam. Cocino, 21,

C. 26 Jan. 1548 - - 21 Jan. 1548

Egre-

Egregiæ hujus epistolæ fragmenta duo hispanica edidit Cutillas, quæ tertiam ferè illius partem conficiunt. Ex his quod longius est, priorem ejus quartam partem superat; brevius vero ad finem tertii quadrantis pertinet: E quibus emendavimus nonnulla, et adjunximus. Jam vero scriptionis tempus non ad 26 diem, ut Cutillas inculcat, sed ad 21, ut est in Tursellino, referendum esse, probatur ex eadem epistola: Octavus est dies, inquit, cum perveni in Indiam: Pervenit autem die 13 Januarii, teste eodem Xaverio epistola 18; nec potest octavus abhinc dies ultra vigesimum primum proferri.

EPISTOLARUM

Ordo novus Ordo vetus

Lib. 2.

Ep. 22. P. l. 4 ep. 2, Patribus
Soc. Jesu oram Travan-
coris excolentibus. Feb.

an. 1548 - - - - - Feb. 1548

Hanc integram fere, pauculis recisis, vel in summam contractis, edidit hispanicè Franciscus Garzia l. 2 c. 13: ubi animadvertit, Xaverium, dies 15 Cocini commoratum, inde Manaparem, lustratis ex itinere Christianorum pagis, concessisse, eoque advocatis sociis institutionem istam tradidisse. Quibus fit, ut Xaverius sub diem 28 Januarii Cocino Manaparem profectus, vix potuerit ibidem ante Februarii finem hanc Epistolam conscribere. Summam ejus dederat Tursellinus l. 3 vitæ S. Xaverii c. 13; & c. 14 de Xaverio ait: ipse
in

in exitu Februarii mensis anno post Christum natum 1548 venit Cocinum. *Tursellini chronologiae*, gestorumque ordini subscripsit Orlandinus lib. 8 n. 110: ab utroque recedit Franciscus Garzia, novis utique instructus monumentis; apud quem Xaverius ab ora Piscaria Ceilanum contendit, cujus Rege ad Christi legem adducto, cum ejusdem Legato Goam ad 20 Martii pervenit. Jam verò Xaverium Februario exeunte in Lusitaniam et Romam Cocino misisse literas, nec ullis earum, quæ quidem prodierint, subscriptionibus evincitur, nec aptiore verum gestarum ordine.

EPISTOLARUM

Ordo novus

Ordo vetus

Lib. 2.

Ep. 23. T. l. 2 ep. 7, C., Jacobo

Pereriæ Malacam. Goà,

2 Apr. 1548 - - - 2 Apr. 1548

Ex hispano apographo descriptam edidit Cutillas, quo *Tursellinum* emendavimus, ubi ait: Prætor hibernare me voluit Goæ: quibus ex hispano substitavimus: Prætor mihi, ut huc venirem Goam, mandavit. Ex eodem pariter correximus illud de socio Francisci Perez:: Alterum hujus Aiministrum: in hispano:: Alterum nondum Sacerdotem. Erat hic Rochus Oliveira, Scholasticus, egregius ludimagister.

24 T. l. 2 ep. 8, C., P. Fran-

cisco Henrico in Tra-

vancoridem. *Punicali*,

22, C. 19 Octob. 1548 -

Oct. 1548

Mas-

Massejus l. 2 c. 14 Xaverium prodiit sub octavum diem Sept. Goà in oram Piscariam profectum; tum eodem reversum, sub finem Octobris Goà Cocinum abiisse. Cum vero Punicale sit in ora Piscaria, viderit lector, an Massejana chronologia Xaverianæ respondeat, ut triduum illud Cutill. laxius proferatur. Massejo utique cum Garzia convenit de bimestri fere Xaverii tunc apud Cocinum commoratione. Atqui sex Xaverii epistolas habemus Cocino missas mensibus Januario, ac Februario consequentis anni 1549; et aliam, hætenus ignotam, Goà missam 22 Dec. 1548: ex quibus omnibus apparet, Xaverium Punicali Goam ante finem Octobris non revertisse, nec duos eundem menses Cocini hæere potuisse nisi forte a fine Decembris. Atque hæ temporum notæ, locorumque distantie, accurate pensandæ, et cum Orlandino etiam conferendæ lib. 8 a n. 126; in quo tamen vitandus error, quo Xaverium ait die 22 Oct. ex Comorino Goam Cocino pervenisse.

EPISTOLARUM

Ordo novus Ordo vetus

Lib. 2.

Ep. 25. Inedita. P. Ignatio Martinio Soc. Jesu. Goà 22 Dec. 1548

Hujus apographum Hispanum Romà misit D. Ignatius Guerra, monuitque autographum extare apud D. Sanctos Guidium, Lusitanorum olim Jesuitarum vice-Provincialem, qui illud a Goanæ provinciæ patribus accepit, a Lusitano quidem
(ut vi-

(*ut videtur*) conscriptum, at Xaverii manu subscriptum: initio autem præponi signum JESUS. His addo, in ea literarum particulâ, quæ post initium modò legi non potest, latere, ni fallor, Træpositi nomen, ad quem referuntur Hispanica verba: A su Rra, Latinè versa: Ad Rev. Dominum.

EPISTOLARUM

Ordo novus

Ordo vetus

Lib. 3.

Ep. 1. T. l. 2 ep. 9, C., P. M.

Ignatio Lojolaæ Præp.

Gen. Cocino, 14 Januar.

1549 - - - - - 14 Jan. 1549

Videsis, eandem inter indicas literas ab an. 1565 editas Venetiis, ex qua subscriptionem addidimus: ex eadem, et ex Cutillate addita inscriptioni litera M., quæ in Tursell. deest.

2. T. l. 2 ep. 10, Eidem.

Cocino, 14 Jan. 1549;

C., Goa, 15 Febr. - - 14 Jan. 1549

Undecumque notationem illam et loci, et temporis Cutillas noster deprompserit, adversatur utique textui epistolæ de P. Cypriano dicentis :: Dissociatus est, exeunte Januario: quæ verba longiori commentatione non indigent, Nequis tamen miretur, duas simul literas Eidem S. P. Ignatio a Xaverio fuisse conscriptas, legat, quæso, initium veteris Epistolæ :: Trinas ad te dedi litteras etiam ferè exemplo, fusissimè autem scriptas M. Simoni commendavi.

EPIS-

EPISTOLARUM

Ordo novus Ordo vetus

Lib. 3.

Ep. 3. P. l. 4 ep. 6, C, Joanni

III. Regi Lusitanicæ. Co-

cino; 26 Januarii 1549;

C., 1548 - - - - 26 Jan. 1549

Qua ratione ductus Cutillas Possini chronologicæ annum integrum subtraxerit, nusquam invenio: minimè vero subtrahendum, evincit particula hujus epistolæ in qua de nupera morte Michaëlis Vazii; ut etiam in epistola quarta Simoni Roderico, quam vel ipse Cutillas 28 Jan. 1549 adscribit: ubi plura præterea narrantur, de quibus paulo ante Vazius cum Xaverio egerat. Adde, quòd in eadem Fr. Joannem de Villa-Condea in Lusitaniam proficiscentem Regi commendat; quem anno elapso ep. 18 l. 2 eidem Regi sedulo, et accuratè scribentem commendarat. Accedit apographum lusitanum, in quo est 26 Jan. 1549: in eodem P. Fr. Joannes cognominatur de Villa de Conde; quare pro Comdea scripsi Condea, Latine Comitis.

4. T. l. 2 ep. 11, C., M.

Simoni Roderico. Cocino,

28 Jan.; T. 2, Fe-

bruarii 1549 - - - - 28 Jan. 1549

Ubicumque viderit Cutillas, datam hanc Epistolam 28 Januarii, is sanè videtur accommodatior verbis, ac rebus, max ex aliis literis ad eundem Simonem datis, afferendis.

EPISTOLARUM

Ordo novus

Ordo vetus

Lib. 3.

Ep. 5. P. l. 4 ep. 7, C., P. Si-
moni Roderico Soc. J.I Febr. 1549: C., Ma-
laca, 21 Junii - - - I Febr. 1549

Vereor, ne Cutillas indicatas varietates in has literas induxerit, quòd ciues Malacenses eas deferrent, aliasque videret Malacæ tunc temporis a Xaverio scriptas. Vereor etiam, nè studiosè verba illa Possiniana, quæ statim subjiciam, ita hispanice reddiderit, ut præjudicatæ suæ opinioni congruerent. Quidquid sit, nihil omninò in Possiniana video, quominus libens eidem subscribam. In ea notatu digna hæc habeo :: Ne mireris, inquit, quòd scribam ad te sæpiùs :: (hæc mihi suadent, superiores literas antea fuisse scriptas). Ferunt etiam literas P. Francisci Perez, quibus, puto, illum :: explicare, quo successu functiones :: illic exercentur: nec tacebunt de Sinicis, Japonicisque rebus; in ea enim urbe diù fuerunt :: Has tu litteras Malacensibus nostris inscribas, censeo. Illis enim tradita earum autographa :: servabuntur ibi. Quæ sanè persuadent, hanc epistolam non Malacæ, sed Cocini potiùs conscriptam, ubi Xaverius die I Febr. versabatur: nec arbitror, alia de causa locum a Possiniana non assignari, nisi quòd in aliis simul missis exprimeretur; aut sit aliquid describentis vitio tribuendum.

EPISTOLARUM

Ordo novus

Ordo vetus

Lib. 3.

Ep. 6. P. l. 4 ep. 5 ; T. l. 2 ep.

12, C., P. Simoni Roderico Societ. J. Cocino

2 Febr. 1549 - - - 2 Febr. 1549

Possinus, qui autographum laudat, diem 25 Jan. inscribit anni 1549: Cutillas, qui eandem hispanicè adamussim vertit, tempora commutat in 2 Febr. 1548: Tursellinus denique, a quo postremà tantum ejusdem pars edita est, eaque contracta, et aliquantum mutata, datam refert 26 Febr. 1549. Apographis tam mire variantibus, duorum fidem contra unum secutus, anno 1549 subscripsi: in quem utique conveniunt hæc ejusdem epistolæ verba :: Postquam omnes litteras perscripsi, quas dare constitueram in Lusitaniam :: appulerunt huc Malacà naves :: Non tamen hoc me deterrebit a tentanda profecione in Japoniam; quam, uti jam significavi tibi, me decrevisse, ita Deo juvante, suscipiam. Id autem significavit epistola superiore 4 his verbis :: Mense Aprilis proximo in Japoniam cum Cosmo Turriano nostræ Societatis Sacerdote contendere statui :: Nunc Ego Goam contendo, ut me ad Japonicum iter in Aprilem proximum maturè comparem. E Goa in Cambajam :: proficiscar. Ex tantis rebus, quas magno terrarum tractu ante Aprilem proximum constituendas,olvebat animo Xaverius, conjiciebam, eundem Cocino sub initium Februarii discessisse; ac fortè in Tursellini

apographo mendosè 26 pro 2 Febr. exscriptum fuisse, ut est apud Cutillatem.

EPISTOLARUM

Ordo novus

Ordo vetus

Lib. 3.

Ep. 7. P. l. 4 ep. 4, P. Gaspari

Barzæo, Armuziam proficiscenti.

Goà, Martio

1549 - - - - - Mar. 1549

Non dubito, quin mendosum in Possino sit :: Mense Januario, cum et superiores epistolæ Januario, et Februario mensibus Cocino sint datæ, et eardem quarta Simoni Roderico narret, se Goam contendere: quin et statuisset, Antonium Gomez Armuziam mittere, Magistrum autem Gasparem in Collegio S. Fidei permanere: quam deinceps mutavit sententiam, ut olim notarat Orlandinus. Accedit, quod naves Goà in Armuziam non ferè ante Martium solvebant, teste eodem Xaverio ep. 21 die 5 Nov. 1549 Antonio Gomez scripta: Epistola autem Octava mense Aprilis ad P. Paulum Camertem missa, de Gaspare Armuziæ degente loquitur. Ex quibus conficiebam, Epistolam Barzæo Armuziam proficiscenti, mense Martio datam fuisse; in qua etiam sententia Orlandinus me confirmabat, qui l. 9 n. 127 prodit, Paschale festum, quod eo anno in 21 Apr. incidebat, a Barzæo in itinere Armuziensi fuisse celebratum. Denique P. Nicolaus Trigault in Barzæi vita l. 1 c. 16 :: Exeunte, inquit, Martio anni 1549, Gaspar cum socio Raymundo Pe-
reira

reira Goà solvit Armuziam versus, octiduo non amplius ante quam B. Xaverius Japoniam peteret. *Verùm huic ultimæ notæ adversantur literæ annuæ Soc. J., eodem anno Goà in Lusitaniam datæ in quibus legi Xaverium Goà solvisse Dominicà Palmarum labentis anni 1549, quæ in diem 14 Aprilis incidebat.*

EPISTOLARUM

Ordo novus Ordo vetus

lib. 3.

Ep. 8. P. l. 4 ep. 8, P. Paulo
Camerti Soc. J., Re-
ctori Collegii Goani.

Mense Apr. anni 1549 - Apr. 1549

Aprilis mensis die 14 Goà in Japoniam solvisse Xaverium deteximus numero præcedenti, ex literis annuis. Paucis autem diebus Cocini commoratus, inde 25 April., eodem Xaverio ep. 10, et 14, Orlandino, et Massejo Testibus, discessit. Quare, ut potuerit hæc epistola Cocino etiam scribi, Goæ tamen a se conscriptam his verbis significat :: Proficiscens in Japoniam Te Goano Collegio Præpositum :: obsecro :: Fac, amabo Te, hanc tibi a me relictam abeunte chartam :: relegas.

9. P. l. 4 ep. 9, C., Joanni
III. Regi Lusitaniæ.

Malaca, die Festo Cor-
poris Christi; C. 17.

Jun. 1549 - - - - - 20 Jun. 1549

P. Cutillas omnibus Epistolis, hoc Junio mense Malacà missis, alios omninò dies ab editis apud

Tursellinum, Possinumque (quas nempe viderit) adscripsit: et quem hi diem 20 Jun., festum Corporis Christi, describunt, hunc ille, tacito festo, in alios antevertit. Cum vero ipse epis. 10 Societati Goam, quam, ait die 2 Jun. datam, festi Corporis Christi meminerit, qui anno illo fuit dies Junii vigesimus, manifestum est, ejus apographa, siqua fuere, hoc loco mendosa fuisse. Itaque veteribus illorum editionibus subscribere placuit.

EPISTOLARUM

Ordo novus

Ordo vetus

Lib. 3.

Ep. 10. P. l. 4 ep. 11, T. l. 3

ep. 1, C., PP. Paulo Camerti, Antonio Gomezio :: Malaca, 20 Jun.

1549 - - - - - 20 Jun. 1549

Tursellinus, ut Epistolam ipsam, sic ejusdem inscriptionem paucis complectitur: Societati Goam. Cutillas, qui Tursellini potius, quam Possini textum sequitur, Præfecti Malacensis nomen expressit: D. Petrum de Silva. Cætera vid. in Ind. exeg.

11. P. l. 5 ep. 1, T. l. 3 ep.

2, C., P. Joanni Beiræ.

Malaca, 20, C., 6 Junii

1549 - - - - - 20 Jun. 1549

Cutillas Tursellino ferè congruit; sed an eundem hispanice verterit, incertum. Vid. Indic. exeg.

EPIS-

EPISTOLARUM

*Ordo novus**Ordo vetus*

Lib. 3.

- Ep. 12. T. l. 3 ep. 4, C., Societati Romam. Malacà
22, C., 18 Jun. 1549.
Vide epist. 9 - - - 22 Jun. 1549
13. P. l. 5 ep. 3. PP., et FF. Collegii Conimbricensis S. J. Malacà, 22 Junii 1549. V. Ind. exeg. - 22 Jun. 1549
14. P. l. 5 ep. 2, PP. Paulo Camerti, et Antonio Gomezio S. J. Malacà, 22 Junii 1549 - - - 22 Jun. 1549
15. P. l. 5 ep. 4, Eisdem. Malacà, 23 Jun. 1549 - 23 Jun. 1549
16. P. l. 4 ep. 10, Joanni III. Regi Lusitanie. Malacà, 23 Jun. 1549 - - 23 Jun. 1549
17. P. l. 5 ep. 5, Joanni Bravio. Malacà, 23 Jun. 1549 - - - - - 23 Jun. 1549
18. T. l. 3 ep. 5, C., Societati Goam. Cangoximà, 3 Nov. 1549 - - - 3 Nov. 1549

P. Cutillas post medium hujus epistolæ liberiori, quam par erat, interpretandi genere uti visus est, addendis nonnullis, et commutandis: nisi forte apographum aliquod præter Tursellinum habuit præ manibus, ex quo trajectum e Japonia in Sinas prodiderit leucarum ferè octoginta, qui Turselli-

sellino est dicrum 10, aut 12: et alia id genus, in quibus Tursellinum prætulimus: quamquam non pauca huic ex illo adjuuximus, vel etiam correximus, præcipuè ubi Cutillati Maffejana et vetus Italia epistola 21 consentiunt, ut cum Meacensia domorum tecta ampliùs nonaginta millibus, et Bonziorum canobia ultra ducenta recensent. Magnam hujus epistolæ partem edidit Garzia lib. 3 c. 3 & 4: et lib. 2 c. 18.

EPISTOLARUM

Ordo novus Ordo vetus

Lib. 3.

Ep. 19. P. l. 5 ep. 8; C., PP.

Gaspari Barzæo, Balthasari Gago: Cangoximæ, C. 3, P. 5 Nov.

1549 - - - - - Nov. 1549

Cutillas hanc epistolam primam omnium Cangoximensium collocavit die 3 Nov. Verum res ipsa loqui videbatur, ut superiorem, quæ, vel ipso teste, Magna nuncupatur Epistola, cæteris eodem die datis præponeremus. Huic vero secundum dedimus locum, quòd ipsam spectare videantur illa sequentis verba: Tres illos, quos poposci, Socios ad me mittetis. De eadem agit ep. 22 Antonio Gomezio.

20. T. l. 3 ep. 6, C., Societati Goam. Cangoximæ,

3 Nov. 1549 - - - - 3 Nov. 1549

21. Ex Maffejo t. 2 p. 100, Societati Jesu, &c. Cangoximæ, 5 Nov. 1549 -

5 Nov. 1549
EPIS-

Hujus epistolæ priorem quadrantem, et eo amplius, totidem verbis, cætera paucis complectitur epistola libris Tursellini quatuor ad calcem addita in editione Lugdunensi anni 1670, quam Patrignanius in *Versione italica Tursellini libri tertii sextam* recenset: utrobique Societati Goam data est die 5 Nov. 1549. Sed quare Societati potius in Europam missa videatur, in *Præfatione* dictum. Porro partem illam epistolæ, quæ res ferè easdem alio prorsus ordine, sed longè brevius enarrat, in *Appendicem* conjeci. Maffejanam videsis inter literas Indicas Soc. J. Italicè vulgatas Venetiis an. 1565, inscriptam Collegio Conimbricensi Scholasticorum Soc. J.: in qua tamen nonnulla sunt, quæ in Maffejana desiderantur.

EPISTOLARUM

Ordo novus Ordo vetus

Lib. 3.

- Ep. 22. P. l. 5 ep. 7, P. Gomezio S. J. Cangoximà, 5 Nov. 1549 - - - 5 Nov. 1549
 23. P. l. 5 ep. 6; C., D. Petro de Silva. Congoximà, 5 Nov. 1549 - - 5 Nov. 1549

De Meaco ait Xaverius apud Possinum: Sex, et nonaginta millia domuum in ea censeri referunt: apud Cutillatem: ultra centum millia. Epistola 18, quæ Tursellino est quinta libri 3: Tectis eam amplius nongentis constare perhibent, in editionibus Romana, Colon., et Viennensi: in versionibus itala, et hispana: Amplius

plus centum nonaginta millibus. *Sequenti epistola 24 refert ipse Xaverius: Quondam, ut ajunt, tectorum millibus 180 constabat:: Nunc:: Domorum millia continet amplius 100. Quibus inter se collatis, arbitror, pro: Amplius nongentis, scribendum: Amplius nonaginta millibus, ut est in ep. 21, in cujus itala versione 60000 pro 90000 irrepsit.*

EPISTOLARUM

Ordo novus

Ordo vetus

Lib. 3.

Ep. 24. T. l. 3. ep. 7, C., Societati Goam. Aman-
gucio, an. 1550; Cutill.
addit, 20 Nov. - - -

1550

Mirum sane, quod in omnibus hujus epistolæ editionibus, quas viderim, annus 1550. eidem adscribatur; cum vel solus ipsius contextus manifesto eam in consequentem annum transferat. Superioribus literis nos docuit Xaverius, appulisse se Cangoximam die 15 Aug. 1549: atque hinc tradit: Annum totum ibidem, eoque amplius commorati sumus:: Inde nos in aliud oppidum profectos Dynasta perhumaniter accepit: ubi dies aliquot commorati:: Cosmo Turriano his neophytis præsidere jussu, Ego cum Jo. Ferdinando Amangucium:: contendimus:: In ea urbe dies permultos morati:: cum exiguus nostrorum laborum ibi fructus extaret, Meacum:: perreximus. Menses in itinere posuimus duos: Meacum ut venimus, dies aliquot expectavimus::

mus :: Amangucium remigravimus :: Ac mensium duorum spatio facti sunt Christiani facilè quingenti ; atque hic numerus augetur in dies. *Tursellinus in vita S. Xaverii prodiderat (l. 4 c. 6)*, eum in Meacum iter intendisse anno post Christum natum 1550 mense Octobri : *Massejus vero, faventibus Orlandino, et Garzia, iter hoc institutum narrat Decembri mense, absolutum dimidiato Februario ; quo in finem vergente, idem in Amangucium repetitum. Ex hac Massejana chronologia Xaveriana demum consona, Xaverius iterum ante extremum Aprilem Amangucium non attingit : quibus si mensium duorum spatium illud addideris, quo elapso, hanc epistolam conscriptam fuisse, superius docebamur, initium Julii mensis facile pertinges. Equidem hos arbitror fines, quos ultrà, citràque nequit consistere rectum.*

*Quod si objeceris initium ejusdem epistolæ : Superiore anno :: de nostro itinere, adventuque in Japoniam, rebusque è re Christiana gestis ad vos scripsi Cangoxima ; nunc quid ex eo tempore Deus per nos gesserit, exponam ; quibus indicantur et superiores literæ anno 1549 scriptæ, et hæ consequentes, anno proindè 1550 adfigendæ : reponam primò, mihi quidem cùm objecta verba obscura nimis esse, tum vero illa clarissima, quibus demonstrasse me arbitror, hanc epistolam anno 1551 dimidiato fuisse conscriptam. Deinde huc afferro, quod nos olim Possinus docuit, apud Tursellinum nonnumquam plures epistolas in unam conflare. Porrò ipsi Tursellino acceptas referimus plures epistolas Nov. mense 1549 Societati Goam
a Xa-*

a Xaverio missas; ast unam omninò biennio consequenti eidem scriptam. Quare, ut verum sit desiderari plerasque, tamen magna hìc suspicio subest, primam harum literarum particulam ea complecti, quæ Xaverius die 20 Nov. 1550, juxtà Cutillatis notationem, Amangucio scripserit; alteram verò, quæ indidem anno consequenti.

EPISTOLARUM

Ordo novus

Ordo vetus

Lib. 3.

Ep. 25. Pos. l. 5 ep. 10, Quibusdam Mercatoribus.

Amangucio, 1 Septemb.

1551 - - - - - 1 Sept. 1551

26. T. l. 3 ep. 8, C., Sociis Malacam. Ex freto Sincapurano anno 1551 -

1551

Mendosus abs dubio est dies 20 Augusti in subscriptione a Cutillate subjunctà: siquidem Xaverius, qui superiores literas 1 Sep. lobentis anni Amangucio dederat, deinceps Bungum profectus, ibidem 46 dies commoratus, navem in Indiam conscendit mense Novembri, Tursellino Teste l. 4 c. 12, & l. 5 c. 2; et quidem die 20 ejusdem, siqua fides Francisco Garzia, et Massejo. Hæc autem ep. 26 data est die quadragesima, cum Xaverius ex Japonia solvit, ut est in eadem ep.; atque ateo die 29, vel 30 Decembr. 1551. Nec dubito, quin Sancianum pro Sincapura sit apud Garziam lib. 4 c. 2, ubi ait Xaverium die postremo anni 1551 e Sanciani portu Malacam solvisse.

EPIST-

EPISTOLARUM

Ordo novus

Ordo vetus

Lib. 4.

Ep. I. P. l. 5 ep. II, C., Meo
in Christo Sancto P.
Ignatio. Cocino 29, C.

25 Jan. 1552 - - - 29 Jan. 1552

Tot hujus epistolæ versus, ac periodi in Cutillate desiderantur, ut vix eum crediderim Possinianæ interpretem, sed exscriptorem potius alicujus apographi imperfecti, ex quo etiam diem 25, cum 29 commutarit. Diem utique 29 probabiliorrem facit, et quòd aliæ literæ ab eodem die 29 indidem sunt conscriptæ, et quod Xaverius illuc appulit 24 Jan., ut constat ex sequenti epistola. Profectò aliter ab appulsu dies non videtur conscribendis longioribus literis satis vacuus. Adde quod inter italicas an. 1565. Venetiis editas eadem data dicitur, die 29 Jan. 1552.

2. T. l. 4 ep. 1, C., Societati in Europam. Coci-

no, 29 Jan. 1552 - - 29 Jan. 1552

Eadem prostat inter indicas ab an. 1565. Venetiis italicè vulgatas, ex qua subscriptionem adjeci. Longe auctior est hæc apud Cutillatem epistola, quàm apud Tursellinum. Ferè quidem omnia, quæ ab illo adduntur, et sunt de Japonicis rebus, et in aliis literis e Japonia scriptis totidem plerumque verbis. Nos ea hinc Tursellino adjungemus, quæ planè nova videbuntur. Initio ad 18 Kal. Sept. correxi ex Cutill., aliisque Xaverii epistolis, licet in hac et Tursellinus et versio Italæ vetus ad 13 Kal. Sept. habeant.

EPIS-

EPISTOLARUM

*Ordo novus**Ordo vetus*

Lib. 4.

Ep. 3. T. l. 4 ep. 2, C., M. Simoni Roderico. Cocinum, 30 Jan.; T. II. al. V.

Non. Jan. 1552 - - - 30 Jan. 1552

Probum equidem arbitror diem Januarii trigesimum Cutillatis; certe mendosus est in Tursellino tum Secundus Jan., tum V. Non. Jan. pro IV. Non. Febr. cum ipse epistolam die 29 Jan. datam huic prætulit. Constat enim ex præcedenti epistola, Xaverium die 24 Jan. Cocinum appulisse.

4. P. l. 5 ep. 12, P. Paulo Societ. J. (*sine loci nota*) 4 Febr. 1552 - -

4 Febr. 1552

5. P. l. 5 ep. 13, P. Melchiori Nunnezio S. J. Goà, 29 Febr. 1552 - - -

29 Febr. 1552

6. P. l. 5 ep. 14, T. l. 4 ep. 3, C., P. Joanni Roderico. Goà 22 Martii 1552. *Vide Indic. exegetic.* - - - - -

22 Mart. 1552

7. P. l. 5 ep. 15, C., P. Simoni Roderico. Goà, 27 Mart. 1552 - - -

27 Mart. 1552

Præposterè Cutillas hanc epistolam anteverit in diem 26 Decemb. 1548: ipsa etenim cum epist. 16 hujus libri collata, palam ostendit, Andream Carvalliium, de quo in utraque epistola, an. 1552 in Lu-

in Lusitaniam redire jussum, Martio utique potius, quam Decembri mense.

EPISTOLARUM

Ordo novus Ordo vetus

Lib. 4.

Ep. 8. P. l. 5 ep. 9 al. 10, C.,

P. Paulo Herediae. Goà,

2 Apr. 1552 - - - - 2 Apr. 1552

Inscriptionem Possinus, subscriptionem vero Cutillas ex diversis planè apographis prodiderunt: eadem pene res ordine commutato recensentur: ac nonnullæ apud Cutillatem in summam contracta, aliæ etiam adjunctæ. Quibus fit satis manifestum, nos germana, et integra carere Xaverii epistola. Possinus, qui ecgraphum sub finem aperte mutilum nactus est, postremo corrigendorum loco monuerat, hanc epistolam postponi debere sequenti, et decimam numerari; monitus, ni fallor, illis ejusdem epistolæ verbis: Cum hominibus horum tractuum:: cum artha in manu transigendum est: quibus significat Xaverius, se non in Japonia, sed in India scribere de ratione agendi cum Cocinensibus. Verum, neglecto, vel non animadverso Possini monito, in altera etiam editione Romana anni 1681, et in Coloniensi 1692 nonnum occupat locum, certò præposterum, ante literas Amangucio scriptas.

9. T. l. 1 ep. 5, C., P. Bal-

thasari Gago; corrige,

Melchiori Nunnezio.

Goà, 3 Apr., C., 25

Mart. 1552 - - - - 3 Apr. 1552

Præfe-

Profectò miror, hanc epistolam in omnibus editionibus tam latinis, quam vulgaribus P. Baltasari Gago Bazainum inscribi; cum et ipsa tota sit de ratione Bazainum colendi, et Gagus jam inde a 5 Nov. 1549 in Japoniam a Xaverio sit vocatus epist. 19 lib. 3; quò nunc eundem secum ducebat, testibus Orlandino, Garzia, et Massejo. Accedit, quod eadem ferè in hac mandantur, quæ in superiori epist. 5 Melchiori Nunnezio, et in consequenti decima, quas qui legerit, facilè mihi concedet, inscriptionem, uti dictum est, esse corrigendam: tametsi nonnulla sit suspicio de Baltasare Nunnez, cui nomen scilicet adeo favet; cætera non item. (De hoc Baltasare vide epist. 26.) De die vero subscriptionis, quis cui sit præferendus, non ita manifestum. Quare, licet mihi etiam magis probetur 25 Martii, tertium tamen Aprilis, ut noticiorem, ex Tursellino retinui.

EPISTOLARUM

Ordo novus Ordo vetus

Iib. 4.

Ep. 10. P. l. 5 ep. 16, P. Melchiori Nunnezio S. J. Bazainum. Gd, 3 Apr.

1552 - - - - - 3 Apr. 1552

Hic abs dubio est ille Melchior, quem superiore epist. 5 Bazainensem hactenac constituit, cui nunc deniq; mandata sua inculcat, et auctoritatem confirmat :: Quæ tibi, inquit, scripto mandavi de modo isthic rem evangelicam gerendi, fac, crebrò relegas :: quos dimiseris, Ego jam nunc pro

pro ritè dimissis habeo. Præcesserat primus Bazaini Rector Melchior Gonzalez, teste Orlandino, qui nonnisi unius Melchioris Consalvi meminit. De illo sic infit hæc epistola: Ab homine tibi cognomine, Melchiore Gonzalez, litteras tuas accepi. Vereor equidem, nè fucum hæc verba fecerint hujus epistolæ exscriptori, ac ipsi etiam Possino, qui eam Melchiori Gonzalez in-scriptam edidit: cujus cognominem Melchiorum aperte a Gonzalez distinguit epist. 5; & epist. 22 paulò post Barzæo data, Rectorem Bazainensem sæpius Melchiorum Nunnezium appellat. Adde, quòd duo Melchiores Gonzalez in India tunc temporis non comparent. Corrigendus autem Bartolius, qui l. 5. Asiæ n. 82 non obscure prodit, Melchiorum Gonzalez Bazaini mortuum anno 1551 Octobri exeunte.

EPISTOLARUM

Ordo novus

Ordo vetus

Lib. 4.

- Ep. 11. P. l. 6 ep. 2, P. Gaspari Barzæo Societatis
 J. Goà, 7 Apr. 1552 - 7 Apr. 1552
 12. P. l. 6 ep. 3, Eidem.
 Goæ, 7 Apr. 1552 - - 7 Apr. 1552
 13. P. l. 6 ep. 4, Eidem.
 Goæ, 7 Apr. 1552 - - 7 Apr. 1552
 14. P. l. 6 ep. 1, Eidem. De
 virtute humilitatis sub
 idem tempus, sine loci,
 et temporis nota - - Apr. 1552

Tom. I.

i

Post

Post tres superiores eodem die subsignatas, conjiciebam, hanc fuisse Barzæo datam; ex hoc nimirum incerto :: Vide ad extremum, nè tibi unquam obrepat, ut tui comparatione cum aliis Sociis minus speciosè operantibus, eos præ te contemnas: quibus ideo plus longè debeas, quàm illi Tibi. Contra verò me movet, quod tota est de humilitate inter concionum plausus, cujus meminit epistola Possino 5 libri 6 his verbis: Ante omnia satage, ut in continuo intimæ tui depressionis sensu defixum teneas animum, juxta ea, quæ tibi aliàs poscenti de hoc genere præcepta dedi: Hinc enim verosimilius videtur, Barzæum, antequam Sociis præficeretur, contra hominum plausus fuisse præmunitum. Unusquisque in suo sensu abundet.

EPISTOLARUM

Ordo novus

Ordo vetus

Lib. 4.

Ep. 15. P. l. 6 ep. 7, Patribus Coll.

Goani. 6 Apr. 1552 - Apr. 1552

Mendosum esse sextum Apr. diem, evincitur, cum ex ipso epistolæ argumento, qua Barzæo Goani Collegii Rectori, si forte obiret, successor designatur; tum etiam ex ordine, quo eam Possinus, Chronologiæ in primis studiosus, post omnes die 7 datas collocavit. Nihil planè vetat, quominus eam eodemmet die obsignatam putemus, quo Barzæum Rectorem constituit. Quare post omnes hoc die 7 Barzæo datas eam collocavi. Si quis numerum 6 inversum esse 9 opinabitur, non admodum repugnabo. Vid. Indic. exeget.

EPIS-

EPISTOLARUM

Ordo novus

Ordo vetus

Lib. 4.

Ep. 16. T. l. 4 ep. 9, C., P. Si-
moni Roderico. Goà,
7 Apr., T. 13, C. 10

1552 - - - - - 7 Apr. 1552

Ut hujus, et consequentium epistolarum tempus certius cognoscamus, præstat definire diem, quo Xaverius Goà in Sinas profectus est. Profectus porrò est, teste Maffejo, Hist. Ind. l. 15, die 17 Apr.; Tursellino l. 5 c. 5, die 15 Apr.; Orlandino denique cui Massejus, et Garzia subscribere, feria quinta Majoris hebdomadæ, quæ anno 1552 in 14 Apr. incidebat. Postremam sententiam oppugnat epistola 21 consequens, quam Orlandinus non noverat, data Goæ die 15 Apr. 1552, siqua Possino fides l. 6 ep. 8. Quare vel ipso 15 die, vel potius 17, ut etiam in literis Indicis me legisse memini, Goà discessit. Enimvero hac ep. 16, quam Tursellini apographum diei 13 Apr. perperam adfixit, Simoni Rodriguez agebat: Nunc illud scire Te volo, me post octo dies in Sinas esse profecturum. Et ep. proximà 17 P. Ignatio Lojolæ: Post sextum diem:: ad Sinarum regnum profecturi sumus. Denique ep. 19, Joanni III. Regi Lusitaniæ: Post quintum diem Malacam versus, quæ iter est in Sinas:: proficiscar. Quibus insinuat declaratur et necessarius harum literarum Ordo, et ratio, qua in diem 7 Apr. hanc epist. 16 anteverti; quippe quæ biduo ante 17 epistolam, et triduo ante 19 data est; quidquid

ex apographis suis Cutillas ediderit. Mox de his pauca singillatim.

EPISTOLARUM

Ordo novus

Ordo vetus

Lib. 4.

Ep. 17. T. l. 4 ep. 6, C., Patri meo in Christo P. Ignatio. Goà, 9 April.,

C. 7, 1552 - - - - 9 Apr. 1552

Cutillas ait, hanc epistolam inscriptam fuisse: Sancto Patri meo in Christo P. Ignatio de Lojola. Ex eodem Tursellinum emendavimus initio epistolæ Januario pro Febuario mense proximo substituto. Siquidem abs dubio sermo est de epist. I hujus libri 4 Januario mense Cocini data. Ceterum mendosum esse subscriptionis diem 7, ex disputatis in præcedentem ep. 16 conjiciebam.

18. T. l. 4 ep. 7, C., P. Simoni Roderico. Goà,

9 Apr. 1552 - - - - 9 Apr. 1552

In Tursellinum irrepsit mendum ab interpretibus exscriptum v. Apr. pro v. idus Apr.; quod patet ex Tursellini more, et ordine.

19. T. l. 4 ep. 8, C., Joanni III. Regi Lusitanicæ.

Goà, 10 Apr., C. 13

1552 - - - - - 10 Apr. 1552

Hanc epistolam triduo post 16 scriptam fuisse, nuper de illa disputantes præmonuimus. Nunc observare juvat, triduum quidem apud Cutillatem inter utriusque subscriptionum tempus intercedere:

verum

verum ex eisdem confici, tempus Xaverianæ in Sinas profectionis in ante diem 17 non fuisse primò constitutum sed in 15; quod tamen videtur biduum fuisse protractum, ut superius ex Massejo et ex aliis epistolis colligebam. At enim minimè coherent cum epistolæ 17 subscriptione, ex qua illam Cutillas die 7 Apr. datam affirmat; quo scilicet Xaverius ajebat, post sextum diem in Sinas esse profecturum. Atque hæc de earum Chronologia. Hispanum sanè apographum, seu Lusitanum, ex quo hanc edidit Cutillas, et nonnullos Tursellini versus prætermittit, et plures certè egregios intermiscet, a nobis non negligendos.

EPISTOLARUM

Ordo novus

Ordo vetus

Lib. 4.

Ep. 20. P. l. 7 ep. 1, T. l. 4 ep.

10, C., P. Cypriano.

Goà, C., 11 Apr., T.

13, 1552 Vid. Indic.

exeg. - - - - -

Apr. 1552

21. P. l. 6 ep. 8, P. Gaspa-

ri Barzæo, Rectori Col-

legii Goani. Goæ, 15

Apr. 1552 - - - -

15 Apr. 1552

22. P. l. 6 ep. 5, Eidem Pa-

tri Gaspari, Goani Col-

leg. Rectori. - - - -

Apr. 1552

Quam sub idem tempus fuisse datam, ostendunt hæc præfationis verba: Hæc in procinctu peregrinationis longinquæ scripto expressa mandata relinquenda tibi censui.

cxxxiv PROLEGOMENA

EPISTOLARUM

Ordo novus Ordo vetus

Lib. 4.

Ep. 23. P. l. 6 ep. 6, Eidem - - Apr. 1552.

Idem ferè tempus præseferunt prima illius verba: Hæc tibi circa duos e nostris, ut, me profecto, exequaris, mando.

24. P. l. 6 ep. 9, Eidem P.

Gaspari Barzæo, Rectori Collegii Goan - -

Apr. 1552

Sub idem tempus Goæ datam, colligo ex ejusdem initio: Circa curam rei familiaris hujus tibi commissæ domus hæc tibi seorsum, et distinctius putavi commendanda. Et propè finem: Franciscum Lopezium simul huc advenerit :: ejus confessionem audies.

25. P. l. 6 ep. 10, Eidem

Patri Gaspari. - - - Apr. 1552

Ubi hæc quoque, inquit, in ultimo procinctu longæ, ac dubiæ navigationis :: iterans, et in summam dicta colligens, replico. Videtur itaque postrema omnium, quas Xaverius, Gaspari suo, Goæ discessurus, scripsit. V. ep. 10.

26. P. l. 6 ep. 11, T. l. 4 ep.

4, C., Eidem P. M.

Gaspari Barzæo, Rectori Collegii Goani.

Cocino, 24 Apr. 1552 - 24 Apr. 1552

Tursellinus datam edidit die 25 Martii; Cutillas verò, qui cætera præter subscriptionis tempus e Tursellino convertit, die 5 Febr. Est autem hæc Tursellini epistola excerptum quoddam brevissimum

IN S. X A V E R I U M . C X X X V

nam illius Possinianæ, pauculis aliunde adscitis -
 Tempus enimvero in sola Possini congruit; cum
 Barzæus ante diem 7 Apr. non fuerit Rector
 Collegii Goani designatus, uti ex epistola II
 innotescit: nec Gôà Cocinum versus discesserit
 Xaverius ante 15 Apr., ut est in epist. 21, et
 apud Tursellinum l. 5 c. 5. Itaque in hujus epi-
 stola prædicta, mendosum esse VIII. Kal. Apr.
 pro VIII. Kal. Maj., satis constat. Perinde mihi
 certum est, mendosum esse in Possino Melchiorum
 Nunnezium, quem diu, multumque exercitari ju-
 bet humilibus ministeriis; uti jam præceperat
 epist. 24, in qua eundem appellavit Balthasar
 Nunnezium, qui Orlandino est Balthasar
 Nunnius. De Melchiore Nunnez vid. supr. ep.
 9, et 10. Denique P. Paulus a Valle, quem jam
 mortuum laudat Xaverius in hac epistola, Puni-
 cali obierat Martii 4 labentis anni 1552, teste
 Bartolio lib. 5 Asiæ n. 83.

EPISTOLARUM

Ordo novus Ordo vetus
 Lib. 4.

- Ep. 27. T. l. 4 ep. 11, C., Ja-
 cobo Percinæ. Malacà,
 25 Jun. 1552 - - - 25 Jun. 1552
 28. P. l. 7 ep. 2, M. Gas-
 pari Barzæo. Malacà,
 13 Jul. 1552 - - - 13 Jul. 1552
 29. P. l. 7 ep. 2, Eidem.
 Malacæ, 16 Jul. 1552 - 16 Jul. 1552

EPISTOLARUM

Ordo novus

Ordo vetus

Lib. 4.

Ep. 30. T. l. 4 ep. 13, C., P.

Gaspari Barzæo, Re-
ctori Collegii Goani.

Ex freto Sincapurano, 20

Jul., C. 21, 1552 - - 20 Jul. 1552

*Apographum hispanum, ex quo hanc edidit
Cutillas, cum plura subducatur Tursellino, quàm
superaddat, et se prodit planè imperfectum, et
Tursellini apographum non omninò integrum. Pau-
ca huic ex illo adjungenda.*

31. P. l. 7 ep. 4, P. Joanni

Beiræ. Ex freto Sinca-

purano, 21 Jul. 1552 - 21 Jul. 1552

32. P. l. 7 ep. 5, P. M. Gas-

pari Barzæo. Indidem,

22 Jul. 1552 - - - - 22 Jul. 1552

33. P. l. 7 ep. 6, Joanni Japo-

ni Neophyto. Indidem,

22 Jul. 1552 - - - - 22 Jul. 1552

34. T. l. 4 ep. 12, C., Ja-

cobo Pereiræ. Ex freto

Sincapurano 22 Jul. 1552 - 22 Jul. 1552

*Hæc apud Cutillatem epistola ex apographo his-
pano aliquot versibus cum brevior, tum longior,
quam Tursellino, aliorum præterea ordinem com-
mutat. Nos Tursellinum, adjectis exinde paucis,
recudimus.*

EPISTOLARUM

Ordo novus

Ordo vetus

Lib. 4.

Ep. 35. P. l. 7 ep. 7, Jacobo Pe-
reiræ. Ex fretu Sinca-
purano, 1 Aug. 1552 - 1 Aug. 1552

36. P. l. 7 ep. 9. T. l. 4 ep.
16, C., Eidem; e San-
ciano, 21 Octob. 1552.
Vid. Indic. exegetic. - - 21 Oct. 1552

37. P. l. 7 ep. 8, P. Franci-
sco Perezio Soc J. e
Sanciano, 21 Oct. 1552 - 21 Oct. 1552

38. T. l. 4 ep. 15, C., P.
Francisco Perezio Soc.
J. Indidem, 22 Octob.
1552 - - - - - 22 Oct. 1552

Paucula apud Cutillatis exemplum occurrunt, quæ in Tursellino desiderantur: est tamen longè uberius Tursellini exemplar, cui pauca illa adiungemus. Ipsum porrò epistolæ argumentum mihi persuadet, hanc fuisse prius datam, quàm præcedens; sed retinui tamen editorum tempora.

39. T. l. 4 ep. 14, C., P.
Gaspari Barzæo, e San-
ciano, 25 Oct., C. 21
1552 - - - - - 25 Oct. 1552

*Non dubito, quin Cutillas alio præter Turselli-
num apographo sit usus, quod ei nonnumquam præ-
tulerit, nonnulla addendo, vel demendo, atque
etiam diem mensis commutando. Sed quoniam non-
dum apparet, quis cui testis sit præferendus, an-
tiquiori, ac notiori subscripsi.*

EPIS-

EPISTOLARUM

Ordo novus

Ordo vetus

Lib. 4.

Ep. 40. P. l. 7 ep. 12, C., P.

Francisco Perezio Soc.

J. e Sanciano, 12 Nov.

1552 - - - - - 12 Nov. 1552

Excerptum Cutillatis, de quo in indice exegetico, sic incipit: Nave hinc solvente Gasparis Martinez, scripsi tibi, ut ex ista exires civitate, idemque per has iterum præscribo, ut quam diligentissimè exequaris. Cave, nè quâ ratione Malacæ consistas, nec quemquam e Societate ibidem sinas permanere; quoniam tantum isthic boni, divinique obsequii conturbatum est, mea nimirum transmissio, et Legatio in Sinas: nec ullis ad id flectaris aut precibus, aut promissionibus falsis, futuræ scilicet emendationis, vobis remanentibus. Quandiù enim vir iste ibidem consistet, nihil boni futurum spero, nisi Deus alia ratione provident. qui utinam pro sua misericordia ignoret illi, qui fuit causa tanti mali. Cetera brevissimum Possiniane excerptum conficiunt, ex quo tamen aliquot ei verba inseremus.

41. P. l. 7 ep. 10, PP. Francisco Perezio, & Paulo Antonio Heredia S. J.

Indidem, 12 Nov. 1552 - 12 Nov. 1552

42. P. l. 7 ep. 11, Jacobo Pereire. *Indid. 12 Nov.*

1552 - - - - - 12 Nov. 1552

EPIS-

EPISTOLARUM

Ordo novus

Ordo vetus

Lib. 4.

- Ep. 43. T. l. 4 ep. 17, C., P. Gaspari Rectori Colleg. Goani. *Indidem*, 13 Nov. 1552 - - - 13 Nov. 1552
44. P. l. 7 ep. 13, PP. Gaspari Barzæo, & Francisco Perezio. *Indidem*, 13 Nov. 1552 - - - 13 Nov. 1552

Quoniam loco et tempore ignota mihi fuit Italica versio Epistolæ undecimæ libri 2, lectorem hîc moneo, eam Venetiis anno 1788 in lucem prodiisse cum idonea epigraphe: La giornata Cristiana, e Santa. Præmittitur ab editore brevis et aptissima præfatio: nomen illi Aloysius Lasarte, ut me amicus ejus admonuit.

INDEX ALPHABETICUS

Eorum , quibus Epistolæ missæ sunt .

- A** nimabus Salut. æternæ Cupidis. *Lib. 2 Ep. 11.*
 Antonio Criminal. *Lib. 2 Ep. 10. 16.*
 Antonio Gomezio . *Lib. 3 Ep. 10. 14. 15. 22.*
 Antonio Herediæ . *Vid. Paulo Antonio.*
 Aspilcueta Capitaneo . *Lib. 1 Ep. 1.*
 Azpilcueta Doctori . *V. Martino.*
 Balthasari Gago . *Lib. 3 Ep. 10. 19.*
 Barzæo . *V. Gaspari.*
 Beiræ . *V. Joanni.*
 Borbano . *V. Jacobo.*
 Bravio . *V. Joanni.*
 Camerti . *V. Paulo.*
 Carvallio . *V. Jacobo.*
 Catechistis e Soc. J. *Lib. 2 Ep. 12. 13.*
 Codacio . *V. Petro.*
 Codurio . *V. Joanni.*
 Comorinensibus . *V. Sociis .*
 Conimbricensibus PP. *Lib. 3 Ep. 13.*
 Cypriano (P.) *Lib. 4 Ep. 22.*
 Didaco de Borba . *V. Jacobo Borbano.*
 Didaco Pereiræ . *V. Jacobo Pereræ.*
 In Europam . *V. Societati.*
 Francisco Henrico . *Lib. 2 Ep. 24.*
 Francisco Mansillæ . *Lib. 1 Ep. 15. ad 41. Lib.*
 2 Ep. 5.
 Francisco Peræ , Perez , Perezio . *Lib. 4 Ep. 37.*
 38. 40 41. 44.
 Gago . *Vid. Balthasari.*

Gaspa-

- Gaspari Barzæo. *Lib. 3 Ep. 7. Lib. 4 Ep. 11.*
 12. 13. 14. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 28. 29.
 30. 32. 39. 43. 44.
- Goani Goliegi PP. *Lib. 4 Ep. 15. V. Societati.*
- Gomezio. V. Antonio.
- Gonzalez. V. Melchiori.
- Henrico. V. Francisco.
- Herediæ. V. Paulo.
- Jacobo Borbano. *Lib. 2 Ep. 6.*
- Jacobo Carvallio. *Lib. 3 Ep. 19.*
- Jacobo Pereniæ. *Lib. 2 Ep. 23. Lib. 4 Ep. 27.*
 34. 35. 36. 42.
- Jajo (P. Claudio). *Lib. 1 Ep. 9.*
- Japoni. V. Joanni.
- S. Ignatio Lojolæ. *Lib. 1 Ep. 2. 4. 6. 11. 12. 13.*
Lib. 2 Ep. 2. 19. Lib. 3 Ep. 1. 2. Lib. 4 Ep. 1. 17.
- Ignatio Martino. Soc. J. *Lib. 2 Ep. 25.*
- Joanni III. Regi Lusitanæ. *Lib. 2 Ep. 1. 18.*
Lib. 3 Ep. 3. 9. 16. Lib. 4 Ep. 19.
- Joanni Beiræ, de Beira. *Lib. 2 Ep. 10. 16. Lib.*
3 Ep. 11. Lib. 4 Ep. 31.
- Joanni Bravio. *Lib. 3 Ep. 17.*
- Joanni Codurio. *Lib. 1 Ep. 8.*
- Joanni Japoni. *Lib. 4 Ep. 33.*
- Joanni Roderico. *Lib. 4 Ep. 6.*
- Lainez (P. Didaco). *Lib. 1 Ep. 9.*
- Lojolæ. V. Ignatio.
- In Lusitaniam. V. Sociis.
- Martino Azpilcuetæ. *Lib. 1 Ep. 5. 7.*
- Melchiori Gonzalez pro Nuñez. *Lib. 4 Ep. 10.*
- Melchiori Nunnezio. *Lib. 4 Ep. 5. 9. 10.*
- Mer-

- Mercatoribus Lusitanis . *Lib.* 3 *Ep.* 25.
 Molucensibus . V. Catechistis .
 Nunnezio . V. Melchiori .
 Paulo Antonio Herediæ . *Lib.* 4 *Ep.* 8. 41.
 Paulo Camerti . *Lib.* 2 *Ep.* 6. 10. 15. *Lib.* 3 *Ep.*
 8. 10. 14. 15. *Lib.* 4 *Ep.* 4.
 Petro Codacio . *Lib.* 1 *Ep.* 6.
 Petro de Sylva . *Lib.* 3 *Ep.* 23.
 Roderico . V. Joanni, et Simoni .
 Romam . V. Societati .
 Simoni Roderico . *Lib.* 2 *Ep.* 3. 9. 20. *Lib.* 3
 Ep. 4. 5. 6. *Lib.* 4 *Ep.* 3. 7. 16. 18.
 Societati Jesu in Europam . *Lib.* 3 *Ep.* 21. *Lib.*
 4 *Ep.* 2.
 Societati Goam . *Lib.* 2 *Ep.* 14. *Lib.* 3 *Ep.* 18.
 20. 24.
 Societati in Lusitan . *Lib.* 2 *ep.* 7. 8.
 Societati Romam . *Lib.* 1 *Ep.* 3. 8. 10. 14. *Lib.* 2
 Ep. 4. 17. 21. *Lib.* 3 *Ep.* 12.
 Sociis Comorinensib. *Lib.* 2 *Ep.* 16.
 Sociis Malacensib. *Lib.* 3 *Ep.* 26.
 Sociis Travancoris . *Lib.* 2 *Ep.* 22.
 Sylva . Vide Petro de .

INDEX EPISTOLARUM

Secundum præcipua earumdem argumenta.

- C**atecheticae. *Lib. 2 Ep. 12. 13.*
 Commemorative. *Lib. 1 Ep. 5. 12: Lib. 2 Ep. 10. 18: Lib. 3 Ep. 3. 6. 15. 16. 23: Lib. 4. Ep. 7. 18. 36. 40.*
 Consolatorie. *Lib. 1 Ep. 16. 17. 23: Lib. 2 Ep. 24: Lib. 4 Ep. 27. 34. 35. 36. 42.*
 Historicae. *Lib. 1 Ep. 2. 3. 6. 9. 10. 11. 14: Lib. 2 Ep. 4. 7. 8. 14. 17. 21: Lib. 3 Ep. 1. 4. 10. 12. 13. 18. 21. 24: Lib. 4 Ep. 1. 2. 17. 30. 36. 38. 39. 40. 41.*
 Morales.
 De exercenda humilitate. *Lib. 4 Ep. 14.*
 De officiis Christiani. *Lib. 2 Ep. 11. 23: Lib. 3 Ep. 17: Lib. 4 ep. 33.*
 Concionatoris, & Confessarii. *Lib. 3 Ep. 7. 20: Lib. 4 Ep. 6. 8. 10. 14. 25.*
 Operarii Evangel., seu Missionarii. *Lib. 1 Ep. 15. 41: Lib. 2 Ep. 5. 22. 24: Lib. 3 Ep. 7. 14. Lib. 4 Ep. 9. 21.*
 Doctoris. *Lib. 1 Ep. 5. 7. 14.*
 Regis. *Lib. 1 Ep. 8: Lib. 2 Ep. 1. 18. 20: Lib. 3 Ep. 3. 9: Lib. 4 Ep. 19.*
 Subditi *Lib. 3 Ep. 18: Lib. 4 Ep. 6. 20.*
 Superioris. *Lib. 3 Ep. 1. 8. 22: Lib. 4 Ep. 5. 8. 9. 11. 17. 22. 24. 25. 26. 39. 43. 44.*
 Objurgatorie. *Lib. 4 Ep. 6. 20.*

Bon-

Oñciosæ . *Lib. 1 Ep. 1: Lib. 3 Ep. 23. 25:*
Lib. 4 Ep. 27.

Polemicæ .

De erroribus Bracmanum . *Lib. 1 Ep. 14.*

Bonziorum . *Lib. 3 Ep. 18. 21. 24: Lib. 4 Ep. 2.*

*Voluminis I. Epistolarum argumenta videsis
 ad hujus calcem; alterius in altero.*

A P P E N D I X.

- Ep. 1. Tursellini lib. 1 ep. 9, Francisco Mansillæ.*
 2. *Turs. l. 1 ep. 11, Francisco Mansillæ.
 Nagapatone, 7 Apr. 1545.*
 3. *Turs. l. 2 ep. 12, Simoni Roderico. Co-
 cino, 27 Febr. 1549.*
 4. *Turs. l. 3 ep. 1, Societati Goam. Ma-
 lacà, 20 Jun. 1549.*
 5. *Turs. l. 3 ep. 2, Joanni Bèiræ. Mala-
 cà, 20 Jun. 1549.*
 6. *Petri Maifeji t. 2 a pag. 97, Societati
 Jesu &c. Malucà, 22 Jun. 1549.*
 7. *Turs. l. 4 ep. 3, Joanni Roderico. Goà,
 22 Mart. 1552.*
 8. *Turs. l. 4 ep. 10, P. Cypriano. Goà,
 13 April. 1552.*
 9. *Turs. l. 4 ep. 4, P. Gaspari, Rectori
 Collegii Goani Cocino, 24 Apr. 1552.*
 10. *Turs. l. 4 ep. 16, Jacobo Pererix. E
 portu Sancianensi, 12 Nov. 1552.*

S. FRAN-

S. FRANCISCI XAVERII

SOCIETATIS JESU

INDIARUM APOSTOLI

EPISTOLARUM

LIBER I.

EPISTOLA I.

D. Capitanæ Aspilcuætæ Fratri suo
Majori. Obanum.

Se apud Fratrem suum purgat, eumque demulcet: multa de P. Vear. Magistrum Ignatium vindicat, laudat, commendat. Suadet ut suæ levandæ penuriæ Ignatii utatur opera. De Consobrini fuga & moribus. Clausula officiosa.

I. **M**ultis viis ante hos non multos retrò dies scripsi ad Te, Domine; gravibus me ad id impellentibus causis, quarum prima præcipuaque fuit officium quo Tibi obstringor, tum pietatis veneratione conjunctæ, qualem frater, ut ego sum, minor Majori & Primogenito Germano, secundum Parentum caritatem, maximam debeo; tum grati animi pro-

Tom. I. A pter

pter multa magnaque beneficia quibus me affecisti; tot profectò taliaque, ut non parùm verear, ne iis pro merito agnoscendis rependendisque impar ad extremum deprehensus, etiam ingratus, a voluntatem ex facto æstimantibus judicer.

2. Hæc me sollicitudo stimulat ad omnes indagandas rationes significandi tibi sensûs atque affectûs mei, quantâ maxima vi fidei & veri amoris possum, mutuam reddere vicem conantis, luculentis semper se iudiciis prodeuti caritati erga me tuæ, in quo, cum, ut non rarò evenit, votum successu destituitur, sanè commoveor: etiam subvereri me interdum cogente quadam amoris anxietate inquietâ, ut satis fideliter ac tempestivè perferantur quas multas per quoscumque istuc euntium, operæ haud parcens, literas scriptito, meæ in te observantiæ devinctissimique testes obsequii; dum videlicet reputo quàm vastæ, eædemque variis obseptæ commerciorum impedimentis, regiones Lutetiam & Obanum interjacent. Cujusmodi equidem obstaculo cuiquam vicissim imputo, quòd pauciores quam vellem à Te mutuas recipio, non Te scilicet ab jucundissimo & desideratissimo mihi officio cessante, sed tabellariorum, vel fide, vel strenuitate, vel fortunâ, malè respondentibus studii erga me tui indefessæ diligentia.

3. Nam & relatione amicorum, & signis cæteris idoneis, planè persuasum mihi est, compati Te ex animo ærumnis contentionis hujus in studiis meæ, commorationisque peregrinæ; nec fe-

rè minus domi isthic tuæ, ubi omnibus abundas commodis, sentire te labores vigiliarum mearum & difficultates quibus confictor, quàm me ipsum Lutetiæ, quo in loco rebus sæpe necessariis egeo; non aliâ ex causâ quàm quòd Tibi optimè animato ad sublevandum me non satis distinctè sunt perspectæ minutæ ac parvæ plerumque dictu, sed eadem sensu molestissimæ, necessitates meæ. In his una me sustentat spes à mihi compertissimâ humanitate tuâ; certissimè autumantem fore, ut simul cognoveris quo & quanto indigeam, abundè subministres quod opus fuerit, & angustias repente meas laxes largâ effusione liberalitatis tuæ.

4. Ante hos non multos dies egit otiosè mecum R. P. F. Vear isthinc in hanc Academiam novissimè appulsus. Is longum & mihi dulcissimum de vobis sermonem ingressus, eò sensim devenit, ut non dissimularet, delatas ad Te à quibusdam mihi malevolis graves de me querelas, quas etiam meo rogatu fusè totas explicuit. Si dignaris mihi credere sanctè affirmanti falsa ea & ex vano hausta malitiosè impingi prorsùs innocenti fraterculo; condolebis, scio, & facilè æstimabis quàm acrem mendaces calumniæ doloris sensum optimè sibi conscio inusserint. Tamen tibi verissimè confirmo; patientiùs multò tulisse me immeritam famæ propriæ jacturam, quàm molestiam ex eo rumore tibi oblatam, de quâ distinctè referenti Patri Vear præibam animo videlicet, per me intelligens, ex notâ mihi magnitudine amoris erga me tui, fieri non posse

quin hæc improba delatio cor tibi penitus convulneraverit.

5. Verùm quoniam iidem scelerati Sycophantæ hominem omnium innocentissimum ac sanctissimum D. Magistrum Ignatium in eandem mecum criminationem involvere non sunt veriti, hoc primum argumentum tibi sit vitæ ipsius inculpatae morumque optimorum, quòd ultrò te is sustinet domi tuæ convenire, & hanc à me ad id accèptam epistolam tibi privatim adito reddere: neque enim si talis esset qualem mendax calumniæ penicillus deformavit, ac nisi contrà, rectissimæ conscientiæ fiduciâ ingenti niteretur, utique committeret, ut in eorum se inermem & solum plenam potestatem daret, quos & se gravissimè læsisse meminisset, & hoc ipsis non ignoraret esse perspectum.

6. Cæterùm ut malevolorum obtreccionibus rejectis, liquidò intelligas, Domine mi, ac Germane Major omni observantiâ colende, quàm insigni Dei Domini nostri beneficio mihi contigerit incidere in notitiam & familiaritatem hujus ipsius Optimi Viri D. Magistri Ignatii: en ego ex animi mei sententiâ, his velut ritè obsignatis tabulis, religiosâ testimonii fide profiteor; longè majora ejus extare merita in me, quàm quibus vel vitæ totius meæ addictissimis obsequiis ei satisfacere, aut aliquâ ex parte respondere queam. Nam & in difficultatibus rei familiaris, in quas me sæpe graves, ut dixi, tanta hæc à vobis distantia conjecit, ille mihi tum præsentì subministratiõne pecuniæ, tum cæterâ

terâ suâ suorumque amicorum opportunissime subvênit operâ; &, quod præcipui momenti fuit, præmunivit incautam juventutem meam adversus exitialia pericula familiaritatum cum hominibus in Hæreses prurientibus, quales in hâc Parisiensi Civitate multi mei æquales, iidemque dotium pellacium, humanitatis & ingenii, specioso tectorio, labem Fidei ac Morum insidiosè velantes, extiterunt per hæc tempora. Horum in pestiferas amicitias ne pro meâ inexpertâ facilitate me induens adhærescerem, is prævertit unus, fraudum ignotarum mihi perniciæ monstrandâ; tantumque isto beneficio à me malum arcuit, quantum non incurrisse, vel universi mundi, si meæ potestatis esset, pretio atque impensâ rectè redemptum arbitrarer. Hoc quamvis solum esset D. Magistri Ignatii erga me officium, tale profectò est, ut non videam quam, aut quando, dignam ipsi pro eo mercedem, aut grati animi vicem possim exsolvere: prorsus enim, absque illo fuisset, nunquam evitassem, quin me penitèns in consuetudinem darem Juvenum exterius honestorum, intus hæresi perfidiâque scatentium; prout eventa postmodum actaque ipsorum demonstrarunt. Obsecro igitur obtestorque Te, per necessitudinem nostram, & eam quam meorum affectuum, votorum ac debitorum partem amor tibi tuus in me fraternus, ut imputes suadet, da operam omni sedulitate officiorum, ne quidquam ullâ in parte minùs quàm mihi præsentì poscentique exhiberes, opis obsequiique, Vir cui me fero

ac fateor propter benefacta incomparabilia devinctissimum, à Te recipiat.

7. Hoc postquam ejus causâ te rogavi, illud tuâ ipsius adjiciam: utere opportunitate Tibi oblatâ fruendi colloquio ac familiaritate hominis sapientissimi & donis à Deo singularibus ornati. Summum, experto mihi crede, ex cordatis ejus monitis ac prudentissimis consiliis fructum animi consolationemque percipies. Aperi fidenter si quid te angit ægritudinis; si quid dubitas, propone; audi suadentem, consulenti obtempera: probaturus experientiâ quàm non vana pollicear, dum te incredibiles utilitates ex viri utique Deo pleni usu convictuque haustum auguror, de me idem mearumque hîc statuerum quàm plenissimam potes cupere, quantumque meâ interest offerri tibi, notitiam communicabit: quod agenti velim ipsi, fidem eandem quam mihi coràm præsentî tribueres, habeas: nemini perspectiora mea intima sunt: in numerato tenet omnes articulos privatarum mearum rationum. Quo egeam, quibus mihi opus à te provisus sit, me pene ipso callet melius.

8. Mox cum ejus indicio compertæ penuriæ meæ subvenire, quod futurum certò scio, decreveris, eodem illo quæsdò utaris largitionis sequestro tuæ. Non est ille quidem huc rediturus, ut à te accepta Lutetiam ad me perferat: cæterùm habet in potestate viam certam, quâ quidvis ad nos tutissimè transmittat. Dat mecum operam in hâc urbe studiis, Jüvenis Almasanen-sis mihi amicus, ad quem domo stas, & nunquam

quam fallentibus pensionibus necessaria pecunia pervenit. Is literas cum mandatis tractandi negotii cujusdam proficiscenti D. M. Ignatio ad Patrem suum dedit, quarum causâ reddendarum idem à Te discedens Almasanum est iturus. Committe, quæso te, proficiscenti quidquid ad me pecuniæ perlatum vis. Ille cunctam fide summâ deponet in manibus honesti Almasanensis civis parentis ejus mei condiscipuli, de quo dixi, qui quâ viâ filio suo curare annui victûs mercedis solet, eâdem, & pari genere monetæ, quam minimo intertrimento versuræ, pensionem à te mihi destinatam mittet: nam hoc eum ut faciat, iisdem literis ipsius filius, meo rogatu, diligenter petit. Oro etiam atque etiam ne nactus occasionem tam securæ transmissionis couenescere me diutiùs in miserâ sinas inopiâ.

9. In rebus hîc nostris domesticis nihil habeo, magnoperè nunc quidem scriptu dignum, præter fugam ex hâc Academiâ Consobrini nostri, quam ut serò cognovi, curriculo insecutus sum; puerum, si possem assequi, retracturus. Sed frustra contendi, pervolato enim velocibus equis quatuor & triginta leucarum spatio, quantum Lutetiam & Sacram Ædem Dominæ nostræ *de Cleri* vulgò dictam, interjacet, reflectere iter successu desperato sum coactus. Rogo te ne omittas quam primum poteris certiozem me facere, ecquid fugitivus in Navarrâ comparverit. Valde metuo ut ad bonam unquam frugem præceps ista in sequiora indoles redeat. Quo apud nos loco res Ecclesiastica modò sit; quorum,

inquam, erumpere jam cœperint nuper tumescen-
tes Hæresum minæ, commodiùs & plenius co-
ràm sermone D. Mag. Ignatii cognoscere pote-
ris: quare de his scribere super sedeo. Ad ex-
tremum Te, Domine, pariterque Dominam
Sororem meam tuam Conjugem, millies, prout
hinc possum, manuum carissimarum osculis ve-
nerans, precor Deum, ut ambos omni prosperi-
tate vitæ florentis cumulatòs servet fortunetque
in annos plurimos, prout vestra utriusque pia
& generosa corda desiderant. Sic vovebam.

Lutetiæ Parisiorum VIII. kal. Apriles.

*Anni nota non exprimitur in Archetypo. Sed
cum aliunde certissimum sit S. Ignatium ivisse
Parisiis in Hispaniam anno 1535. non est dubium
quin hæc Epistola ei ad istud iter procincto data,
scripta fuerit illo ipso anno Christi MDXXXV.*

Addictissimus Tibi Servus & Frater minor
Franciscus de Xavier.

E P I S T O L A II.

P. M. Ignatio Lojolæ.

*Spondet frequens literarium commercium. Cardina-
lis Inureæ in Franciscum & Societatem affectus;
Legati erga eundum studia, & in ade Laure-
tana pietas religiosa: Bononiæ gesta.*

*Gratia & Amor Christi Domini Nostri adsit sem-
per nobis auxilio & favore. Amen.*

I. **D**ie Sancto Paschæ accepi literas à Te: per-
latas in fasce ad Dominum Legatum mis-
so, & cum iis tantum gaudii ac consolationis,
quan-

quantum non exprimo ; Deus Dominus noster scit . In hac deinceps vita non aliter , credo , quam per literas congrediemur ; in altera *facie ad faciem* cum multis amplexibus . Superest igitur ut hoc exiguo nobis reliquo tempore mortalis exilii , crebris invicem epistolis consolemur . Equidem desiderari hac in parte meam diligentiam non sinam . Persuasus enim illo tuo , quo me digredientem monuisti , sapienti dicto : Colonias Metropolibus , ut Filias Matribus , usu mutuæ notitiæ connecti oportere : planè decrevi dare operam , ut & ego , & quæcumque umquam ubivis terrarum mecum erit nostra Societatis pars , Tibi ac Societati Romanæ nuntiorum atque officiorum commercio jungamur ; sicque ad vos cuncta nostra minutè ac distinctè referamus , ut filiolæ solent , cum matribus rationem reddunt .

2. Egi per otium & ex animi mei sententiâ cum D. Cardinali Inurea , prout ea de re scriptum mihi mandatum dederas . Exceptit me humanissimè , offerens perofficiosè favorem nobis suum in omnibus quæ suæ potestatis forent . Bonus senex cum ab eo discederem amplexatus est me , osculantem manus ejus . In medio ejus quem cum illo habui sermonis , abjeci me in genua , & nomine totius Societatis osculatus ei sum manus . Quantum ex iis quæ mihi respondit intelligo , multum ille probat nostrum procedendi modum .

3. Dominus Legatus me tot officiis cumulat , ut nunquam finis sit si enumerare velim : nec scio
quo-

quomodo inducere possem in animum illa admittere, nisi cogitarem, & quasi pro certo haberem, mihi ista apud Indos nihilò minore pretio quam vitâ ipsâ rependenda. In Templo Dominæ Nostræ Laureti, Dominicâ Palmarum, excepi ejus Confessionem, & ei Sacram Eucharistiam ministravi. Idem præstiti multis ex ejus Domo. Feci Sacrum in Sacello Dominæ Nostræ, & bonus Legatus egit, ut secum Sacram Communionem perciperent intra Sanctam illam Ædem omnes sui Domestici. Postea die Paschæ iterùm confitentem absolutionem, & confesso Christi corpus impertii; itemque aliis ex ejus familiâ probis viris & religioni deditis. Sacerdos familiaris Domini Legati multum se isthic commendat orationibus vestrum omnium: is mihi spondit, se iturum Nobiscum in Indias.

4. Fac salutes à me Dominam Faustinam Ancolinam; & dicas illi, nisi grave est, fecisse me unum sacrum pro suo & meo Vincentio, & eras aliud oblaturum pro ipsa. Præterea, certò sibi persuadeat, me numquam ipsius oblaturum; ne tum quidem cum ero in Indiis. Meo quoque nomine revoca, quæso, in memoriam D. Petro, Fratri meo carissimo, ut quemadmodum mihi promisit confessurum se peccata, & Sacram Eucharistiam percepturum, sic faciat; meque literis certiore reddat, an id, & quoties, præstiterit. Quod si velit gratificari Vincentio suo & meo; dic ei meo nomine, ut ignoscat illis qui occiderunt ejus filium; quandoquidem pro illis Vincentius multum orat in cælo. Hic

Bono-

Bononiæ plus occupationis habeo in audiendis Confessionibus, quam nuper isthic in S. Ludovici. Omnes impensè saluto: quod singillatim quemque ac nominatim non memoro, non est (mihi credant verè loquenti) oblivionis culpa. Bononiâ pridie Kal. Aprilis An. MDXL.

Vester in Christo Frater & servus

Franciscus.

EPISTOLA III.

Societati Romam.

Accepta a Deo in itinere ad Lusitaniam beneficia: Legati et comitatus ejusdem religio; grave periculum equitis non sine miraculo depulsum. Æger Rodericus Ulyssipone sub adventum Xaverii revalescit: affectus Ulyssiponensium erga Xaverium, et divina. Xaverii & sociorum cum Rege Lusitanæ congressus: hujus in societatem benevolentia, et dubium de retinendis in Lusitania sociis. Xaverius auxiliares copias in Indiam requirit, interea concionibus habendis occupatus.

Gratia & Amor Christi Domini Nostri adsit semper nobis auxilio & favore. Amen.

1. **M**ulta & continua Christi Domini Nostri beneficia experti sumus toto itinere quo Româ in Lusitaniam venimus, in quo consumpsimus

psimus tres menses: Eo tanto tractu locorum & temporum, in tot tantisque difficultatibus ac laboribus, usum semper fuisse optimâ valetudine D. Legatum, & universam ejus familiam à maximo usque ad minimum, res est unde multas laudes & gratiàs Christo Domino Nostro reddi par sit: maximè quòd ultra communem suum concursum, peculiarem suæ manûs protectionem adhibuit, ad Nos cunctis periculis liberandos; uti & ad inspirandam D. Legato mentem ac prudentiam continendæ tam sanctâ disciplinâ Familiæ suæ, ut Religiosæ Communitati similior quam sæculari domui videretur. Id ille assequebatur frequentando ipse Sacramenta Confessionis & Eucharistiæ: unde fiebat, ut famuli ejus idem ultrò, illustris exempli vi tracti, facerent, tam frequenter & tanto numero, ut cum facilè provideremus inter eundem, vix in hospitiiis per loci ac temporis angustias, commoditatem affore satisfaciendi eo in genere tam multis, necesse haberem de viâ interdum deflectere, equòque desilire; ac loco idoneo captato, audiendæ parti servulorum operam præoccupare.

2. Dum iter esset adhuc Nobis per Italiàm, placuit Domino Nostro mirabiliter Numen suum ostendere in uno ex famulis D. Legati, comitibus nostris, illo ipso quem Romæ vidistis conceptum propositum suscipiendæ vitæ monasticæ suspendisse primùm segni & ignavâ morâ, ad extremum omisisse. Rivus occurrit ingens incerti vadi; ad eum tentandum suâ istum temeritate

te perurgente, Nos omnes reclamabamus : frustra id quidem ; nihilò enim minus per dubium torrentis alveum eques ille progressus est . Non multum processerat , cum impetus ruentis amnis equi vires eluctatus , eum cum equite abripuit , spectantibus & miserantibus è ripâ cunctis nobis : tantumque momento in spatium avexit , quanto ferè intervallo vestrum diversorium Romanum à S. Ludovici Templo dissitum est . Hîc dignatus est Deus Dominus Noster audire ardentem precem quas in illo spectaculo ad eum fudit servus ejus D. Legatus , rogans cum suis omnibus *non sine lacrymis* pro illius infelicis salute humanitùs desperatâ : annuit Dominus , & manifesto miraculo , presenti exitio perditum subtraxit . Gerebat is in Legati comitatu officium Stabulo Præfecti : qui sane cum præceps vorticibus ferretur , multò maluisset in Monasterio esse quàm ubi tunc erat . Isque illum tum maximè scrupulus angebat , memoriam ingerens omissæ opportunitatis , quam tunc frustra quantovis redemptam cuperet . Hoc ipse mihi fassus postea est ; affirmans , minus se in tam acerbo casu consternatum horrore periculi præsentis , quàm verberare conscientie acriter exprobrantis vitam inconsultè actam sine ullâ provisione mortis . Addebat , præsertim se tali articulo turbatum serâ Pœnitentiâ ingressus in Monasterium dilati , quò se à Deo vocari non dubiè senserat . Adeoque plenus his cogitationibus nobis est reditus , ut omnes ultrò admoneret ne similia peccarent . Verbis dabat pondus vultus & frons loquen-

quentis, tam ultra solitum pallore ac sensu discriminis mutata, ut redire videretur ex Inferis. Sanè de pœnis quæ ibi tolerantur multa erat ejus & pathetica oratio, qualis illius foret qui esset expertus: quibus frequenter inserebat: planè ita fieri; ut qui per vitam de se ad mortem comparando non cogitarit, ei mortis necessitate ingruente, Dei meminisse non vacaret. Hi erant boni viri sermones, non hausti ex lectione, doctrinâ, vel meditatione studii; sed propriæ sensu experientiæ dictati. Non parum, hæc reputans, commoveor incuriâ simili multorum vitæ usu nobis & amicitia variè notorum, quos differre pariter video executionem bonarum cogitationum, sanctorumque desideriorum Deo serviendi, quibus impelli se fatentur, malique metuo ne tempus iis quoque tale superveniat, quo tempore facere quod decreverant ardentissimè optantes, nulla ratione poterunt.

3. Quo die Ulyssiponem pervenimus offendi Magistrum Simonem in expectatione accessus quartanæ, ea ipsa horâ statim, ut putabatur, habituri redeundi vicem: ceterùm tanta cum ex adventu meo lætitia incessit (non minor credo quam quâ ego ex ejus aspectu amplexuque affectus sum) ut languorem discussit: nam nec eo die, nec deinceps ullum ejus sensum habuit. Est autem ab appulsu huc nostro jam mensis evolutus. Itaque in plenam modo valetudinem confirmavit se; multumque in vineâ Domini, non sine uberi fructu, laborat.

4. Magnus hic numerus hominum est amicè ac benevolè

nevolè in nos affectorum: ac sanè tantus ut molestè feram, fieri per nimiam multitudinem non posse, ut cunctis singillatim ea nos visitationum & salutationum officia reddamus, quæ pro notabili ac conspicuâ dignitate plerorumque, ipsis deberemus, si ea obire per tempus liceret. Notavi etiam plurimos ad bonum propensos, & Deo Domino Nostro servire cupientes, quos saluberrimum esset juvari quibusdam Exercitiis spiritualibus, ad concipiendum propositum statim executioni mandandi quod *de die in diem* differunt: quoniam quantumcumque festinent homines in exequendo quod faciendum norunt, vix fugiunt quin rationem reddendam morarum habeant: quare multum attentionis adhiberi convenit ad amoliendas cunctandi causas. Hujus officii plena cognitio salutare multis stimulos admovet, per quos à veterno quodam excitati sentiant, se non inventuros pacem ubi pax non est; præsertim ii qui contra omnem rationem procurant, Deum eò pertrahere quò ipsi volunt; recusantes eò ire quò à Deo Domino Nostro vocantur; sinentesque agi se suis potius ipsorum inordinatis affectibus, quam bonis desideriis in eorum mentes divinitus immisissis. Digni sane quibus misereamur magis, quam quisquam invidet; quippe quos ire ac niti cernimus per tam acclivem abruptamque viam: & improbo conatu laboriosi ascensus nihil aliud quam præcipitii periculum, imo certum ruinæ infelicis exitium quærere.

5. Elapsis ab adventu in hanc regiam civitatens
nostræ

nostro tribus aut quatuor diebus, accersivit Nos Rex, & benignissimè excepit. Erat solus in cubiculo cum Regina: ubi cum illis per horam, & aliquantò ampliùs, fuimus. Quæsierunt ex nobis multa singillatim de nostrâ vivendi ratione, deque casu ac modo quo cognoscere inter nos, & coire in Societatem contigit: tum quò spectarent nostra consilia prima: postremò de persecutionibus quas passi Romæ sumus. In quo valde illos delectavit cum narraretur modus quo detecta tandem est veritas. Laudabantque quòd constanter ac fortiter promovissemus rem usque ad extremum Judicii exitum: ac significabat Rex, cupere se videre sententiam quâ sumus absoluti. Communis hic sane sensus est omnium, piè ac prudenter factum à nobis, quòd nullâ conditione dimoveri nos passi sumus ab urgendo usque ad sententiæ ultimæ prolationem litis cursu; passimque tantum id commendant, ut non dissimulent sibi videri fore, ut nisi sic egissemus quemadmodum egimus, numquam relaturi fuissetus ex nostris ministeriis fructum ullum. Itaque finem, ut dixi, non faciunt predicandæ illius nostræ constantiæ, usque ad sententiam, quæ veritatem denique liquidam ostenderet, obfirmatè durantis. Ut ad Regem & Reginam redeam, placuit multum ipsis quòd audierunt clarè de formâ ac ratione nostrarum Domuum, ministeriorumque & totius Instituti consilio ac scopo. Inter hæc Rex vocari jussit Filiam suam Dominam Infantem, & suum Filium Regni Principem, ut illos videremus, commemoravit benignis-

gnissimè quot Filios & Filias sibi Dominus dedisset, quique ex illis mortui, qui superstites essent.

6. Uterque tam Rex quam Regina summum erga nos affectum declararunt. Studiosè nobis commendavit Rex eo ipso die quo primùm eum vidimus, ut confessiones audiremus nobilium adolescentum qui in ipsius Comitatu essent. Nam ipse mandatum edidit, ut Nobiles Juvenes omnes qui aulam ejus frequentant, octavo quoque die peccata Confessario aperiant. In istius executionem mandati, & in ejusmodi adolescentes, ut nos invigilare seriò injunxit; cujus curæ suæ hanc rationem dabat: existimare se ajebat, si à puero insueverint ejus loci adolescentuli cognoscendo venerandoque Deo, deinde cum maturuerint, viros bonos & frugi evasuros. Porrò si Nobiles quales esse debent fuerint, sine dubio plebem ad illorum exemplum se formaturam: quare spem restituendi mores omnium sæcularium Regni, in nobilium puerorum probâ institutione verti: nec enim esse dubium, quin illius primi Ordinis conspecta sanctitas bonam Regni partem imitatione trahat. Magnam nobis præbet Dei laudandi causam hic religiosus optimi Regis animus, & zelus in promovendâ gloriâ Dei Domini Nostri, tamque pia propensio in res omnes bonas ac sanctas. Nos omnes, qui de Societate sumus, plurimum illi debemus ob benignissimam in cunctos voluntatem, sive qui isthic estis, sive qui hîc degimus. Retulit mihi Legatus qui cum Rege egit postquam eum nos eramus allocuti, di-

xisse sibi Regem: sibi verò jucundissimum futurum, si omnes qui hactenus in Societatem nomen dedimus, hîc apud se congregare ac habere posset; etiamsi in eos alendos ornandosque partem magnam suarum opum impendere oporteret.

7. Scimus multos ex amicis nostris conari hîc impedire discessum in Indias nostrum; quòd illis videatur, plus fructus nos hîc reportaturos ex Confessionibus, sermonibus familiaribus, tradendis Exercitiis Spiritualibus, & exhortandis cunctis ad frequentes Confessiones & Communiones; denique exercendâ hîc simili docendi instandique diligentîâ ejus, quâ uti in Indiâ decrevimus. Inter eos qui sic sentiunt est Confessarius, est & Ecclesiastes Regis, cui uterque auctores sunt ut nos hîc retineat spe uberioris fructûs. Diversa quorundam aliorum oratio est, mira de proventu ex nostrâ operâ in Indiis sperando loquentium. Sunt autem qui hæc dicunt idonei talium auctores, qui multis annis in Indiâ fuerunt. Hi animadvertisse se affirmant, Gentes illas optimè dispositas ad suscipiendam Religionem Christi Domini Nostri, si ejus interpretes ac magistros nanciscantur nostri similes, hoc est quorum procedendi modus tam longè ab omni specie avaritiæ remotus sit. Itaque si istam quam hîc exhibemus abstinentiam, neglectumque humanorum commodorum lucrique ac quæstus, illic quoque teneamus, sine ullâ dubitatione futurum ajunt, ut paucis annis duo aut tria Regna idololatrarum ad Christi Domini Nostri fidem convertamus. Neque enim cunctaturos il-

los populos in credendo nobis, ubi planè perspexerint, nihil aliud nos quærere quam salutem animarum. Hæc nobis à viris talibus qui in re præsentī versati sint, & multis, ut dixi, annis in Indiis fuerint, asseverata, ingentem fiduciam ingenerant fructûs uberrimi ad Dei Domini Nostri obsequium inde colligendi.

8. Multam hîc diligentiam ponimus in conqui-
rendis Sacerdotibus, qui solo proposito sibi præ-
mio divini obsequii & salutis animarum, ire in
Indias nobiscum velint: nec in ullâ re aliâ ma-
gis hoc tempore nobis videmur inservire ac gra-
tificari Domino Nostro posse, quàm in Sociis
ejusmodi nobis adjungendis. Nam si manipulum
vel duodecim solum talium Sacerdotum congre-
gare possemus, qui in consilii istius ac propositi
societatem unanimiter conspirare nobiscum vel-
lent, citra omnem dubitationem est, nos ma-
gnum operæpretium facturos: jamque aliqui ejus
generis hîc se nobis offerunt. Incidimus in Sa-
cerdotem nobis aliàs Lutetiæ Parisiorum notum,
qui promisit venturum se nobiscum, & usque
ad mortem in vitæ ac consiliorum Societate
perstiturum. Illum credimus satis certum nobis
fore: dedit enim argumenta & pignora idonea
constantis voluntatis. Est & alius subdiaconus,
brevis Sacerdos futurus, qui se ad id ipsum offert
magnâ devotione. Præterea Doctor quidam Me-
dicus familiariter nobiscum olim Parisiis versa-
tus, promisit se navigaturum nobiscum in In-
dias, ibique facultate suâ medendi eatenus tan-
tum usurum, quatenus id conducet ad juvandas,

& ad salutarem Creatoris sui cognitionem pertrahendas animas, citra ullum quæstum temporarium. Hoc semper maximè spectamus, ut ii quos nobis adjungimus, ab omni avaritiâ alieni sint; neque id ipsum nobis sufficit, nisi ab omni quoque avaritiæ specie sint disjunctissimi: ita ut nec in nobis, nec in familiaribus nostris quidquam conspiciatur unde suspicio oboriri cuiquam possit, temporalia nos potius quam spiritualia captatum ac conquistum ire.

9. Egit Rex cum Episcopo nobis amico, itemque cum Confessario suo, de nobis ad palàm in Templis perorandum è sacro pulpito adhibendis. Id nos differebamus in aliquot dies, initium à rebus humilioribus ducere volentes. Continuumus ergo nos, nec Concionum habendarum voluntatem ostendimus; utcumque qui nos norunt magnam audiendi nostras ex Ecclesiasticis pulpitis orationes cupiditatem præferrent. Accersivit nos quadam die Rex, & post multa alia dixit nobis; gratum sibi fore, si concionaremur. Tunc sanè ad id agendum nos obtulimus alacritate magnâ; non solum studio atque officio obsequendi Majestati ejus; sed etiam spe, quâ in auxilio Christi Domini Nostri fundatâ nitimur, collocandæ, Deo favente, non inutiliter operæ ad fructum animarum. Incipiemus (*) octavo die à proxima Dominicâ, nec dubitare nos sinit de aliquo prospero successu benevolentia, quam in nos præcipuam ostendunt cives hujus urbis: quod

(*) *Cut. Dominica proxima.*

quod etiam atque etiam Dominum nostrum oramus, hoc est: *ut augeat eorum fidem qui de nobis aliquam expectationem habent. Atque hanc ipsam opinionem quæ de nobis hinc prospera percrebuit, speramus occasionem daturam Deo Domino Nostro, pro ejus summâ, cui unice confidimus, bonitate, si minus nostrâ, saltem hujus populi tantam ad nos audiendos fidem & devotionem ostendentis, causâ, dandi nobis scientiam & gratiam, ut possimus consolari eos, & quæ vel necessaria vel utilia sunt ad animarum salutem dicere.* Ulyssipone v. Nonas Julii Anno MDXL.

(*) Omnibus Vobis in Christo Carissimis.
Franciscus.

E P I S T O L A I V.

P. M. Ignatio Lojolz.

Petit Breve Apostolicum confirmatæ Societatis & spiritualia exercitia Regi offerenda: horum usus, & Sacramentorum frequentatio. Stradam pro Academia Conimbricensi poscit, & Collegii formam. Dubium de Indica expeditione. Petit doceri modum de aggregandis Sociis.

Gratia & Amor Christi Domini Nostri adsit semper nobis auxilio & favore. Amen.

I. **P**ostquam scripsi valde prolixè de rebus quæ hic geruntur, offerunt se aliqua quæ tunc exciderant, inter quæ hæc sunt: Si Breve quod tangit totam Societatem expeditum est; mitte

B 3

huc,

~~~~~
(*) Cut. Vester in Christo minimus frater.

huc, oro Te, ejus exemplum. Nam Rex & qui nos hic amant, libenter id videbunt, uti & sententiam quam pronunciavit Prætor dum nos absolvit. Rex petiit Exercitia cum desiderio illa videndi: si exemplum eorum è correctis videretur Tibi etiam mittere, gratissimum id foret Majestati ejus. Enimvero Magnus ille Princeps valde benè affectus est erga totam Societatem: & videtur nihil non obsequii à Nobis ei deberi, pro ingenti amore quo nos persequitur. Binas à Te literas accepi, utrasque perbreves; alteras scriptas vi. Idus Junii, alteras Kalendis Maji. Domino Legato pergratum erit accipere à Te aliquam epistolam: quam ad eum dedisti, perlatam ipsi dum esset in itinere Romà huc, vix credas quantâ curâ conservet. Si non posses scribere, fac ut quas epistolas scribit Strada possimus ei ostendere.

2. Hoc ipso temporis puncto accingimus nos ad danda Exercitia duobus Licentiatis in Theologiâ, quorum unus est valde celebris Concionator, alter Pædagogus Fratris Regis, Infantis nimirum Domini Henrici. Procuramus etiam ab aliis personis non vulgaribus ea desiderari; persuasi, quò majori desiderio ea appetierint, eò plus ex iis utilitatis percepturos. Est unde laudetur Deus Dominus Noster, dum videmus hic multos sancta Confessionis & Communionis Sacramenta frequentantes.

3. Statue - sis quid tibi videatur de Francisco Strada: ecquid placeat mittere eum in Academiam Conimbricensem. Nam ibi nec illi, nec aliis

aliis deerunt necessaria ad eorum studia, quantum sperare licet ex eo quod qui illic degunt, valde benè inclinati sunt ad res omnes pias & bonas: quare non dubitamus quin brevi in istâ Universitate Collegium quoddam Nostrorum instituat. Nos opportuno tempore non omitteremus agere cum Rege de excitando Convictu Studiosorum: ad quod, opus esset doceri nos quæ tua mens sit circa formam institutionis ejus, modumque in ea procedendi; tum de eo qui isti Congregationi præfurus est; quæque Sodales disciplinâ teneri debent *ut crescant magis in Spiritu quam in literis*: ut cum alloquemur Regem, ei exponamus vivendi modum, quem observaturi sint qui in nostris Collegiis operam literis dabunt: quo de toto argumento scribi à Te ad nos fusè pervelim. Non apparet obstitutum quidquam, quominus illic ædificetur Domus excipiendis Magistris & Scholaribus; imo & aliæ domus Instituti nostri. Multùm libenter qui hîc sunt facerent nobis Domos, si adessent qui eas incolerent.

4. Episcopus amicus noster dixit nobis: Regem nondum plânè constituisse an missurus nos in Indias sit, quòd illi videatur; nos hîc non minus servituros Domino Nostro quam illic. Institerunt duo Episcopi quorum contraria sententia est, nos nullâ ratione detineri in his locis debere, sed mitti in Indias; quòd futurum existiment ut aliqui Reges convertantur. Nos semper intenti sumus adjungendis nobis Sociis: & credo non defuturos, prout se res sensim

procedendo aperiunt. Si hîc remaneamus, fundabimus aliquas Domos. Facilius reperientur qui aggregentur nobis ad hic manendum, quàm ad illò eundum. Si tamen iverimus, & Deus Dominus Noster annuerit nobis aliquot annos vitæ, instituemus cum auxilio ejusdem Dei aliquas Domos inter Indos & Æthiopas.

5. Si breve quod tangit totam Societatem non est adhuc expeditum, tamen da, quæso Te, operam ut nobis detur facultas ædificandi Domos nostræ Professionis inter Infideles. Sive autem hîc hærebimus, sive navigabimus ad Indos, per amorem & obsequium Dei Domini Nostri obsecro Te, scribe ad nos modum & ordinem, quem observare debemus in aggregandis sociis, idque *multum ad longum*; quandoquidem clarè perspicis exiguitatem nostri talenti: unde nisi nos adjuves, ob nostram imperitiam negotiandi, omitteretur occasio promovendi majus obsequium Dei Domini Nostri. Vale. Ulyssippone VII. Kal. Augusti.

(*) Vestræ S. Caritatis filius in Christo minimus.

Franciscus.

Annus & subscriptio deerant autographo, recisa à quodam, ut apparet.

EPI-

(*) Cut.

EPISTOLA V.

Doctori Martino Azpilcuetae.

Gratitudo Xaverii erga Azpilcuetaam, & mutuus congressus desiderium: Blasium Lopez commendat, & Doctorem officii sui commonefacit.

Multum Reuerende Domine.

I. **E**x quo in hac Civitate sum, binas à Te litteras accepi amoris & pietatis erga me plenas. Christus Dominus Noster, cujus amore motus es ad mihi scribendum, æquam tantæ isti Caritati & benignæ in me voluntati mercedem reddat; quando ego, vel si cupiam, nequeo exsolvere me hoc debito; nec satis vicissim respondere eximiae tuæ in me immerentem & inopem benevolentiae: quare agnoscens & confitens debilitatem in hac parte meam; ac per Dei clementiam, cujus singulare donum est seipsum nosse, intelligens quam inutilis ad omnia sim post aliquem mei quoad possem explendi officii conatum, studii spem omnem & fiduciam meam in Deo ponere, videns me nemini posse æquam gratiam referre: & hoc me plurimum solatur, quod potens est Deus sanctæ Animæ tuæ & similibus retributionem amplissimam pro me dare.

2. Quod de meis rebus, ac præsertim de meæ Vitæ instituto præ te fers velle cognoscere, gauderem equidem offerri nobis occasionem mutui

con-

congressus. Nemo enim me paratior est ad omnia quæ in hoc genere scire aves Tibi plenissimè communicanda. Nec despero fore ut Deus mihi Dominus noster, inter multas quibus me divina ejus Majestas benignissimè cumulat quotidie gratias, hanc quoque adjungat eximiam, videndi semel in hac vitâ & per otium alloquendi Te, priusquam cum meo Socio in Indias solvamus. Tunc sane licebit plenissimam ex me coram audire rationem omnium eorum, de quibus per tuas literas interrogas: tam multa enim illa sunt, ut *scripto id fieri commodè nequeat*. Ad id quod Epistola tua adjungit: *multa pro Hominum consuetudine de nostro Instituto dici*: hoc tantum in præsens repono: *parum refert, Doctor egregie, ab Hominibus judicari; præsertim ab iis qui prius judicant, quàm intelligant*.

3. Qui has Tibi à me reddet Blasius Lopez in clientelam atque in disciplinam transcribi tuam peroptat. Hunc ego amo plurimum mei vicissim amantem; & pro eâ necessitudine Te rogo, ut *si preces meæ apud te quidpiam possunt* (*possunt autem multum per tuam humanitatem*) excipias benignè, me tradente ac commendante. prolixum istud ejus erga Te studium, quod offert; majorem in modum cupiens, & ut Patrono Tibi obsequi; & ut Magistro dare operam. Scribe igitur illum, quæso Te, in numero tuorum: in quo præterquam rem Deo Domino Nostro, ut spero, gratam, & haud dubiè Te dignam feceris; etiam singularem à me gratiam inibis. Obstringes, inquam, me Tibi magno & pecu-

peculiari beneficio, si curare bonum hunc Juvenem, & in studiis literarum dirigere ac juvare dignaberis, sic animo & studio paratum, ut adolescentiam suam meditationi doctrinarum, quibus Tu excellis, certum habeat impendere. Reputare Te convenit, quantum Deo debeas, qui Te isto eximio talento insignis eruditionis locupletavit; non utique ad tuum unius fructum, sed ut multis prosis. Deus Dominus Noster nostræ pariter amborum semper custodiæ invigilet. Amen. Ulyssippone iv. Kal. Octobris Anno MDXL.

Tuus in Christo quoadusque vixerit. (*)
Franciscus de Xavier.

EPISTOLA VI.

PP. MM. Ignatio de Loyola, & Petro Codacio.

Auctus Sociorum numerus, concionum & exercitiorum fructus, Regis commendatio & in Fratris obitu mæror. De M. Mederes, Rescriptisque Pontificiis. Edoceri se postulat.

Gratia & Amor Christi Domini Nostri adsit nobis semper auxilio & favore. Amen.

i. **H**os raptim deproperare versus cogimur provincinto & multum festinante Cursore. Paucis igitur sic habetote: bene valere nos & cre-

---

(*) *Cut. Vixero.*

crescere. Jam sex numero hic sumus; omnes ex notis nobis Lutetiæ Parisiorum, præter duos, Paulum videlicet & Emmanuelem de Sancta Clara. Domino enim nostro placuit in tantum fortunare vota & conatus nostros, hisce nobis sociandis adiutoribus ad celebrandum nomen ejus inter Gentes quæ ipsum non noverant.

2. Imputamus celesti favori quem vos isthinc concilietis nobis, fructum qui hic existit ex nostris ministeriis; longè superior facultate, scientiâ, intelligentiâque nostris. Tam multi, iique præstantis dignitatis ad nos accedunt aperiendæ causâ, per sacram confessionem, conscientiæ, ut tempus desit quo cunctis satisfaciamus. Dominus Princeps Henricus summus Inquisitor Regni hujus, & Regis Frater, sæpius commendavit nobis, ut curam susciperemus eorum in spiritu juvandorum qui Sacræ Inquisitionis custodiâ tenentur. Hos itaque quotidie adimus; damusque operam ut intelligant, quanto Dei beneficio in eo Pœnitentiæ Gymnasio exercentur. Ad eos simul cunctos exhortationem habemus semel quovis die: tradimusque Exercitia primæ Hebdomadæ, magno ipsorum solatio & fructu. Multi ex illis dicunt nobis, agnoscere se singularem in ipsos Dei gratiam, quòd operâ nostrâ primùm audiant plurima scitu necessaria ad salutem animarum suarum.

3. Ante hos paucos dies misimus ad vos literas Regis ad Pontificem & ad Oratorem in Urbe suam, quibus commendat res nostræ Societatis ut suas proprias. Ad commendatitias ejus generis

ris in hâc Aulâ impetrandas, jam non egemus interpositione ullius: per nos ipsi sufficimus. Nunc quoque Rex, nisi esset in gravi luctu ob mortem Principis Eduardi, scripsisset iterum ad Sanctissimum Dominum & ad Cardinalem SS. Quatuor Coronatorum, aliosque quorum isthic favor necessarius aut utilis rebus nostris est. Verum ita, ut dixi, obrutus dolore ac consternatus est acerbo funere Principis sui Fratris, ut domi clausus neminem admittat; & tristi justitio negotia pendeant. Concedendum pio mœrori justum spatium est. Ubi resederit post paucos dies exorabimus ab optimo Rege literas quàm voletis multas ad quoscumque designabitis.

4. Quidam qui studiorum cûsum Parisiis confecit, vitæ Societatem nobiscum iniit. Nomen ei, Magister Consalvus Mederes. Nondum est Ordinibus initiatus. Per Dei Domini Nostri obsequium oramus, impetrate & mittite Rescriptum Pontificium cujus vi, extra consueta tempora, tribus diebus festis promoveri per solitos gradus ad Sacerdotium ritè possit, ut sacretur Presbyter antequam solvamus in Indiam. Opus etiam esset impetrari Privilegium sex Clericis arbitrato nostro communicabile, utendi Breviario novo. Ea res usum haberet nonnullum ad faciliùs alliciendos quosdam, ut nos in Indias sequi vellent. Per Domini Nostri amorem vos obtestamur, curate quam celerrimè perferri ad nos Breve quo dirigimur in Indias. Nam tempus eò solvendi instat. Magna nos spes tenet fructûs uberis ex illâ nostrâ navigatione secuturi.

5. Facite, oramus vos, quam primùm sciamus, quid nos oporteat constituere de iis, qui aut Parisijs fuerunt studiorum causâ, aut eò ituri sunt. Respondeatis etiã distinctè ad ea quæ scripsimus de Strada; deque consilio excitandi Contubernii Scholarium nostrorum in Conimbriensi Academiâ. Nam ad id, & pia ejus generis opera pronum hîc paratumque habemus favorem Procerum, & liberalitatem Locupletum. Docete igitur citò nos, quid circa hæc decreveritis, ut prout jusseritis efficere conemur quod videbitur *magis expedire ad laudem Dei*. Rapti chartam è manibus Veredarius moras increpans. Ergo quod hactenus hîc scripsi, sit instar epistolæ communis mecum Magistro Simoni: hujus autem, communis item utriusque, subscriptio, quasi sigilli vicem præstet. XI. Kal. Novembris Anno MDXL.

Utriusque nomine, Magister Simon.

EPISTOLA VII.

Doctori Martino de Azpilcueta.

Docendi studium laudat & urget; eundemque convenire desiderat.

1. **E**x tuis literis, quas idibus octobris ad me dedisti, tantum gaudii, tantamque animi consolationem percepi, nihil ut me magis recreare posset, quam earundem lectio, *a me per multos jam dies optata*; cum intelligam inde, labores et occupationes adeo sanctas, in quibus ver-

versaris, tantæ pietatis esse, quantæ profectò est docere illos, qui ea solum de causa discere cupiunt, ut Christo Domino nostro unice inserviant: Proinde non ea miseratione Te prosequor, qua prosequerer equidem, si modo existimarem, præstantissimas illas dotes, quibus Te Christus Dominus ornatum voluit, a Te, tanquam a fidei servo, non adhiberi; cum exploratum habeam, majus fore laboris præmium, quam fuerit ad promerendum illud adhibita defatigatio, *quando super multa erit constitutus, qui in modico fuit fidelis.* Quod si tibi labores in præsentia occurrunt in habenda prælectione aliqua præter solitum, hoc rursus addere vires debet, ut libentissime laborem istum assumas, si nimirum tecum ipse reputes, minus aliquando laborasse, quam excellentis ingenii tui donum deposcebat: & qui de bono gaudemus tuo, mirifice lætamur, quod antiqua debita hoc modo exsolvas, neque illa tuis heredibus solvenda relinquis; multi enim pœnas in futura vita luunt, quod testamenti curatoribus plus justo confisi fuerint: & ideo horrendum est incidere in manus Dei viventis, præsertim in reddenda villicationis ratione.

2. Faxit Deus, cui placuit tam liberaliter eam tibi doctrinæ copiam concedere, quam posses cæteris elargiri, ut Tu pariter liberalis sis in eadem his impertienda, qui tantummodo scire avent, ut Creatori serviant, ac Domino rerum omnium, proposita tibi ob oculos divina gloria, & ejusdem incrementò: certissime quippe
dabit

Abit Dominus jtris (& ita fiet, Doctor egregie) ut in alia vita socii consolationum simus, si in hac fuerimus passionum comites. Cætera in eum diem rejicio, cum Te coram alloquar, qui dies præter opinionem tuam adveniet; quoniam eximius ille amor, quem mihi per literas exhibes, ut morem tibi in hac parte geram, me penitus cogit. Ego vero meam erga te amoris vinculum taceo: Dominus noxuit, qui amborum mentem solus ipse rimat, quam mihi sis intimus corde. Vale, Doctor egregie, & me, ut soles, ama. Olyssipone pridie Nonas Novembres MDXL.

Tuus in Domino humilis Servus

Franciscus,

EPISTOLA VIII.

Societati Romam.

Gaudet de prospero statu Societatis. Joannes Lusitaniæ Rex Societatis Patronus ac benefactor liberalissimus. M. Simonis & Xaverii sodales, præclaræque Indorum dispositio. Regis in Xaverium Proregisque beneficia: ejusdem Proregis decorat, & cum Xaverio colloquium. Hujus modestia fiduciaque singularis: rogat Patres ut se minutè ac singillatim erudiant de omnibus. Regis in Religionem singulare studium, ejusque Aula cœnobio similis. Xaverius ad navigandum præcinctus.

Gratia

Gratia & Amor Christi Domini nostri adsit semper nobis auxilio & favore. Amen.

1. **A**ccepimus desideratissimas nobis literas vestras tanto fructu nostrorum animorum, quantum offerre Filiis debueret felices de Matre nuncii. Cognovimus per eas videlicet de salute ac statu prospero Societatis universæ; de occupationibus piis ac sanctis in quas vos isthic totos impenditis; de ædificiis duplicis generis spiritualibus & materialibus quæ fundatis & struitis, præsentibus unâ posterisque consulentes, quò utrique pariter instructi necessariis *subsidiis ad laborandum in vinea Domini* provehere promovereque ad finem optatum possint, id quod cum spe maximâ Deo Domino nostro insigniter gratificandi dudum inchoatum est. Dignetur utinam Dominus noster adjuvare nos quoque *absentes tantum corpore, licet præsentis animo nunquam magis quam nunc*, ut imitemur vos, quando nobis quoque viam monstravit (*) inserviendi Christo Domino Nostro.

2. Hînc quæ nosse vos juvet hæc habemus: Rex quòd impensè probet nostrum procedendi modum, & quòd experienciâ spiritualis fructûs ex nostris jam ministeriis extantis, in spem excite-
 tur profectûs animorum uberioris, si tales multiplicentur Operarii, decrevit fundare unum Col-
 Tom. I. C legium;

(*) *Cut. monstratis.*

legium; unamque item domum Nostrorum, hæc est Societatis Jesu. His ædificandis remanent hîc tres, Magister Simon, Magister Gonzalus, & alter Sacerdos Juris Canonici peritus. Multi alii se in dies produnt, offeruntque ad Societatem incundam. Porrò non perfunctorium aut nutans hoc propositum Regis est istarum Domuum excitandarum, sed fixum vehemensque: quoties ex aliquo jam tempore illum adivimus, illam suam ultrò professus voluntatem est, sermonem hujusmodi primus inferens, nullâ præviâ (1) suggestione nostrâ, aut amicorum quos rogaverimus; ex proprio planè arbitrio judicioque in id domos istas ædificandi consilium prodit. Locum illis destinat, Civitatem Eboram. Credo illum scribere ad Pontificem, ut aliquos, aut aliquem è Societate huc mittat, qui Magistrum Simonem in his principiis adjuvent. Rex sanè ille optimus suo isto tanto affectu in nostram Societatem, cujus augmentum optat *tanquam unus ex* (2) *nobis*, totum id agens solo instinctus amore ac veneratione Dei Domini nostri, magno nos sibi vicissim officio devincit profitendi ei præstandique perpetuam *propter Deum* servitutem: nihil enim minus profectò debetur tam beneficæ prolixæque voluntati, haud se intra otiosam destinationem continenti, sed ultrò ac lar-

(1) Cut. *Quin nos ei unquam verbum fecerimus nec per nos, nec per tertias personas.*

(2) Cut. *Ex nostris.*

Iargè in omnem de nobis optimè merendi sedulitatem occurrenti. Quo nomine quantum ei sumus obstricti, nisi & agnosceremus, & profiteremur; nisi, inquam, quotidianis orationibus ac sacrificiis, quoad possumus, rependere conaremur quantum à nostrâ potest infirmitate proficisci, præstantibus meritis eorum qui nobis ad Dei obsequium adjuvandis ac fovendis sese insigniter commendant in conspectu divinæ Majestatis; gravem utique conscisceremus culpam, & fœdâ ingratiissimi animi ad insignem turpitudinem labe inureremur, vitâ ipsâ indigni, quoribus ulla nos dies argueret memoriam affectu obsequiosissimo conjunctam Regis Lusitaniæ Joannis Patroni ac Benefactoris nostri liberalissimi, non cum vitæ ipsius nostræ quantalibet diuturnitate cœquasse. Paulus & alius Lusitanus, me ipsis adjuncto tertio, soluturi sumus hâc hebdomade versûs Indias. Spes magna nos tenet Dei Domini Nostri benigno auxilio confisos, uberis ex iis terris in Ecclesiæ horrea messis inferendæ: ut sic opinemur, movent quæ mira referuntur à Viris probis coram intuitis, quippe per annos multos in Indiâ versatis, de præclarâ dispositione gentium illarum ad audiendos qui meliora suadeant, & salutem oblatam animarum amplectendam.

3. Dimittit nos Rex omnis generis à se gratis plenos cumulosque; commendatos quin etiam diligentissimè Proregi quem hoc anno mittit in Indiam, cujus ipsa Prætoria, vectura nos quoque unâ cum ipso est. Sanè is se nobis perbe-

nevolum ostendit. Adeo ut curam omnem nostræ navigationis in se sumpserit, veteritque nos aut quemquam alium præter se ipsum de apparatu ac instrumento nobis ad istam transmissionem necessario providendo cogitare; constituit etiam jam nunc, habere nos quotidianos convivias ad prætoriam mensam. Quæ commemo, non istud quidquid est honoris aut commodi magnoperè ostentans, quasi fructus hic nos proprius delectet, quo multò libentiùs caremus: Sed ut vos intelligentes quantum ex hoc tam prolixo summi per Indiam Magistratùs affectu in nos, subsidii meritò speremus ad conversionem, quam toto animo cupimus, istarum gentium, & ipsi pro vestro Dei honoris zelo gaudeatis, & nobis gratulemini benignam facultatem portandi nomen JESU Christi coràm Regibus Gentilibus tractuum illorum; apud quos satis est compertum præcipuam esse auctoritatem & venerationem Lusitanici Proregis.

4. Et alunt hanc fiduciam sensus, mores, dotes ac studia præclara Proregis ejusdem, quæ partim observare per nos ipsi, partim ex aliis nosse potuimus hactenus. Pollet enim primum experientiâ & usu rerum Indiæ, ubi exegit multos annos famâ integritatis optimâ. Sanè consensu Aulæ, cujus scitis quàm acre sit ac perspicax de vitis hominum judicium, vir existimatur in primis probus: certisque autoribus creditur, cum in Indiâ à nostris juxta Indigenisque multum desiderari. Agenti secum mihi nudius tertius is familiari sermone membrabat, esse quandam in
 Indiâ

Indiâ insulam Gentilium merorum, sine ullâ Maurorum aut Judæorum misturâ, in quâ sperare se aiebat magnum & promptum prædicationis Evangelicæ proventum: adeoque nihil dubitare, recolentem quos ac quales illic præsens observasset habitûs animorum, quin & ipse Rex, & brevi cum eo tota Insula Christi palam Religionem amplectatur.

5. Hos successûs ut augerentur prudentes id genus viri, facit perspecta ipsis & probata ratio instituti ac ministeriorum nostrorum, quorum hîc plausibilia specimina viderunt: nos autem ut non obstante intimâ conscientîâ tenuitatis & imbecillitatis nostræ confidamus haud vana irritave fore vota & auguria hujus generis, animat quoddam miserari jam Deum credimus infelicissimam cæcitatem nationum istarum omni salutis destitutarum præsidio, ut ideò nostris quamlibet infirmorum & inutilium servorum paratissimis obsequiis usus benignè videatur ad *Gentes quæ Deum ignorant & demonia colunt*, ab errore ac deplorato in quo jacent statu revocandas. In hoc, ut nudemus vobis nostros intimos sensus, in hoc, inquam, solo sperati verisimiliter efficacis à Deo auxilii fundamento fidit ac nititur tota nostra tanti negotii capessendi fiducia; hinc viget alacritas, hinc spes alitur fortunandorum læto eventu conatum, quos intendere maximò paramus ad homines infelicissimos juvandos, trahendis iis ad veram notitiam Sanctæ Fidei ac Religionis nostræ, unico instinctu amoris & obsequii erga Deum Dominum nostrum, cui nos

istâ operâ gratificari & servire certissimum habemus.

6. Oramus vos majorem in modum, ut maturè nobis isthic otiosèque concinnetis longa & accurata monita, quæ per naves hinc in Indiam, redeunte Martio vertentis anni, soluturas perferri ad nos possint. In his à vobis plena & ad minuta quæque descendencia perscribi nobis cupimus, & suppliciter petimus, mandata, singillatim explicantia quid, quo modo, quibus cautionibus agere illic debeamus, quod vitæ institutura operandive rationem inter Infideles tenere. Etsi enim non diffidimus, quin nos experientia ipsa præsens doctrina ac directurâ nonnihil in eo sit: præcipuam tamen spem intelligendi quid in hujus totius administratione negotii potissimum Deo cordi sit, in suggestione admonitioneque vestrâ ponimus: utique persuasi vobis inspiraturum Dominum Nostrum quid & quatenus agi à nobis velit: perque eosdem quibus hactenus nobiscum est usus, interpretes, declarare dignaturum sensum ac beneplacitum suum intimum circa genus ac formam vitæ ministeriique nostri. Ad hoc etiam atque etiam, adeoque instantissimè petendum moveor metu ne nobis accidat idem, quod non rarò usu venire multis magno ipsorum damno solet, ut vel per negligentiam attendendi ac circumspectandi satis omnia, loci, negotii, officii in quibus sunt momenta, vel per tumorem quendam sibi plus nimio fidentem, ideoque dedignantem consulere alios in dubiis, & sapientiorum sententias ex-

qui-

quirere, mereantur multis à Deo gratiis & futuris notitiis privari, quas illis benignè concessisset, si animum judiciumque demisissent ad professionem ignorantiae ac imbecillitatis propriae, consilium auxiliumque ab aliis poscendo; praesertim ab iis quorum interventu Deus solet significare nobis in quo & quâ ratione serviri sibi per nos velit. Oramus ergò vos Patres & obsecramus iterùm atque iterùm in Domino, per illam nostram in Christo JESU conjunctissimam amicitiam, ne vos pigeat diligenter ac fusè perscribere monita, mandata, documenta quibus minutè ac singillatim erudiamur de omnibus quæ fugere, quæ sequi, quæ cavere, quæ amplecti opus est iis qui, ut nos enixè cupiunt in vitâ omni, ac praesertim in isto munere procurandæ salutis animarum, congruere adamussim divinæ voluntati, quam vestris potissimum nutibus ac præceptis manifestandam nobis confidimus; adjuturis imbecillitatem nostram ad executioni mandandum quidquid illa præscribet, vestris orationibus, quas singulares, *ultrâ* (*) *consuetam memoriam*, ut à vobis imploremus admonent necessitates nostræ majores in extraordinariis periculis longæ navigationis, & post eam consuetudinis illic nobis assiduæ futuræ cum Indis Ethnicis, hoc est cum Gente omnibus vitiis perditâ, quorum contagio ne tepiditati atque ignorantiae noxia nostræ sit, abundantiori videlicet Dei

C 4

gra-

(*) *Cut. Solitam.*

gratiâ, efficacioribusque auxiliis eluctandum est.

7. Ex Indiâ scribemus ad vos copiosè per primas, quæ illinc solvent post nos appulsos naves; paris scilicet argumenti ac sententiæ literas ad vos dantes, cum iis quas daturi ad Regem sumus, ut ejus mandatis obtemperemus. Impensè siquidem & instanter Princeps optimus, cum vale soluturis ultimum diceret, commendavit nobis, Dei etiam Domini Nostri nomine interposito, ac per ejus amorem adjurans, ut prolixè ipsum accuratèque edoceremus, quænant appareat in Indiâ dispositio ad conversionem miserarum illarum animarum, uri se intimè ac discrucitari significans infelici earum sorte; cuperèque, ac nihil non pro eâ spe pacisci paratum esse, omninò impedire ne illic, ut hactenus, in posterum Creator & Redemptor omnium hominum à suis creaturis ad propriæ imaginis exemplar conditis, tantoque pretio emptis, offendantur. Tam ardenti zelo Christi Domini Nostri Gloriæ, ac salutis proximorum procurandæ Rex ille optimus flagrat! unde incitor equidem ad infinitas Deo laudes gratiasque reddendas, quòd mihi videre concesserit Regem potentissimum tam piè sentientem de divinis rebus: verèque affirmo; me nisi essem de his præsentium priorum sensuum testimonio convictus, vix inducturum in animum credere, sæculare pectus in principali præsertim fastigio, ac tumultu Aulæ magnæ, adeo exquisitæ religionis ac caritatis capax esse potuisse. Velit utinam Deus augere in illo dona ista sua, diesque vitæ ipsius

in annos plurimos multiplicet, quando eos tam salubriter impendit, & tam utilis ac necessarius est Populo suo.

8. Hæc de Rege: de Regis comitatu sic habete: nihil eo fieri emendatius posse, adeo quidem, ut Religioso Cœnobio similior, quàm Aulæ sæculari videatur. Tantus numerus ibi est salutaria Pœnitentiæ Eucharistiæque mysteria octavo quôque die constantissimè participantium, ut id videndo & admirando, non cessemus Deo laudes ac gratias ingentes eo nomine rependere. Ita sumus occupati audiendis confessionibus, ut si essemus duplò plures, abunde omnibus futurum esset in eo genere quod agerent. Sedemus in sacro Tribunali totos dies & partem noctium, cum tamen ad nos admittantur Aulici soli, cæteris exclusis. Memini observasse, cum nuper Rex diversaretur Almerini, eos qui tractandorum negotiorum causâ undique, ut fit, ad Aulam concurrebant, valde admirari solitos consuetudinem, præsertim in Aulicis, novam: ac cum eos passim singulis Dominicis & Festis insuper diebus ad sacrum Christi Corporis epulum reverenter accedere cernerent, stupore quodam quasi attonitos hæerere: nec pauci eorum quod demirabantur imitantes, purgabant ipsi quoque per pœnitentiam animas, & mensam Eucharisticam frequentabant. Quòd si par numerus confessorum præstò esset excipiendæ tantæ multitudini, quanta semper ad Comitatum solet confluere, nemo ferè aggrediretur tractare negotia cum Rege, quin prius calculos cum Deo posuisset;

set; nunc multi peccata deponere parati, qui audiant, non reperiunt: etsi, ut dixi, nobis non parcimus, adeo quidem ut audiendi confessiones assiduitas dicendi ad concionem nobis otium eripuerit. Verùm rationibus subductis, accomodatius ad Dei Domini Nostri obsequium iudicavimus, attendere administrationi pœnitentiæ, quàm de loco superiori perorare, quòd Concionatores in hâc Aulâ non desint, Confessoriorum hîc quidem idoneorum rara sit copia. Ea nobis causa fuit pulpitem subsellio mutandi.

9. Aliud de nobis, quod nunciemus, non habemus, nisi nos in hoc procinctu navigandi versùs Indiam, vota Christo Domino Nostro facere, ut vobiscum, à quibus ejus causâ disjungimur, dignetur in vitâ meliori congregare, nam in hac difficile speratu est venturos unquam in conspectum mutuum, tum propter immania spatia terrarum ac marium, quæ Romam dirimunt ab Indiis, tum quòd ea quæ nos illic expectat messis uberrima cogitationem & facultatem verisimiliter ereptura nobis est alios agros areasve cogitandi, unde plus congerere queamus in horreum Domini, cujus obsequiis nos devovimus: qui ergò primus è nobis ad Beatam Vitam pervenerit, & illic non invenit fratrem quem in Domino diligit, meminerit orare Christum Regem nostrum, ut & illo adducto, cunctos nos in suâ gloriâ societ. Ulyssipone xv. Kal. Aprilis Anno MDXLI.

Cunctis isthic in Domino dilectis.

Franciscus de Xavier.

EPIS-

EPISTOLA IX.

D. Jajo, & D. Lainez.

Ædificandæ domus impedimentum ab imminenti bello. Procuranda Cardinalium & Oratoris Regiæ commendatio. De literis ad Petrum Mascarenianæ & ad Regem mittendis. De Mansilla, Bobadilla, Cacerezio, & Paulo Camerte. Missæ pro Card. Guidiccione, ejusdemque elogium. De nonnullis Romæ amicis ac notis. De aliis sociis in Indiam mittendis; ac de spe sua certa uberis fructus. Spirituales gratias, indulta Apostolica, & Epistolas longiores desiderat.

Deest principium in Autographo Mussiponti servato.

1. **Q**uod Regem attinet & eleemosynam ad ædificationem Domûs, scribo Petro Codatio quid isthic agere debeat. Mihi videbatur, in hoc quidem trimestre vernæ quam auspiciamur tempestatis parùm opportunè id negotium occurrurum; utique inter apparatus atrocis belli quod instare dicitur ex finitimâ Africâ; unde frequentes & concordés indicant nuncii, conjuratum omne Maurorum nomen irruptionem minitari tumultuosissimam in terras Lusitanicæ ditionis.

2. Tranquilliori tempore multùm ad rei successum conferrent procurata isthic officia Cardina-

dinalium gratiosorum apud Regem, si eum dignarentur accuratis literis docere, quam utiliter impenderetur regia pecunia in constructionem talis Domûs. Credo in isto numero peculiariter carorum Regi Purpuratorum Patrum esse Cardinalem Carpensensem, argumento inde ducto, quòd hunc Domino Petro intimè familiarem novi: quare commendatitiæ ab eo impetratæ, uti & à Cardinali SS. Quatuor Coronatorum, & si quorum aliorum amicitia cum ejus Majestate non ignota vobis sit, plurimùm sine dubio juvarent. Hi si quâ ex causâ detrectarent ad Regem protinus ipsum tali de re scribere, at non ægrè opinor adducerentur, præsertim Carpensis, ad Dominum Petrum, ut cum Rege negotium tractet, & boni hujus Operis patrocinium apud eum amplectatur, privatim orandum. Præterea si Orator Regis qui isthic est, optimè affectus in Societatem sit, prodesset sanè non parùm impetrare ab eo in id ipsum literas, quæ Regi exponerent in quantâ necessitate favoris Suae Majestatis res in urbe nostræ sint.

3. Non omittatis vos ipsi scribere ad Dominum Petrum Mascareniam, nam quantum ille delectetur vestris literis, nullis satis verbis possem exprimere. Hoc certò teneatis, amarè vos ab eo *multùm in Domino*: quas à vobis accipit literas studiosissimè conservat, pedetentim lætatur, cum voluptate fructuque animi, cujus signa in vultu renidenti læta extant. Equidem ex his indiciis intelligens quàm is vester sit, obstringi eo nomine me sentio ad me ipsum in
 omnem

omnem illi vitam addicendum. Nos hîc opinabamur, *salvo meliori Judicio*, expedire ut ad Regem scriberetis, agendo illi gratias pro eâ voluntate quam ostendit Collegii aut Domûs Societati fundandæ; nam multus & passim requisitus in hâc Aulâ usus viget officiorum istiusmodi, mihiq; compertum est ex iis quæ audivi à D. Petro, epistolam talis sententiæ missam isthinc, Regi jucundissimam futuram. Commemorandum in eâ esset, certiores à nobis factos vos de beneficâ Majestatis ejus declaratâ voluntate ædificandi Collegii aut Domûs nomine Societatis nostræ. Etenim hoc ipsum calcar currenti, quod ajunt, addet, urgebitque ad tantò instantius corripendas incepti moras. Etiam hoc quod scio vobis indico non frustrâ; sic certò habete, quas tali argumento huc dabitis literas, per multas ituras manus, multorum oculis legendas.

4. De Francisco Mansillâ narro vobis; planè expertem eum esse Sacrorum Ordinum. Est in Indiâ Episcopus, quem confidimus in Domino non gravatum iri bonum hunc virum initiare; utcumque magis illum quidem zelo, bonitate, simplicitate, quàm multis literis instructum: ac nisi Dom. Paulus partem suæ multæ doctrinæ illi communicet, valde vereor, ni Deus adjuverit, ut examini Sacrorum Ordinum collationem de more præcessuro, par sustinendo reperiat: quod si accideret, rationes conturbaret nostras. Cuperet is in omnem eventum talis casûs, impetrari sibi à vobis Româ literas quibus ei exquisita-

sitionis à doctrinâ ad Ordines sacros apparatus gratia fieret; & susceptio *extra tempora* trium majorum Ordinum totidem festis diebus concederetur, *ad titulum voluntariæ paupertatis & sufficientissimæ simplicitatis*. Ad quod impetrandum verè allegari potest, suppleri in eo multâ bonitate, & sanctâ simplicitate, defectum uberioris literaturæ: nimirum si tantum fuisset versatus cum Bobadillâ, quantum cum Cacerezio familiaris usûs habuit, traxisset, ut fit, fortè aliquid, intimi convictûs affrictu, quò magis eruditionem prioris, quàm posterioris ruditatem saperet: nec conflictaremur hisce difficultatibus, ipso scilicet tunc eructaturo scientiam, inter decurrendum plenis velis æquor Scripturarum. Porrò tam hic quàm D. Paulus communiter optarent impetrare isthic à gratiâ Sanctissimi Domini, ut quoties ad aram facient, possint animam unam Purgatorio eruere.

5. Missæ Sacrificia quæ jam obtulimus pro Cardinali Guidiccione sunt omninò ducenta & quinquaginta, ex quo Româ discessimus, usque ad hunc diem. Faciet per suam gratiam Deus Dominus Noster ut reliqua in Indiâ persolvamus. Equidem dum mente recolens reputo, quanto semper hactenus fructu gustuque mei animi pro illo Reverendissimo Ecclesiæ Patre sacrificaverim, allici me sentio ad eundem Deo Domino Nostro apud Sacrum Altare commendandum, quoties per totam deinceps vitam rei divinæ operari mihi contigerit.

6. Plurimum cupimus scire, ecquid, quando
jam

jam confirmata Regula Nostra est, illi quibus tantum amoris mutui debere nos profitebamur, ob egregiam benevolentiam quâ res nostras ultrò prosequerentur, promovendo illas ope omni studioque; an, inquam, isti vel jam in Societatem dederint nomen, vel in eo sint, ut quamprimùm dent. Suspicio in iis esse aliquos qui pacem animi reperire cuperent, citrà susceptio- nem vitæ hujus nostræ humilis & ærumnosæ: qui tamen an inventuri sint nescio: & fieri poterit ut quod ubi libet quærunt, in eo tantum quem reformidant, loco reperturi denique sint, si quando consilium expedierint in eum se recipiendi. Hæc à me dicta non ad solum Francis- cum Zapatam pertinent; haud enim exclusum velim Dom. Licentiatum, quem equidem autu- mo non multâ frui quiete tranquillæ mentis in- terendis, ut facit, liminibus magnarum Domu- um. Quod spectat Dom. Doctorem Medicum Ignatium Lopez is mihi planè videtur contur- baturus rationes famæ suæ, & quasi foro ces- surus, si priùs abeat quàm percuraverit languen- tem stomachum Patris Ignatii, & cachexiam Bobadillæ. De Didaco Zappatâ & ei similibus non habeo quod dicam; nisi verisimiliter fore, ut Mundus eos inutiles sibi deprehensos abji- ciat, satis deinde laboraturos in reperiendo qui eos velit.

7. Nescio quid sit, quod ex quo Rex statuit quosdam è nobis hîc hæere, alios proficisci, abigere ex animo non possum occursantem injus- su speciem Carissimi Fratris nostri Antonii Arao-

zii, suggerente sibi præ sagâ mente venturum illum ad nos ad Indias cum sex saltem Clericis, & cætero idoneo comitatu, qui etsi non constet ex eruditissimis, modò homines habeat benè animatos ad impendendum quantum ipsis vitæ superest in Dei Domini Nostri obsequium, prætereaque alienos ab omni specie avaritiæ, speramus adventum eorum non parùm utilem futurum. Ac quamquam nullos tales hoc anno (hoc est Martio consequentis) mitteretis; sed evoluto duntaxat inde biennio, quando jam nostras ex Indiâ literas accepisse potueritis, nihil magni esset incommodi: dummodo indicato tempore id quod dixi subsidium non deesset certi numeri bonorum Operariorum à vobis huc destinatorum. Rem totam Sapientiæ vestræ permittimus, magnoperè tamen optantes, ut in deliberatione tali, præ oculis id habeatis quod vobis pro certissimo confirmo; planè mihi persuasum esse, laborum in Indiâ nostrorum non exiguum fructum extitutum: neque hoc putetis esse merum augurium sibi faventis animi: sic enim constans affirmatio versatorum illic multis annis prudentium hominum sperare nos omninò jubet. Quid in re præsentis deprehenderimus scietis ex nostris literis, diligenter ac copiosè declaraturis ex oculatâ notiâ verum statum locorum ac gentium illarum, quantum ad negotium salutis animarum & Christi regni propagandi spes ac facultates pertinet. Prout nunc augurabamur, magni per omnia momenti ad successum nostrorum ejus generis conatum erit
emi-

eminens in nos & nullis non officiis palàm ostensus Proregis favor, propter summam auctoritatem quam ei apud Reges ac Dynastas illorum tractuum Lusitanici Regis socios, & propria illic olim nota virtùs, & nova Dignitas amplissimi & Regem repræsentantis magistratus conciliatura meritò creditur.

8. Si vobis viderentur Gratia quædam spirituales ex iis quæ impetrari à Summo Pontifice queunt, nobis profuturæ ad efficaciam nostris illic ministeriis addendam, agite prout vestra vobis caritas & sapientia suaserit: certè illam cuperemus obtineri, & ad nos ritè consignato diplomate primâ quaque occasione transmitti facultatem, quâ nostræ Societatis hominibus in Indiis degentibus per supremum Ecclesiæ Pastorem liceat, accipere Sacros Ordines *extra tempora* sine patrimonio aut beneficio, titulo promissæ Deo voluntariæ paupertatis; etiam relaxato, ubi opus fuerint, canonico impedimento illegitimorum natalium. Ad extremum oramus, ut quando ad nos in Indias scribetis, id nequaquam perfunctoriè breviterve faciatis: omninò volumus doceri nominatim à vobis de omnibus & singulis Nostrorum, quid agant, valeant, cogitent, quam sui spem, quem fructum edant: neque id grave videri debet cum semel duntaxat quovis anno dandarum ad nos literarum reditura vobis opportunitas est. Planè facite ut vestræ isthinc epistolæ in octo nobis solidorum dierum lectionem abundant. Sic vicissim pollicemur nos quoque facturos. Valete.

Ulyssipone xv. Kal. Apriles Anno MDXLI.

Nomine Cunctorum hîc vobis Carissimorum Fratrum

Franciscus de Xavier.

EPISTOLA X.

Societati Romam.

In Indiam appulsus, itineris casus & labores, Goanæ occupationes, & imminens ad Comorinum profectio: institutiones flagitat.

Gratia & Amor Domini Nostri Jesu Christi adsit nobis semper auxilio & favore. Amen.

I. **O**lyssipone cum P. Paulo, & Francisco Mansilla profecturus scripsi ad vos pluribus de nostra in Indiam profectioe. Nunc, quoniam me rogastis, ut cum primum per otium liceret, de meo in Indiam adventu perscriberem, faciam vos de Indico nostro cursu atque itinere certiores.

2. Ad VII. Id. Aprilis anni post Christum natum M. D. XLI. (*) Olyssipone solvimus. Indiam

(*) Cut. in eadem Proregis navii.

diam attingimus pridie Nonas Majas anni insequentis. Itaque annum eoque amplius in itinere posuimus, quod ferè semestrem esse solet. Vecti sumus eadem quâ Prætor navi, honorificè ab eo semper tractati, valetudine etiam omnes usi commodâ. Non defuerunt toto eo tempore confessiones excipiendæ vel ægrorum, vel valentium: nec diebus Dominicis sacra concio prætermissa. Magnam DEO gratiam habeo, qui hoc mihi tribuit, ut regnum piscium trajiciens invenirem homines, quibus divina enunciarem mysteria, & Confessionis Sacramentum non minùs mari, quàm terrâ necessarium administrarem.

3. Ex itinere Insulam tenuimus, cui Mozambico nomen est; ubi cum magna hominum multitudine, quæ quinque ingentibus advecta erat navibus, sex menses hiemavimus. Ea in insula oppida sunt duo, Lusitanorum unum regio præsidio firmatum, Saracenorum alterum amicorum. In hybernis plurimi ægrotârunt; ad octoginta perierunt. Nos perpetuò in valetudinario ægrotis ministrantes diversati sumus. P. Paulus & Mansilla corporibus ministrabant; ego etiam animos curabam, peccata expiando, Christique Corpus impertiendo assiduè; quanquam ne sic quidem unus omnibus satisfacere poteram. Diebus Dominicis verba ad populum faciebam magnâ sanè hominum frequentîâ, quòd ipse aderat Prætor. Sæpè etiam ad aliorum confessiones audiendas evocatus ire cogebar. Itaque quamdiu substitimus Mozambici, haudquaquam

oessavimus. Prætor cohórsque Prætoria, & milites universi magnam erga nos præ se ferebant benevolentiam : nósque DEO bene juvante, magnâ omnium voluntate & emolumento spatium illud semestre traduximus.

4. Abest Mozambicus ab India leucas circiter nongentas, hinc Prætor in Indiam pergere maturabat. Sed erant propter anni tempus ægri complures : proinde nos rogavit, ut nostrum aliquot in insula remanerent, qui ægrotis ibidem relictis, quòd in præsentia per valetudinem non possent iter persequi, subvenirent. Itaque ex Prætoris sententia Paulus & Mansilla apud ægros manserunt, ego Prætorem ipsum haud sanè valentem secutus sum; ut si fortè ingravescente morbo gravius aliquid incidisset, ejus confessionem audirem. Quocirca jam dudum appuli cum illo in Indiam. Socios cum navibus, quæ Septembri mense Mozambico venturæ sunt, in dies expecto.

5. Quintus jam mensis agitur, cùm Goam, Indiæ caput, applicuimus. Goa urbs est præclara ad aspectum, civitas tota Christianorum. In ea Franciscanorum cœnobium est sanè frequens; Sedes Cathedralis magnifica, & Canonorum frequentiam insignis; sacræ prætereà ædes non pauca. Est, cur DEO gratulemur, Christi nomen in terra adeò longinqua inter Ethnicos tantoperè florere.

6. E Mozambico profecti menses in itinere consumpsimus duos eoque ampliùs. Melindæ, quæ urbs est maritima Saracenorum amicorum,
pau-

paucos substitimus dies: hinc Lusitani mercatores plerumque versantur; quorum si qui fortè ibidem excedunt è vita, magnis humantur tumultis, qui passim crucibus insignes visuntur. Propter urbem Lusitani ingentem è saxo inaurato pulcherrimamque statuerant crucem. Dicitur vix potest, quantum ex eo aspectu ceperim voluptatis. Apparebat enim vis crucis, quæ in media Saracenorum ditione victrix emeretur.

6. Melindanus Rex in navim ad Prætorem Indiæ salutandi causâ venit, eumque benignè amicèque excepit. Melindæ cum essem, funere elatus est quidam, qui in nostrâ navi mortem obierat: ei iusta ritè persoluta sunt, magna cum Saracenorum approbatione, mirantium nostram sepulturæ exequiarumque rationem.

7. Saracenus Melindanæ civitatis primarius ex me percontatus est, num templa, ubi nos solemus orare, Christianorum frequentiam celebrarentur; & quam fervidi assiduèque iidem essent in Christo colendo. Aiebat enim apud ipsos jamdudum refrixisse pietatem: quocirca cupere se scire, idemne Christianis hominibus usuveniret. Quippe ex septemdecim fanis, quæ Melindæ essent, tria dumtaxat, eaque à paucis admodum frequentari. Itaque homo erat sanè conturbatus, hærebátque, quòd ignoraret, quid tandem causæ esset, cur suorum pietas interiret. Nimirum tantum mali dicebat non nisi ex nefario aliquo ipsorum scelere natum esse. Multis verbis super ea re ultrò citròque habitis, dixi, DEUM, quippe qui fidelissimus sit, ab

infidelibus, eorúmque precibus abhorrere; atquæ hanc esse causam, cur preces, quas respueret, apud eos extingui vellét. Quod cum homini longè à me dissentienti minùs probarem; extitit Saracenus Caciz, idem ac magister Mahometicæ disciplinæ, eruditus imprimis: is confirmavit, nisi Mahometes intra biennium eos reviseret, se verò illius religioni nuncium remissurum. Nimirum infidelium sceleratorúmque hominum proprium est, ut anxiam ac desperatam vitam trahant: atque id ipsum DEI beneficium est, ut eâ re admoniti aliquando resipiscant.

8. Porrò à Melinda cum vela fecissemus, ex itinere Socotoram insulam tenuimus, quæ circuitu ad centum millia passuum complectitur: Terra est vasta, & ab omnibus rebus inops; non triticum, non oryzam, non milium, non vinum, non poma arborum fert, planè sterilis & arida, nisi quòd dactylis, ex quibus panem conficiunt, & pecore abundat: incolæ caryotâ; lacte & carne vivunt.

9. Magnis insula urgetur æstibus Solis: incolitur à Christianis non tam re, quàm nomine: gens quippe mirè rudis, & imperita: neque scribere, neque legere vulgò norunt. Itaque nulla apud eos monumenta litterarum. Christianos se esse gloriantur: visuntur apud eos templa, & cruces cum lychnis: suus cuique vico Caciz est instar Parochi; Cacizes autem nihilo magis, quàm alii, scribendi legendive periti. Ne libros quidem habent ullos; tantùm precatioes quasdam memoriâ tenent. Itant in templa

pla quater in die, de media nocte, primâ luce, inclinato in pomeridianum tempus die, & sub vesperam. Campanæ apud eos nullus usus: ligneis crepitaculis, uti apud nos sanctâ hebdomadâ assolet, populo conveniendi signum datur. Precationes, quas recitant, ne ipsi quidem Cacizes intelligunt: quippe alienâ linguâ (Chaldæâ opinor) continentur. S. Thomam Apostolum sanctè admodum colunt, quod se oriundos prædicant ab iis, quos ille hisce in locis Christo peperit. In præcationibus, quas dixi, iterant aliquoties vocem, quæ nostrum imitatur *Alleluja*. Cacizes porrò neque baptizant quemquam, neque omnino quid Baptisma sit; sciunt. Ibi cum essem, pueros complures Baptismo lustravi, summâ parentum voluntate. Vulgò plerique libentissimis animis liberos ad me deducebant suos: offerebant quoque perliberaliter ex inopia suâ, quod habebant; sic prorsus, ut ego dactylos tam propensâ voluntate oblatos neutiquam aspernareŕ. Rogarunt me etiam atque etiam, ut apud eos commorarer; neminem omnino in illâ insula fore, quin baptizaretur. Itaque Prætorem oravi, ut liceret mihi per eum ibi manere, ubi messem offenderem maturam jam ac paratam. Sed quoniam insula ab Lusitanorum præsidio nuda, Turcarum populatibus exposita est; Prætor veritus, ne in servitutum abducerer, nullo modo ibi me relinquendum putavit. Respondit igitur, me ad alios Christianos venturum, qui nihilo minùs, aliquantò etiam magis, quàm Socotoræi, doctrinæ atque

opis egerent, apud quos utique multò meliùs operam essem positurus.

10. Interfui Vesperis à Cacize recitatis, quæ horam expleverunt. Nunquam preces iterare, ac thus incendere desistebat; perpetuò enim fana odoribus complent. Cacizes autem etsi uxores habent, tamen ciborum abstinentiâ sunt & jejuniis insignes. Quoties jejunant, non solum carne ac lacte, sed etiam pisce (cujus magna copia est) abstinent; usque eò religiosè, ut moriantur citiùs, quàm quicquam tale degustent: palmis modò, & oleribus victitant. Et quidem Quadragesimas jejunant binas, quarum altera est bimestris. Hoc jejuniorum tempore si qui fortè profani homines gustaverint carnem, his aditus in templum haudquaquam patet.

11. In vico quodam Saracena erat mulier, cum duobus parvis filiis, eos ego, Saraceni hominis liberos esse ignarus, volebam abluere Baptismò. Repentè illi ad matrem refugiunt, quærentes quòd eos baptizare conarer. Tum mulier me aggreditur, denuncians ne Baptismò liberos lustrarem suos: se Saracenam esse, nec velle filios suos Christianis initiari sacris. Ibi tum Socotoræi clamare: enimverò illos tanto beneficio indignos esse; prohibere eos, ut maximè vellent baptizari: negare se passuros quemquam è Saraceno fieri Christianum. Tantum eos cepit odium Saracenorum.

12. Inde cùm Februario exeunte solvissemus, pridie Nonas Majas (ut dixi) pervenimus Goam. Quinque naves, quæ Mozambici substiterant,
medio

medio mense Martio indidem discesserunt. Earum una, magnitudine præcipua, & pretiosis onusta mercibus, naufragio facto, vectoribus salvis interiit: ceteræ Goam appulerunt. Ego Goæ diversor in valetudinario, ægris Sacramenta Confessionis & Communionis impertiens. Tanta porrò est multitudo sanorum confiteri cupientium, ut si decem in locis simul esse possem, nusquam deessent, quorum confessiones exciperem. Post operam ægris datam, manè adeuntibus confitendi causâ aures dabam; post meridiem in custodiam ad vinctos me conferebam, traditæque eis ritè confitendi ratione, totius anteactæ vitæ audiebam confessiones. Quo negotio confecto, in ædem B. *MARIÆ*, valetudinario proximam, migravi: ibi pueros (adeant autem sæpè amplius c. c. c.) usitatas præcationes, Symbolum, Decalogi præcepta docere institui. Itaque Episcopus idem in ceteris templis fieri jussit: quod etiam hodie fit. Fructus hinc percipitur hominum opinione major, & quidem libentissimâ civitate.

13. Apud eam, quam dixi ædem, quamdiu habitavi, Dominicis ac festis diebus manè concionem habebam promiscuè ad populum, à prandio indigenis Symboli capita explicabam majore hominum frequentiâ, quam quantam ædes capere posset. Inde Orationem Dominicam, & Angelicam, Symbolum Apostolorum, decem divinæ legis capita inculcabam. Diebus porrò Dominicis, leprosis (quorum nosocomium est in suburbano) faciebam Sacrum: eòsque post au-

ditas

ditas eorum confessiones Christi Corpore imperiebam. Nemo ibi fuit omnino, qui non ea Sacramenta perceperit. Cum semel me audissent verba facientem è suggestu, omnes valde mei studiosi extiterunt.

14. Nunc Prætoris missu in certam regionem proficiscor, ubi spes est plurimos factum iri Christianos. Mecum tres illius terræ alumnos duco; quorum duo Diaconi sunt, Lusitanæ simul & patriæ linguæ satis periti, tertius minoribus ordinibus dumtaxat initiatus. Equidem magnopere spero, meum laborem Christianæ rei magno emolumento futurum. Cum primùm P. Paulus, & Franciscus Mansilla Mozambico venerint, recepit Prætor, se eodem, quò ego contendo, illos quoque missurum. Is locus Comorinum Promontorium appellatur; abest à Goa ad sexcenta millia passuum. DEUM oro quæsdòque, ut vobis deprecantibus, meorum delictorum oblitus, tantum mihi impertiat opis, ut præclaram ei operam illis in locis navare queam.

15. Ærumnæ tam longinquæ navigationis; susceptio alienorum peccatorum, cum tuis ipse urgearis; diuturna commoratio inter Ethnicos, & in terra, quæ nimio Solis torreatur ardo; hæc, inquam, omnia incommoda, si DEI causâ, uti par est, subeantur, profectò magna solatia sunt, & materia multarum magnarumque cœlestium voluptatum. Equidem sic mihi persuadeo, Crucis Christi Domini amatores vitam ejusmodi exercitam ærumnis beatam ducere; crucis autem fugam, aut vacuitatem, mortis instar

instar putare. Quæ enim mors acerbior esse potest; quàm sine Christo; ubi semel eum gustaveris, vivere; eumque deserere, tuas ut sequaris cupiditates? Mihi credite, nulla crux est cum hac cruce comparanda. Rursus quàm beatum est vivere, quotidie moriendo; nostrasque frangendo voluntates, ut quæramus, non quæ nostra sunt, sed quæ JESU Christi?

16. Quæso vos, obtestorque per DEUM, Fratres charissimi, ut de singulis nostræ Societatis hominibus ad me perscribatis; nimirum, ut, quoniam haud quaquam spero me in hac vita visurum esse eos, ut ait ille; *facie ad faciem*; saltem *per ænigma*, hoc est, per litteras, videam. Nolite hoc mihi beneficium, quamvis indigno denegare. Mementote vos à DEO dignos factos, à quibus ego & sperarem multum solatii; & acciperem. Quæ ratio, qui modus cum Ethnicis & Saracenis, ad quos mittor, tenendus sit; per Christum JESUM diligenter mihi præcipite. Nam sic in animum induxi, per vos mihi perscripturum DEUM ejusmodi rationem, quâ illos ad Christianam religionem nullo negotio traducam. Quicquid interea, dum vestras litteras expecto; in hoc genere peccavero, ex vestris præceptis me intellecturum, & deinde correcturum esse confido. Interim meritis, & deprecatione sanctæ Matris Ecclesiæ; cujus magnam habeo fiduciam; itemque vivorum ejus membrorum, ex quorum numero vos estis, precibus non diffido fore, ut Christus Dominus noster, per me, quamvis servum nequam, in Ethnicorum

rum terra Evangelium serat suum: cùm præsertim si inutili homuncione ad tantum opus utatur, ea res & viris ad magnas res natis dedecori futura sit, & pusilli animi hominibus incitamento: quippe cùm videant me, qui sum pulvis & cinis, & omnium perditissimus, testem esse oculatum summæ, quæ ibi est, operariorum penuriæ. Equidem libenter servum me in perpetuum addicam iis, qui huc profecti suam operam communis Domini vineæ addixerint. Itaque finem faciam scribendi DEUM obtestans, ut pro sua immensa misericordia nos ad suam aliquando felicitatem aggreget, ad quam facti sumus; & simul in hac vita vires nobis augeat, quò sedulam illi, ut par est, navantes operam, ad ejus nutum & voluntatem totos nos usquequaque conformemus. Valete. XII. Kalend. Octob. Anni MDXLII. Goæ.

Vester inutilis Frater in Christo

Franciscus de Xavier.

EPISTOLA XI.

P. M. Ignatio Lojolæ.

Missio Comorinensis: pagus ex itinere lustratus, Prætoris victoria, & religionis studium dignum Pontificis Maximi & Ignatii laudibus, sacrisque Societatis precibus.

Gra-

Gratia & Charitas D. N. &c.

1. **E**x urbe Goa scripsi ad te verbosius de nostra ex Lusitania in Indiam navigatione. Nunc de mea in Comorinum Promontorium expeditione (quoniam ita vis Pater optime ac suavissime) paucis accipe.

2. Profectus sum cum aliquot ejus loci indigenis Goani Seminarii alumnis, qui ab ineunte ætate Ecclesiasticis cæremoniis instituti sacris jam ordinibus initiati sunt. Obiimus Neophytorum vicos, qui paucis abhinc annis Christiana sacra susceperant. Hæc terra nequaquam a Lusitanis incolitur, utpote quæ summè & sterilis est, & pauper: Christiani autem indigenæ destituti à Sacerdotibus, nihil aliud norunt, nisi se esse Christianos. Nemo est, qui eis rem Divinam faciat; nemo qui Symbolum, Pater, & Ave, Divinæque Legis præcepta tradat. Ex quo igitur huc veni, haudquaquam cessavi: vicos sedulò circumibam; pueros omnes nondum baptizatos sacrâ abluëbam aquâ. Itaque permagnum infantium numerum expiavi, qui, ut dici solet, planè ignorarent, quid interesset inter dexteram & sinistram. Pueri autem me neque divinum officium persolvere, neque cibum sumere, neque quietem capere sinebant, quoad aliquam precationem eos docuissem. Tum verò sentire cœpi *talium esse regnum Cælorum*. Proinde cum tam pium postulatum non possem nisi impiè repudiare, initio facto à confessio-

ne

ne Patris, Filii, & Spiritûs Sancti, Symbolum Apostolorum, orationes Pater noster, & Ave Maria eis inculcabam. Animadverti magna in illis ingenia, ac si foret, qui Christianis eos præceptis informaret, non dubito, quin perboni Christiani essent futuri.

3. Ex itinere in Ethnicorum pagum diverti, ubi nemo volebat fieri Christianus, etsi finitimos pagos Christo adjunctos viderent, quippe in Ethnici reguli ditione se dicebant esse, qui suos populares Christi sacra suscipere prohiberet. Hic mulier quædam ad pariendum vicina tertium jam diem partûs difficultate laborabat, ut à multis desperaretur ejus salus. Atque ut impiorum imploratio invisâ est DEO, *quoniam omnes Dii gentium dæmonia*, eorum preces haud quaquam audiebantur. Contuli me cum uno è comitibus meis ad parturientis domum; statimque cœpi fidenter *invocare nomen Domini*, oblitus me esse in terra aliena: verùm illud occurbat: *Domini est terra, & plenitudo ejus, orbis terrarum, & universi, qui habitant in eo*. Ergo fidei nostræ capita per interpretem explicare institui. Et illa DEI benignitate credidit his, quæ à nobis dicebantur. Demum rogata, utrum vellet esse Christiana, se verò, & libenter respondit. Ibi tum ego Evangelio (quod nunquam ibi auditum esse arbitror) recitato, mulierem rite baptizavi. Quid multa? sub Baptismum peperit, quæ *in Christo speravit & credidit*. Inde ego ejus virum, ac liberos, & infansem illo ipso natum die, omnemque familiam per

per Baptismum Christo peperit. Confestim toto pago miraculi divinitus in ea domo patrati fama percrebuit. Itaque primores adii, eisque DEI nomine denunciavi, ut Christum ejus Filium agnoscerent, in quo (*) una consisteret mortalium omnium salus. Negabant illi, nisi potestate a suo Regulo factâ, avitam religionem mutare se ausuros. Reguli igitur procuratorem conveni, qui fortè ad exigendum domini vectigal venerat. Is ubi me de nostra religione disserentem audivit, affirmat Christianum esse bonum sibi videri: proinde se, omnibus, qui vellent, Christi religionem suscipiendi facere potestatem. Sed qui bonum consilium aliis dederat, sibi ipse non cepit. Tum verò oppidani primarii, cum sua quisque familia, primi ad Christi cultum se aggregarunt; horum auctoritatem cæteri secuti sunt: omnes cujusque generis atque ætatis baptizati. His rebus ita confectis Tutuchurinum rectâ contendimus. Ibi ab oppidanis perbenigné accepti sumus, atque in spem venimus fore, ut ex his locis capiamus fructus animorum uberrimos.

4. Prætor hosce Neophytos mirè amplectitur ac fovet; eisdemque nuper, cum vexarentur à Saracenis, auxilium tulit. Piscatores vulgò sunt; maritimam oram incolunt; seque, ac suos sustinent piscatu, maximè margaritarum. His naviculas, quibus in piscando utebantur, Saraceni nuper ademant. Id ubi rescivit Indiæ Prætor, ipsemet valida classe Saracenos adortus devicit; magnæque eorum cæde
fa-

(*) *Cut. 1170.*

facta, omnes eis naves ad unam eripuit. Neophytis locupletioribus sua restituit navigia, tenuioribus scaphas condonavit Saracenorum. Ita insignem victoriam egregiâ liberalitate cumulavit; atque ut opem ipse divinam expertus erat in victoria, ita Christianos suam experiri benignitatem voluit. Saraceni jacent afflicti, atque prostrati, nec quisquam inter eos est, qui oculos tollere audeat, cæsis omnibus eorum Principibus, cæterisque, qui aliquid viribus pollere videbantur. Quamobrem Neophyti Prætorem quasi parentem diligunt; atque ab illo vicissim liberum habentur loco. Dici vix potest, quantopere ille novellam hanc Christi vineam mihi commendarit. Nunc præclarum quiddam molitur, & ab posteritatis memoriam, & ad Christianæ religionis emolumentum, Hosce omnes Christianos, locorum intervallis disjunctissimos, certam in insulam transcribere cogitat, eisque Regem dare, qui jus dicat, eorumque commodis & saluti consulat. Si Pontifex Maximus exploratum haberet, quàm diligentem Indiæ Prætor operam navet religioni, profectò illum pro egregiis suis in rem Christianam studiis atque officiis collaudaret. Proinde efficies, si videbitur, ut literis ad eum missis declaret, ipsius officia sibi gratissima accidisse. Nec verò est, quod illi Neophytos commendet (nihil enim cuiquam magis est cordi) sed potius, ut religiosissimo Præsidi pro suo merito laudem tribuat & gratiam: quippe cum tantopere Christianæ rei consulat, tam sollicitè pro Christi excubet grege, ne quid ab
Ethni-

Ethnicis lupis raptum intereat. Tu verò utique ad eum scribas velim; tuas enim illi litteras per jucundas fore certò scio. Simul DEUM pro eo unà cum universa Societate deprecaberis, ut divinam illi opem impertiat, & perseverantiam in bene cœptis: non enim qui bene cœperit, sed qui perseveraverit usque ad finem, hic salvus erit. Ego verò infinitâ DEI benignitate, & simul tuis, totiùsque Societatis sacrificiis ac precibus fretus, confido fore, ut si in hac vita non licuerit, certè in beata illa, longè majore cum gaudio, nos revisamus. v. Kal. Novemb. Anno post Christum natum MDXLII.

Tuus in Christo Filius.

Franciscus Xaverius.

EPISTOLA XII.

Eidem.

Collegium Goanum & Proregem laudat: Indulgentias petit ac socios: Lusitanos ab Indulgentiarum religione, Proregem a singulari in Societatem J. studio mirificè laudat.

Gratia & Charitas Domini uestri JESU Christi, &c.

I. **C**erti quidam homines divino planè numine instincti nuper Goæ Collegium instituerunt, quo nihil his locis erat necessarium magis.

gis. Id augetur in dies. Et sanè est, cur DEO gratulemur, tale domicilium excitari, ad multorum Neophytorum institutionem, conversionemque infidelium plurimorum. Hujus Collegii ædificationi præsent viri sanè honesti, ac primarii. Prætor ipse negotio mirificè favet: is usque eò sibi persuasit rem ad Christianæ religionis amplificationem pertinere, ut ejus potissimum ope atque operâ brevî destinatæ ædes augendæ absolvendæque videantur. Templum ipsum, quod Collegio proximum ædificatur, perpulchrè descriptum est; jacta dudum fundamenta, perducti ad summum usque parietes, jam fastigium ac tectum imponitur. Proximâ æstate sacris initiabitur. Duplo majus est (si quæris) quàm templum Parisiense Collegii Sorbonici. Collegio attributi annui reditus tanti, ut sustinere queat alumnos facilè centum: opinio autem est, ejus vectigalia auctum iri quotidie. Nos quidem DEO bene juvante, confidimus hinc multos paucis annis exituros, qui & rem Christianam valdè juvent hisce in locis, & Ecclesiæ sanctæ fines longè ac latè proferant.

2. Ego vero, ut principia se dant, in spem venio intra sexennium hujus Collegii alumnos facilè trecentos fore; eòsque variarum gentium, nationum atque linguarum, quorum operâ paucorum annorum spatio, Christianorum numerus non mediocriter augeatur. Prætor, ubi primum otium erit ab Ethnicis (perpetuò enim cum eis bellum gerit) Collegii ædes celeriter se exædificaturum recepit: sic enim in animum induxit suum

suum, nihil in tota India æquè pium ac sanctum reperiri; ejusmodi autem domus Christo dicatas, conciliatrices esse victoriarum, quas adhuc multas atque præclaras de Ethnicis reportavit, speratque in posterum etiam præclariore se, DEO adjuvante, relaturum. Quare te ego per Christum Dominum, ejusque cultum etiam atque etiam rogo, ut tuis totiusque Societatis precibus Martinum Sosam DEO commendandum cures; quò videlicet satis illi consilii auxiliique divinitus suppeditet, ad vastam hanc Indiæ provinciam bene gerendam, omninoque, ut *sic transeat per bona temporalia, ut non amittat æterna.*

3. Equidem si arbitrarer ullum relinqui commendationi meæ locum, non secus tibi hominem commendarem, quam me ipsum. Etenim suâ me ille egregiâ virtute adeò sibi devinxit, ut non minùs ego in ejus ære esse videar, quam ipse in meo; quanquam mutua hæc officia ac studia ad unam Christi gloriam referuntur. Quod si quando (quod DEUS avertat) ejus me caperet oblivio, enimverò existimarem, me pro tam ingrato animo gravissimas DEO pœnas daturum. Scribit Prætor de hoc Collegio ad Regem, ut si videatur, Pontificem Maximum per litteras impellat, ad aliquot è Societate mittendos in Indiam, columina hujus Collegii futuros. Id Collegium ab aliis *Conversionis Sancti Pauli*, ab aliis *Sanctæ Fidei*, appellatur; quod mihi nomen magis appositum videtur, quòd ejus alumni ad Christianæ fidei semen in Ethnicorum

rum animis serendum instituti esse videantur.

4. Mandavit mihi Prætor, ut de hoc Collegio, ejusque institutione pluribus ad te scriberem; itaque faciam: Institutum igitur id est, indigenis, variarumque nationum pueris Christiana religione imbuendis, qui deinde satis eruditi domos remittantur, ad suos populares docendos. Nullis verbis consequi possim, quantopere Prætor Societatem nostram, ejusque institutum probet. Sic enim censet, quoniam per te in Societatem Filii sui nos omnes DEUS vocavit; se & DEO & suo officio tum demum satisfacturum, si quam necessaria sit alumnorum hujus Collegii institutio, te per litteras docendum curaverit, ut ad eam rem aliquot huc è Societate mittendos putes. Suum enim esse ait hoc Collegium exædificare; tuum idoneis alumnorum magistris instruere. Idem, ad Christianæ religionis dignitatem, pietatisque hisce in locis accessionem, multum referre statuit, impetrari à Rom. Pontif. privilegium aræ maximæ hujus templi; ut quoties ad eam Sacrum pro mortuis fiat, toties una anima eximatur è Purgatorio; similiter ut si Romæ fieret ad altaria, quæ privilegiata dicuntur. Atque ad arcendam Sacerdotum ibi celebrare cupientium avaritiam, diploma ita componi vellet, ut illud ipsum ita concederetur, si Sacerdos gratis, nullâque spe præmii ac mercedis humanæ ad aram illam Missæ sacrificium faceret: qui autem rem Divinam faciendam curarent, confessione expiati, sacrosanctæ Eucharistiæ sub
idem

idem Sacrum fierent participes. Et sàné æquum est, ut alienam è Purgatorio animam liberaturus, priùs ab inferno ac tartaro liberet suam. Quocirca vellet Sacerdotibus ad eam aram Sacrum facientibus Indulgentiarum aliquid à Pontifice Maximo concedi, ut hoc præmio invitati, rem Divinam ibi facere exoptarent. Hoc ille Pontificis beneficium cùm ad conciliandam loco existimationem, tum verò ad excitandam harum gentium pietatem, expetit mirum in modum. Vel ex hisce postulatis conjecturam capias licet de ejus animo, qui de rebus sanctis ac piis tam bene sentiat, tam sedulò laboret.

5. In iis qui huc abs te mittentur, non dubito, quin unus atque adedò plures venturi sint spectatâ probitate ac fide: quippe cùm tale administraturi sint Collegium, tantùmque ærumnarum perpessuri, quantum hæc regio affert necessariò. Mare utique & terra eorum robur ac virtutem satis explorabit. Negotium scilicet est ejusmodi, quod firmâ constitutione corporis, & florente ætate viros postulet; adolescentibus certè quàm senibus aptius: quanquam senes vigentes ac vividos non respuit. Quicumque venient, benignè ac benevolè excipientur ab incolis, atque identidem urgebuntur, ut confessiones audiant, pias meditationes tradant, sacras habeant Conciones. Nimirum erit messis multa & copiosa. Habemus jam pueros indigenas amplius sexaginta paratos, qui nunc à Jacobo Borbano, viro egregio è Franciscana disciplina, erudiuntur; initàque ætate in hoc Col-

legium migrabunt. Horum plerique legere norunt, complures etiam scribere, satis præculi ad Grammaticorum præcepta capessenda. Hoc eò scribo, ut idoneus mittatur magister litterarum, cui quidem in suo munere obeundo sat negotii sit futurum.

6. Ex eorum numero, quos isthinc expectamus, Prætor Concionatorem aliquem optat esse, qui de sacris Litteris aliquid, aut de Sacramentis explanando, Sacerdotes necessariis rebus (neque enim ferè qui huc veniunt, abundant doctrinâ) instruat: eadèmq; operâ ad DEI amorem, hominùmque conservationem impellat; idque non doctrinâ magis quàm exemplo. Siquidem, quod te non fugit, ad persuadendum facta dictis sunt potiora. Reliquos autem socios tales desiderat, qui in confessionibus audiendis, Sacramentis ministrandis, convertendis Ethnicis operam sedulò collocent suam: quippe in hac insula ex infidelium conversione fructus percipi potest uberrimus. Complures enim eorum omni ope destituti in superstitionis caligine ac tenebris jacent, Conditoris ac Domini sui penitus ignari. Itaque Sacerdotes tres, præceptorem litterarum unum isthinc Prætor expectat. Scribit etiam ad Regem (si rectè memini) ut à Pontifice quatuor de Societate nostra postulet: Indulgentias item certas petat, quas in epistola perscribo, uti per Regem impetratas iidem Socii, qui isthinc venturi sunt, perferant in Indiam. Sic autem tibi persuadeas velim, hac re illos omnium, quotquot in India sunt Lusita-

norum conciliaturos benevolentiam, multùmque apud eos existimationis & auctoritatis quæsituros; quod sanè ad res divinas in eorum animis inserendas valet vel plurimùm. Omnibus, quas vidi, nationibus Lusitana Romanarum Indulgentiarum æstimatione (ut mihi quidem videtur) antecellit; & istiusmodi rerum dulcedine multò magis ad crebrum Sacramentorum allicitur usum. Quare tum ad alendam eam, quam dixi gentis religionem; tum verò propter summam ejusdem erga Pontif. Max. observantiam, illum ego in tam obsequentes filios perliberalem in postulatis concedendis fore confido. Quicquid hujus generis à Pontifice impetratum erit, id Pontificiis consignatum diplomatis ad nos mittendum curabis, ut res & fidei plus habeat & dignitatis.

7. Prætor ad te, ut opinor, dat litteras. Etsi enim neutiquam te de facie novit, valde tamen tui studiosus est, & simul Societatis universæ. Quæso te, scribe homini & cum Indulgentiis Pontificiis par sacrarum coronarum, alteram ipsi, conjugii alteram munusculum mitte. Pergratæ illi erunt, vel quod Pontificiis Indulgentiis præditæ, vel quòd abs te dono datæ. Petit insuper abs te Prorex, pro ea, quam habet tui fiducia, hoc ut sibi à Pontifice impetres, ut quoties ipse, ejus uxor, & liberi consiteantur, toties omnibus fruantur Indulgentiis, quas perciperent, si septem Urbis Ecclesias ritè obirent. Hoc si perficies, næ ille plurimùm tibi debebit: & simul me aliquid apud te posse existimabit, si meis

hiscæ adductus litteris, suo ad te nomine scriptis, hæc quæ dixi beneficia a Pontifice Maximo impetraveris. Sed finem scribendi facio, Christum Dominum obtestans, ut qui pro sua infinita misericordia nos conjunxit in vitæ ratione, post mortem item in sempiterna felicitate jungat. XII. Kalend. Octobris, anni à Christo nato MDXLII. Goâ.

Tuus in Christo filius

Franciscus Xaverius.

EPISTOLA XIII.

Eidem.

De Indulgentiis, de Confirmandi potestate Proepiscopis deleganda, de Quadragesima transferenda, & de Conimbricensi Societatis Collegio.

Gratia & Charitas Domini nostri JESU Christi, &c.

1. **P**rætor Indiæ, cui nos omnes, qui hîc sumus, quique Romæ versantur, tum propter summum ejus studium cultus divini, tum propter egregiam erga nostrum Ordinem voluntatem debemus plurimum, rogavit me, ut de quibusdam horum locorum spiritualibus necessitatibus facerem te per litteras certiore. Itaque cum & ipse tantoperè ad pias res sit propensus, & ejus postulata pietati virtutisque con-

gru-

gruant, facillè adductus sum, ut hæc abs te ejus nomine postularem.

2. Primùm igitur quoniam Indi S. Thomam Apostolum, Indiæ patronum, sanctissimè colunt; ad hujus venerationis & cultus amplificationem, vellet in diem Apostolo sacrum, & septem insequentes plenam Indulgentiam à Pontifice Maximo impertiri iis duntaxat, qui per eos dies ritè confessi ad sacram Eucharistiæ accesserint mensam. Hanc ille conditionem idcirco videlicet requirit, ut populus ad sacram Confessionem Communionemque inducatur, dièsque festus piè sanctèque, ut par est, celebretur; præsertim verò cùm Quadragesimæ tempore (quod his locis in ætatem incidit) omnes hic sint in armis. Quippe Indi terrâ, Lusitani mari dominantur. Quo fit, toto ut sacro illo tempore in re militari ac navigatione consumpto, milites ac mercatores vulgò sint Confessionis & Eucharistiæ prorsus expertes. Quocirca Prætor, ut homines ad sacramenta pelliciantur, hanc à Pontifice Indulgentiæ illecebram postulat; quæ sanè erit quasi altera Quadragesima.

3. Petit deinde, ut hujus urbis nosocomiiis hoc à Pontifice impetres beneficii, ut ægroti, eorumque administri, quoties confessi Christi Corpus accipient, omnium peccatorum suorum Indulgentiam consequantur: morientes autem culpâ pariter absolvantur & pœnâ. Id verò eam ob causam expetit, ut ægri Sacramentis utantur frequentius; valentes autem libentiùs inservant ægris, atque in piis operibus se exercent;

ceant ; omnes denique DEUM castè pièque venerantes exemplo sint Ethnicis, inter quos versantur & vivunt.

4. Jam Prætor ut eximiâ pietate DEI parentem colit, summâ religione ejus dies festos agit. Is multò maximam anni partem magna cum cohorte versatur Goæ. Hæc urbs sita est in insula ejusdem nominis, quæ patet millia passuum fermè decem. In insula autem sunt aliquot B. MARIÆ templa sanè religiosa & opulenta, ædificiorum specie, vestibus Sacerdotum, sacrâ suppellectili, ministrorum frequentiâ cultûque visenda ; quæ cæteris instructa & ornata rebus spiritualia tantùm ornamenta desiderant. Itaque Prætor, quoniam maximo apparatu ædes illæ suo quæque tempore festos B. Virginis agitant dies, ad augendam eorum celebritatèm, veràmque B. MARIÆ religionem, postulat, ut sacris eis diebus, quicumque post sacram Confessionem Communionèmque ritè factam, illa templa piè ac religiosè adierint, delictorum omnium referant indulgentiam. Nimirum ejusmodi beneficiis præter cæteras Christianorum regiones eget India, ubi in maxima Christianorum multitudine (complures enim Lusitani, plurimi Neophyti sunt, multi etiam quotidie Christiani sunt) mira est Sacerdotum paucitas. Itaque per Quadragesimæ tempus confessiones omnium audiri nullo modo possunt. Prætor autem id agens, ut nemo hic Confessionis & Communionis expers vivat, hæc quæ dixi, postulata per te edit Pontifici Maximo, ut omnes Sacramen-

mentorū participes esse cupiant, verisque thesauris nobis à Christo Domino ad sempiternam beatitudinem comparandam relictis utantur.

5. Est in hac urbe, ut in plerisque aliis Christianorum locis, honestorum hominum Sodalitas, quæ hoc suscepit, ut indigenas Christianos tum veteres, tum novos rei familiaris inopiâ laborantes subleuet. Misericordiæ Sodalitas appellatur, totâque è Lusitanis hominibus constat. Incredibile dictu est, quàm studiosè ac sedulò in miserorum egestate sublevandâ hi boni viri operam navent DEO. Ad horum igitur benignitatem magis accendendam postulat Prætor à Pontifice, ut Sodalibus confitentibus & communicantibus, quot annis cumulata peccatorum Indulgentiam; morientibus verò, culpæ simul ac pœnæ absolutionem largiatur. Et quoniam plerique eorum uxores habent, eadem viris cum conjugibus beneficia vellet esse communia.

6. Lusitani non maris solùm Indici potiuntur, sed etiam in ora maritima complura oppida præsiidiis tenent, ubi cum conjugibus ac liberis habitant. Hæc loca intervallis sunt disjuncta maximis. Velut Goa distat à Moluco, ubi arx est Regis Lusitani, leucas circiter mille; à Malaca, quæ urbs Christianis est sanè frequens, leucas quingentas; ab Armuzia, urbe præclara & ab Lusitanis valde celebrata, leucas CCCC. ab oppido Dio leucas CCC. à Mozambico leucas CM. à Sofala leucas MCC. Hisce omnibus in oppidis Episcopus Goanus singulos habet Vicarios

carios, quòd ea propter maxima locorum intervalla intervire ipse non queat. Itaque Prætor, haud ignarus, quàm necessarium sit Confirmationis Sacramentum versantibus inter barbaros, & adversus Ethnicos perpetuò bellantibus, petit à Pontifice, ut ad Christianam fidem in India stabilendam, Episcopo faciat potestatem Confirmationis suis Vicariis committendæ; cùm tam disjunctis locis unus Episcopus satisfacere, ut maximè velit, minimè possit.

7. In hoc terræ tractu adèò natura statutas temporum mutat vices, ut cùm in altero Indiæ latere æstas viget, hoc alterum hieme urgeatur: contràque cùm illud hibernis laborat frigoribus, hoc æstivi fervore Solis exæstuet. Atque æstate quidem hic incredibilis æstus existit: quippe Solis vapor est tantus, ut pisces, simul atque extincti sunt, putrescant. Itaque per æstatis tempus, dum hoc mare navigatur, illud alterum clausum est, quippe quod usque eò concitatur procellis, ut ei se committere audeat nemo. Quadragesimæ autem tempore, ut supra dixi, milites omnes armati instructâ classe exeunt in expeditionem, itèmq; mercatores commercii causâ ultrò citròque commeant. Hic enim Lusitani, qui mari potiùs quàm terrâ potiuntur, mercaturam vulgò faciunt; eaque se, familiasque sustentant suas. Quamobrem cùm propter æstus intolerabiles, quos dixi, tum propter continentem Lusitanorum navigationem, Quadragesima jacet, paucis admodum jejunii legem servantibus. Mandavit igitur mihi Prætor,

tor,

tor, ut te de tota re docerem sedulò, & simul per DEUM obtestarer, ut Quadragesimam in menses Junium ac Julium (si quomodo fieri possit) per Pontificem Maximum rejiciendam his locis cures. Siquidem eo tempore non solùm se frangunt calores, verùm etiam propter maris agitationes navigatio conquiescit. Itaque ob ipsam anni temperiem & plerique facilè jejunarent, & omnes Quadragesimæ admonitu facilè parerent confitendi communicandique legibus. Postulatum est ejusmodi (nisi quid tu secùs) ut ad DEI cultum maximè pertinere videatur. Rogat te vehementer Prætor, quicquid in hoc genere effici potuerit, ne prætermittatur procuratoris incuriâ. Horum omnium laborum illud erit præmium, quòd omnium, qui hic sunt, tibi voluntates conciliabis; & divini cultûs, meritorùmque, quæ ex hisce beneficiis consequentur, particeps eris. Vale. Goâ XII. Kal. Octob. Anni MDXLII.

8. Olyssipone discedens scripsi ad te de Collegio quodam Societatis, quod Conimbricæ in publico Gymnasio Rex constituere decreverat. Mandavit is mihi, ut aliquot è Societate ad eam rem per litteras postularem, suàmque opem ac studium ad ejus Collegii ædes, dotèmque deferrem; laborari enim illis locis idoneorum hominum penuriâ, qui tanto tot locorum intervallo disjunctos Ethnicos populares suos JESU Christi fide ac præceptis imbuant. Tu velim, quid super hac re actum sit, quàm primùm facias me certiozem.

Tuus in Christo filius

Franciscus Xavierius.

EPI-

EPISTOLA XIV.

Societati Romam.

Acceptæ literæ. Xaverii ac Mansillæ apud Comorinum gesta. Puerorum operâ & ægrotantes sanat, & imperitos edocet: Indiæ Prætor Societatis rei que Christianæ studiosissimus. Europæi Doctores convertendarum gentium incuriosi. De Goano Collegio, de Brachmanum & Comorinensium moribus, ac de Brachmanum præstantissimo victoria. Gaudet in ærumnis, maxime ab confirmato Soc. J. Instituto: infantes a se in Cælum præmissos apud Deum adhibet deprecatores.

Gratia & Charitas D. N. &c. (I)

I. **T**ertius annus est, cùm è Lusitania discessi; ex quo jam tertium ad vos scribo, cùm unas duntaxat à vobis litteras in Indiam acce-

(*) *Ed. Lovan. Gratia & pax Jesu Christi Salvatoris nostri sit semper vobiscum &c.*

Cum elapsi duo sint anni, eoque amplius novem menses, quod a Lusitania petiturus Indiam solverim, ac ternas dum in India sum, ad vos literas dederim, a vobis verò unas duntaxat receperim, quæ idibus Januarii datæ An. 1542., mihi nunc duobus abhinc mensibus sunt reddita: diutius mihi silendum non putavi, quin de propagatione fidei, cujus hic magna incrementa largitur Deus O. M., ac ratione instruendi rudiores in fide pauca ad vos tran-

acceperim, Idibus Februarii (*) Anni MDXLII. datas: ex quibus quantum ceperim voluptatis, DEUS est mihi optimus testis. Redditæ autem sunt duobus ab hinc mensibus, tardiùs videlicet perlatae in Indiam, propterea quòd navis, in qua erant, ad Mozambicum hiemavit.

3. Ego & Franciscus Mansilla inter Comorinenses Christianos commoramur, quorum permagnus est numerus, & valde augetur in dies. Cùm primùm veni, sciscitatus sum ex eis, ecquam Christi Domini nostri notitiam haberent? Verùm percontanti mihi de fidei capitibus quid sentirent, quidve ampliùs jam crederent, quàm antea Ethnici; nihil respondebant aliud, nisi se esse

transcriberem. Scribam autem ingenuè ad vos, fratres in Christo Jesu dilectissimi, quæ Christus Dominus hisce novissimis temporibus per nostra Societatis patres dignatus est in Salutem humani generis operari apud Indos. Polliceor autem mihi de vostra aequitate, quòd non in vana gloria aucupationem sitis interpretaturi; quem ad modum qui nullius sibi virtutis conscii omnes esse sui similes optant, aut saltem opera dei magnifica per alios gesta obscurant, aut etiam elevant malevolè: sed potius quod ex grata (ut spero) lectione materiam sitis arrepturi gratias misericordì Deo agendi. Igitur Dominus Paulus, Franciscus Mansilla, & ego bene in Domino valeamus. Paulus Goæ agit in Collegio S. Fidei, ubi strenuè sanè suo fungitur officio, ac penes eum puerorum, ibi habitantium est cura. Ego verò & Franciscus Mansilla annum jam & eo ampliùs sumus apud Christianos ejus regionis, quæ indigenarum lingua Comorin appellatur.

(*) Cut. die 5. Febr.

esse Christianos: & quòd Lusitanæ linguæ rudes essent, Christianæ religionis præcepta & mysteria ignorare. Itaque cum neque illi meam, neque ego illorum linguam intelligerem, quòd ego Hispanice, (1) illi Malavaricè loquerentur; primùm delegi ex eorum numero maximè ingeniosos ac litteratos; deinde sermonis, utriusque peritos diligentissimè conquisivi. Ita cum dies complures unum in locum venissemus, communi operâ, summo labore convertimus (2) Catechismum in Malavaricam linguam (3). Quem ego ut didici, omnes ejus oræ vicus obire cœpi, tintinnabulo quàmplurimos tum pueros, tum viros cogens. His unum in locum coactis, Christianam disciplinam bis (4) tradebam in die: quocircà eam pueri unius mensis spatio memoriæ bellissimè commendarunt. Interea eisdem præcipiebam, ut quæ ipsi didicissent, parentes, do-

(1) *Ed. Lovan.* quod illi lingua uterentur Malavarica, ego verò Celtiberica, vulgo Vaziquenza. Ubi Vaziquenza est pro Vasquenze, qua patria erat Xaverii lingua. Xaverium autem apud Indos patriâ Vasconum linguâ usum fuisse, quis credat?

(2) *Ed. Lov.* transfuderunt. *Cut.*, converti.

(3) *Ed. Lov. & Cut.*, Complectebatur autem figuram crucis vim, in personarum Trinitate unius Dei confessionem, Symbolum Apostolorum, decem mandata Dei, orationem Dominicam, salutationem Angelicam, Salve Regina & confessionem generalem. His ita eorum lingua donatis, & aliis mea in memoria fixis, obibam totam urbem., (*Cut.*, Lugar, oppidum).

(4) *Ed. Lov.* Diebus singulis quatuor dabam horas, duas orto jam sole, duas alias sub occasum.

domesticos, vicinòsque deinceps docerent suos.

3. Dominicis porrò diebus viros ac mulieres, pueros ac puellas sacram in ædem convocabam. Conveniebant omnes sanè alacriter, magnòque cum studio audiendi. Tum ego omnibus audientibus exorsus à confessione sanctissimæ Trinitatis, Dominicam Orationem, Salutationem Angelicam, Symbolum Apostolorum patrio ipsorum sermone, claràque voce pronuntiabam; præeuntem omnes pariter sequebantur, eàque ex re voluptatem capiebant non vulgarem. Inde Symbolum ego iterabam solus, & in singulis ejus capitibus insistebam. Percontanti autem mihi singillatim, utrùm illa sine ulla dubitatione crederent, omnes pariter contentà voce, conformatis ad pectus in crucis figuram manibus, se verè credere affirmabant. Symbolum utique sæpiùs, quàm alias preces eos jubeo recitare: & simul doceo, quicumque credant ea, quæ Symbolo continentur, appellari Christianos. Secundùm explicationem Symboli ita eis inculco Decalogum, ut ostendam Christianam legem decem illis præceptis contineri; ea quicumque ut par est, servet omnia, hunc & probum esse Christianum, & æternam salutem exploratam habere; contrà, qui unum aliquod eorum negligat, Christianum esse improbum, & ad inferos detrusum iri, nisi eum commissi ritè poeniteat. Ad hæc tum Neophyti, tum Ethnici scilicet obstupescunt, cùm vel hinc animadvertant, quàm sancta sit Christianorum lex, quàm sibi consentanea, quàm congruens rationi. Sub

hæc præcipuas orationes Pater noster, & Ave Maria, illis subsequentibus præire soleo. Inde Symboli articulos sic iteramus, ut ad singulos, pariter Pater & Ave, cum certo carmine recitemus. Nam primo fidei capite decantato, mox patrio ipsorum sermone hoc præeo carmen: *JESU Fili Dei vivi da nobis, ut hoc primum fidei tuæ caput planè credamus: quod abs te, ut impetremus, hanc tibi precationem offerimus à te ipso institutam.* Inde alterum hujusmodi carmen subjicimus: *Sancta Maria Mater Domini nostri JESU Christi, impetra nobis à tuo dulcissimo Filio, ut sine ulla dubitatione hunc Christianæ Fidei credamus articulum.* Eadem planè rationem in reliquis undecim Symboli capitibus tenemus.

4. Decalogi deinde præcepta inculcamus ad hunc maximè modum. Primum præceptum, quod est de diligendo DEO, ubi pariter decantavimus, ita simul precamur: *JESU Christe Fili DEI vivi, da hoc nobis, ut te præter cetera diligamus: statimque ad eam rem Dominicam adhibemus Orationem.* Mox ejusmodi carmen unà omnes canimus: *Sancta Maria, mater JESU Christi, impetra nobis à Filio tuo, ut primum ejus præceptum servemus sedulò:* Inde salutationem Angelicam adjicimus. Eadem ratio in reliquis novem præceptis servatur, carminibus illis intercalariibus paullulùm, ut res ipsa fert, immutatis. Hæc sunt, quæ usitatis precibus illos petere à DEO assuefacio: atque identidem eis denuncio, si hæc impetraverint, reliqua etiam cumulatius, quàm ipsi petere possint, consecuturos. Con-

fes-

fessionis generalis formulam cùm omnes, tùm verò baptizandos recitare jubeo, eosdèmq̃ue inter Symbolum recitandum percontor ad singula capita, utrum ea non dubitanter credant; quibus affirmantibus, cohortationem adhibere soleo ipsorum linguâ compositam, quâ Christianæ religionis, disciplinæque ad salutem necessariæ summa explicatur breviter. Postremò ita institutos ritè baptizo. Institutionis clausula est, *Salve Regina*, quâ beatæ Virginis opem & auxilium imploramus.

5. Quanta autem sit eorum, qui ad Christi ovile aggregantur, multitudo, vel hinc intelligi potest, quòd sæpe mihi usu venit, ut manus baptizandi defatigatione fractas haberem: quippe interdum Baptismo lustrabam diebus singulis totos pagos. Itaque non rarò, ex crebra Symboli (1), taliùmque rerum iteratione, vox me virèsque deficiunt. Incredibile est, qui fructus ex infantium Baptismo, puerorum, cæterorùmque institutione capiatur. Hos ego pueros non diffido, DEO bene juvante, parentibus suis longè meliores fore. Quippe egregiam erga divinam Legem voluntatem, flagransque disciplinæ

F 2

Chri-

(1) *Cut. Et Decalogi in propria ipsorum lingua, cæterarumque precum, adhibita eorundem idiomate exhortatione, quâ ipsis declaro quam vim habeat Christiani nomen, quid sit paradisi, quid inferni, quinam huc veniant, quique illuc: atque in primis eisdem Symbolum ac Decalogum identidem inculco, quibus fidei nostra summa continetur.*

Christianæ vel cognoscendæ, vel aliis tradendæ studium præ se ferunt. Mirum eos tenet odium idololatriæ; usque eò, ut cum Ethnicis ob eam causam suscipiant simultates: ipsòsque parentes, si quando illos senserint cultum tribuere idolis; objurgare, atque ad me deferre non dubitent. Ego sicubi diis litatum esse rescivi, repentè advolo cum magna puerorum manu. Ibi enim verò diabolus majoribus injuriis & contumeliis oneratur à pueris, quàm modò honoribus ac cæremoniis à puerorum parentibus, cognatis, notis, cultus fuerat. Ipsi enim pueri suapte sponte deorum simulacra invadunt, pro se quisque deturbant, affligunt, comminuunt, conspuant, proculcant, omnibúsque onerant probris.

6. Cùm quartum jam mensem in oppido quodam Christianorum commorarer, quò Catechismum converterem; ingens indigenarum numerus ad nos undique confluebat rogatum, ut ad ipsorum domos ire, & super ægrotos domesticos DEUM orare ne gravarer. Tantaque erat etiam ipsorum ægrorum eandem ob causam adrepentium frequentia, ut vel in recitando singulis Evangelio, satis haberem negotii. Neque tamen quotidianæ intermittebantur occupationes pueros docendi, conversos baptizandi, vertendi Catechismum, profligandi quæstiones, mortuos sepeliendi. Equidem & iis, qui me valetudinis causâ adierant; & iis, qui deprecatores advenerant aliorum, satisfacere cùm optarem, ne quid videlicet remitterent de fiducia ac studio Christianæ religionis, nefas putabam

bam tam justis postulatis deesse. Verùm cum res usque eò cresceret, ut ne unus omnibus satisfacere possem, nec eorum controversias vitare, cum suam quisque domum me adducere conaretur primus; rationem inii omnibus obsequendi. Itaque quoniam ipse ire non poteram, pueros idoneos meo circummittebam loco: qui ad ægros profecti, domesticos omnes ac vicinos convocabant, atque unà cum iis Symbolo pariter recitato, laborantes erigebant ad certam exploratamque salutis spem. Tum demum sollemnes Ecclesiæ orationes pronunciabant. Quid multa? DEUS puerorum, cæterorumque fiduciã ac pietate adductus, ægris compluribus & corporum & animorum restituit sanitatem. Et quidem insigne existebat DEI in ægrotos beneficium. Siquidem per morbum ipsum eos ad salutem animi vocabat, ac penè per vim ad Christi trahebat fidem.

7. Eisdem ego pueros in privatis tectis, viis & compitis Christianæ doctrinæ rudimenta tradere imperitis jussi. Quod præscriptum, ut satis procedere video in uno aliquo pago: in alium ad idem præscribendum instituendumque demigro; atque ita deinceps vicos obeo universos. Quibus perlustratis, rursus eodem ordine per omnes in orbem noster recurrit labor. Discedens, singulis in vicis Christianæ institutionis exemplum relinquo, & simul præcipio scribendi gnaris, ut id describant; cæteris, ut ediscant, ac memori-ter recitent quotidie. Itémque statuo, ut festis diebus cuncti pariter unum in locum congrega-

ti, Christianæ Fidei rudimenta decantent. Ad eam rem in singulis Christianorum pagis, qui sunt numero xxx. idoneos homines, qui huic muneri præsent, designavi. His mercedis loco Martinus Alphonsus Indiæ Prætor, idémque Societatis, rei que Christianæ studiosissimus, pro sua erga Neophytos benevolentia, nostro rogatu numulorum aureorum (Fanajos ipsi vocant, instar denariorum nostratium) quaterna millia assignavit (1). Is plane nostrorum hominum amicissimus, mirum in modum expetit aliquot à Societate huc venire: idque ab Rege per litteras petit vehementer.

8. Complures his locis ob id unum modò Christiani non fiunt, quòd desint, qui eos faciant Christianos. Mihi verò persæpe venit in mentem circum Europæ Academias, ac præcipuè Parisiensem cursare, & insani ritu passim vociferari; eosque, qui doctrinæ plus habent quàm charitatis, his compellare verbis: *Heu quàm ingens animorum numerus vestro vitio exclusus cœlo deturbatur ad inferos!* Utinam illi quemadmodum in litteras, ita in hanc quoque curam incumberent, ut reddere DEO possent doctrinæ, creditorúmque talentorum rationem. Enimverò istorum plurimi hac cogitatione commoti, appositis rerum divinarum meditationibus exerce-
rent

---

(1) Cut. In eos conferenda, qui diligenter et accurate Christianam doctrinam in neophytorum pagis docuerint, quos hic Canacopolas appellans.

rēt se, ut audirent, quid in eis loqueretur Dominus, suisque cupiditatibus, ac rebus humanis posthabitis, se totos ad DEI nutum atque arbitrium fingerent. Clamarent utique ex animo: *Domine ecce adsum, mitte me, quocumque tibi cordi est, vel usque in Indiam*. Pro DEUM immortalem, quantò lætiorē illi tutiorēque vitam viverent! quantò majore divinx clementiæ fiducia summum iudicii illius discrimen, quod subterfugere nemo potest, extremo spiritu subirent! Siquidem illam Evangelici servi alacriter usurparent vocem: *Domine quinque talenta tradidisti mihi, ecce alia quinque superlucratus sum*: Quod si quantum dies noctesque elaborant, in comprehendenda rerum scientia, tantundem in solido scientiæ fructu elaborarent; & quam diligentiam adhibent in cognoscendis iis artibus, quibus student, eam in docendis imperitis, quæ sunt ad salutem necessaria, adhiberent, næ illi haud paulò paratiores essent ad reddendam rationem Domino dicenti: *Redde rationem villificationis tuæ*. Malè metuo, ne qui tamdiu in Gymnasiis ad bonarum artium studia incumbunt, inania honorum ac sacerdotiorum insignia magis spectent, quàm ipsa munera atque onera, quæ illis ornantur insignibus. Video enim rem eò jam loci venisse, ut qui maximarum artium studiis dant operam diligentius, vulgò profiteantur, se doctrinæ laude Ecclesiasticam aliquam aucupari dignitatem, quod scilicet Christo Domino & Ecclesiæ operam narent suam. Sed præfectò miseri falluntur; quippe qui stu-

dia illa ad privatam magis referunt, quàm ad publicam utilitatem. Et quoniam verentur, ne DEUS ipsorum cupiditati non obsequatur, nolunt totam rem divinæ permittere voluntati. Testor DEUM, propemodùm me deliberatum habuisse, quoniam mihi ipsi in Europam redire non licebat, ad Parisiensem Academiam, nominatimque ad Doctores nostros Corneum & Picardum litteras dare, quibus ostenderem; quàm multa Barbarorum millia ad Christi cultum nullo negotio adduci possent; si copia esset hominum, qui non sua quærerent, sed quæ JESU Christi. Ergo fratres mihi charissimi: *orate Dominum messis, ut mittat operarios in messem suam.*

9. Scripsi ad vos anno superiore de Collegio, quod Goæ inchoatum ædificatur strenuè. Jam magna ædium pars absoluta est. Hic alumni complures ab Ethnicis orti variarum nationum instituuntur; quorum alii Latinam linguam, alii legendi scribendique rationem addiscunt. His P. Paulus Collegii Rector præest, Sacrum facit quotidie, eorum confessiones excipit, eosdèmq; salutaribus præceptis imbuere desistit nunquam. Collegium peramplum est: capiet alumnos ad quingentos; atque ad eos sustentandos habet facultatum satis. Nam magna pecuniæ vi, eleemosynæ nomine, cùm ab aliis multis juvatur, tum verò ab Indiæ Prætore. Est sanè, cur Christiani omnes hoc Seminarium, quod Sanctæ Fidei appellatur, DEO gratulemur. Quippe in spem venimus, fore ut intra
pau-

paucos annos maximus Ethnicorum numerus, DEO approbante, ad Christi fidem sese adiungat; brevique Ecclesiæ fines, per hujus Collegii alumnos, longè latèque propagentur in Oriente.

10. Getis est in his locis ex numero Ethnicorum, quam illi Brachmañes vocant. Hi Deorum cultum ac superstitionem tuentur, templa eorum colunt, simulacra custodiunt. Nihil illis perversius, nihil improbius. Itaque in eos conferre soleo illud Davidicum: *De gente non sancta, ab homine iniquo & doloso eripe me.* Omnino genus est hominum mendax, ac fraudulentum. In eo sunt toti, ut simplicem imperitiamque multitudinem quàm callidissimè fallant: vulgo enim Deos imperare prædicant, ut certæ res in templis offerantur; videlicet quas ipsi desiderant, ad se, conjuges, liberos, familias alendas. Itaque persuadent idiotis, Deorum simulacra item ut homines, pranderè ac cœnare. Nec sanè desunt, qui ante prandium & cœnam certam Idolo pecuniam offerant bis in die. Brachmanes ipsi, festo tympanorum sono epulantes, imperitis fidem faciunt, Deos epulari. Priusquam eis res necessariæ desint, populo denunciant esse iratos Deos, quòd non ea missa sint, quæ postulaverint: proindè nisi suis rationibus consulant, per cædes, morbos, dæmonum incursiones, pœnas ab eis expeturos. Ita homines creduli, objecto Deorum metu, Brachmanibus dicto audientes sunt. Brachmanes quidem homines sunt tincti duntaxat litteris; sed quod eruditioni deest, cal-

calliditate ac malitiâ compensant. Hujus oræ Brachmanes, suas à me fraudes patefieri, scilicet indignè ferunt. Quoties mecum sine arbitris agunt, nullum habere se fatentur patrimonium, præter illa Deorum simulacra, unde fictis ad populum mendaciis cibum petant. Idem plus me unum, quantuluscumque sum, quàm ipsos omnes scire confitentur. Mittunt mihi sæpe salutatores cum muneribus: eaque à me remitti valde dolent. Id agunt videlicet, ut donis delinitus in eorum flagitiis conniveam. Itaque exploratum sibi esse dicunt, unum esse DEUM, eique se supplicaturos pro rae. Quibus ego, ut referam gratiam, ea, quæ videntur, respondeo. Denique imperitæ multitudini, quam insana superstitio illis addixit, eorundem ludibria, dolos aperio, quantum queo. Quibus rebus adducti complures, repudiato Deorum cultu, certatim fiunt Christiani. Quòd si Brachmanes non obstarent, profectò omnes ad Christi se aggregarent religionem.

11. Ethnici hujus regionis indigenæ vulgò rudes sunt litterarum, flagitiorum non item. Ex quo tempore his in locis versor, unum duntaxat Brachmanem ad Christi Fidem adduxi. Is adolescentius sanè probus hoc suscepit, ut Christianæ doctrinæ rudimenta traderet pueris. Ego Christianorum vicos circumiens, per Brachmanum ædes (Pagodes vocant) transire soleo. Itaque mihi nuper usu venit, ut Pagodem ingressus, ubi erant Brachmanes ferè ducenti, eorum plerosque haberem obvios; multis verbis
ul-

ultrò citròque habitis; quæsi ex eis, quid ipsi sui dii præciperent ad beatam vitam. Longum inter eos certamen extitit, quis potissimum mihi responderet: demum communi consensu delata res est ad unum ex eis, qui ceteros ætate usúque anteibat: Senex igitur jam octogenarius vicissim ex me percontatus est, quid Christianis eorum præscriberet DEUS. Hic ego senis perversitate cognitâ negavi me verbum prius esse facturum, quàm ipse ad ea, de quibus interrogatus erat, respondisset. Tum ille, coactus suam prodehere inscitiam, respondit: Deos iis, qui ad ipsos ire vellent, duo imperare: *Primum, ut (1) abstinerent cæde vaccarum, quarum specie Dii colerentur.* Deinde, *ut Brachmanis Deorum cultoribus benignè facerent.* Hoc ego responso commotus (magnum enim cepi animi dolorem, dæmonem à cæcis hominibus coli pro DEO) rogavi, ut me vicissim audirent (2), magnâque voce pronuntiavi Symbolum Apostolorum, & capita Decalogi. Inde brevi explanatione patrio ipsorum sermone interposita, quid Paradisus esset, quid infernus, ostendi; & simul qui ad beatorum cœtum evolarent in cœlum, qui ad æterna inferorum supplicia raperentur. Quibus illi auditis subitò consurgentes certatim me amplexari, Christianorum DEUM
ve-

.....
(1) Apud Lucenam p. 105. *Non occidendas vaccas, sed adorandas.*

(2) Ed. Lov. *Eos autem sedere jussi, ac sedentibus omnibus surrexi, stantque inter eos magna voce pronuntiavi.*

verum esse profiteri, cujus leges omni ex parte congruerent rationi. Rogarunt deinde: *Num animus hominum, item ut ceterorum animantium, simul cum corpore interiret.* Suppeditavit mihi DEUS tales rationes, tamque illorum sensibus accommodatas, ut eis singulari ipsorum voluntate plane probarem immortalitatem animorum. Argumenta utique, quibus idiotæ isti homines convincendi sunt, nequaquam subtilia esse oportet, cujusmodi reperiuntur in doctorum hominum libris, sed ipsorum ingeniis consentanea. Sciscitati sunt rursus, *quâ morientis animus exiret: quâ fieret? ut in somnis* (id quod mihi ipsi sæpe usu venit, Fratres charissimi, cum vos somnio) *cum amicis notisque versari nobis videamur? Num quia animus exiliat è corpore? Denique albus ne, an ater sit Deus.* Nam cum tanta cernatur in hominibus colorum varietas, Indi (utpote qui naturâ nigri, suum cæteris anteponunt colorem) Deos atros esse arbitrantur. Quocircâ pleraque eorum simulacra admodum atra sunt, ut subinde peruncta oleo gravem halent odorem: adeò ut non minùs tetram speciem præferant, quàm fœdam & horrendam. Ad hæc ego ita eis respondi, ut planè acquiescerent. Verùm urgenti mihi ad extremum, ut amplecterentur religionem, quam veram esse sentirent; opponebant id, quod inter Christianos quoque multi solent, sermonum materiam hominibus se daturus, si vitæ rationem religionémque mutassent, simul verendum esse dicebant, ne ad victum cultúmque necessaria sibi decissent religione mutata. 12. U-

12. Unum omnino Brachmanem nactus sum in hac ora maritima eruditum, qui in celebri ac nobili Gymnasio institutus ferebatur. Itaque dedi operam, ut convenirem hominem sine arbitris. Is mihi demum tamquam arcanum quoddam indicavit; *Primum omnium illius Academiae discipulos à magistris adigi sacramento, ne ipsorum mysteria enuncient. Veruntamen ea se mihi pro amicitia indicaturum. Unum ex mysteriis illud fuit: Unum esse DEUM, coeli terraeque Conditorem ac Dominum, illūque ab ipsis coli oportere. Nam idola nihil aliud esse, quàm demonum simulacra. Habent Brachmanes quaedam veluti sacrarum monumenta litterarum, quibus divinas leges contineri ferunt. Linguā in docendo magistri utuntur reconditā, cujusmodi est apud nos Latina. Exposuit idem mihi cum apposita explicatione divina illa (1) praecepta sigillatim, quæ & longum, nec operæ pretium esset perscribere. Sapientes diem, quem nos Dominicum appellamus, festum agitant. Quo die hanc unam precationem identidem suā linguā usurpant: (2) *Veneror te DEUS, tuamque opem in perpetuum imploro. Hanc precationem jurisjurandi religione adstricti, submissā admodum**

(1) Lucena et Garzia: *decem praecepta in recondita illorum lingua conscripta.*

(2) Ed. Lov. *Oni ciri Marania. Lucena et Garzia: On cerii Narayva Noma, hoc est, adoro te cum tua gratia et auxilio in aeternum: omnes citati; Quam submissa voce recitant, ne juramentum violent.*

dum voce iterant sæpius. Idem adjecit: *Uxor-
um multitudinem ipsis naturæ lege (1) permitti;
atque in suis litterarum monumentis esse, tempus
aliquando fore, cum mortales unam omnes religionem
amplecterentur*. Postulavit denique, ut ego vi-
cissim præcipua Christianæ disciplinæ mysteria
enuntiarem sibi, pollicens ea se silentio esse
recturum. Tum ego verbum me facturum ne-
gavi, nisi ante promitteret, se, quæ de Chri-
stiana religione dixissem, indicaturum in vul-
gus. Itaque cum vulgaturum recepisset (2), ego
diligenter explanavi illam Christi vocem, in qua
summa nostræ religionis consistit: *Qui crediderit,
& baptizatus fuerit, salvus erit*. Hoc ille dictum
unà cum explicatione, quæ totum Symbolum Apo-
stolorum amplectebatur, retulit in commenta-
rios. Decalogi etiam præcepta propter eam,
quam habent cum Symbolo conjunctionem,
adjecit. Narravit inde, somniasse quadam no-
cte, se magna cum voluptate factum Christia-
num; mihi que socium atque comitem accessis-
se: proinde rogavit me, uti clàm se Christia-
nis Sacris initiarem. Sed quoniam condiciones
quasdam contra jus fasque imponebat, supersedi
eum baptizare. Nec dubito, quin DEI beni-
gni-

---

(1) Ed. Lov. *Vetitum sibi jure natura habere plures uxores*. Garzia: *Polygamiam, licet consentanea legi non sit, natura tamen permitti*.

(2) Ed. Lov. *Postulavi a Domino Deo, ut ea mihi suggereret verba et sermonem, qua in sacris literis pondus et energiam habeant singularem: diligenter explanavi*.

gnitate Christianus aliquando sit futurus. Monui hominem, ut idiotas atque imperitos doceat: *Unum esse DEUM, cœli terræque procreatorem, regnantem in cœlo.* Verùm ille jurisjurandi religione obstrictus, negavit sibi integram esse, cùm præsertim extimesceret, ne propterea opprimeretur à dæmone.

13. Hisce de rebus (1) quod scribam, præterea nihil habeo, nisi tantam esse vim & copiam gaudiorum, quæ DEUS suis hujusce vitæ operariis in hac barbarie excolenda sedulò laborantibus elargiri solet, ut si qua vera est ac solida in hac vita jucunditas, hæc una mihi esse videatur. Soleo sæpenumerò quemdam in his laboribus versantem audire, cùm dicat: *Quæso te, Domine, noli me tantâ lætitiâ perfundere in hac vita, aut certè quando pro tua infinita bonitate ac misericordia perfundis, transfer me in domicilium Beatorum. Siquidem, qui tuam semel dulcedinem interiore gustavit sensu, vitam sine tuo aspectu acerbam putet, necesse est (2).*

14. Ge-

(1) Ed. Lov. *Permulta adhuc forent scribenda, fratres mei, ni me temporis excluderet angustia, ac alio me multiplicia vocarent negotia, unum dumtaxat addam.*

(2) Ed. Lov. *O si qui scientiis vacant, tantum laborarent, ut his quoque deliciis et voluptatibus Deus eos aliquando dignaretur! Quas non arumnos sufferunt, ut vanam hujus mundi Sapientiam assequantur? O si gaudia, qua multorum animis oboriuntur ex rei alicujus nova indagine, illis provenirent ex institutione proximi, operibusque caritatis, dum alios ea docerent, qua sunt*
ad

14. Genus est delectationis meæ identidem cogitare de vobis, charissimi Fratres: deque vestra jucundissima familiaritate, qua me DEUS, pro sua immensa benignitate, dignatus est. Eâdem enim operâ mecum reputo, ac planè sentio, quantum olim temporis frustrâ contriverim, quî ex vestra sanctissima consuetudine, rerûmque divinarum notitia, tam exiguum ceperim fructum. Vobis profecto deprecatoribus hoc in me tantùm DEUS contulit beneficii, ut quamvis absens corpore, intelligam vestro studio ac deprecatione infinitam delictorum meorum multitudinẽ mihi divinitus ostendi, atque ad has Ethnicorum regiones strenuè colendas animos ac vires addi. Quamobrem ingentes divinæ benignitati charitatiq; vestræ gratias ago. Ex multis autem ac magnis hujus vitæ fructibus, quos adhuc DEI beneficio cepi, & quotidie capio, illum enimverò duco maximum; quòd nostræ Societatis Institutum Pontificis Maximi auctoritate comprobatum confirmatûmque esse cognovi. Immortales DEO gratias & ago & habeo, qui, quam vitæ rationem servo suo Parenti nostro Ignatio clam ipse præscripserat (1), eam aliquando per suum Vicarium palàm stabiliri voluit, ad memoriam posteritatis

.....
ad salutem necessaria; ab ovili lupos arcerent; nutantes, aut lapsos jam a fide corroborarent, et erigerent: quanto paratiores essent ad reddendam Domino rationem, quam exacturus est, dicens: redde rationem villicationis tuæ.

(1) Ed. Lov. *Inspiraverat.*

tis sempiternam. (1) Atque hic ego finem scribendi faciam, DEUM obsecrans, ut quoniam nos (quæ ejus benignitas est) morum Societate junxit, idémque rei Christianæ causâ tanto locorum disjunxit intervallo; rursus nos congreget in sede ac domicilio Beatorum.

15. Ad id impetrandum, deprecatores inter alios (si placet) adhibeamus animos infantium ac puerorum, quos mea manu baptizatos, priùs quàm innocentiam amitterent stolam, DEUS ex hisce locis ad cœleste domicilium evocavit. Hos ego ampliùs mille fuisse arbitror, quos etiam atque etiam rogo, quæsóque, uti hoc nobis à DEO impetrent, ut in reliquum vitæ hujus, aut magis exilii tempus, doceat nos facere voluntatem suam; sic prorsus, ut quæcumque requirit à nobis, haud secùs quàm ipse velit, exequamur. Pridie Idus Januarii Anno MDXLIV. Cocini. (2)

Tom. I.

G

EPI-

~~~~~

(1) Ed. Lov. *Anno elapso scripsi ad vos Sacrificiorum Missarumque numerum, qua apud Indos jussu Domini Ignatii fecimus. Factorum verò hoc anno numerum non teneo.*

(2) Ed. Lov. *Ex Cochín 15. Jan. an. 1544.*

Vester in Christo charissimus frater

Franciscus Xavier.

Cut. Vester in Christo minimus frater

Franciscus.

EPISTOLA XV.

Francisco Mansillæ in Comorinum eunti.

Petit accuratas de gestis Sociorum literas, monetque ut æumnas suas reputet Purgatorium. De nummis ab Arteaga reddendis.

*Gratia & Amor Domini Nostri JESU Christi
adsit nobis semper auxilio & fa-
vore. Amen.*

1. **C**arissime Frater: multum cupio scire quid agatis; quare oro te, per amorem JESU Christi, doce me accuratis otiosè scriptis literis, de omnibus quæ te, quæ socios isthic tuos quoquo modo spectant, quando pervenero Manaparem, disces statim meis inde ad te literis. Fac memineris mandatorum, quæ perscripta dedi tibi à me digredienti, & Deum ora ut multâ te corroboret patientiâ, necessariâ in primis ad tractandum cum istâ gente. Sic tecum reputa, quasi Purgatorium isthic tuum sit, in quo jam hinc noxarum tuarum pœnas luas, & agnosce non vulgare Dei beneficium, indulgentis tibi, ut vivens spiransque summo gratiæ quæstu, æumnâ multò minore, peccata juventutis expies.

2. Dices Joanni de Artiaga: significasse mihi per literas Præfectum, se ipsi numerasse decem Pardaos imputandos rationibus meis: rescripsis-

se autem me Præfecto: nec vos, nec Joannem Artiagam, nec me, pecuniâ egêre ante ejus exorâ Piscariæ adventum: ideoque meo jussu Artiagam, istos ei nummos redditurum, quod eum à me jube facere, nisi fortè summa ista non donatur, sed solvitur, ad nostrum aliunde jus pertinens; cujus suspicandi causam habeo nonnullam. Subaudi enim, Prætorem, qui nobis Regis jussu ad victum & usum cæterum necessaria suppeditat, curasse istuc Præfecto Syngrapham Collybisticam decem Pardaorum, unde nobis emeret interpretem. Fieri posset ut is, quoniam emptionis fortè istius nec facultas præsens, nec propinqua spes opportunitatis appareret, ne in manu suâ consensceret aliena res, redhibere illis cuja sciebat esse, maturaverit: si hoc ita est, retineatur sanè; sin aliter se res habet, suum utique argentum Præfecto renumeretur. Idque sine morâ exequi Artiagam volo. Vobis tantum Cœlestis gratiæ ad inserviendum Deo, quantum ipsi mihi opto ac precor. Valete. Punicali ix. Kal. Martias An. MDXLIV.

Non scribo Joanni Artiagæ quoniam hæc una tibi & illi communis isthuc destinatur Epistola.

Vester amantissimus Frater

Franciscus.

EPISTOLA XVI.

Eidem.

Cum sceleratis agendum, ut suevit Deus cum eisdem, et parentes cum liberis. De ebriosis mulierculis, de Matthæo quodam, ac de Patan-gatibus. De parvulorum salute, adultisque informandis.

I. **C**arissime in Christo Frater: Multum me recrearunt tuæ literæ. Etiam atque etiam oro te: sic agas cum istâ hominum fæce, ut boni Patres solent, cum malis Filiis; ne animo frangaris quantumvis multa sint quæ vides ab iis pravè ac sceleratè fieri: nam Deus ipse quem tam graviter offendunt, non eos tamen interficit, quod uno potest nutu: non iis desinit ad victum & cultum suppeditare necessaria, quæ nisi manum ipsis ultrò suam ille liberalem aperiret, utique deficerent, & inopia miseri, uti sunt digni, tabescerent. Hoc exemplo ad æquitatem & tu animi te componas velim; angore supervacaneo excusso.

2. Plus sunt frugiferi quàm putas labores isthic tui: & quanquam non tantùm proficis quantum cuperes; navas tamen, mihi crede, satis operam, ut ejus te pœnitere neutiquam debeat. Denique in qualicumque successu certa illa tibi consolatio est, per te non stetisse; nec culpæ imputandum tuæ quod secus even-
rit.

rit. Cæterùm quia frangendæ duritiæ cervicium indomitæ subjectæ Regi Gentis, rectè adhiberi vim regiam, probata exempla & bona ratio suadent, mitto ad vos impetratum à Præto- re Apparitorem, cui mandavi ut à singulis mul- lieribus quæ potione dementante, Orrachâ isthic dictâ, contrâ quàm edicta sanciant publica, se adhuc ingurgitant, mulctæ nomine duos dena- rios argenti, hoc est unum nummum quem vo- cant *Fanam*, exigat, prætereaque talis intempe- rantie compertas in triduum custodiæ manci- pet. Id inexorabiliter omninò deinceps exequen- dum, per omnes pagos & cuncta isthic con- venticula curabis clarè promulgari: ne ictæ da- mno ebriosæ mulierculæ postea ignorantiam causentur. Patangatibus quoque, sive Magistris vicorum, disertè denunciabis, si ex hoc dein- ceptis tempore Punicali Orracha potetur, ipsos id mihi suo gravi damno luituros.

2. Matthæum hortaberis ut se bonum mihi Filium præstet; certum, si ita fecerit; à me ipsi longè plus bonorum ac commodorum tri- buendum, quàm expectare unquam posset à Parentibus propriis. Interim dum distineor ne isthuc perveniam quò propero, fac seriò Patan- gates istos moneas: emendent, si sapiunt, ma- turè pravae suos mores; alioqui quoscunque in familiaribus vitiis hære, isthuc appellens de- prehenderim, deliberatum mihi esse, pro pote- state à Præto- re acceptâ, vinctos Cocinum ab- duci jubere, nec sibi blandiantur tanquam citò defuncturi brevi poenâ. Ex animi quippe mei

certâ sententiâ pronuncio , daturum me operam , ne unquam Punicalem redire sinantur . Compertum enim satis est , flagitiorum ac scelerum quæ isthic perpetrantur plurima , omnium penes unos ipsos culpam invidiamque residere .

3. Diligentissimè curabis ut parvulos qui nascentur , sacro quam primùm baptismo impertias . Egressos autem infantiam , & institutionis utcumque capaces , maturè occupes Christianæ Doctrinæ rudimentis imbuere ; prout tibi tam impensè commendatum à me scis . Singulis præterea Dominicis Catechesim consuetâ formulâ ad congregatos unum in cœtum omnis sexûs & ætatis simul homines habebis , inculcandis orationibus , & virtutum actibus doceri à me solitis , ut nosti ; adjungendaque insuper utilis ad mores formandos argumenti conciuncula . Omni ope prohibe invigilans , scrutandis etiam latibulis officinarum , ne quis Pagodes sculpat aut fabricet . Quam Epistolam mihi inscriptam audio isthuc missam ab Alvaro Fogazâ , eam ne huc mittito , sed isthic in meum adventum conserva . Deus Dominus Noster tantâ vos in hac & futurâ vitâ consolatione cumulet , quantam ipsi quoque precor mihi . Vale . Manapare pridie Idus Martii Anno MDXLIV .

Tuus in Christo amantissimus Frater

Franciscus .

EPI-

EPISTOLA XVII.

Eidem.

Exhortatio ad patientiam cum sensu demissi gratique animi erga Deum. De Matthæo, Tuturicensibus, Lusitanis, Prætoris. Spes rei benè gerendæ: amandos esse omnes, ferendosque patienter fragilium lapsus.

I. **C**arissime in Christo Frater: cum incredibili gaudio & fructu animi mei cognovi ex tuis literis, vivere te isthic lætissimum, & miris è Cælo deliciis perfundi. Quandoquidem, prout experiris, Deus tui recordatur, fac ejus vicissim tu quoque memineris. Cave tædium te subeat quamvis ingrati laboris, aut fastidio debilitatus remittas acrem & invictam perseverantiam in benè cceptis. Tene semper demissum ante Deum animum in dulci sensu perpetuæ gratiarum actionis, quod elegerit te in officium tam sublime quàm istud est in quo versaris. Habes Chartam mandatorum tibi a me traditorum: nihil addo, nihil commendo amplius. Vive memor mei, nunquam non vicissim cogitantis de te. Dic Matthæo: bonum se Filium præstet, experturus me pariter bonum Patrem: attentè invigilo in omnes occasiones ejus juvandi. Adde: juberè me, ut Dominicis diebus, quando reddet in cœtu Ca-

techesim audientium, quæ vos eum Domi docueritis, aded voce contendat, ut non solùm tota concio exaudiat, sed ad nos quoque qui Manapere sumus pertingat sonus. Fac me certiore de Christianis Tutucurinensibus quo statu sint; & ecquid eos vexent Lusitani qui illic hæserunt, tum de Prætoze quid feratur; an is hyematurus Cocini sit.

2 Hic exerere se incipit res magna, ingentem pollicens Deo Domino Nostro splendide inserviendi facultatem. Insta precibus apud eundem Dominum Deum, ut dignetur fortunare spes ostensas, maturarèque cœptum in opportunitatis optatæ successum. Oro te ut erga istam Gentem universam, tam Primarios & nobiles, quàm plebem infimam, præcipui semper amoris indicia exhibeas, inde sine dubio sequetur ut omnes te vicissim ament: quod si eris assecutus, pronior erit cursus uberiorque fructus ministeriorum quibus eos ad Domini Dei Nostri perducere notitiam & cultum satagis. Assuesce tolerare cum multâ patientiâ infirmitates eorum & ex fragilitate lapsus, tecum, clementer sperando, reputans, bonos eos, etsi adhuc non sint, tamen aliquando evasuros.

3. Quod si non planè profectum eorum perducis quò destinaveris, tamen haud te pœniteat conatûs, satis accipientem quantulum illud ipsum quod extundere potuisti. Ego quidem sic me consolor in similibus ærumnis. Dominus Deus sit semper tecum, & det nobis suam gratiam, ut semper ipsi serviamus. Vale. Ma-

na-

napare XIII. Kal. Aprilis Anno MDXLIV.
Tuis in Christo Frater

Franciscus.

EPISTOLA XVIII.

Eidem.

*De mancipio a Lusitanis capto, ac de malis inde
obortis, aliisque imminentibus: de restitutione
capti procuranda. Rei indignitate commotus Xa-
verius in Aethiopiam ire cogitat.*

I. **C**arissime in Christo Frater. Nullis satis
exprimere tibi verbis possem quanto
urgear desiderio ad vos in istam Oram eundi.
Confirmo tibi ut rem verissimam, si hoc ipso
die contingeret copia navis isthuc solventis, me
continud profecturum. Nunc venerunt ad me
tres nobiles ex comitatu Regis Travancoris,
conquerentes de Lusitano quodam, quem ajunt
prehendisse Patanaï mancipium istius Principis
Iniquitribirimi, ac vinctum perduxisse Punicalem,
audirique ab eo jactatum, à se transferendum
Tutucurinum. Cum cognoveris quid in
re sit; scribe, quæso te, ad Præfectum eâ de
re. Et si quidem illic reperiatur ille Lusitanus,
quicumque demum sit, omni efficacîa da ope-
ram ut captivus statim liberetur. Quod si ali-
quid Lusitano debet, deferatur querela ad ejus
Principem, statuturum utique quod æquum erit,
& jus

& jus suum, prout solet, nostris servaturum. Serò quidem hoc consulitur, nam eâ viâ gradiendum ab initio fuerat, nec subditus Regis Socii, eo inconsulto, ex loco ditionis eius debuerat corripì. Sic præposterè fortes, Hostibus parcimus; Amicos depredamur. Præcludit hæc injuria mihi aditum ad Regem alioqui benevolum: quâ enim sapientiâ os objicerem indignationi Aulæ frementis recenti sensu contumeliæ tam gravis? Ignosco iræ illorum justâ utique causâ exardescenti, quàm enim est intolerabile agi ferrique ab iis qui Socii vocantur famulos Regis Amici in ipsâ ejus terrâ, ipsius assensu nec expectato nec petito: id quod ne tempore quidem Pularum penè tyrannicè ibi olim dominantium, fuisse attentatum fando unquam sit auditum? Equidem quid consilii capiam nescio; ita mihi rationes agendi ac cavendi conturbat omnes inconsultissima audacis hominis eruptio. Impetus me capit hinc evolandi, quid enim ampliùs tempus terimus, inter homines securissimos justì respectûs omnis; nec pensì quidquam habere solitos, quo Religionis, quo Reipublicæ damno cupiditatibus obsequantur suis? præsertim quorum temeritas impunitate alitur. Cui enim est obscurum, si castigati, ut meruerant, nuper fuissent qui in illo Myoparone furtum impudentissimam fecerunt, Lusitanos in ausa nunc similia non fuisse prorupturos? Vix aberit quin irritatus insultu tam procaci Travâncoris Rex sinistri aliquid in Christianos sibi subditos consulat.

2. Scribas velim Præfecto, quàm mihi molestum acciderit istud in mancipio Regis Travancoris perpetratum plagium, ob damna quæ inde imminēt maxima, præter cæteram invidiam facinoris improbi. Ego penè decrevi nunquam ampliùs de talibus scribere; quoniam isti facere quod lubet volunt, audire quod displicet non sustinent: quasi faciat illis injuriam qui ausit hiscere, dum ipsi jura omnia pervertunt. Si certò rescieris istum hominem à Lusitano captum, esse Tutucurini, per quantum Deo gratificari studes, oro, raptim te ad Præfectum confer, & efficacissimè cum eo age, ut vinctus statim solvatur. Lusitanus autem qui eum dederat in vincula, veniat huc expositum quid petat, aut quid queratur, habebitur enim ratio juris ejus quantum erit opus ut plenè illi satisfiat.

3. Probarentne Lusitani, si quid Indus aliquis cum quopiam ipsorum controversiæ haberet, rapi ab eo vi ac manu è terrâ nostræ ditionis Lusitanum, & vinctum in Continentem abduci? minimè profectò: ita & Indi quoque animati sunt: cur igitur illis facimus quod nobis fieri nollemus? aut miramur si pariter uti nos, indignantur læsi? si justitiam negarent, esset veniâ dignior grassatio; nunc cum præ se ferant fide optimâ jus dicturos, cum leges Societatis exactè servant, & pace ac æquitate quantam optamus commercium nobiscum exerceant, quid plausibilis excusationis allegamus? aut quo satis specioso fuce fœdifragæ infidelitatis turpissimam
macu-

maculam obducimus? Quod si obstaculum isthic inductabile teneret, ne proficisci statim posses, mitte Paulum Vazium cum tuis literis ad Præfectum.

4. Iterùm tibi affirmo: plus me conturbatum eo nuncio, quàm tibi significare scribendo possum. Det utinam nobis Deus Dominus Noster tantum robur animi quanto est opus ad inconsultas istiusmodi temeritates quâ decet patientiâ ferendas. Licet idoneis autoribus quæ dicta sunt comperi: tamen quæso te ne grave- ris diligenter perscribere de toto negotio quid isthic perspexeris. Verène mancipium Regis Travancoris Lusitanus in ejus terris ceperit: si fecit, quam facti causam alleget; præterea ecquid, ut dicitur, tracturus sit Tutucurinum & quamobrem: cupio aliquid audire, unde minui saltem atrocitas illaudati facinoris queat, & famæ convicium coargui. Sin nihil est invidiæ levandæ; & verè ita res contigit ut narratur passim, omittendum mihi scilicet propositum erit adeundi Regis, apud quem eram tractaturus quædam è re obsequii divini. Scis quàm efferetur ista gens raptibus mancipiorum, præsertim in loco ditionis eorum, attentatis: non est dubium quin omnes illic ultionem fremant; Lusitanamque Gentem ac Christianum nomen contumeliis proscindant. Huic invidiæ me objicere consultum non sit.

5. Quare aliò cogitandum erit, & expediendus tandem impetus in consilium quod dudum mihi pellaci specie blanditur, omisâ Indiâ, ubi tot

obstacula promulgationi Religionis Christi, unde minimè oportuerat objectantur, transferendi me in Æthiopiam, quò spes magna & verisimilis vocat Dei Domini Nostri gloriæ insigniter promovendæ, promulgando illic Evangelio; ubi non erunt Europæi qui nobis obsistant evertendo quantum struimus; non te celo, me tam vehementer illuc impelli, ut non sit inverisimile, me hîc Manapare brevi conscensurum naviculam ex iis quas *tonos* vocant, quallium adest copia, quâ me sine morâ Goæ reddam, ibi quæ opus sunt ad profectionem in terras Præstejannis paraturus. Deus nos suo auxilio & gratiâ dignetur. Amen. Manapare XII. Kal. Aprilis MDXLIV.

Tuus Frater in Christo amantissimus
Franciscus.

EPISTOLA XIX.

Eidem.

De forti perseverantia. AËgre fert novos Christianos a veteribus vexari. Excommunicatio in raptos ferenda; Matthæus demulcendus. Nonnulla in Symboli interpretatione corrigenda. AËgros visitandos, omniumque salutî seriò et constanter incumbendum.

I. **M**ultùm me juvit cognoscere de te quæ tuæ isthinc literæ docuerunt, ex quibus perspexi quantus è tuis laboribus fructus
oxi-

existat. Fortunet utinam cui servimus Dominus, istam in posterum quoque sedulitatem tuam, viresque benignè sufficiat, quibus par esse possis continuandæ contentioni, promovendoque è bono semper in melius negotio, forti perseverantiâ, & obstaculorum ærumnarumque, quæ se cumque obijciant, plenè victrici.

2. Vexari opprimique Christianos cum à Gentilibus, tum etiam à Lusitanis dum audio, facere non possum quin penitè animo convulnerer, pro rei atrocitate atque pernicie. Quamquam me quidem, si, quod ajunt, usu heberaretur aculeus istiusmodi dolorum, obduxisse jam pridem callum, assiduo talium sensu, oportuerat. Sed nescio quomodo inutilem experior huic levando malo medicinam consuetudinis & temporis: quotiesque vel præsens video, vel alicunde fio certior, agi ferrique indignissimis injuriis, etiam quorum minimè decebat, tenellos Ecclesiæ fœtus, quos in istâ novitate ac quasi infantiâ susceptæ religionis, foveri potius blanditiis majorum natu Fratrum, quàm ipsorum aut destitui contemptu, aut violari maleficis par fuerat, rapi discerpique feris incursibus, quos nulli nostri ad protegendum conatus retardare, nedum eluctari, satis queunt, miserimâ discrucior ægritudine, cordoliumque istud intumè vellicans necum quocumque circumfero. Cognovi ante hos tres dies literis Patangatinorum, flagitiosissimum plagium raptarum à quibusdam Lusitanis Punicale servarum. Accepto diro nuncio, statim scripsi Colanensi, & Cocinen-

cinensi Proepiscopis, enixè rogans, ut propositis majorum excommunicationum minis, publicè inquirant, quinam isti raptores fuerint, quo nominatim agnitis extorqueri præda, & infligi pœna quam leges jubent, ad cæterorum exemplum queat.

3. Matthæo ne omittas suppeditare quiddam ad vestitum est opus; tum cæterâ comitate paternæ indulgentiæ enitere, ut pueram tibi devincias, sic efficiens, ut tecum libenter vivat; nam cum is liber & sui juris sit, affigi nostro convictui, aliis quàm benevolentiae vinculis nequit. Equidem dum mecum erat dabam sedulam operam, ut cunctis eum propè materni amoris significationibus tenerem: quod & te imitari magnoperè velim.

4 In tuâ interpretatione Apostolici Symboli est de quo te arbitrer monendum: non benè istis verbis *Credo in Deum* illa popularis hujus linguæ substituis *Enuquvenum*, nam vox *venum* Gentili hîc Iliomate significat *volo*. Vides autem profectò quàm non conveniat dicere: *volo in Deum*: quare censeo pro *venum* usurpes *Vichuam*. Hæc enim vox Latino verbo *Credo* in hujus Gentis sermone respondet. Præterea in articulo ejusdem Symboli quo de Christi Passione agitur, cave utaris vocabulo *Vao pinale*, nam harum usu gentium tali voci subest quædam notio coactionis. Christus autem non coactè, sed sponte & liberâ voluntate passus est.

5. Quando isthuc pervenerint qui è Piscariâ
tran-

transmigrant, quamprimùm invises eos qui ex ipsis ægrotant, circumducens tecum per eorum casas puerum qui super illos recitet orationes quas habes designatas in mandatis tibi à me scriptò traditis. His expletis tu ad extremum, Evangelii commã solitum tali occasione dici, semel pronunciabis: de cætero memineris multã semper significatione caritatis cum hac Gente agere, studiosè affectans mutuam erga te ipsorum benevolentiam allicere. Delectaret me si nunciares, neminem jam ex illis Orracam bibere, neminem Pagodes sculpere; accurrere universos Dominicis diebus ad recitationem precum, nec ubi fortè minus hæc semper ad votum successerint, frangamur animis; utique reputantes: Si jam tum ex eo quo primùm hæc miserrima Gens Christo nomen dedit tempore, sedulos semper ad latus Magistros habuisset, qui eam, ut tu nunc facis, necessaria docerent; næ illos haud paulò quàm sunt, meliores modò Christianos fuisse futuros. Largiatur utinam Tibi Dominus Noster tantum consolationis in hac vitâ, & gloriæ in futurâ, quantum ipsi mihi cupio. Vale. Manapare vi. Kal. Aprilis An. MDXLIV.

Tuus in Christo amantissimus Frater

Franciscus.

EPISTOLA XX.

Eidem.

Mansillæ industriam laudat, eumque convenire desiderat: De Arteaga ad omnem auram mobili. De rebus necessariis Mansillæ & Matthæo subministrandis. De ratione pagos lustrandi, fructumque acceptum Deo referendi.

1. **C**arissime Frater: mirum quantum gavisus sum cognitâ profectioe tuâ ad invisendos Christianos sparsim habitantes, quos tibi commendaveram: multò autem magis gaudeo, isthinc huc venientium sermonibus intelligens fructum ingentem qui ex tuâ istâ lustratione, Animarum & Ecclesiæ lucris accrescit. Expectabam hodiè aut cras manè à Prætore nuncium. Is si erit qualem spero, non differam adventum isthuc meum, deflectamque de viâ eo itinere, ut te ubicumque peregrinaris obiter conveniam. Cupio enim incredibiliter videre te, quantumvis in spiritu te semper intueor.

2. Joannes de Artiaga discessit à me, turbidis quibusdam ejus animum inquietantibus cogitationibus abreptus, à malo, quantum apparet, Spiritu suggestis. Sed hoc ipse nec agnoscit; nec viam init ejus notitiæ assequendæ. Ajebat, me relinquens, iturum se Combuture, ut istum populum erudiat. Addebatque spectare se viciniam tui in talis delectu loci parùm distant-

stantis ab eo ubi tu degis. Sic fortè tunc voluit, sit ne perseveraturus in isto proposito, nescio: nosti enim quàm sit homo instabilis, & ad omnem auram mobilis; utcunque est, si te accesserit, haud putarim operæ pretium longis te cum eo colloquiis tempus absumere.

3. Scripsi Præfecto ut tibi subministret necessaria. Rogavi etiam Manuëlem à Cruce ut tibi pecuniam commodet quoties egebis, idque hic se libentissimè facturum, perofficiosè recepit. Cura diligenter tuam valetudinem, quando ea instrumentum tibi est ad tam insigniter Deo Domino Nostro serviendum. Matthæo dices: Velle omnino me ut tibi obsequatur, & diligenter in omnibus obtemperet. Adeoque sic habeat: ita demùm, quod sæpe promisi, futurum me illi vice Patris & Matris, si se tibi probaverit; alioqui nisi eum perfectè morigerum expertus testaberis, haud esse causam putabo cur eum magnoperè curare, & ejus prospicere utilitatibus tanti ducam. Te vicissim volo suppeditare ipsi liberaliter quibus ad vestitum indiget.

4. In istâ in quâ versaris concursatione Pagorum sic velim te geras: quemcunque in locum adveneris, ejus loci viros cunctos unâ die coïre unum in conventum jube; alio die universas simul fœminas: utrosque docebis quæ damno suo ignorant, nec satis habeas, illo in cœtu reddere ipsos memoriter Orationes quas ex usu Ecclesiæ Christiani omnes mente tenent: sed easdem ut in suis quique domibus, manè
præ-

præsertim ac vespere, iterent, cura præterea, & commenda diligenter. Babtizabis etiam nondum salutari lavacro tinctos, adultos juxtà parvulosque. Inter quæ ne tibi placeas in fructu obvio, sic tecum reputa: si quid bonæ frugis moletrinâ elaboretur, totam ejus in solidum laudem esse Magni Molitoris & Domini, qui aquam affundit unde mola versatur, & tota incitatur ac viget machina. Deus Dominus Noster custodiâ te suâ regat, & auxilio adjuvet.

Vale. Manapare VI. Idus Apriles Anno MDXLIV.

Tuus amantissimus in Christo Frater

Franciscus.

EPISTOLA XXI.

Eidem.

Semper Mansillæ memor ab eodem petit, ut de singulis se doceat. De Pula Travancoris, de Patangatinis, ac de Præfecto mature monendo: de Arteaga, puero Matihæo, & de parvulorum ad statas horas frequentia.

I. **C**arissime in Christo Frater: magno te-
neor desiderio tui videndi, & est quod sperem è Dei benignitate, hujus compotem voti me citò futurum. Interim nulla mihi dies abit quâ te non videam in spiritu; nec dubito quin tu quoque isto modo me visas: itaut mutue

continuè fruamur invicem conspectu. Te per quantum Deum amas, oro, scribe mihi de te, de Christianis omnibus, ut valetis, quid agitis, quo loco sint apud vos omnia. Volo autem distinctè ac minutim de singulis doceas. Expecto hîc Pulam à Travancore hac omninò hebdomade, nec puto aliter futurum; quoniam ipse mihi scripsit se intra id tempus affore. Quid quæris? viget mihi animus alacri de Dei bonitate fiduciâ, extitutum ex isto congressu quidpiam quod ad aliquod ejusdem Dei Domini Nostri obsequium pertineat: quidquid ejus rei erit, statim ex me scies, ut Deo Domino grâtiâs agas. Scribo Patangatinis de Tabernaculo ex ramis frudentibus excitando. Mihi videbatur commodum congregari mulieres in Ecclesiam Sabbato mane, sicut fit Manapare; viros autem Dominicis diebus, tuo tamen arbitrio totum id permitto. Quando ut subvenias egestati cuiquam tuæ, voles ad Præfectum scribere, ne expectes ultimum articulum necessitatis, sed maturè præoccupâ monere, ut si quo erit opus Præfecto spatio, ad rem tibi necessariam curandam, tu non excrucieris, per illam moram, penuriâ urgente.

2. De Joanne Artiagâ scire per te velim ubi sit, & an Deo inserviat: multum enim vereor ut perseveraturus in Dei obsequio sit, propter ejus inconstantiam quam nosti. Pater qui mecum est & ego benè valemus. Dic à me puero Matthæo, ut pergat bonus esse, ac voce contentâ in Catechismi scholâ reddat quæ tu eum docu-

docueris; atque hæc ipsa decorè pronunciet: quando isthuc veniam, feram ipsi munusculum festivum, quo, scio, accepto gaudebit plurimum. Scribe mihi ecquid pueri accurrant ad simul recitandas Orationes statis horis: & quot ex ipsis eas rectè memoriâ teneant. Velim te in his & hujusmodi particulatim explicandis nec chartæ nec verbis parcere. Literasque istas cupio, cui primùm occures huc venienti, committi. Sit Dominus Tecum, ut esse mecum eum opto. Vale. Livare IX. Kal. Majas Anno MDXLIV.

Tuus in Christo amantissimus Frater

Franciscus.

EPISTOLA XXII.

Francisco Mansillæ.

De sua febre, de bonis a Mansilla nuntiis, de Pula Trajancoris, ac de Francisco Coellio.

I. **C**arissime in Christo Frater. Hoc primò die Mensis Maji accepi literas à te, quarum me lectio quàm delectaverit, nunquam satis possem exprimere scribendo. Ægrotaveram hisce diebus quatuor aut quinque febre ardens continuâ, eo spatio temporis bis mihi secta vena est, nunc Dei beneficio melius valeo, quin ipsam penè memoriâ præteriti languoris præsens ex faustis de te nunciis lætitiâ delevit.

Itaque spero, Deo juvante, iturum me ad te Punicalem hebdomadâ sequenti. Pulam Travancoris hodie aut cras manè omninò venturum credebamus. Cum isthuc advenero, quæ cum illo transegerimus, ex me audies. Faciat utinam Deus Dominus Noster ut inde aliquid existat quo ejus obsequium promoveamus. P. Franciscus Coëllius mittit ad vos duas umbellas. Propediem ut dixi acturus tecum coràm, quod his literis addam aliud non habeo, nisi consuetum votum; ut Deus Dominus Noster dignetur adesse nobis suâ gratiâ, cujus ope ipsi fideliter serviamus. Vale. Nare, Kal. Maji, Anno MDXLIV.

Tuus amantissimus in Christo Frater

Franciscus.

EPISTOLA XXIII.

Eidem.

Consolatio propter Deum dimittenda. Quid cum importunis agendum? Quid in summis occupationibus? De templi ædificatione, de perferenda capsula, mutuoque se videndi desiderio: postremò de constanti laborum patientia.

I. **C**arissime in Christo Frater. Scit, quem nihil latet, Deus, quantò libentiùs aliquot tecum dies exigerem, quàm pari spatio Tutucurini detinerer. Sed quoniam híc mihi
neces-

necessaria ista mora est componendis quibusdam controversiis quæ Gentem hanc periculosius inter se jurgiis committunt, Te pariter & me convenit optatam utrique consolationem mutui conspectûs, ingenti quod ex istâ pacificatione speratur ad Divinum obsequium, operæpretio postponere libenter; & gaudere ibi nos esse, non ubi vellemus; verùm ubi Dei Domini Sanctissima Voluntas, & regni ejus ac Majoris gloriæ rationes postulant.

2. Etiam atque etiam oro te, ne stomacheris miseræ isti Genti, quocunque illa vel errore, vel lapsu bilem irritet tuam. Scio esse molestissimam interpellationem avocantium à negotio in quo totus sis, ad sua, quæ una scilicet spectant, commoda. Sed & istas importunitates concoque, sereno perstans animo, & occupationibus se undique oggerentibus te placidè commodans; sic ut, quantum potes, efficias; quod supra facultatem præsentem est, æquâ mente prætermittas aut differas: interim quibus facto non potes, verbo ut satisfacias, curans; blandè nimirùm excusando: haud te valere quantum velles ipsorum causâ; &, quod plerumque non assequentes optatum, mulcet, spem pro re præbendo. Deo Domino Nostro multas gratias debes, & referas censeo, quod te ibi posuit, ubi, ne volenti quidem esse otioso liceat: adeo assiduè plurima circumstant, certatimque se in omnes horas quæ agas oggerunt: sed (quod jucundissimum laboris quantivis condimentum est) omnia talia quæ ad Dei Domini Nostri obsequium clarè pertineant.

3. ~~Mitxo~~ isthuc ad vos Petrum. Tu vicissim Antonium statim atque convaluerit, quod sex aut octo diebus futurum credebamus, fac ad nos destines. Dedi ad Manuelem à Cruce Epistolam accuratè scriptam, quâ cum & rationibus & precibus, vehementer urgeo ad maturandam ædificationem Templi. Quæ prima navicula ex iis quas Tonos vocant, isthinc solvet ad nos, ei fac imponas huc perferendam meam capsulam. Expeditis quàm celerrimè licebit, negotiis quæ hîc sub manum sunt, avolabo ad te: plus enim quàm fortè autumas cupio esse agereque tecum per aliquot dies. Quæcunque vel rei vel consilii te inopia presserit, ejus me statim certio rem scripto fac, nec deesse Tabellarius potest, tam mûltis quotidie ultrò citròque commentantibus. Porta istam Gentem & tolera infatigabili longanimitate patientiæ, retrahendo à malo, promovendo ad bonum quantum potes. Tum si quos expertus, clementiâ & beneficio ad officium non allicis, tempus oblatum tibi puta exercendi illius operis misericordiæ, quod in opportunâ castigatione merentium, nec nisi malo ad bonum adigi valentium, situm est. Deus te adjuvet, ut me quoque adjuvari ab eo cupio. Vale. Tutucurino pridie Idus Maii. Anno MDXLIV.

Tuus in Christo amantissimus Frater

Franciscus.

EPI.

EPISTOLA XXIV.

Eidem.

De juvandis Comorinensibus, Combuturensi Ecclesia, pagisque lustrandis: tum de Carearum pagis, & Francisco Coellio.

1. **C**arissime in Christo Frater. Sabbato vespere perveni Manaparem. Obiter Combuture occurrentes consternarunt me tristissimi nuncii de Christianis Promontorii Comorinensis. Agi, ferrique, captivos abripi miseros à Badagis: abductos plurimos, diffugisse reliquos in cavernas prominentium in mare rupium. Ibi fame ac siti confici. Illuc suppetias accurro, hac ipsâ nocte soluturus cum viginti Tonis Manaparensibus. Ora Deum pro infelicibus illis & nobis. Cura præsertim ut Pueri Deo pro nobis preces offerant.

2. Combuture mihi promiserunt loci incolæ se ibi Ecclesiam structuros; & Manuël de Lima pollicitus est, se ad structuram adjuvandam centum Fanaos de suo collaturum. Confer te Combuturem, ut instes & præscribas modum isti Operi: dare te in istud iter poteris feriâ quartâ vel quintâ. Tum hebdomadâ sequente, ibis, Deo volente, visitatum Christianos qui à Punicali usque Alendalem sparsim per agros degunt, singulas casas lustrabis, baptizando quoscunque reperies nondum regeneratos primo illo Sacramento.

mento, docens omnes & monens quæ opus est. Peculiarem eamque acrem diligentiam velim adhibeas in parvulis ubique recens natis aquâ sacrâ lustrandis. Quibus cura incumbit docendi Pueros, eosque statis horis congregandi, an officio fungantur vide.

3. Manuëli à Cruce Combuture moranti commenda, ut plurimum invigilet duobus illis Christianorum Carearum Pagis, diligenter attendens primum, ut subnascentes fortè discordiæ statim extinguantur maturâ reconciliatione gratiæ, deinde ne quis Pagodes sculpat, nemo potu Oracæ se inebriet. Omnes Dominicis congregentur ad preces recitandas, audiendumque Catechismum: Viri quidem manè; Mulieres vespere. Si erit isthic Franciscus Coëllius, dic illi, festinet venire, sic jubere me. Deus te suâ protectione custodiat. Vale. Manapare hâc feriâ secundâ XII. Kal. Julias Anno MDXLIV.

Jam persolvi huic Mauro, cui trado hanc Epistolam, quod illi promiseram, ut iret Careapataum.

Tuus in Christo amantissimus Frater

Franciscus.

EPISTOLA XXV.

Eidem.

De ratione oram Piscariam obeandi, lustrandi, erudiendi: de Neophytis juvandis, tuendis, conservandis; pecuniam ab invitis & egentibus non exprimendam.

Gratia & charitas D. N. &c.

1. **M**agnoperè à te quæso, frater carissimè, istam ut oram continenter peragres, vicatimque obeas, infantes baptizando, ceteròsque erudiendo. Viros autem omnes separatim ac mulieres convenire, & Catechismum pariter recitare, idèmq; privatim suæ quemque domi factitarè jubeas. Cavebis omnino, ne uspiam diutiùs commoreris; sed loca ista omnia identidem lustrabis, item ut ego faciebam, cùm isthic essem, & nunc quoque hìc, ubi sum, facio, etsi caream interprete: ex quo profectò cujusmodi vitam ducam, quos tandem sermones habeam, facilè existimare potes cum nec ego linguam horum intelligam, nec ipsi meam. Verum tamen baptizo infantes; neque enim ad eam rem interpretem desidero: egentium commodis consulo, qui suas misérias, atque egestatèm facilè ostendunt sine interprete. Illud à te majorem in modum peto, quæsoque, ut infantes baptizare, pueros instituere non desistas. Nam

ut

ut grandiores ac parentes cœlesti beatitudine excidant, eorum quidem certè liberi ac pueri fruuntur, qui priùs hujus lucis usuram, quàm baptismalem innocentiam amittent.

2. Simul ac primùm Neophyti à piscatione margaritarum domum reverterint, agros, si qui erunt, invisés, eisq̄ue res curabis necessarias; & simul super eosdem pueri certas preces, tu verò Evangelia (quod me factitare vidisti, cùm istis in locis essem) recitabis. Ego ad Comorinum Promontorium contendo, eòque naviculas deduco xx. cibariis onustas, ut miseris illis subveniam Neophytis, qui Bagadarum acer-rimorum Christiani nominis hostium terrore perculti, relictis vicis, in desertas insulas se abdi-derunt; ibique in scopulis subire coguntur ardo-rem Solis, extremamque famem ac sitim. Quo-circa etiam nonnulli ærumnis confecti pereunt, quorum casus mirum in modum meum pectus effodit. Oro te etiam atque etiam, DEUM pro nobis deprecari non desinas. Istius oræ Panta-gatinis, ac Magistratibus eas litteras mitto, quibus eos hortor, ut miseris illos suis eleemo-synis juvent. Tu velim efficias, ut ea pecunia non exprimatur ab invitis atque pauperibus; sed à volentibus ac pecuniosis conferatur, ut in stipe corroganda & voluntas spectetur erogan-tium, & facultas. Vale.

EPISTOLA XXVI.

Eidem.

Festinanda ædis sacræ structura, curanda puerorum institutio; humanitas cum in omnes, tum præsertim in Adigares.

1. **C**arissime in Christo Frater. Nuncio Tibi, me per Dei gratiam, benè valere: dignetur utinam qui mihi dat valetudinem, concedere etiam, ut eam in ipsius obsequium impendam. Fac in dies sciam quid isthic geratur: quo loco res tuæ sint, quid Christiani agant, omni studio incumbere ad festinandam Ædis Sacræ structuram. Cum ea perfecta fuerit, velim statim fieri certior. His adjunctas literas Præfecto inscriptas, cupio commendes valdè fido Tabellario. Oro etiam atque etiam, in primis cordi tibi sit institutio Puerorum. Illud verò diligentissimè cures, majorem in modum opto: ne quis recens natorum non statim, aut quamprimum, à te baptizetur: ut his saltem animabus, plerisque migrantibus è corpusculis ante rationis usum, frequentetur Paradisus, in quem adulti nec malis propelli, nec bonis allici se sinunt. Manuèli à Cruce salutem à me plurimam imperti. Hortor Matthæum ut perseveret & proficiat in bono. Fac te comem & humanum cum isti Genti præbeas, tum præsertim Magistratibus eorum & Præfectis Pagorum, quos

quos Adigares vocant, Dominus Noster sit
semper tecum. Vale. Virandapatanao x. Kal.
Julias Anno MDXLIV.

Tuus in Christo amantissimus Frater

Franciscus.

EPISTOLA XXVII.

Eidem.

Comorinenses liberâ divitum largitione sublevandos: de templo Combuturensi, ac de universo rerum statu doceri rogat: suas narrat ærumnas.

I. **C**arissime in Christo Frater. Feriâ tertiâ
redux perveni Manaparem, novit Deus
Dominus Noster quantum hoc itinere laborum
exhauserim. Profectus cum viginti Tonis con-
solatum Christianos dispersos à Badagis, quos
in speluncis scopulorum prætexentium oram
Comorinensem fame ac siti miserè perire co-
gnoveram, ventis ex adverso vehementissimis
flantibus, nec remo, nec remulco eluctari un-
das, aut ullâ unquam vi appellere vel unam
naviculam ad Promontorium potui. Si se isti
venti remiserint, iterùm illuc me conferam, ut
quod potero subsidium extremæ infelicitum illo-
rum inopiæ afferam; nam quis tam ferreus ces-
sare posset à summo conatu sublevandæ, haud
scio an non omnium quæ usquam sunt misera-
bilis.

bilissimæ calamitatis illius afflictissimi populi Christum nobiscum colentis. Multi quotidie eorum Manaparem confugiunt, nudi, fame confecti, omnium egeni. Scribo Patangatinis Combuturis, Punicalis, & Tutucurini, ut aliquas eis juvandis eleemosynas corrogent, & ad nos mittant: admonens tamen, ne quid à Pauperibus exigant; sed navarchos, & similes qui rem habent, orent ut sponte quod possunt conferant in opus tam pium. Hoc quanquam ita mandavi, tamen quia Patangatinorum Genium novi, male metuo ne prætextum inde sumant inopes vexandi: tum in cæteris toto negotio lævè, ut solent, præposterèque defungantur: quare te velim invigilare ut cuncta rectè fiant, præsertim, quod dixi, ne à Pauperibus quidquam accipiatur, nève divites cogantur dare, sed rogentur tantùm, ut liberè quantum aut quantulum voluerint largiantur. Venire te cupio, & necessarium censeo, in partem magnam ejus curæ, nam Patangatinos pro bono & æquo facturos quidquam, vix sperem: mea tota fiducia in Deo est.

2. Quo loco sit negotium ædificationis Templi Combuturense, libenter ex te sciam. Scribe cuncta distinctè; & an Manuel de Limâ centum Fanaos, quos in id promiserat, jam numeraverit. Cuperem iisdem literis fusè ac plenè cognoscere successum concursationis per Pagos, ac lustrationis Villarum, tuæ; quales ubique Christianos repereris, quales reliqueris: ecquid, quos per illa loca præfecimus erudiendis Parvulis,

lis, benè ubique suo munere fungantur. Ego quidem summâ fide promissas iis mercedes statis pensionibus persolvi, nec videre possum, ii quid absente me faciant: quare de hoc percipio literis tuis accuratis, nec brevibus, doceri; simul de te ipso, ut valeas, de loco ubi degis, quid ibi geratur, quo tenore procedat religionis negotium. Octiduum in mari fuimus, & nosti expertus, quàm incommoda vectura Tonorum sit; ventis præsertim validissimis reflantibus, quales hi fuerunt, quos nec extremâ contentione artis ac virium valuimus perrumpere. Deus Dominus Noster te continuè protegat. Vale. Manapare pridie Kal. Julias Anno MDXLIV.

Tuus in Christo amantissimus Frater

Franciscus.

EPISTOLA XXVIII.

Eidem.

Mansillæ diligentia, Comorinensium miseriæ, suæ in Punicalem profectio, Caellum vetus, aliaque pauca.

I. **C**arissime in Christo Frater. Deus Dominus Noster dignetur invigilare semper in custodiam tui; & firmam tibi valetudinem viresque multas præbeat, quas impendas universas in ejus obsequium. Plurimum me delecta-

cta-

et̄arunt tuæ literæ , quas novissimè accepi ; utique in his extantibus manifestis indiciis diligentia ingentis , quâ elaborasti in præmuniendo comparandoque isto populo adversus incursiones Badegarum : ne ab iis improvisò deprehensi opprimantur .

2. Profectus itinere terrestri perveni ad Promontorium , ut inviserem miseros illos Christianos qui superfuerunt latrocinio & crudelitati Badegarum , nusquam miserius spectaculum , vultus exangues & fame luridi ; strages per agros fœda hîc cadaverum insepultorum , hîc ægrorum ex vulneribus aut morbis prorsùs incuratis agentium animam . Senes decrepiti , viribus ætate ac inedia defectis , frustrâ molientes gressum , non nusquam parturientes in viâ publicâ , viris circum eas nequidquam satagentibus , in extremâ universis communi rerum omnium inopiâ . Hæc si tu (quod mihi contigit) subjecta oculis cerneres , transfigerent (scio) cor tuum immediabili miserationis telo . Omnes pauperes curavi deportandos Manaparem , ubi maximus jam est numerus ejus afflictissimæ Gentis , nobis curandus prout potuerimus . Ora Deum Dominum Nostrum , ut tangat corda divitum aliquâ misericordiâ tot infelicissimorum , ultimâ egestate contabescentium .

3. Spero me profecturum Punicalem quartâ feriâ : ne remittas , quæso te , vigiliam in custodia istius populi , quoad planè constiterit Badegas in suas terras recessisse . Dices Antonio Fernandi cognomento Crasso , & istis Parangatinis

tinis Caëlli veteris, disertè vetare me, ne Caëllum vetus novâ Coloniâ frequentatum eant, & à me interminare, si secus facere attentaverint; magnâ id pœnâ luituros. Manuëli à Cruce, ac præterea Matthæo, cum curâ significabis, me ipsis summo affectu omnia prospera optare. Dominus Noster sit tecum, & nos corroboret suâ gratiâ, ut ei toto nisu serviamus. Vale. Manapare Kal. Augusti Anno MDXLIV.

Tuus Frater in Christo

Franciscus.

EPISTOLA XXIX.

Eidem.

Captivitatis Mansillæ, & irruptionis Badegarum periculum. Miserorum præsidium commendat; utendum metu, optimo orandi magistro. Chartam petit, literasque de rebus omnibus: iterum de periclitantibus.

1. **C**arissime in Christo Frater. Deus sit semper tecum: ut varia tuæ literæ nunciant, ita earum lectione sum variè affectus: delectavit me plurimum illa earum pars, quâ memoras, ingenti te animi fructu nuperâ istius regionis Villarum ac pagorum lustratione perfunctum: contra perculit me & sævâ specie turbavit mentio ipsa captivitatis tuæ, cujus es-

se te in periculo præsentis, & scribis, & video. Ea si contingeret, non prius partem quietis ullam caperem, quàm Te, quod futurum brevi sperarem, Deus redderet nobis: nec ipsis videlicet expertibus similium laborum atque discriminum. Cedant utinam omnia in laudem & gloriam ejusdem Dei Nostri Optimi ac Maximi Domini.

2. In istas ego partes Sacerdotem è nostris unum misi, qui pagatim ediceret, ut naves expedirent, marique imponerent, per cuncta isthæc litora, quò videlicet conscendere omnes & solvere possent, antequam opprimerentur à feris latronibus, quorum proximam isthuc irruptionem non temerè auguror, certior factus armari ad hoc eos & manum cogere, quâ totam Oram usque ad mare latè vastent. Id me docuit Primarius quidam Canacar benevolus Christianis terram istam incolentibus. Miseram ad eum ego certum hominem cum Epistolâ Regi Travancoris inscriptâ, quam ut ipse redderet rogabam, simulque pro eâ quâ valet apud eum Regem (cui est in intimis) gratiâ, conjungeret cum meis suas preces, ad impetrandum ut seriò prohiberetur Badegis, ne miseros istos Christianos infestarent, nam eorum, ut sibi factas, interpretaturum & ulturum injurias Indiæ Prætorem. Erat cur sperarem facturum quod rogabam, nam & mihi amicus, & erga Christianos, uti dixi, benè affectus ille Canacar est, multos ex iis sibi cognatos & propinquos habens. Venit is ad me non officii solùm, sed

etiam auxilii gratiâ, prolixè offerens quidquid posset. Ad hunc ergò cum scripsissem, ut si Badegarum effrænium hominum impediri Regis autoritate latrocinia nequirent, daret saltem operam, ut ego admonerer in tempore de mox futurâ per ipsos Oræ direptione, quò maturè curarem, ut Christiani subductis in altum impositi navibus, terrestris vastationis cædes ac spoliationes fugâ præverterent. Id modò ille cum fide præstitit.

3. Dedi etiam ad Præfectum literas, orans ut navigium majus, quod vocant Caturem, armatum præsidio naviculis istorum inermibus mitteret. Tu etiam atque etiam ingeminans injunge Oræ incolis, præsertim remotioribus à mari, ut speculatores fidos & vigiles idoneis locis statuunt, qui explorata in horas nuncient, ne quâ nocturnâ equitatûs incursione opprimantur, antequam conscendere paratas naves, & terrâ in tutum queant evehi. Sed cum hæc instantissimè commendaveris, parùm ipsis fidas censeo. Novi ego socordiam & tenacitatem ignavissimam istorum, quos duorum fanoum sumptum in tam necessarios vigiles facere pigeat. Tu ipse per te ac tibi fidos vigila, & cura; jam nunc deductis in mare cymbis mulieres & parvulos imponi urgens; utêris etiam occasione tristis temporis ad tantò instantiùs exigendum, maximè ab imbelli sexu & ætate, ut ad Deum recitandis Orationibus recurrant. Magister orandi optimus metus est: præcipuè cum, ut istis nunc, non aliunde quàm à Deo spes auxilii affulget.

4. De-

4. Deest hîc mihi ad scribendum Charta. Reposueram apud vos in capsâ quandam ejus rei copiam; ex eâ quantum est opus ad præsentem usum per certum hominem curriculum mittas velim. Per eundem tuas literas expecto, quæ me doceant, ecquid jam in aquâ naves stent, ecquid jam imposita iis domestica supellex & tenues copix periclitantium in terrâ familiarum sint, cum matribus ac prole. Si nondum id peractum, quàm strenuissimè in eo laboretur. Antonium Fernandem, quem Crassum vulgò dicunt, meo nomine adi & adjura per quam colit mecum amicitiam, ut quantum meâ causâ vult, totum conferat in salutem miseræ istius plebis, autoritate illi suâ, ut fugam expediant, consulens, ad eamque compellens, ut ad unicum præsidium vitæ, non libertatis. Vitæ inquam & sanguinis: nam ditiores fortè à latronibus avidis spe lytri ac redemptionis abducendi sperentur. Pauperes à quibus avaritia nihil expectet, crudelitas trucidabit scilicet. Iterùm & super omnia inculco, effice ut per noctes stent quidam in speculis, multis passim locis per totam Oram, præsertim, ut nunc est, plenilunio nocturnis grassationibus lumen opportunum præferente. Suâ vos Deus, quæ una certa est, custodiâ defendat. Vale. Manapare III. Nonas Augusti An. MDXLIV.

Tui amantissimus in Christo Frater

Franciscus.

E P I S T O L A X X X .

Eidem.

*Tutucurinensium tumultus ; miseros non destituen-
dos . Barbaros ad pacem alliciendos , omniaque
minutè perscribenda : de Christianorum clade .*

I. **C**arissime in Christo Frater . Iterùm in-
culco tibi nactus novam occasionem ,
eadem quæ hoc ipso die manè scripsi ; etiam
atque etiam obsecrans , ut miserrimam istam
Gentem , in tantâ suâ calamitate , quantum omni
conatu potes , subleves & consoleris : utque
(quod in parte summæ à caritate tuâ gratiæ ,
pro urgenti desiderio , numeraverim) statim cum
fide indices , quid verè Tutucurini actum sit .
Malè metuo ne Tutucurinenses hi tumultus cla-
dis aliquod auctarium in istos , aliunde plus sa-
tis miseros , Christianos inferant . Tanta hîc con-
sternatio est ex anxîâ formidine impendentium
malorum , quantam nullis satis verbis possem
exprimere . Nec probare unquam possem , nec
cuiquam probandum sperem , deserî à nobis
hos populos tam dubio & calamitoso suo tem-
pore . Quare nolim Te ire cum Joanne Artia-
gâ , quò invitat , nisi quando nullum isthic am-
pliùs periculum erit à Badegis : de quibus simul
aliquid certò compereris , fac , quæso , statim
ut quidquid id fuerit per te resciam .

2. Ad hos alliciendos ad pacem , Rex Tra-

van-

vancoris Brachmanem destinat, qui eò proficiscens ducit secum Interpretem Præfecti nostri. Quid effecturi sint, in incerto est. Hos quidem duos hîc modò Manapare habemus in procinctu proximo navis scandendæ. Aveo mirum in modum de Lusitanis Tutucurinensibus audire quid in re sit: etiam atque etiam oro te: minutè ac singillatim cuncta perscribas, nec moram interponas: sed ut primum quidque didiceris, chartæ illine ac mitte. In æstu sum animi & curâ molestissimâ, quam unæ mihi tuæ istiusmodi literæ queunt eximere. Rumores feruntur de Lusitanis, de Christianis aliquot, vulneratis aut occisis. Verum id nec ne sit, & quid omninò, quoque modo, contingerit per te, idque celerimè, doceri majorem in modum opto. Circa tuam profectionem, vel constituemus quid expediat primo congressu nostro; vel si prius detonerit Badegarum hæc tempestas, quid mihi videatur, datis maturè literis ut scias, faciam. Dominus Noster sit semper tecum. Amen. Manapare xiv. Kal. Septembris Anno MDXLIV.

Hoc puncto temporis accipio Epistolam à Guarimo, quâ me, Carissime Frater, certiolem facit, Christianos fugisse in sylvam, spoliatos priùs à Badegis, qui unum ex ipsis, alium item è Gentilibus, vulnerarunt. Malis undique nunciis obruimur. Laudetur semper Dominus Deus.

Tuus Frater in Christo amantissimus

Franciscus.

E P I S T O L A XXXI.

Eidem.

*De divina ultione, de Brachmanæ Tutucurinum
perferendo; alia pressius.*

I. **C**arissime Frater, Deus sit semper tecum. Amen. Ex illâ Domini sententiâ; *qui non est mecum contra me est* potes intelligere quàm destituti amicis hîc simus, qui nos in hac gente ad Christum pertrahendâ juvent: non despondendus tamen est animus, nam Deus ad extremum juxtâ sua cuique merita rependet: & eidem ubi volet facile est, per paucos id ipsum efficere, ad quod requiri videbatur opera multorum. Ajo Tibi & confirmo: potiùs me istorum miseret qui contra Deum pugnant, quàm ut abundè jam hoc ipso infelicibus, mali auctarium ultionem imprecer. Quanquam, ut non accersamus, illa non deerit in tempore: nam quàm atroces suis Deus inimicis tandem pœnas infligat, videmus, quoties mentis oculos demittimus in fornacem inextinguibilem Tartari, tam multos æternùm sævituris ignibus urentem.

2. Proficiscitur ad vos ille Brachmanes de quo heri ad te scripsi, cum mandatis Regis ad Badegas: da efficacem operam, obsecro te, quò navim isthic promptam inveniatur, quâ tutò & citò perferatur Tutucurinum. Ibi porrò quid agatur, quidve actum sit, per quantum Deum
amas,

amas, adjuro Te, fusè, statim, & diligenter scribe: de Præfecto, inquam, de Lusitanis, de Christianis Tutucurinensibus, doce me distinctissimè, si magnâ me solitudine levatum velis. Joannem de Artiagâ multùm ex me salvere jube, uti & Manuèlem à Cruce. Matthæo dicitò: ne putet se in cassum laborare: plus me illi bonorum quàm expectet aut, cupiat, parare. Dominus Noster sit semper vobiscum. Amen. Manapare XIII. Kal. Septembris Anno MDXLIV.

Per Deum te obtestor, cura ut Brachmani nulla isthic mora navigandi sit. Age cum Præfecto, ut eum verbis saltem & vultu, excipiat ac tractet honorificè.

Tuus in Christo Frater amantissimus

Franciscus.

EPISTOLA XXXII.

Eidem.

De Coellio Mansillæ substituendo: Arteagam commendat, suosque labores recenset: tum de Budegis, & de sua in Talem profectioe.

I. **C**arissime in Christo Frater, Deus suo semper præstò sit vobis auxilio. Amen. Perjucundæ mihi fuerunt tuæ ultimæ literæ, docentes multa quæ & nosse avebam & juvabit
di-

didicisse. Expecto dum nuncios securam jam planè à Badegis gentem & regionem istam, idque te indicare cum primùm verè poteris, cupio. Tunc enim citra periculum, & istorum quibuscum es querelam, licebit Te illuc transferre ubi, ut scis, luculenta rei ad Dei obsequium bene gerendæ spes & occasio invitat. Expediam eò Te, misso qui vice tuâ isthic curet, Francisco Coëllio. Sic tu liber & cunctis boni consulentibus abscedens, ibis, quò ingens ad Dei gloriam operæpretium vocat, baptizatum Careapatanenses; & alia è Religionis usu administratum apud Carcas Beadalæ, & apud Præfectum locis illis, quem Mudaliarem vulgò nuncupant: nam Præfectus Negapatanis plurimùm autoritate ac gratiâ valet apud Regem Jafanapatensem, cujus imperio subsunt illæ insulæ Manaris, & talis est ut sperari ab eo possit, libenter faurum ipsis apud Regem. Statim igitur atque isti populi quibuscum vivis, in plenâ tranquillitate fuerint, prorsus soluti metu Badegarum, expedias ad me velim Tabellarium qui hoc ipsum indicet, ut sine morâ mittam ad Te Franciscum Coëllium cum pecuniâ, literis ad quos est opus, & mandatis quæ te scriptò edoceant, quid & quatenus, quove modo, agendi causâ Te Manarem destinem.

2. Impensè Tibi commendo Fratrem nostrum Joannem de Artiagâ: scribe ad me quibus rebus egeat, ut provideam prout par est. Hic solus penè sum ex quo Antonius æger Manapare remansit, & quòd perincommodum est, in medio

populi linguæ ignotæ destitutus auxilio interpretis. Interpretum siquidem loco mihi sunt Rodericus qui nunc adest, & Antonius quando aderat, quàm periti uterque nostræ linguæ tute ipse scis; & ex eo intelliges quam hoc loco vitam degam, quos sermones habere ad concionem queam, ubi qui dicta scilicet mea populo declarent, nec intelliguntur à me, nec me intelligunt; unis ergò nutibus disertus hîc quidem sim oportet: non deest tamen quod agam, nam ad baptizandos puerulos modo natos, aut infantes ad id oblatos à parentibus, Interprete non egeo: quos nudos, quos fame luridos intueor, ii quid à me velint occursum ipso & specie satis per se produnt: duobus hisce præcipuis generibus utilissimorum operum ita exerceor, ut non pœniteat temporis impensum. Badegæ qui hanc oram infestabant, omnes Cabecatem profecti liberos nos & in præsens securos reliquerunt: qui per mediterranea grassantur, adhuc illic omni crudelitate sæviunt; nec absistent à rapinis & maleficâ vi, quoad autoritate Regis Travancoris, (in quo ut dixi laboratur) de pace cum ipsis aut induciis convenerit. Dominus Noster sit semper vobiscum. Amen. Punicale XII. Kal. Septembris An. MDXLIV.

Hac nocte solvo Talem versùs, solatum ege nos, quos magno illic numero summâ necessariorum inopiâ premi audio.

Tuus in Christo amantissimus Frater

Franciscus.

EPI-

EPISTOLA XXXIII.

Eidem.

Princeps Tales Christianos tuetur, eiusque Legatus commendatur. De famulo Regis Travancoris a Lusitanis capto; de Praefecto ab offensione illius Regis absterrendo. Literas hac de re petit accuratè scriptas, sed cautè.

1. **C**arissime in Christo Frater. Princeps qui Tale degit, cognatus Regis Travancoris, tam amicus nobis est, ut ubi primùm audivit Adigarum injurias in Christianos istarum partium, statim isthuc vice suâ miserit unum è suis familiaribus cum literis ad Adigares, quibus eis præcipit, ut annonam & cætera necessaria exportari liberè in eas insulas è Continente sinerent, oninque alio quo foret opus benevolorum officiorum genere Christianis isthic viventibus faverent. Mandavit eidem, ut ex Christianis resciscat Adegaram nomina, eaque tum mihi communicet, tum ipsi rediens perscripta referat, ut si ei occasio inciderit adeundi Regis, edere ipsi nominatim queat quinam ii sint qui potestate autorati Adigarum, vi Magistratûs ejus ad Christianos vexandos sint abusi: quò eos Rex videlicet, pro suo in nos favore, coërceat in posterum.

2. Agere Te cum Patangatinis velim, ut istum à Principe in auxilium Christianorum missum

sum omni significatione honoris excipiant, prætereaque remunerent hominem, itinerisque ac laboris causâ ipsorum suscepti mercedem ei debitam gratè rependant, quando id nec ego, nec populus, propter egestatem facere possumus, nec eos pigeat partem in id utiliter piæque derivare pecuniæ publicæ, quam plerumque saltationibus, conviviiis, cæterisque id genus hilaritatibus prophanis noxiè impendunt. Tu quoque tamen ex paupertate tuâ confer quod poteris ad eum demerendum, quò delinitus à te munusculis, alacriùs & efficacius fungatur imposito sibi mandato deterrendi Adigares à vexandis deinceps Christianis, prout hactenus magno istorum damno fecerunt: quin & eodem è contrario adigendi ad cuncta ipsis officia præstanda quæ in quotidianis occasionibus humani commercii usûsque mutui à bonis & benevolis expectari vicinis solent.

3. Magnoperè aveo scire ex te, quid ad liquidum exploratum habeatur de re sermonibus celebratissimâ. Passim enim increbuit, raptum à quodam Lusitano fuisse famulum Regis Travancoris & vinctum perductum Tutucurinum: non ignoro multa ferri rumore populari, quæ aut ex vano hausta, aut in majus invidiosè aucta sint. Tu doce, primùm, an revera factum id fuerit, tum si res teneatur, quid juris pro se raptor alleget: quam occasionem aut prætextum id tentandi habuerit. Scripsi ad Te nuper de hoc eventu, famâque de illo sparsâ, fusiùs. Eò mihi necessarium est magis perspectum

ctum habere quid in re sit, quòd ex eâ notitiâ pendet deliberatio profectiois ad Regem nostræ. Si enim id facinus & verè admissum, & omninò tale est quale narratur, melius arbitrator supersedere, nec offerre isti Aulæ os nostrum tam exprobrabilis ausùs conscientiâ invisum: quem enim latet quàm ubique per illud Regnum, ac præsertim in Domo Principis, odiosum haberi necesse sit, non esse veritum externum hominem inferre violentas manus in familiarem magni Regis in loco ditionis ejus; maximè cum longè aliter ipse Rex se nobiscum gerat. Exceptit is nuper mirificâ comitate P. Franciscum Coëllium, concessitque ipsi prolixè quidquid petiit in commodum Christianorum istorum; quin adeo se propensum commendatione Patris in horum favorem præbuit, ut quòd eis honorificentius consuleret, quatuor Manaparenses ex ipsorum numero ultrò Patangatinos creaverit, idque gratis & sine ullo populi sumptu: nam quòd Pularum tempore pecuniæ quidpiam exigi eo nomine solebat, nominatim vetuit ne fieret. Similiterque in aliis locis Patangatinos tres sine ullâ popularium expensâ constituit, cuncta ista decernere se in Patris qui eum, ut dixi, adierat Coëllii gratiam benevolentissimè testatus.

4. Per quantum Deum amas obtestor Te, significa Præfecto accuratissimis, meo etiam nomine scriptis literis, orare me illum etiam atque etiam, ut si quid meâ causâ vult, & ipse abstineat in hunc totum Septembrem men-

sem

sem ab offendendis aut quoquomodo violandis Regis magni subditis, nec quemquam Lusitanorum patiatur ullâ in eos per id tempus injuriâ grassari. Allega ad hoc illi, quod verè potes, experiri nos illam Regi Travancoris subjectam gentem præ cæteris exorabilem & propitiam in omnibus quæ ad causam Religionis & Christianorum commoda pertinent. Si credet hoc Præfectus, dubitare non debeo, quin ad ab illo impetrandum ne malè faciat tam benè meritis, efficacissima hæc futura ratio sit: quid spectem in hac velut quarundam induciarum in hunc mensem pactione non te fallit, utique scientem, cogitare me magnis Religionis causis, intra istud temporis spatium profectionem ad Regem, ad quem obstrui mihi aditum, novâ querelarum de nostris materiâ, ferrem scilicet molestissimè.

5. Quamquam, ut indicabam, nondum planè constitui an iturus illuc sim, expectans de divulgato raptu domestici Regis quid allegari defensionis plausibilis queat: de quo tuas literas flagito; hæc si quæ velim nuncient, nullam moram faciam iter istud capessendi, solvendo Cocinum versùs; literas porrò istas sine quibus expedire consilium profectionis nequeo, nolim scribi manu tuâ tuove autorari nomine. Memini videlicet significasse te mihi, quædam de his te habere quæ declarare nisi voce coràm, & præsens præsentì nequeas. Facile suspicor subesse fortè aliquid de Præfecto ipso ac Lusitanis, aut etiam de Christianis Indigenis, quod ut
expe-

expediat mihi notum esse, quò mederi malo possim, ita non committi debere literis, quæ casu quodam interceptæ exosum te iis quibuscum versaris facerent. Probo cautionem, & nihilominus, quia nec inter nos visendi facultas nunc quidem est; nec carere possum hoc rerum articulo mearum, notitiâ istiusmodi, planè volo de istis quæcumque sunt per te certior fieri, scriptis alienâ manu, nec tibi, si deprehendantur, ullo Chirographi aut nominis indicio imputabilibus chartis; quas ipsas per fidissimum ad me Tabellarium transmittes: ubi sic omnia cognovero, statuam ecquid conveniat ire me ad Iniquitribirimum, & Cocinum. Jam nunc porrò certus sum, si facinus quo est Rex offensus, & manifestum, & tam turpe tamque inexcusabile sit quàm vulgò dicitur, me illuc neutiquam iturum. Dominus Noster suo nos semper auxilio & favore dignetur. Manapare Postridie Kal. Septembris Anno MDXLIV.

Tuus in Christo amantissimus Frater

Franciscus.

EPISTOLA XXXIV.

Eidem.

Rogat, ut Præfecto, adversario suo, omnes propere succurrant.

1. **C**arissime in Christo Frater. Tristissimum accipio nuntium de Præfecto; exustam ipsi navem, quidquid ædium in solo habuit pariter

riter incendio deletum, ipsum spoliatum & inopem recessisse in Insulas, ægréque illic in extremis angustiis spiritum trahere. Accurre illi suppetias, obsecro per caritatem Dei, & raptim coacto quàm maximo numero Punicalensium tuorum, quantum isthuc navicularum est, annonâ cunctis, aquæ præsertim, impositâ, tecum isthuc trahe. Sed velocitate summâ, nam moras ultima viri necessitas non patitur. Scribo Patangatinis quàm efficacissimè, ut tibi omni ope præstò sint tam necessario erga Præfectum officio fungenti: congerant in Tonas quàm expedire pluriimas poterunt, copias ad talem usum idoneas, aquæ maximè potabilis, cujus illic quanta sit penuria notum est: multas mitti naviculas ideò volo, ut sufficiant exportandæ in Continentem numerosissimæ omnis ætatis turbæ, quas idem qui Præfectum perculit turbo in illa inhospita saxa compulit.

2. Irem ego ipse, Te Punicale relicto, si gratum fore meum illuc adventum Præfecto crederem: nuper ille mihi renunciavit amicitiam, scriptis literis plenis atrocium querelarum, ubi legebatur inter alia: non posse illum sine ingenti scandalo memorare quæ à me ipsi, scilicet, illata sentiret mala. Deus & homines sciunt an ego illi malum ullum intulerim, præsertim tale quod commemorari sine scandalo nequeat. Sed mei purgandi, aut qui ritandi tempus hoc non est: quod nunc urget, sufficit intelligere, sic cum in me affectum, ut vitare congressum ejus causâ ipsius debeam, ne

oggerendo tali articulo rerum homini misero, conspectu capitis invisi, abundè magnas infelicis calamitates novâ molestiâ cumulem. Hic me præcipuè metus prohibet ab eo adeundo: quamquam nec alia quæ iter istud dissuadebant, desint. Tu, per Deum partes meas exple strenuitate sollicitissimâ.

3. Patangatinis Combuturis & Bembaris mando, ut cum omnibus statim quas utrobique repererint naviculis, aquâ & cibariis onustis, illuc ubi est Præfectus advolent. Tu, pro eo quantum gratificari Deo studes, omni conatu in rem incumbe, nec committas, ut aliquid tibi reliqui fecisse videaris ad extremam contentionem subveniendi in tempore Præfecto iis cladibus oppresso, quæ nostrarum misericordiæ & caritatis officia efflagitent diligentissima: veniunt in ejusdem curæ partem eadem cum illo conflictati fortunâ Christiani plurimi, quorum præterea me respectus cogit hîc te denuò etiam atque etiam orare ne quidpiam prætermittas quo promptum & efficax urgentibus tot ærumnosorum malis accelerari remedium queat. Dominus Noster sit semper vobiscum. Amen. Alendale Nonis Septembris An. MDXLIV.

Tuus in Christo amantissimus Frater

Franciscus.

EPI-

EPISTOLA XXXV.

Eidem.

*De Tutucurinensibus a Badegarum incursione tu-
endis.*

1. **C**arissime in Christo Frater, Deus Domi-
nus Noster suo semper Tibi auxilio
præstò sit. Amen. Sum in magnâ sollicitudine
pro Christianis Tutucurinensibus, quibus miser-
rimo ipsorum tempore nemo est omnium qui
consulat. Per ego Te quantum diligis Deum
Dominum Nostrum, oro & obsecro; summam
adhibe diligentiam ad rescendum ex vero quam-
primùm, mihiq; statim indica, quo loco res
illorum sint. Ac si videris Divini obsequii ra-
tionibus congruere profectionem illuc tuam, eò
confestim advola cum quamplurimis è Combutu-
re ac Punicali naviculis, quibus infelicissimam
illam Gentem è sterilibus & desertis istis In-
sulis, partim Combuturem, partim Punicalem
ac Trinchandurem transportes. Expedi, quæso,
Te; ac nullâ interpositâ morâ quidquid minu-
tarum cymbarum, quas Tonas dicunt, Punicale
reperietur, tecum illuc rape: misso ad Com-
buturenses mandato, vos continuò sequendi cum
omnibus suis Tonis.

2. Ne committas, per Deum obtestor, ut se-
cundùm vota Beterbemalis Satrapæ latronum
Badegarum, & ejus prædatorii equitatûs, affli-

ctissimæ illæ reliquæ populi vi ac terrore ipsorum sedibus exturbati patriis, fame ac siti, Te in succurrendo cunctante, moriantur. Egregiam verò Præfecti vigiliam istius vestri, quem erat haud paulò magis consentaneum consulere Christianis ipsius curæ ac custodiæ commissis, quàm (quod maluisse visus est) gratificari Beterbemali & sanguinariis equitibus qui cum eo volitant cæde atque incendio cuncta vastantes! Scribo ad Patangatinos Punicalis & Combuturis, mandans ut confestim cum Tonis, quotquot habent promptas, Te duce, suppetias accurrant Tutucurinensibus Christianis, cibi ac portionis defectu tabescentibus per arentes illas & victis omnis egenas Insulas, unde illos statim exportent.

3. Quod jussi Te illuc ire, sic interpreteris licet: si necessariam ad negotii effectum perfectionem putes tuam. Sin meis redditis ad Patangatinos literis, satis fervere ipsos & rem amplecti animadverteris, ut possis confidere strenuè per se quod opus est facturos, hære sanè in loco, ubi non ignoro quanta præsentis tuæ curæ te necessitas detineat. Sed comparandæ in Caritatis trutinâ, ac justis librandæ momentis sunt; hinc extrema Tutucurinensium destitutio, illinc utilitates istorum quibus navas operam; ut videlicet præponderet quod urgentius est; ac si non aliter, quàm Te illuc accurrente, tot infelicissimorum agentium jam animam, possit interitus præverti, eò cunctis omissis aivoles: statue quidè re fuerit: totum
judis

judicii tui præsentis arbitrio permitto. Illud cura ut quæ, Te vel ducente vel mittente, ad famelicos siti etiam perditos remigant Tonæ, aquâ & alimentis idoneâ copiâ instructæ sint, quibus statim ac appulerint, levare esuries & ardor queat in siccis scopulis tabescentium mortalium omnis sexûs & ætatis. Deus Dominus Noster sit vobiscum. Amen. Doce me quamprimum poteris ecquid Manuël à Cruce & Matthæus, relevati à mœrore sint, in quo erant cum eos ultimùm vidi. Vale. Nonis Septembris An. MDXLIV.

Tuus in Christo amantissimus Frater.

Franciscus.

EPISTOLA XXXVI.

Eidem.

Nuntii de Beterbemalo in Christianos concitato: huic malo propulsando Coellium destinat: Coellii de Badegis literæ ac de Travancoridis Rege; hujusque ad Xaverium Legati et literæ quibus se Christianis fautorem exhibet; ad quem propterea Xaverius properat. Interea Mansillæ miseris commendat, pueros in primis.

I. **C**arissime in Christo Frater. Dignetur utinam nos Deus Sanctis mâ suâ Gratiâ: quando in istis terris nullo alio quàm ejus unius

auxilio nitimur. Eram ego Trinchandure in pro-
 cinctu proficiscendi Virindapatanaum, causâ vi-
 sitandorum Christianorum; prout feceram etiam
 Alendale & Padicurimi, præter, de quo dixi,
 Trinchandurem: ubique reperi abundè quod age-
 rem, & unde intelligerem quàm necessariæ sint
 ejusmodi visitationes. Me igitur, ut dicere cæ-
 peram, accinctum ad iter stantem, admonent
 crebri ac trepidi undique nuntii, concitari ve-
 hementer, & tantum non ad arma consternari
 feram Badegarum Gentem: causa commotionis
 ferebatur, quòd Lusitani quendam arctâ de-
 vinctum affinitate Beterbemali duci latronum
 istorum, fratrem nimirum ejus conjugis, com-
 prehensum abducerent: quâ illi videlicet irritati
 contumeliâ, passim conjurarent ad exterminandum
 ex toto Comorini Promontorio Christianum
 nomen universum.

2. His cognitis raptim scripsi ad P. Franci-
 scum Coëllium, ut eadem horâ quâ literas vi-
 derit, accurrat eò quòd Comorinenses Christiani
 confugerunt, ut miserimam Gentem autorita-
 te, prout poterit, nostrâ protegat ab impen-
 dentibus hâc occasione ipsi gravissimis malis.
 Scio percrebuisse apud Badegas famam nonnul-
 lius meæ gratiæ apud Iniquitribimum, quem
 suum Regem appellant, etsi ei nequaquam
 ad nutum obtemperant, imò quidam ex ipsis,
 quorum caput est Beterbemal, palàm obsequium
 exuerunt. Tamen quia in plerisque regii adhuc
 nominis aliqua superest reverentia, multùm,
 ut spero, poterit Coëllii, hominis à me missi,
 & vi-

& vices illic meas gerentis respectus, ad protegendam tali tempore afflictissimam plebem. Præsertim cum, quod ejusdem me Coëlli docuerant literæ, non Badegæ solùm rebelles injuriâ rapti leviri Beterbemalis commoverentur: sed cæteri quoque à quodam ad ipsos recens appulso Iniquitribirimi Regis Travancoris cognato adversus Comorinenses concitari dicerentur, apud quem ne in Christianos sævire vellet, multum valitura videbatur nostra commendatio, utique hominum quos non ignoraret à suo Rege aliquo in numero ac pretio haberi.

3. Accedebat ad spem corroborandam, quod Coëllii pariter recentissimis literis compereram, destinatos ad me à Rege Travancoris tres quatuorve familiarium ipsius, quos ne jam ad me pervenissent, prohibuerat viæ lassitudo, ob quam Manapare substitierant. Hi Regis literas ad me ferant, quibus orat: ne graver, neve cuncter ad ipsum accedere; esse enim sibi res gravissimi momenti quas communicari coram mecum & sua ipsius multùm, & nostra nonnihil intersit: quantum ex tanto intervallo possum introspicere, non temerè suspicari videor, hæc agere Regem, quòd favore Prætoris Indiæ nunc egere se plurimùm sentiat. Audimus enim Satrapas infensos ipsi, Pularum hîc celebri appellatione notissimos, inyaluisse opibus, ac longâ prosperitate tantum concervasse pecuniæ, ut meritò Rex metuat, ne largitionibus ingentibus Lusitanum Prætorem in suas attrañant partes, & auxiliaribus ab eo copiis juventur.

4. Hæc notitia statûs Iniquitribirimi rerum facit ut plus fidei tribuam ejus, quas modò accipio, literis, sanè prolixè pollicentibus omnem à se favorem in Christianos; quos etiam invitat in suas terras, spondens securos & in plenâ tranquillitate victuros. His de causis illuc propero; atque adeo in noctem hanc proximam discessum hinc condixi meum, stimulante in id maximè curâ quâ uror intimè consulendi quamprimum miserimis Christianis, è Tutucurino & Bembare ejectis, ut iis stationem certam tutamque provideam in terris ditioni Regis magni subjectis. Id enim primum omnium & studiosissimè cum Iniquitribirimo conficiam, ut per eum assignetur certa regio indemni & tranquillæ commorationi miserimorum exulum istorum.

5. Te interim omni arte ac diligentîâ curare cupio, ut ex desertis istis Insulis, ubi rerum omnium inopiâ consumuntur, Combutorem ac Punicalem tantisper migrent, ibique hospitaliter habeantur, quoad eis, uti dixi, provideo. Memento ad me scribere copiosè ac minutim de rebus ac statu Christianorum omnium; præsertim Præfecti ac Lusitanorum, uti singuli se gerunt, & quàm prosperè agant. Cuperem etiam, si suffurari ad hoc tempus tuis urgentioribus occupationibus poteris, excurrere te isthinc ad visitandos Christianos qui Combuturre degunt, tum in Orâ Piscariæ Careas & incolas pagi cujus Toparcha est Thomas de Motta: præterea illos qui sedes habent prope Patanaum. Gratissimum mihi esset posse tibi otium con-

contingere istos omnes ad eundem, nam quanto pe-
rè istiusmodi lustrationibus egeant, scio. Uti-
nam mihi vacaret illuc modò proficisci: nihil
nunc quidem libentiùs facerem quàm inspicere
ac censu accurato lustrare loca illa cuncta.

6. Tu meis vicibus, quæso, fungere: & præ-
cæteris explora, quomodo ubique succedat &
quâ fide curetur institutio puerorum. Præposui,
ut scis, per singula loca Pædagogos scholis.
Horum ad Minerval, quod promisi, repræsen-
tandum centum Fanoës sumes ad hoc ipsum
depositos apud Manuëlem à Cruce tuum ami-
cum qui Punicale habitat. Eam pecuniam im-
pendes numerandâ, ut dixi, mercede ludimagi-
stris ac catechistis; ex singulis intelligens quan-
tum ego cuique solvere consueverim. Cave cre-
das ullâ in re meliùs collocari vel pecuniam
vel operam, quin certum habe; plurimum te
ad insigne Dei Domini Nostri obsequium actu-
rum, si curaveris istam unicè necessariam rudis
ætatis informationem, assiduè, ac diligenter
exerceri. Is cui isthuc proficiscenti has literas
tradidi, homo est, ut mihi videtur, valde bo-
nus & magnis instinctus desideriis Deo servien-
di: excipe illum humaniter & apud te habe,
quoad ego ab Iniquitribirimo redierim, vel si
conducibile id judicaveris ad obsequium Divi-
num, & hoc ipsi placere videbitur, relinque
illum Combuture, ut illic ad constructionem
Ædis sacræ operam quam potest conferat. Audio
tonsorem quendam isthinc discedere, facilè mi-
hi occysurum quâ sum iturus viâ. Per hunc
scri-

scribas velim copiosè de cunctis quæ aguntur. Sum enim in magnâ solitudine de rebus cùm Lusitanorum, tum Christianorum, quo isthic nunc loco sint. Dominus Noster det nobis in alterâ vitâ plus tranquillitatis & solatii, quam hîc experimur. Vale. Trinchandure VII. Idus Septembris An. MDXLIV.

Tuus in Christo amantissimus Frater

Franciscus.

EPISTOLA XXXVII.

Eidem.

Coellius a Regis cognato benignè exceptus: currit Xaverius ut oram maritimam ante suum discessum pacatam relinquat.

I. **C**arissime in Christo Frater: tantum me delectarunt tuæ literæ, quantum nunquam satis exprimere scribendo possem: levarunt enim me curâ quâ intimè urebar de Præfecto, deque aliis eadem procellâ Domo ejectis. Sit utinam Dominus Noster cum illis omnibus, sicut & esse ipsum mecum cupio. Tertiâ feriâ duabus horis ante lucem misi P. Franciscum Coellium ad Principem Regis Travancris cognatum, qui Tale diversatur, duabus à Manapare leucis. Exceptus est ab eo humanissimè. Causa mittendi fuit, spes isto modo pa-

candi regionem hanc inquietissimo metu suspensam, ac passim consternatam ob minas Badegarum. Vellem ante discessum hinc meum his miseris populis, si minùs plenam pacem possum, saltem quasdam ærumnarum inducias relinquere. Dixit Princeps Coëllio, Beterbemalem ingenti festinatione mari tendere contra Regem magnum, animo cum eo configendi. Alia mihi ratio legandi Coëllii fuit, ut impetrarem à Principe literas ad Adigares; quibus jubeantur permittere exportationem oryzæ, & aliorum ad victum utilium. Eadem feriâ tertiâ post meridiem, accepi literas tuas; & continuò expediti certum hominem ad P. Coëllium cum epistolâ ab eo reddendâ Principi, quâ illum rogo, ut scribat Adigaribus istius regionis, ne, quod hactenus fecerunt, obstent quo minùs alimenta Punicalem importentur: prætereaque ne Christianos infestare pergant; sed eis potiùs æquos præbeant: nihil non moveo quòd hanc, si possum, maritimam Oram aliquatenus quietam relinquam, ante meum hinc discessum Iniquitibirim versùs. Spero autem me inde redituram efficacioribus armatum autoritatis regiæ præsidii ad resistendum iniquitati Adigarum istorum. Cras manè scribam ad Præfectum, non enim nunc scribendi otium concedit hujus Tabellarii festinatio. Expecto hac nocte Franciscum Coëllium. Postridie manè fusiores ad te literas quam hæ sunt destino: nunc multam à me salutem nunciabis Paulo Vazio, & Matthæo dices: scribere me isthuc ad Manuelem

Crucium, ut illi numeret duodecim fanoës, quos à me petiit pro suo Patre, & Sorore, quam habet, paupere. Afferet materiam copiosioris, quam promisi, Epistolæ Franciscus Coëlius. Conjungat nos utinam Dominus Noster in suo regno. Amen. Manapare iv. Idus Septembris An. MDXLIV.

Tuus in Christo amantissimus Frater

Franciscus.

EPISTOLA XXXVIII.

Eidem.

Quærit de miseris, quos tueri desiderat; puerorumque pro se preces requirit.

I. **C**arissime in Christo Frater. Antonius æger decumbit, nec nos potest juvare. Mitte statim ad me Manaparem, Antonium Paravam, qui nobis ministret in quotidiano victu. Scribe, amabo te, rectene an secus agatur cum istâ nuper afflictissimâ plebe. Sollicitudo quam de iis circumfero, me acquiescere non patitur. Ejus unicum est solatium, doceri subinde quo loco res illorum sint. Cum primùm ad Regem Travancoris pervenero, ejus expediri diplomata curabo, & statim ad vos mittam, quibus Adigares ubique locorum jubeantur benignè tractare Christianos. Ora Deum pro me:
& dic

& dic pueris, ut in suis Orationibus Deo commendare meminerint. Manuëli Crucio inscribo schedulam collybisticam, cujus vi centum tibi fanoës numeret in sumptum institutionis puerorum. Eam cum his ad te mitto. Dominus Noster suo vobis auxilio & favore semper adsit. Amen. Tutucurino XII. Kal. Octobris An. MDXLIV.

Tuus in Christo amantissimus Frater
Franciscus.

EPISTOLA XXXIX.

Eidem.

Caritatem in omnes, et laborum patientiam egregiè suadet: Travancoridem et Aethiopiàm cogitat.

I. Summopere te oro atque obsecro, Frater carissime, ut erga istam nationem (præsertim verò adversus adultos, & grandes natu) benevolentiam & caritatem præ te feras non vulgarem, tèque vicissim diligi ab omnibus & amari velis. Sic enim habeto si ab eis diligaris, fore ut istorum animos flectas, quocumque libitum erit. Itaque eorum imbecillitatem infirmitatèque moderatè ac sapienter feres, atque illud tecum animo reputabis; si minùs tales nunc sint, quales esse velis, certè aliquando futuros. Quod si quicquid velles, nequiveris ab eis impetrare; accipies, quod datur; quod idem me facere solitum non ignoras. Hoc autem

autem erga illos animo eris, ut talem eis te præbeas, qualem bonus pater improbis filiis; ut numquam eis consulere desinas, quamvis cernas multis eos vitiis coopertos. Siquidem DEUS ipse, etsi ab illis & à nobis sæpe læsus, non desistit tamen suis omnes beneficiis cumulare; cùmque perdere nos suo jure posset, tamen pro sua clementia in nostris delictis sæpius connivet, in difficultatibus subvenit, *ut vincat in bono malum*. Tu igitur, si non poteris, quod velis, velis, quod poteris; quandoquidem per te non stat, quo minùs quantum velles, proficiatur. Quòd si quando videbis, te ita multis distineri negotiis, ut par esse nequeas universis; quantum efficere poteris, tantum efficies, eòque contentus eris: atque etiam DEO gratias ages hoc ipso nomine, quòd in ea te deduxit loca, ubi scilicet propter divinorum negotiorum multitudinem, otiosus ut maximè velis, esse non possis: quod in magnis utique DEI beneficiis numerandum est. Finge te esse in Purgatorio, tuorum delictorum luentem pœnas: feliciter planè tecum actum putabis, cui DEUS purgatorii ignis cruciatum cum istius vitæ molestiis commutarit. Quod si fortè propter hominum improbitatem lenitas minùs proficiet, adhibe interdum aliquid severitatis: misericordiæ enim est, reprehendere errantes: sic enim habeto, magnum peccatum esse, peccantes, cum aliorum præsertim offensione, non castigare.

2. Haud quaquam tamen istos nunc, difficillimo suo tempore, aut unquam omnino deseras cèn-

seo. Pueros alumnos disciplinæ tuæ, nunc ut cum maximè à DEO peterè jubebis, ut præsidio auxiliòque sit nobis; quippe qui in his locis, præter divinum præsidium, præsidii habemus nihil. Nam si vera est, ut est illa Veritatis vox: *Qui non est mecum, contra me est;* quis non videt, quàm nudi ab omni humano simus auxilio, cum tam pauci nobiscum sint, qui nos juvent in his populis ad Christi fidem adducendis? Nec tamen cadendum est animis; DEUS enim cuique, prout meritus erit, refert gratiam, & scilicet æquè per paucos, ac per multos res moliri, quamvis magnas, potest. Verùm magis vicem doleo, quàm pœnam exopto illorum, qui sunt contra DEUM. Quippe DEUS ipse suapte sponte facturus est denique, ut gravissimè inimicos ulciscatur suos: quod satis apparet in iis, qui apud inferos sempiternis pœnis suppliciisque mactantur.

3. Ego Travancoridem peto, ut Prætorem conveniam. (*Cut. Quæstori dicito, ut hisce Christianis quæcumque opus erunt suppeditet.*) Ad Promontorium usque Comorinum terrâ iter faciam; Christianorùmque vicos ex itinere obiens, Baptismô abluam infantes. Tu velim DEUM pro me multùm deprecere, idémque à pueris Christianæ disciplinæ alumnis facere ut tibi cures. Hoc ego septus præsidio, facilè à pernicula contemnam, quibus me amici à terrestri itinere deterrent, denunciantes, per infestam nomini Christiano, mihi que ipsi maximè, regionem esse transeundam. Sed narro tibi; tædet me inter-

terdum vitæ, ac satius esse arbitror, pro religione mortem oppetere, quàm in tot tantisque divini Numinis contumeliis vivere, cùm præsertim eas non possim non videre, prohibere non possim. Ego verò istiusmodi res ne viderem, aut audirem, in Æthiopiam demigrarem, atque in fines Præsteiannis, ubi tam egregiè DEO navari opera potest adversante nemine. Verùm nihil me tam malè habet; quàm quòd minùs acriter obstiterim iis, à quibus scis cœleste nomen violari. DEUS illis pro summa sua clementia ignoscat velim; eum tèmque ut tecum maneat, me commitetur, oro quæsòque. Vale. IV. Idus Novembris. Manaparo.

Cut. Tuus in Christo amantissimus Frater
Franciscus.

EPISTOLA XL.

Eidem.

Ad Alexium Sosam iter a Comorino facit, christianorum pagos ex itinere obit, infantesque baptizat. Tutucurini exulantes Mansillæ commendat, suo nomine a Barbosæ injuriis tuendos. Precum parvulorum præsidio septus terrores contemnit: pro fide mori desiderat.

1. **C**arissime in Christo Frater: cum appulsus Manaparem stare in procinctu proficiscendi ad Alexium Sosam, convenerunt me Naires duo Tabellarii epistolæ ad me scriptæ
à quo-

a quodam Lusitano, quâ me factum volebat certiozem; detineri se Bearime necessariâ causâ, & ibi habere literas ad me Præfecti Arario regio, & quædam alia mandata, quæ nisi præsens reddere aut exponere nequiret. Hoc solum posse scribere: Ejusmodi ea esse, quæ novum meum cum Iniquitibirinio congressum postulent. Alexius Sosa Colanum se contulit. Ajunt eum à Satrapis, seu Pulis, valde offensum discessisse. An ex vano haustus is rumor sit, nondum ad liquidum comperi. Ego hinc jam nunc viam in eo terrestrem, à Comorinensi Promentorio, lustraturus obiter Christianorum obvios pagos, & baptizaturus cum recens natos, tum si qui adulti satis ad id dispositi occurrerint.

2. Feriâ secundâ proximâ, nisi quem alium (quod cui juris facio) diem mavelis, cuperem in visi à Te Christianos Tutucurino exules: & quia in novis istis precariis sedibus locum ubi convenient non habent, eos extra septa tuguriorum evocatos congrega in puro campo, ibique doce ac sacris procura. Nicolao Barbosa seriò velim denuncies, ne istos qui Tutucurini, expulsorum inde priorum incolarum domibus incubant, vocet ad piscatum conchylium. Mihi enim, cui aliquam in hoc autoritatem Rex & Prætor tribuerunt, neutiquam placere; contumaces adeo ac rebelles Christianos, aut, ut veriùs loquar, Apostatas, gaudere fructibus maris nostri. Concedatur id sanè Punicalensibus; ac si quibus eorum cordi sit circa Tutucurinenses Insulas urinari, conchis unionum matribus è

Tom. I. L fundo

fundo eruendis, per me licet, id faciant. Itaque iis uti sui quæstus Ministris Barbosa poterit: Sin durio rem se præberet, graviter mone à me hominem: etiam atque etiam suâ causâ caveat, ne quid novæ consciscat culpæ, abunde enim esse quæ aliàs plurima peccasse illum, non solum ipse recordetur.

3. Multam opis Divinæ mihi per dubia viarum, ancipitia tractationum adfuturæ fiduciam colloco in tuis pro me, ac parvulorum quos isthic habes, orationibus, quas noli me frustrâ implorare. Tanto ego auxilio munitus vado erectâ fronte ac certo pectore contra terrores quos mihi Christiani certatim intentant; sollicitè inculcantes, non nisi cum propè certâ perniciè terrestrè à me iter per has regiones susceptum iri: quòd feræ quæ illas incolunt, gentes totum, quo in Christianam Religionem flagrant, odium, in me haud dubiè, quo illam niti putant, effusuræ videantur. Atqui, ut tibi mei animi pandam intima, tantum me vivendi tædium tenet, ut eo alliciar, quod illi ad deterrendum objectant. Judico, inquam, multò mihi meliùs in odium Nostræ Sanctæ Fidei ac Legis interfici, quàm vivere videndo tot in Deum peccata, quæ in nostris quotidie oculis, frustrâ impedire conantium, perpetrantur. Verè dicam: nullâ mihi magis re displiceo, quàm quòd obstare nequiverim iis quos nosti, tam immaniter Divinum Numen offendentibus. Dominus Noster adsit semper vobis auxilio & favore. Amen.

Manapare iv. Idus Novembris An. MDXLIV.

Statim

Statim discedo Pudicarem versùs. P. verò Franciscus Coëllius it visitatum Christianos qui degunt Acapatana.

Tuus in Christo amantissimus Frater

Franciscus.

EPISTOLA XLI.

Francisco Mansillæ.

Lustratis Macuis Cambajam proficiscitur. Narrat Mansillæ allatam facultatem suscipiendi ab ipso Sacerdotii, sociosque e Lusitania venturos, plures autem Conimbricæ literis incumbere. Eundem in Travancorem evocat; pagos singulos puero- rum scholis instruere, oranique totam lustrare jubet, ac Monchurienses nominatim. Antonii Ferandez consilia nunquam deserenda; Matthæum, Canacapolam, aliosque Socios secum ducendos: postremò Comorinenses Joanni de Lizana commendandos.

I. **C**arissime in Christo Frater. Nudius tertius, hoc est, xvii. Kal. Januariæ, perveni Cocinum: antequam illuc appellerem baptizaveram omnes quos adire potui Machuas, Piscatores qui vivunt in Regno Travancoris.

Scit Deus qui pervidet intima cordium, quàm libenter illuc continuò redirem, ut alterius quoque generis homines ibi degentes, nec ipsos abhorrentes à jugo Christi, sacro universos lavacro tingerem. Sed Domino Proëpiscopo videtur, spectare nunc ad majus Dei obsequium profectionem ad Dominum Prætorem meam, ut cum eo de Jafanapatensi negotio transigam. Solvam Cambajam versùs altero abhinc tertiove die, in Catara benè instructo, brevi, ut spero, rediturus, rebus è sententiâ confectis, prout Religionis & Gloriæ Divinæ rationès exigunt.

2. Dominus Episcopus venturus hoc anno Cocinum non est. Proëpiscopus autem cum primis navibus in Lusitaniam solvet, inde ad nos citissimè reversurus, prout, ad Dei obsequium expedire id sciens, à Divinâ spero benignitate. Jacobus qui Goæ in Divi Pauli diversatur, magnis æstuat huc veniendi desideriis. P. Magister Jacobus, & Dominus Paulus, cum universo Collegio benè valent. Accipio è Lusitaniâ magnum numerum literarum Goam recens perlatarum. In iis est diploma quo tibi sit potestas accipiendi Sacerdotii, etiam si nec Patrimonii ritè contestatum titulum proferas, nec Ecclesiastici Beneficii redditus, unde sustentaris, annuos habentis possessionem probes, verùm hâc quidem facultate tibi opus esse non puto: quan loquidem paratus est Dominus Episcopus, absque ullo rerum talium respectu, initiare te Sacerdotio, uti nuper initiavit Patres Mannëlem & Gas-

& Gasparem, quos hîc Cocini nunc habemus, mox in istam Domini vineam tecum fructificatum profecturos. Indicant quas dixi literæ, solvisse huc venturos è Lusitaniâ Socios duos, de quibus quòd nondum appulerint, sum sanè sollicitus; malè metuens ne aut hybernent Mosambici, aut mari ac tempestate contrariis retrò in Lusitaniam coacti sint cedere. Ajunt alterum illorum Lusitanum ortu esse, alterum Italum, utriusque magnas laudes Rex ipse prædicat suis ad me literis. Perducat utinam ambos nobis salvos propitius Deus: neutrum agnosco, non enim sunt ex illis quos Ulyssipone reliquimus. Plus sexaginta Jvenes Nostræ Societatis literis nunc dant operam in Academiâ Conimbricensi: de omnium horum religione, modestiâ, ingenio ea scribuntur quæ ingens nobis argumentum suppeditent quàm maximas possumus Divinæ Bonitati laudes ac grates referendi. Firmè omnes in Lusitaniâ nati sunt: quo in primis gaudeo: de Sociis Italicis lætissimi quoque ferantur nuntii. Plus de his modò non dicam, quia spero me ante mensem vertentem congressurum tecum; quando dabo tibi legendas cunctas istas ab Europâ literas.

3. Tu simul hanc epistolam legeris, fac oro te etiam atque etiam, per quantum Deum Dominum Nostrum amas, & ei gratificari studes, ut expedias continuò te ad eundem visitatum Christianos novos quos in Orâ maritimâ Trayancoris nuper baptizavi plurimos. In singulis Pagis scholas institue, quò parvuli disciplinæ

capaces quotidie cogantur, præposito Magistro qui eos doceat. In hujus Minerval, & si quem alium hæc institutio sumptum requiret, tollas tecum censeo ex pecuniâ in id sepositâ fanoës centum quinquaginta. Eam summam disparties Ludimagistris per pagos singulos, ubi eos inchoasse jam negotium, & tenere ordinem videris, nullum abiens relinquo cui non suæ pensionis partem numeraveris, quò alacriùs pergant; & ad probandam operam ostenso profectu puerorum, cum redierimus, excitentur, spe insuper invitante quæstûs ulterioris: nullum omittas mapale toto illo tractu, quantus patet usque ad Piscariam Majorem, ubi hæc parvulorum conventicula quotidiana non & præsens celebraveris, & qui te absente continent rectè videris. In tuum ipsius victum pecuniam accipias a Præfecto.

4. Manapare Tonum sumes qui Te Careapanum perferat. Sed illuc antequam appellas, deflecte Monchurium. Vicus hic est Machuarum nondum baptizatorum: distat à cuspide Comorinensis Promontorii, non multò plùs leucæ unius spatio. Baptiza eos, parati enim satis ad hoc sunt, & plurimùm se id cupere sæpe ostenderunt, allegatis ad me qui enixè rogarent, ne gravarer ad se venire baptizaturum cunctos; nec mihi voluntas defuit obsequendi piis votis: sed accingere ad iter istud sæpe me conantem urgentiores semper occupationes tenuerunt. Antonius Fernandez è Christianis Malabaribus secuturus te mox est, & brevi scilicet assecutus,

rus,

rus, veloci & expedito Cature. Hunc perpetuum adhibebis comitem & arbitrum cunctorum quæ per illam Oram geres, quoad planè omnes illic sacro lavacro regeneraveris. Vir est in primis probus, & perstudiosus Divini honoris. Idem usum habet morum illius Gentis, & quâ ratione quibusve cautionibus cum eo genere hominum tractandum sit, callet; quod ille censuerit exequere: nec unquam aut ab eo dissentit, aut obsta quominus quidquid ei videbitur faciat, rectè quippe illi fiditur, sic ego illic faciebam, eventu semper tali, ut me nunquam pœnituerit: quare ut ejus consiliis deferas, totumque ipsi permittas, non modò hortor & moneo: sed vehementer etiam oro ac precor.

5. Duc eò tecum Matthæum, & regium Accensum qui me comitabatur à Viranao Patanauum usque; præterea domesticos tuos pueros & aliquem Canacapulam qui norit scribere, cujus manu exaratas relinquere possis in quovis loco preces à pueris & aliis Catechumenis ediscendas, curâ & diligentia Magistrorum ubique statutorum Doctrinæ Christianæ. Eodem præterea uti amanuensi poteris ad scribendas quoquoersum, prout è re fuerit, literas: eodem lectore atque interprete ad eas intelligendas quæ ad te mitti è diversis ejus regionis locis subinde continget. Ac isti quidem Canacapulæ mercedem persolves suam, non ex pecuniâ in sumptum institutionis puerorum destinata; sed ex eâ quam Rex in usum ac victum nostrum suggeri nobis præcepit, cujus pen-

siones statas Præfectus de more repræsentabit.

6. Partes isthic unde discedis tuas baptizandorum & docendorum Comorinensium, commendabis abiens probo Sacerdoti Joanni de Lizana. Francisci Mendez qui has ad te perferendas literas accinctus flagitat, tanta festinatio est, ut plura scribere nunc quidem nequeam. Dominus Noster suo vobis semper auxilio præstò sit, quantum ipsi mihi cupio. Cocino xv. Kal. Januarii An. MDXLIV.

Tuus in Christo amantissimus Frater

Franciscus.

S. FRAN-

S. FRANCISCI XAVERII

SOCIETATIS JESU

INDIARUM APOSTOLI

EPISTOLARUM

LIBER II.

EPISTOLA I.

Joanni III. Regi Lusitaniæ.

*Indiarum imperium a Deo Regi tributum, ut eod
veram religionem inferret: Michaeli Vazio fi-
dem omnino adhibendam, ejusdemque in Indiam
reditum religioni planè necessarium, præsertim
Episcopo, consummatæ licet virtutis, senio ta-
men aliisque incommodis gravato. Regem, obje-
cto etiam Divino Judicio, exorat ut Ministro-
rum negligentiam cum literis, tum pœnis vin-
dicet ut in curandis fisci rationibus, sic in re-
ligione tuenda. Ministrum propterea cum aucto-
ritate mittendum, qui dignam Deo vectigalium
partem in salutem animarum expendat. Centena
millia ante annum convertenda; Ceilani Regem
fav-*

favore in Christianos abuti. Quamplurimos petit e Societate; Cosmam Agneziium, Fratremque Vincentium mirificè laudat.

1. **D**omine. Sic velim habeat Majestas Tua, itaque secum, quæso, reputet: Deum Dominum Nostrum Tibi potissimum, præ cunctis qui sunt uspiam Christianis Principibus, harum Indiarum Imperium tribuisse, ut experimentum Tui caperet; probaretque quâ fide commissum negotium gereres, quôque officio grati animi beneficiis responderes. Neque in hoc tam spectasse, ut regium tuum Fiscum ditaret proventu pretiosorum fructuum è terris exteris, & importatione Gazæ peregrinæ, quàm ut suggerendis occasionibus heroicorum laborum, virtuti ac religioni Tuæ benignam materiam offerret commendandi se se, adducendis zelo tuo ardenti, operâque per Te adhibitâ gnavorum Ministrorum, infidelibus horum tractuum ad notitiam Creatoris & Redemptoris Mundi.

2. Jure igitur ac meritò impensè commendat Majestas Tua iis quos in has Regiones mittis, ut plurimum elaborent in latè Propaganda Nostrâ Sanctâ Fide, Religioneque augendâ; quandoquidem à Te intelligis rationem repetiturum Deum salutis tam multarum Gentium; quæ paratæ sequi viam meliorem, si quis ostendat, interim inopiâ Doctoris in cæcis tenebris ac gravissimorum criminum sordibus, & suum Creatorem continuè offendunt, & suas ipsi ani-
mas

mas miserè in æternum exitium præcipitant.

3. Referet Majestati Tuæ quæ usu comperta habet de docilitate harum Nationum ad Fidem, deque cæteris opportunitatibus quæ hic se offerunt rei Christianæ benè gerendæ, Michaël Vazius, qui Proëpiscopus hîc fuit, hinc modò ad vos transiens. Is tantum sui desiderium Christianis harum partium relinquit, ut remitti hîc eum statim anno sequenti ad consolationem & præsidium ipsorum expediat: quamquam est cur id decernas tuâ ipsius causâ. Nimirum ut sic exonerer in tam idoneum & industrium Ministrum, officium quo urgeris gravi, procurandæ in his locis Divinæ Gloriæ. Hoc enim tam fidei dispensatore, tamque experiente, isti negotio præfecto, securè potes acquiescere: certus ipsum pro eâ excellenti virtute, quâ tot annis probatâ venerationem totius hîc populi meruit, nullam prætermisurum occasionem Religionis vel tuendæ vel augendæ.

4. Iterùm etiam atque etiam rogo atque obtestor Majestatem Tuam, ut si Dei obsequio & Ecclesiæ rationibus consultum vis; si tot probis & laudatis hominibus in Indiâ degentibus, si Christianis recens conversis ad Nostram Sanctam Fidem, si mihi denique quidquam in hac vitâ gratificari tanti ducis, jubeas ad nos redire Michaëlem Vazium Proëpiscopum, qui modò hinc discedit. Non aliæ mihi causæ hoc petendi sunt quàm obsequium Divinum, incrementum Nostræ Sanctæ Fidei, & exoneratio Conscientiæ Majestatis Tuæ. Verè me loqui Deus Do-

minat.

minus Noster mihi testis est. Scio enim quantum talis viri desiderium, quanta necessitas in his oris sit. Ergo ut officio satisfaciam, & conscientiam ego quoque meam deonerem, dico & profiteor Majestati Tuæ, omninò necessarium esse, si cupis promoveri dilatarique Nostram Sanctam Fidem in his Indiæ Regionibus, si o, tas eos qui Ecclesiæ jam aggregati sunt, ab eâ non avelli, & ad patrias superstitiones redire, offensos ac deterritos multis injuriis ac vexationibus quas graves patiuntur præsertim à Ministris Majestatis Tuæ, ut hinc mittas Mich: elem Vazum, cui forte pectus & constans animus est ad obstandum persecutoribus Christianorum.

5. Quamvis Episcopus sit Prælatus tam consummatæ virtutis, quàm revera est: tamen idem, quod Tua Majestas non ignorat, jam senio gravatur, totque morbis affligitur, ut ad labores ferendos quos ejus Præfecturæ accurata functio summos in hisce Partibus injungit, viribus corporis destituatur; utemque animi vires in eo abundant, & in dies augeantur. Deus enim eum tantâ gratiâ dignetur, ut quantò magis in carne debilitatur, tantò plus corroboretur in spiritu. Quâ solet mercede Deus Dominus Noster remunerari eos qui multos annos perseverarunt in ejus obsequio; impendendo vitam & ætatem universas exaltandis ejus causâ laboribus maximis, quousque referant quasi plenam victoriam de suo corpore spiritui rebelli. Talibus quippe indulget Deus cum assiduarum contentionum fructum in ultimâ ætate, ad exemplum & perse-
ve-

verantiam eorum quibus præsunt, quo veluti rejuvenescere se sentiant renovacione spirituum virium, eo maxime tempore quo natura deficit, oppressa incommodis decrepiti senii. Ita ut eâ proportione quâ sensum deficit vita in virtute transacta, mutetur corpus terrenam in spiritum cœlestem. Quocirca Episcopo necessarium, nunc quidem, auxilium est ad tolerandos officii sui labores.

6. Pero Domine Rex & per Dei obsequium obsecro, ut quâ ego rectissimâ intentione, sincerissimâque veritate scribo hos versus, pari Tua Majestas æquitate animi ac favore benevolo excipiat quod suggero. Nimirum solâ instinctus curâ honoris & obsequii Divini, desiderioque vero exonerantæ conscientiæ Tuae regæ, oro & flagito, ut non tantum per literas commendes tuis hic Ministris res obsequii Divini; sed etiam puniendis iis qui officio hâc in parte defuerint, commendationem istam sancias exemplis justæ ultionis. Enimvero periculum est, ne à Deo Domino Nostro Majestatem Tuam ad suum judicium citante (quod futurum est quando minus expectatur; nec spes aut ratio est id declinanti) ne tunc, inquam, à Deo irato audias: cur non in eos animi ivertisti, qui à Te autorati, Tibique subditi, mihi erant in Indiâ contrarii? cum in eosdem, si negligentes deprehenderentur in tuis vertigalibus & Fisci rationibus curandis, severè vindicares? Nec scio, Domine, quanti ad tuam excusationem momenti habitura sit tali tempore responsio Tua, dicentis!

centis: equidem annis singulis cum isthuc scribebam, res Divini tui obsequii commendabam. Reponetur enim continuò: Atqui eos qui tam sancta ista mandata susque deque habebant, impunè id facere sinebas, cum interim quos compereras in rerum tuarum procuratione parùm fidos aut strenuos, debitis pœnis subjiceres.

7. Per Ego Te, Domine, quo flagras zelum Gloriæ Divinæ, perque curam quam habes antiquissimam expediendarum apud Deum rationum officii proprii, ac conscientiæ deonerandæ, obtestor atque adjuro Majestatem Tuam: Mitte huc idoneum cum autoritate necessariâ Ministrum, cujus una cura sit, prospicere saluti innumerabilium animarum quæ hîc periclitantur: quique in eâ procuratione potestatem à Te habeat liberam ab imperio & ditione illorum quos vectigalibus & regni tui negotiis propriè vacare jubes: ut sic in posterum incommoda & scandala vitentur, quibus antehac multis & gravibus res hîc Christiana laboravit.

8. Ineat Majestas Tua exactam rationem, & plenam secum summam colligat fructuum & temporalium bonorum quæ Dei benefico ex Indiis percipis. Deduc inde quod hîc in Dei obsequium & causam Religionis expendis. Sicque cunctis prudenter æstimatis, inter tuas regias, & Dei ac cœlestis Regni rationes eam partitionem institue, quam gratus & religiosus tuus animus æquam fore bonamque judicabit: cavens, ne Creator rerum omnium parte nimis exiguâ largiter effusorum in tuum sinum bonorum

rum angustè ac parcè remuneratus à Te videri possit. Nec cunctetur in hoc diutiùs, aut procrastinet ulterius Majestas Tua. Quantum enim cumque festines, sera jam hæc fuerit diligentia. Urget me ad hoc scribendum vera & ardens mei cordis erga Majestatem Tuam caritas; utique cum audire mihi videar voces ex his terris missas ad Cœlum Indiæ conquerentis, avarè secum agi a Majestate Tuâ, quòd Proventuum uberrimorum qui ærarium ex ipsa tuum ditant, tantulam vix particulam in subsidium spiritualium ejus necessitatum longè gravissimarum conferas.

9. Negotium salutis animarum in hoc tuo Indiæ populo, cui prospicere ex officio incumbit Majestati Tuæ, quo loco ac statu sit, cognoscere, opinor, non erit ingratum. Jafanapatæ & in Orâ Coulani, facilè ante annum vertentem plus centenis hominum millibus ad Christi Ecclesiam aggregabuntur. Non loquor de Insulâ Ceilano, cujus Regem utinam multus ille quo eum prosequeris emolliret favor, ne tam durè Christum JESUM ab omni parte suæ ditionis exclusum vellet.

10. Mittat huc quæso Majestas Tua quamplurimos è Societate Nostrâ, qui non modo sufficiant baptizandis & Christianâ Doctrinâ imbuendis tam multis hominibus qui in hisce tractibus ad fidem Christi amplectendam inducuntur; sed etiam ex quibus abundant qui mitti possint Malacam, & in finitimas ei Urbi regiones, ubi nunc plurimi Christo dant nomen.

P. Magi-

P. Magister Jacobus, & Dominus Paulus in Collegio Sanctæ Fidei versantur. Hi quoniam copiosè ad Majestatem Tuam scribunt de illâ Sanctâ Domo, nihil in præsens de eâ dicam; nisi quod peto in summâ parte gratiæ, ne gravetur Tua Majestas scribere Cosmo Agnezio, ut quando idem capit, idem promovit Sanctum illud Contubernium, perducere ipse ad fastigium plenèque absolvere ne desistat; nec in hoc defatigetur: constituram enim ei à Deo primùm, tui etiam à Majestate Tua dignam præclari operis mercedem.

II. Franciscus Mansilla & Ego versamur in Promontorio Comorini cum Christianis quos fecit Michaël Vazius Proëpiscopus Indiæ. Nunc habeo mecum tres Sacerdotes ex Indigenis ejus terræ. Collegium Cranganoris, quod opus est Patris Fratris Vincentii, magnis incrementis adolescit: &, si Majestas Tua pergat ei favere, ut hactenus fecit, è bono proficiet in melius. Est profectò cur plurimæ Deo gratiæ agantur ob fructum ad Christi Domini Nostri obsequium ingentem qui ex eo Sancto Collegio existit. Unde, ut spes est verisimilis, paucis annis prodituri sunt viri Religiosi qui Malabaram universam, quantumcunque nunc vitiis & erroribus oppressum, ad pudorem salutarem sui miserî statûs sint adducturi; & cæcis istis mentibus Christi Domini Nostri lucem illaturi, manifestaturique nomen ejus, operâ & ministerio discipulorum Patris Fratris Vincentii. Oro & obsecro Dei causâ dignetur ei favere Majestas
Tua,

Tua, tum cæterâ demonstratione regiæ benignitatis, tum indulgendo ipsi eleemosynam quam petit. Quandoquidem in his Indiæ regionibus spero me diem extremum obiturum, nec unquam in hâc vitâ visurum Majestatem Tuam, adjuva me quæso, Domine, Tuis orationibus, ut in alterâ vitâ, cum majori utique quiete quàm quæ nunc est, videamus invicem; postulando à Deo Domino Nostro pro me idem quod Ego vicissim pro Majestate Tuâ postulo; nempe ut in hâc vitâ det Tibi gratiam sentiendi & agendi id quod in momento Tuæ mortis gauderes Te fecisse. Cocino XIII. Kal. Februarias Anno MDXLV.

Tuæ Majestatis Servus

Franciscus.

EPISTOLA II.

R. P. Ignatio Lojolæ, Præposito Gen. Soc. Jesu.

Urget quæ biennio ante postulavit. De Sociis in Indiam perutilibus. Universæ Societatis precibus se commendat, petitque nuntios de rebus Societatis, ac de veteri amico.

Gratia & charitas D. N. &c.

I. **C**um omnibus Collegii S. Fidei studiosis, tum verò Prætori, qui studio vincit omnes, ut morem geras, te oro, atque obtestor

Tom. I.

M

per

per DEUM; nimirum, ut si fieri potest, mit-
tas aliquando ad nos illa, quæ tibi mandarunt:
Diplomata, inquam, quæ te à Pontifice Max.
curare voluerunt, ut Aræ maximæ hujus Col-
legii facultas detur unius animæ ex Purgatorio
liberandæ, quoties ad eam Sacrum fiat pro
mortuo, cum ea conditione, quam ab hinc
biennio ad te scripsi, Prætoris nomine. Cætera
item expectamus, de quibus tum ejusdem jussu
ad te litteras dedi.

2. Socii neque audiendis confessionibus, ne-
que concionibus habendis, neque ceteris Socie-
tatis muneribus obeundis idonei, post legitimam
meditationum exercitationem, & menses ali-
quot in humilibus abjectisque ministeriis ex-
actos, magno usui essent hisce in locis, si cor-
poris robore pariter & animi virtute pollerent.
Nam in his Ethnicorum terris doctrina minimè
est necessaria: sat est, non esse planè rudem
litterarum, ut pueris atque idiotis solemnes
preces tradere, oppidâque & vicis obeun-
do, infantes modo natos baptizare norint. Ho-
rum quippe multi pereunt sine Baptismo, quòd
tam multis, tamque disjunctis inter se locis
adesse nequeamus in tempore. Proinde ex isti-
usmodi hominibus parum istic appositis ad So-
cietatem, quos videris aptos ad circumeunda
hæc loca infantes baptizando, & Catechismum
tradendo idiotis, huc ad nos mittito; hic enim
egregiè operam locabunt suam. Hos ego ma-
gnis corporis viribus, & patientes laboris esse
volo: quoniam hæc terra laboriosissima est,
tum

tum propter maximos calores, tum verò propter salubrium aquarum inopiam, alimentorùmque tenuitatem. Alimenta quippe sunt oriza, piscis, & lac, prætereà nihil, non panis hìc est, non vinum, non cetera, quibus isthic abundatis. Adolescentes igitur ac sanos, non imbecillos ac vetulos desidero, ut assiduum baptizandi, docendi, circumcursandi laborem perfèrant; cùm præsertim sæpè non modò recentes baptizari infantes, sed etiam Christianos ab Ethnicorum furore ac rabie prohiberi oporteat. Nonnunquam etiam singulari DEI beneficio ejusdem causâ capitis discrimen est subeundum, quod salvâ charitate vitari non potest. Sed meminisse debent, nos natos esse mortales: nihil autem optabilius Christiano, quàm mortem oppetere pro Christo. Quamobrem oportet eosdem animi robore ac divina virtute septos esse. Et quoniam ego ejusmodi roboris ac virtutis expers in ea loca proficiscor, ubi vel maximè indigeam cœlesti ope, te per DEUM, ejusdémque cultum obtestor, ut in tuis sacrificiis mei nominatim ipse recorderis, méque insuper universæ Societatis precibus muniendum sedulò cures. Sic enim mihi persuadeo, tuâ ac Societatis deprecatione multis magnisque periculis esse me divinitus ereptum. Hæc eò ad te scribo, ut intelligas, cujusmodi viris opus sit. Verumtamen si quos videris, viribus quidem ad ea, quæ dixi, incommoda sustinenda satis præditos, ceterùm ad vitæ pericula adeunda parum alacres ac paratos, mittas tamen velim. Ne-

que enim desunt regiones, ubi sine capitis periculo operam dent rei Christianæ. Ac memento, ad venandos hosce Ethnicos haudquaquam opus esse multis litteris. Nimirum istiusmodi hominibus, ubi aliquot annos erunt in his locis versati, satis virium atque animorum ad majora opera addetur divinitus. Aptos quoque confessionibus excipiendis, tradendisque exercitiis spiritualibus, etsi majori labori ferendo non sint, mittas licebit: hi enim aut Goæ, aut Cocini habitabunt; quibus in civitatibus & magnoperè juvare poterunt rem Christianam, & ipsi omnium rerum, item ut in Lusitania, habebunt copiam: etenim, ut illæ urbes Lusitanorum familiis frequentantur, imbecillitatis morborumque subsidia utique non deerunt: est enim utrobi- que & Medicorum & medicamentorum satis. At ceteris in locis, quæ Lusitani non incolunt, cujusmodi sunt ea, quæ nos in præsentia peragramus, ægrotantium auxilia suppetunt nulla. In utraque earum civitatum, quas modò dixi, civibus exercitiorum spiritualium usu excolendis præclarè opera navari potest.

3. Ab hinc quadriennio solvimus ex Lusitania, ex quo tempore unam omnino abs te epistolam ab urbe, à Patre Simone è Lusitania duas accepi. Valde aveo mi Pater de te, ceterisque Sociis quotannis aliquid cognoscere. Non dubito quin singulis annis des aliquid ad me litterarum, sicut ego ad te dare soleo: sed vereor, ne utrisque intercidentibus epistolis, sicuti ego tuas, ita tu vicissim desideres meas.

Duo

Duo è Societate hoc anno veniebant in Indiam; sed navis, quâ vehebantur, nondum tenuit Goam: utrùm in Lusitaniam reverterit, an Mozambici (in qua insula naves Lusitanæ hibernare solent) hiemaverit, nescio.

4. Pervelim scire, utrùm vetus ille amicus noster mulâ vehatur. Nam si etiamnum vehitur, similiter ut cùm hominem isthic reliqui, magnam ejus imbecillitatem esse oportet, qui tot Medicis ac medicamentis nondum perficere poterit, ut pedibus ingrediatur suis. Novi ad te quod scribam, nihil habeo, nisi ut huc ad nos mittas quàm plurimos, quando hic est tanta operariorum penuria. DEUM oro, ut si nunquam posthac nos inter nos in hac vita visuri sumus, certè in beata illa cum majore, quàm hic est, quiete revisamus. vi. Kalendas Februarias anni MDXLV. Cocini.

EPISTOLA III.

M. Simoni Roderico e Societate Jesu.

Socios quamplures, in quibus Simonem ipsum, desiderat; sed injussu Ignatii nihil moliendum. Jacobum Ferdinandium laudat. Pro se et Mansilla preces Sociorum postulat; de Sociis omnibus doceri se desiderat memor ipse singulorum. Indulgentias a Sede Apostolica obtinendas: amicos in Indiam ad curandas fisci rationes non mittendos, nisi confirmatos scilicet in gratia. Michaelem Vaxium laudibus cumulat.

*Gratia & Amor Christi Domini Nostrî
adsit semper nobis auxilio &
favore . Amen .*

1. **Q**uas Romam scribo litteras, eas ad Te patentem mitto, ut ipse prius perlegas & inde haustâ notitiâ rerum quæ hîc geruntur, inciteris ad submittendos nobis quotannis quamplurimos poteris Operarios Evangelicos. Nam talibus, quamlibet multi veniant, abundè hîc erit in quo ad Dei obsequium operam insigniter navent. Quod attinet ad tuam quoque ipsius in has Oras profectionem, equidem si confidere possem vires in Te ac robur corporis cum vigore animi paria facere, ultrò Te invitarem rogaremque multum ne venire gravarere: si tamen id P. Ignatius probaret, ejusque is Tibi consilii autor fieret: Pater enim noster est, cui obedire nos oportet, nec ejus injussu vel pèdem movere fas est.

2. De Jacobo Fernandio narro Tibi: vidisse me illum Goæ ante has fermè quatuor hebdomadas salvum & benè valentem. Jucundè atque ex animi sui sententiâ diversatur apud Collegium Sanctæ Fidei, in contubernio Magistri Jacobi & Domini Pauli; strenuèque ibi ad Dei obsequium contendit, eo fructu, ut eum nec istius commorationis, nec operæ pœniteat. Dixit mihi se fusè ad Te scribere, cui equidem magnoperè censeò rescribas; quando tantùm Te amat, & tuâ causa vult. Incredibilem ei voluptatem afferent tuæ litteræ; maximè si in
eis

eis legerit ; Tibi probari commorationem istam ejus in Collegio Goano ubi nunc degit .

3. Franciscus Mansilla & Ego commendamus nos ferventibus orationibus tam tuis quam Sociorum omnium . Nos in has Oras longè submoti, tenues velut vestri clientuli, è vestrà ope ac patrocínio spes ferè ac rationes suspensas trahimus . Quare vestrà caritate dignum est (universim omnes & singillatim unumquemque compello) vestræ, inquam, benignitatis ac pietatis est, in vestris officio incensis & sacrificiis & precibus causam apud Deum nostram agere ; & quibus multis hîc vehementer indigemus animi corporisque subsidiis ac bonis ea nobis impetrare : adhibitis per vos eodem etiam suffragiis externorum qui ductum in viâ spiritûs vestrum sequuntur .

4. Multùm etiam Te rogo, & per Dei amorem precor, scribe ad me, aut, si per te non potes, quibusdam Sociorum ut id agant præcipe . Scribatis autem fusè ; nec summatim aut generatim solùm, sed etiam particulatim ac minutim indicando singulos Fratrum Nostrorum in Lusitaniâ, Romæ, alibi, degentium . Siquidem non alium reliquum habemus in hac vitâ fructum animi majorem, quàm quem appellentibus hûc è Regno navibus, litterarum istiusmodi lectione percipimus . Quam scribo epistolam Sociis Romanis, communicabis, nisi grave est, Petro Carvallio summo amico nostro ; eique nomine meo dices : me, quoniam in Fratrum Nostrorum qui Romæ, quique in Lusitaniâ de-

gunt, loco ac numero ipsum habeo, existimas-
se quas ad illos do literas, ad ipsum quoque
pertinere; ac propterea separatim ei non scri-
psisse. Idem persuadeas velim singulis Fratrum
Nostrorum qui isthic tecum sunt: videlicet eum
esse meum erga quemque ipsorum amorem ve-
rum, ut propriè unicuique scripturus fuerim,
nisi unam istam epistolam in solidum imputan-
dam cuilibet, & sic vicem multarum confide-
rem habituram, utili ipsis, mihi necessario
compendio.

5. Quas gratias & Indulgentias ad magnum
usum harum Regionum, instante Prætorè, du-
dum petendas Româ curavi; de quibus & hoc
anno ad Regem scribo, rogo Te, pro eo quan-
tum consolationem ac profectum fidelis harum
partium populi cupis, quantumque Deo Domi-
no Nostro gratificari atque obsequi studes, da
operam apud Regem, ut is meminerit, & velit
per suum Romæ Oratorem earum expeditionem
urgeri. Jam ante hos annos aliquot, & iterùm
hoc anno, scripsi ad P. Ignatium, ut impetret
à Summo Pontifice Aræ maximæ Templi Go-
ni quo Sanctæ Fidei Collegium utitur, privile-
gium ejus geminum quo aliquot Romæ altaria
insignita sunt: ad quæ quoties quisvis Sacerdos
Missæ Sacrificium offert, toties unam purgantibus
flammis animam liberat. Si & Tu nobis
ad effectum hujus voti conferre aliquid potue-
ris, & Prætori, qui id enixè postulat, & San-
cto illi Collegio ac Fundatoribus ejus, dignissi-
mis quibus optata contingant, rem feceris mul-
tò gratissimam.

6. Fac quamplurimos isthinc mittas in Indiam. Quo plures venerint eò latius extendentur Ecclesiæ Sanctæ limites. Doctus experientiâ, quanto damno publico hic desit copia virorum ardenti zelo studentium incremento Nostræ Sanctæ Fidei ac Religionis JESU Christi Domini Nostri, tam sæpe urgeo, ut ad hanc jam albam messem Operarii mittantur. Deo, cui cordium intima patent, notum est quantopere Te videre cuperem: incredibiliter lætarer amplexando & coram affando Te. Debes hoc virtuti Tuæ, & cæteris donis à Deo in Te largiter effusis, horum spes præsentis usu fruendorum, conspectum mihi tuum multò desideratissimum facit. Si congressus noster mutuus ad rationes majoris, aut saltem paris obsequii Divini congrueret, quantis ex illo lætitiis penitus mulcerer, quantâque voluptate Tibi coram inservirem, solus ad verum æstimat, quem arcana mentium non fallunt, Deus.

7. Neminem patiaris amicorum tuorum in Indiam cum Præfecturâ mitti ad regias pecunias & negotia tractanda. Nam de illis verè illud scriptum capere licet: *Deleantur de libro viventium & cum justis non scribantur*. Quantumvis de alicujus fortè quem noris & ames, virtute confidas; tamen, mihi crede, obsta & quantum potes pugna ne in istam objiciatur aleam; alioqui, nisi confirmatus in gratiâ sit, sicut Apostoli fuerunt, cave speres perseveraturum in officio, & constantem in innocentia futurum. Vis est, penè dixerim, quædam inelucta-

luctabilis quâ in præceps protruduntur, cum ad lucri pellaciam, ad prædæ opportunitatem, ad famem cupiditatis præsentis gustu irritatæ, torrens supernè ingruens exempli ac consuetudinis incubuerit. Invidiam, & tantum non culpam, furto usus publicus detrahit: dum vix dubitatur, fieri non malè quod impunè fit. Ubique, semper, rapitur, congeritur, aufertur. Semel captum nunquam redditur. Quis enumeret artes & nomina prædaram? Equidem mirari satis nequeo, quot, præter usitatos modos, insolitis flexionibus, inauspicatum illud *rapiendi* verbum quædam avaritiæ Barbaria conjuget. Inter hæc ubi evocantur ex hâc vitâ, miserabile est, quàm malè subductis, quàm perditè confusis spei ac salutis rationibus, infelices animæ ad Tribunal inexorabile sistantur.

8. Michaël Vazius hic Proëpiscopi munere functus, isthuc proficiscitur. Homo est quo vix alium ardentiorum reperias zelotem honoris obsequiique Divini. Non dubito quin visurus ipsum allocuturusque sis, & ex illâ quam in eo animadvertes pace lætitiâque animi, vehementi studio Divinæ gloriæ conjunctâ, confido Te informaturum notitiam & æstimationem veram laudum ac meritorum ejus; cui poteris tutò credere, copiosè ac plenè haud dubiè tecum acturo de cunctis quæ hîc geruntur. Scribo ad Regem de illo; suadens quantum possum ad exonerationem conscientiæ tum meæ, tum Majestatis ejus, ut eum citò huc remittat. Eget enim eo viro incredibiliter India: quoniam hic
est

est qui Christi oviculas à vi defendit atque insidiis insatiabilium luporum. Homo est Micahel Vazius intrepidus & fortis; qui nunquam terretur ab allatrandis iis qui recens ad Christi religionem aggregatos persequuntur & bonis evertunt. Si alium hujus loco Rex mittere huc volet, quem reperiet (ut minimam Vazii dotium memorem) pari cum eo usu præditum Indicarum rerum, quibus per annos duodecim non interfuit solum, sed etiam præfuit? quem, qui sic ametur à bonis, timeatur à malis? Planè sic habe: si alium Rex quærat, quantumvis in deligendo attendat, magno se exponet periculo aberrandi à scopo quò collimat. Quare age, rogo Te, seriò cum ejus Majestate, ut hunc remittat. Vale. Cocino vi. Kalend. Februar. Anno MDXLV.

Tuus verus & in Christo amantissimus Frater

Franciscus.

EPISTOLA IV.

Societati Romam.

De germana amicitia, de ratione fidei propagandæ, & Munariæ Martyribus, ac de Ceilani morte Principis mirandæ signo crucis nobilitatâ. De Sacerdotibus in Macazariam missis, ac de aliis aliò mittendis.

Græ-

1. **D**EUS mihi conscius est, quantò libentiùs vos viderem, quàm hanc vobis tam incertam propter locorum intervalla Epistolam scriberem. Nec verò, quia conjunctissimorum animorum corpora DEUS pænè infinito distraxit spatio, corporum disjunctio quicquam de amoris mutui vinculis laxat, quibus adstricti sumus. Nam etsi non unà versemur, uti solebamus; tamen perpetuò ferè nos inter nos mentis oculis cernimus. Tanta enim est veræ germanæque amicitiae vis, ut amici absentes adsint, mutuòque aspectu & consuetudine fruantur. Hæc mea sociorum omnium tam continua memoria vobis potiùs accepta est referenda, quàm mihi. Siquidem vestræ preces ac sacrificia, quæ pro me homine nequam assiduè facitis, tantam hanc excitant in me vestri memoriam ac desiderium. Vos, inquam, vos carissimi Fratres, in animo meo vestras imprimitis species. Quòd si mea vestri memoria tanta est, fateor vestram mei longè esse majorem. DEUS vobis pro vestro merito gratiam referat: nam ego non aliâ ratione possum vobis satisfacere, quàm proficundo me vestris meritis satisfacere nullo modo posse, cum planè animo videam, quantum omnibus nostræ Societatis hominibus debeam.

2. In hoc Travancoridis regno, ubi versor (ut aliquid de rebus Indicis scribam, quarum vos avidissimos esse certò scio) plurimos DEUS ad Christi Filii sui adduxit fidem. Mensis quippe

pe unius spatio amplius decem hominum millia Christiana feci: qua in re hanc tenebam rationem. Ethnicorum pagos, quò Baptismi causâ vocabar, ubi primum attingeram, viros, fœminas, pueròsque unum in locum cogi imperabam. Tum à primis Christianæ fidei elementis exorsus docebam unum esse DEUM Patrem, Filium & Spiritum Sanctum: & simul tribus personis, unòque DEO invocato, ter se quemque ritè signare jubebam cruce. Deinde linteatus generalis confessionis formulam, Symbolum Apostolorum, Decalogum, Pater noster, Ave Maria, & salve Regina, ipsorum linguâ (hasce enim preces abhinc biennio conversas memoriæ commendâram) magnâ voce illis præibam; sic ut omnes, cujusque ordinis & ætatis, præeuntem sequerentur. Symboli inde capita, & præcepta Decalogi patrio ipsorum sermone explicabam breviter. Ubi satis ad Baptismum eruditi videbantur, præcipientibus eis, ut cuncti publicè à DEO veniam peterent anteactæ vitæ, idque clarâ voce, ac præsentibus iis, qui abhorrebant à Christiana religione, ad improborum videlicet permotionem, & confirmationem bonorum. Demirantur scilicet Ethnici divinæ Legis sanctitatem, sèque tam diu sine veri DEI notitia vivere erubescunt. Christiana mysteria atque instituta audiunt perlibenter: mihi que ipsi homini nequam magnum honorem habent: complures tamen obstinatis animis cognitam respuunt veritatem. Simul ac peroravi, percontor sigillatim ab iis, qui Baptismum expetunt, utrùm singulis fidei

capitibus sine ulla dubitatione assentiantur. Continuo illi brachiis, in crucis figuram compositis, una omnes voce clamitant, se verò penitus assentiri. Tum demum eos ritè baptizo, ac suum cuique nomen trado scriptum in chartula. Illi sub Baptismum, suam quisque domum digressi, suas conjuges ac familias ad me Baptismi gratiâ adducunt. Baptizatis omnibus, cuncta Deorum fana disturbari, simulacra comminui statim impero. Nullis verbis assequi possem eam, quam ex ejusmodi spectaculo capio voluptatem; cum videam everti frangique idola ab iis, qui modò erant idololatræ. In oppidis pagisque singulis Christianam institutionem ipsorum linguâ conscriptam relinquo, & simul præcipio, quemadmodum ea sit tum antemeridianis, tum pomeridianis scholis tradenda. Id ego ubi in uno aliquo pago perfeci, ad alium demigro, ac deinceps in alios. Ita omnem regionem circumiens, incolas ad Christi compello gregem, & quidem majore cum gaudio, quàm ut per litteras, aut coràm explicare queam.

3. Manaria insula hinc abest millia passuum circiter CL: ejus incolæ certos ad me homines allegârunt rogatum, ut quoniam vellent fieri Christiani, ad eos baptizandos proficisci ne gravarer. Ego cum gravissimis negotiis, maximèque ad rem Christianam pertinentibus distinerer, ire ipse non potui. Itaque certum exoravi Sacerdotem, ut iret meo loco quàm primùm ad illos Baptismò expiandos. Jamque is plurimos baptizârat, cum Rex Jafanapataniæ, in
cujus

ejus ditone insula est, complures Neophytos, quòd Christiani facti essent, crudelissimè necavit. Gratulandum est Christo Domino, qui, ne nostrâ quidem tempestate, sinit desiderari martyres. Et quoniam divinâ benignitate atque indulgentiâ tam paucos uti videt ad salutem, pro sua singulari providentiâ permittit, ut per humanam crudelitatem expleantur destinatæ sedes, ac numerus beatorum. Scripsi ad vos antea, Prætor Indiæ quàm amicus mihi sit, Societatiq; universæ. Is miserabilem Neophytorum cædem usque eò graviter atque indignè tulit, ut simul atque super hac re agere cum eo cœpi, validam classem ad tyranni illius perniciem adornari jusserit. Itaque necesse fuit, justam ejus iram per me ipsum mitigari. Rex ille Christianorum interfector germanum habet, verum regni illius heredem, sed fraternæ crudelitatis metu exulantem. Is si armis a Prætoře restitatur in regnum, pollicetur se cum regni Principibus fore Christianum. Quocircà Prætor mandavit Ducibus suis, ut ei, si Christiana sacra susceperit, regnum restituant, Regem Neophytorum carnificem occidant, aut ad meum arbitrium tractent. Equidem non diffido fore, ut tum eorum, quos martyriò affecit, deprecatione scelus agnoscat & cæcitatem suam, actâque salutarî pœnitentiâ, veniam aliquando impetret à DEO tam nefariæ crudelitatis.

a. Ceilanus insula est ab Indiæ continenti millia passuum circiter CXX. quòd ego nuper Francisco Mansillâ comite profectus sum. Hic Dyna-

Dynasta Regis filius, idèmq̃ue regni heres statuerat fieri Christianus; quod ubi Rex cognovit, hominem confestim interfici jussit. Narrant, qui præsentès cædi affuerunt, ab se in cœlo igneam esse visam crucem, & ubi ille cæsus sit, in hiatu terræ figuram crucis animadvertsam: complures incolarum, qui illa portenta conspexerint, ad Christiana sacra spectare. Hujus Dynastæ, quem dixi, frater iisdem permotus prodigiis, Sacerdotem quemdam exoravit, ut se salutari ablueret aquâ. Jamque ad Prætorem Indiæ confugit, petitum auxilium contra Regem, qui germanum suum necavit. Cum hoc ego in itinere collocutus, ex ejus sermone magnam concepì spem, brevì Regnum illud Christi fidem secuturum. Nam & populus monstris illis ac signis valde commotus est, & regni hereditas eidem Dynastæ venit, qui nuper est Christianis sacris initiatus.

5. In regno Macazariensi (id abest à Travancoride leucas ferè quingentas) octo abhinc mensibus tres Dynastæ cum aliis plurimis ad Christum aggregârunt sese. Hi Malacam, urbem Lusitanæ ditionis, certos homines miserunt, qui postularent idoneos viros, à quibus divina Lege imbuerentur. Confirmaruntque se, qui adhuc vixissent pecudum ritu, posthac DEI notiâ cultûque imbutos, hominum esse more victuros. Urbis Præfectus Sacerdotes aliquot ad eos misit, qui id muneris obirent. Vel hinc, Fratres carissimi, intelligere potestis, quantos hîc silvestris ager, & quàm uberes spondeat fructus.

Equi-

Equidem spero pro hujus regionis præparatione, & quasi segete, me hoc anno ad centum Christianorum millia esse facturum. *Rogate Dominum messis, ut mittat operarios in vineam suam.* Si qui divini cultus augendi, religionisque propagandæ studio in hæc loca, ubi *campi jam sunt albi ad messem*, venerint, non humaniter modò accipientur à Lusitanis, sed etiam benignè; sic prorsus ut omnia eis necessaria abundè suppetant. Quippe Lusitana gens usque eò est avida Christianæ fidei amplificandæ, ut si nihil aliud, certè tam pium eorum studium, ac tam propensa erga nostram Societatem voluntas complures vestrum huc pertrahere deberet. Nunc autem quid vos facere oportet, cum harum gentium animos tam paratos ad Evangelii semen excipiendum videatis? DEUS vobis sanctissimam suam aperiat voluntatem, & ad eam exequendam vires atque animos addat, idèmq; pro sua providentia vestrum huc mittat quàm plurimos.

VI. Kalendas Febr. anni post Christum natum
MDXLV. Cocino.

E P I S T O L A V.

P. Francisco Mansillæ.

Tenelli gregis custodia invigilandum: incertus ipse quò se vertat, quovis paratus solum Dei nutum expectat. Duram gentem constanter excolendam, Ecclesiasque omnes continuè obeundas.

De Manapares templo, Scholaram magistris,
Tom. I. N ac

ac de Malabarum Sacerdotibus, si quid peccaverint, castigandis. Cosmum de Paiva violati officii seriò monendum: tum de Arteaga, et Vasco Fernandez.

1. **C**arissime Pater & Frater mi. Scit Deus intimorum meorum arbiter sensuum quantum libentiùs agerem tecum coram, quam hæc absens scribo; ut eò diligentius & plenius traderem tibi voce vivâ formam modumque isthic operandi, teque gerendi, ad ritè defungendum gravi, quod sustines, officio inserviendi Deo Domino in rectè administrandâ novâ istâ Ecclesiâ, & invigilando in omnes partes custodiæ tibi creditæ tenelli gregis Christianorum istorum nuper aggregatorum in Christi ovile. Hæc tamen, utcunque modò licet, strictim insinuo, quia incertus quid me futurum sit, qualemcunque te admonendi occasionem arripere debeo.

2. Det utinam citò nobis Dominus Noster, quam cupidè captamus & dudum expectamus, significationem certam suæ sanctissimæ voluntatis circa res & loca ubi accommodatiùs ad rationes Divini ejus obsequii collocare me operam ipsi cordi est. Ejus ex nutu pendemus, per ipsius gratiam promptissimi ad continuò exequendum quidquid & qualemcunque id fuerit quò se inclinare declaraverit. Habet autem interdum miros id manifestandi modos, tactus arcanos intinè pertentantes fundum animi, ac luce penitus cœlesti perfundentes, ut dubitare his radiis icta mens nequeat, quò sibi eundem,
quid-

quidve aggrediendum è Dei voto sit. Verissimè dictum est de mortalem trahentibus vitam, eos, ut statûs ac conditionis suæ officium teneant, advenarum esse similes ac peregrinantium oportere, nullius implicatos affectu loci aut rei, quominus liberè volitent & expediti emineant quocunque ratio itineris, ac spei compendium invitaverit. Ad hoc exemplum nostra in primis in diversas, adeoque contrarias regionum aut negotiorum partes pari vigens alacritate stare procincta debet animi præparatio; anticipiti obsequio prompta evolare protinus quò mittentis indicata propensio flexerit. Ortus, Occasus, Auster, aut Boreas, perinde sunt omnia; uno in his cunctis observabili ad electionem discrimine, ubi plus minusve opportunitatis aflugeat Divini honoris luculentius utiliusque promovendi.

3. Certis indicatur mihi nuntiis, aperiri circa Malacam ostium ingens Evangelio, & campum ostendi quo excurrere industria, cum spe insignis ad Dei obsequium operæpretii verisimilimâ, videatur nostra posse: deesse quippe illic operarios messi maturæ: ita ut satis constet, cur eorum tractuum plurimi ad Christi Religionem non convolent, unicam esse causam, quòd à nemine vocentur. Hæc me, fateor, occasio, amplificandi Christi Regni & profendorum Ecclesiæ finium, pellacissimè allectat: sed tenet hîc Jafanapatense negotium, adhuc incerto fluctuans exitu. Hic unus deliberationis hærentis de meâ profectione Malacensi nodus

est; quem si tempus explicuerit (quod sperabam fore intra imminentem Majum) repente me conferam Malacam; ac si perspicere illic poterō Deum velle uti operā meā in Insulis Macazaris (ubi Christi legem quidam amplexi recentissimè feruntur; eoque Rex ipse loci evocasse Malacā Præcones Evangelii scribitur; quos ut impetrare potuerit vereor, nullos enim ibi puto ad id idoneos reperiri) si, inquam, ante finem mensis Maji planè constituero, eundem mihi Malacam ad hoc esse; non prius solvam quàm misso ad Dominum Prætorem Tabellario certiozem eum mei consilii fecerim, atque ad Malacæ Præfectum commendatitias ab eo petierim, quibus jubeatur præstò esse auxilio & favore ubicunque nobis opus fuerit, Deo Domino Nostro inservientibus in conversione Gentium illarum. Hæc si ut destino succedent, & proficisci me in Macazariam res poscet, non conscendam tamen navem antequam te de re totâ literis Malacâ datis admonero.

4. Interim oro te ne frangaris aut defatigeris animo; neve contentionem remittas longis istis ac duris rudis Gentis excolendæ laboribus. Assiduè concursa pagos istos universos, dicens quotidie ad populum, & diligentissimè cavens, ne quem uspiam recens natum infantulum Baptismo inexpiatum relinquant. Invigila præsertim in locis singulis in institutionem puerorum per quotidianas Catecheticas scholas, sedulò instans ut iis præpositi Magistri munere suo fungantur quàm accuratissimè. A Joanne Crucio
bis mil-

bis mille Fanoës accipies, quam ille pecuniam coëgit in sumptum institutionis puerorum intendendam; quem eódem destinatum Fanoüm numerum P. Joanni de Lizana reliquisti, ab eo repetes; & sicubi opus sit scholas novas erige, aut veteres instaure; omni sollicitudine procurans, ut planè in cunctis Oræ istius universæ vicis aut pagis pueruli elementa Christianæ Doctrinæ & orationes, quas debent mente tenère, continenter doceantur. Tu nusquam locorum istorum domicilium figes, aut moram trahes. Sed continuè lustrabundus omnes Ecclesias obibis, ut ego faciebam dum isthic essem. Sic pro certo habe, magnam te initurum à Deo gratiam.

5. Cum essem Manapare cognovi de damno Ædi sacræ loci ejus illato, & quantâ ad id reparandum opus est pecuniâ, subductis ad exactum rationibus, æstimavi. Ea summa petatur à Jacobo Rebello, apud quem ego ipse deposui duo millia Fanoum, quæ donavit Rex Travancoris ad templa Christianorum in suis terris extruenda. Ex his aliquid jam expendit P. Franciscus Coëllius. Id quantum sit, ex ipso poterit resciri. Ex illis quidem aliis à Crucio servatis bis mille Fanoibus, quamdiu quidquam supererit, totum in scholas & magistros insumatur. Idque, quod nunquam satis inculcasse mihi videor, ut constantissimè ac diligentissimè fiat, curare Te in primis cupio, perpetuis in orbem iterandis singulorum vicorum lustrationibus; nusquam omissâ Divini Verbi & Sacra-

mentorū administratione, prout egēre Christianos ubique perspexeris: nec laicos tibi commendo solos; verūm Sacerdotes aut Clericos qui ex Gente Malabarum ordinati sunt, & ipsos explora vel in primis, seriō admonens, & quibus res poscit modis procurans, ut piē ac castē vivant, suis ad Dei obsequium ministeriis fungendis, salutari virtutis & innocentiae exemplo plebi proponendo.

6. Omiseram circa Joannem de Lizanā te monere, ut in repetendā de quā dixi ex eo à te ipsi relictā pecuniā, deducas de summā Fanois centum, quos ille mihi dedit mutuos cum tu esses Punicale, impensos à me in curam solitam Ecclesiarum & Catecheticarum lectionum: quare istud nomen ex pecuniā impensis Scholarum assignatā dispungi poterit: de cætero cavere te vel scrupulosè jubeo, ne quem in alium quantumvis bonum usum, argentum in salarium Catechistarum & Magistrorum corrogatum derivetur.

7. Subvereor ne stomacheris me, quasi memoriæ diffidentem tuæ, eadem iterata sæpius oggerere, sed ignosce solitudini æstuante affectu in cautiones fortasse supervacaneas excedenti; & boni consule rogari te denudè vehementer à me, duo ut ista summaria commendationis meæ instantissimæ capita primo semper loco teneas, ut momenti meo judicio gravissimi. Prius est de assiduā lustratione pagorum à te perpetuò cursante, nusquam hærente, irrequietè obcundā, baptizandis ubique pueris recens

cens natis; adultioribus & Doctrinæ capacibus erudiendis, aut erudiri curandis. Alterum pertinet ad vigiliam acrem & intentam quâ te volo excubare in explorationem morum & exemplorum, quæ de se plebi dant Clerici ortu Malabares; ne & ipsi æternæ se damnationi obligent, & alios in Tartarum secum trahant. Si verò quid in iis pravum deprehenderis, coercere, per Deum, ac castiga citò & fortiter, nam potestatem quam ad id plenam habemus, ut gladium in vaginâ, otiosam relinquere, urgente occasione vindicandi gravissimas Dei offensas, præsertim cum multorum scandalo conjunctas, imputaretur nobis in scelus ingens & multis vix suppliciis expiabile.

8. Cosmum de Paivâ fac adjuves in exonerandâ conscientiâ à furtis rapinisque plurimis quibus est per istam oram licentissimè grassatus; itemque à concussionibus, flagitiis & homicidiis, quæ occasione ex ejus effræni cupiditate natâ, perpetrari Tutucurini contigit: conveni privatim hominem, & ei amicè demonstra; quàm ad ejus honoris rationes intersit restitui ab eo pecuniam iis per ipsum extortam quos Lusitani occiderunt. Scriberem ad illum, si sperarem inde ullum emendationis ejus fructum. Te velim monere ipsum meo nomine; haud cessare me posse ab officio urgente indicandi & Regi & Domino Indiæ Prætori, per litteras aut coram, pessima ejus facinora, ut pœnas ex ipso meritas repetant, tum agendi cum Principe Domino Henrico Sacri Tribunalis

Quæstionum in Religione capitalium Præside, ut is pro supremâ in eo Ecclesiastico foro potestate, lege in ipsum agat, tanquam impediens conversionem Infidelium, crudelissimè persequendis iis qui recens ad Nostram Sanctam Legem & Fidem accesserunt. Adjunge post omnia, unum restare modum occludendi mihi os, & tam gravia in ipsum mox eruptura mala declinandi, maturam & illustrem pœnitentiam, operibus offensionis publicæ satisfactoris se proferentem; reddendis videlicet continuò malè partibus, & cæterâ juxtâ disciplinam Christianam professione rescipientis animi, ac cum præterita scelera damnantis, tum innocentiam pollicentis in posterum.

9 Si fuerit adhuc isthic Joannes de Artiagâ, nolim eum in istâ Orâ patiari amplius consistere, atque adeo, ut inde facessere cogatur, seriò denuncia Cosmo de Paivâ, ne ipsi quidquam deinceps pecuniæ ad victum necessariæ numeret, quod quidem imputetur nobis, qui utique non judicamus expedire versari eum amplius in istâ Regione. Vasculum Fernandem hanc tibi redditurum Epistolam excipe hospitio, confido enim de Domini Dei Nostri benignitate jam in ipsum non vulgaribus gratiis exprimi cœptâ, aggregatum hunc iri Societati Nostræ. Adolescens est frugis optimæ, ingentibus Deo generosè serviendi desideriis flagrans, qualibus quàm æquum sit cooperari & favere nos impensè, profectò, ut non admoneam, per tè perspicias. Expecto accuratas à te literas, prolixè docturas; ut ipse vale-

valeas, quo successu contendas, Christiani quos excolis, num & quantum proficiant: Cosmus de Paivâ ecquid jam resipuerit, jam quæ rapuit reposuerit spoliatis ab ipso Christianis. Dominus Deus Noster præstò sit semper vobis auxilio suo tanto, quantum mihi ego ipsi cupio. Vale. Negapatano VII. Idus Aprilis An. MDXLV.

Tuus in Christo Frater

Franciscus.

EPISTOLA VI.

M. Jacobo Borbano, & P. Paulo Camerti.

Impedità in Jafanapataniam expeditione, apud S. Thomam Macazariam petere constituit, de divina voluntate atque auxilio planè certus. De Sociis Comorinensibus, aliisque e Lusitania venturis.

Gratia & Charitas D. N. &c.

I. **J**afanapatania expeditio ad nihilum recidit. Itaque in regnum suum non est restitutus Rex ille, qui pollicitus erat fore se Christianum. Totam rem casus impedit. Navis Regis Lusitaniæ, è Regno Peguano mercibus onusta Indiam repetens, vi tempestatis in Jafanapataniæ regni fines appulsa est: eius merces continuo Rex invasit. Placuit Lusitanis, quoad amissa
recu-

recuperassent, bello supersederi. Ita factum non est, quod Prætor fieri jusserat: verùm si Deo cordi erit, fiet. Negapatone sedi aliquot dies: demum ventus reversioni adversus meum iter avertit. Itaque casu in consilium verso, contuli me ad oppidum S. Thomæ: in sanctissima illa Apostoli Æde assiduis precibus obsecrare institi DEUM, ut mihi voluntatem aperiret suam, cui non deesse, fixum ac deliberatum haberem. Confidebam scilicet fore, ut *qui dedit velle, daret etiam perficere*. Hic igitur ille pro sua insita misericordiâ recordatus est mei. Magnâ enim animi lætitiâ perfusus, velle DEUM sensi, ut Malacam, inde Macazariam peterem, ubi nuper indigenæ ad Christum se adjunxerunt plurimi; ibique Neophytos illos in suscepta religione confirmarem. Proinde Christianæ Fidei rudimenta atque præcepta, cum brevi eorum explicatione, in ipsorum linguam vertenda curavi. Par est enim, qui suâ sponte facti sint Christiani, hos à nobis omni ope juvari; atque ut Fidei incrementum, & vires ad divinam legem servandam necessarias petant à DEO, præcationes in suum sermonem conversas in promptu habere: nimirum Pater noster, Ave Maria, aliasque preces, maximè verò formulam Confessionis generalis. Fa quippe, sua quotidie DEO peccata confitentibus erit Confessionis Sacramentalis loco, quoad Sacerdotum Macazaricæ linguæ peritorum sit copia.

2. P. Franciscus Mansilla, cum Sacerdotibus aliquot Malabaribus apud Christianos Comorien-

nenses manet. Ubi autem illi sunt, mea haud quaquam desideratur opera. Patres, qui ad Mozambicum hiemarunt, cum aliis, quos hoc anno exspectamus, Ceilanos Dynastas domum redeuntes sequentur. Equidem spero, mihi in hoc itinere DEUM permagno auxilio futurum. Siquidem, ut dixi, tanto cum animi mei sensu gaudiòque, quid potissimum à me requirat, non est gravatus ostendere. Mihi verò adeò certum ac fixum est perficere, quod divino instinctu concepi, ut si fortè id prætermitterem, viderer planè mihi pugnare cum DEO, neque in vita, aut post mortem quicquam jure sperare jam posse. Itaque si fortè hoc anno deerit Lusitani navigii facultas, Saracenæ aut Ethnicæ navi Malacam petenti committere me non verebor. Tantàmque habeo DEI fiduciam (cujus unius causâ hoc iter suscipio) ut si nullus onerariæ hoc anno esset copia, & scapha quæpiam Malacam versùs hinc solveret, divinâ ope fretus illâ ipsâ trajicere non dubitarem: omnem utique spem in DEO fixam ac locatam habeo. Quare per eum ipsum vos rogo, Fratres carissimi, ut vestris quotidianis Sacrificiis, assiduisque precibus me hominem nequam DEO commendare ne desinatis. Augusto mense exeunte, ut opinor, proficiscant Malacam: naves enim eò profecturæ idoneam tempestatem expectant, quæ eo tempore existere solet. Peto à Prætorè per litteras diploma, ut Malacensis Præfectus navigii, ceterarùmque rerum ad iter Macazariense necessariarum mihi det facultatem.

tatem. Mando vobis, ut pro vestra in DEUM charitate illud diploma conficiendum, atque ad me per hunc ipsum tabellarium perferendum curetis. Breviarium simul Romanum mittetis pusillum. Cosmo Anio, nostri amicissimo, viròque fidelissimo, meis verbis salutem plurimam. Ei nihil separatim scribo, quòd hanc vestrùm trium communem esse epistolam velim.

3. Si qui è nostra Societate peregrini, & Lusitanæ linguæ rudes venerint, eos nostratem sermonem addiscere opus erit: alioquin hisce in locis, qui intelligat, quid dicant, nemo erit. Ego vos Malacâ de Christianis jam factis, de-que præparatione Ethnicorum faciam certiores, ut isthinc idoneos homines ad nostræ fidei propagationem destinatis: nam domum istam, quæ Sanctæ Fidei appellatur, nomen suum factis tueri oportet. (Pluribus ad vos scribam per Patamesses, qui Julio mense proficiscentur:) Christus Dominus in sua nos felicitate jungat; nam in hac vita an revisuri nos simus, ignoro. VIII. Idus Majas. Ex oppido S. Thomæ.

EPISTOLA VII.

Societati in Lusitaniam.

De duobus Regibus neophytis, & corpore Sancti Thomæ Apostoli, de Jeanne Duro, de Macazarionsium sacris, Sociisque in Indiam mittendis.

Gra-

Gratia & Charitas D. N. &c.

1. **S**cripsi ad vos, Fratres charissimi, ex India, iturum me ad Macazares, ubi nuper Christianis sacris initiati sunt Reges duo. Ex itinere ad oppidum S. Thomæ (ubi omnes, cum Christiani, tum barbari, sanctissimi Apostoli Thomæ corpus esse confirmant) appuli eo consilio, ut inde Malacam pergerem. Hic igitur expectanti mihi navigationis opportunitatem, mercator quidam (Joanni Duro nomen est) divino instinctus afflatu se socium addidit. Is mecum unâ dies aliquot versatus, cum de rebus cœlestibus nonnulla cognovisset, sentire cœpit alias quasdam merces reperiri, suis longè meliores; quas quidem ipse nunquam ad eam diem ne suspicione quidem attigisset. Itaque omissis mercimoniis, nuntiòque mercaturæ remisso, Evangelicam amplexus est paupertatem. Nuper Malacam (quæ urbs distat à Goa leucas amplius quingentas) ambo pervenimus. Ibi jam occasionem captamus Macazaricæ transmissionis. Qui à Macazaribus huc veniunt, mirè illam gentem ad Christi cultum aptam atque idoneam esse nuntiant. Nulla inibi esse Deorum fana; nullos qui populum impellant ad venerandos Deos. Solem dumtaxat ab illis pro DEO coli: religionem præterea apud illos nullam esse. Quare vos etiam atque etiam pro vestra erga Christum charitate oro, Fratres charissimi, ut multi quotannis è Societate huc demigretis: vestri enim similium summa est penuria. Sic autem habetote, ad aggregandos
 Chri-

Christo hosce Ethnicos, non magna eruditione opus esse; sed magno virtutum usu, magnaque vi divini Spiritus: quem DEUS pro sua benignitate omnibus nobis impertiat. Amen. IV. Idus Novembris MDXLV. Malacæ.

EPISTOLA VIII.

Eidem.

Eadem, quæ superiori, uberius; deinde quid agat Malacæ, ubi jucundissimæ Sociorum literæ sibi redditæ.

Gratia & Charitas D. N. &c.

I. **D**e meis rebus scripsi ad vos pluribus verbis ex India, prius quam Macazariam versus discederem, ubi Reges duos Christianos factos accepimus. Unum jam dimidiatumque mensem Malacæ sedeo, idoneam tempestatem navigandi in Macazariam captans. Hinc post tantumdem temporis, DEO approbante, solveamus. Absunt Macazares ab urbe Goa leucas amplius M. Qui illinc venerunt, gentem perappositam esse narrant ad Evangelium; ut maximus illis locis Christianorum numerus fieri possit. Nulla apud eos Deorum templa, nulli superstitionum antistites. Solem ipsum orientem colunt; prætercà nihil. Verùm populi continenter inter se bellum gerunt. Ex quo Malacam attigi, (quæ urbs est maritima, mercatorum

torum commercio celebris) piæ non desunt occupationes. Dominicis diebus ad populum verba facio: quamquam meæ conciones minùs mihi placent, quàm iis, qui me audire non gravantur. Quotidie pueris per horam, eòque ampliùs solemnes preces trado: diversor in valetudinario; ægrorum audio confessiones, iisdem facio rem Divinam, & Christi corpus impertio. Confiteri cupientium multitudine sic obruor, ut omnibus satisfacere nullo modo queam. Plurimum temporis pono in Catechismo vertendo ex Latino in eam linguam, quam Macazares intelligant: sanè laboriosum est, eorum, quibuscum verseris, funditus ignorare sermonem. Discedens ex India, ad oppidum ap-puli, cui S. Thomæ nomen est, ubi indigenæ S. Thomæ Apostoli corpus asservari perhibent. In eo oppido familiæ sunt Lusitanorum ampliùs centum; templumque visitur sanè religiosum, ubi Apostoli corpus esse consentiunt incolæ ac-colæque universi. Ibi Malacensem navigationem expectans, in mercatorem incidi, qui navim eò applicuerat cum mercibus suis. Is divinarum re-rum specimen cùm cepisset, facilè sensit, alias quasdam merces longè pretiosiores esse, quas ipse nunquam antea vidisset. Itaque navigio ac mercibus relictis, mihi se socium, & Maca-zaricæ profectionis comitem adjunxit; Joanni Duro est nomen: certum jam fixumque habet, in omni vita paupertatem colere, Christòque Domino inservire. Natus est annos quinque & triginta; perpetuus mundi miles se ad Christum tran-

transtulit, ac valde expetit vestrâ deprecatione commendari se DEO.

2. Malacæ multæ mihi litteræ, partim Romanæ, partim Lusitanæ redditæ sunt; ex quibus incredibile est, quantum ceperim, quotidieque capiam voluptatis. Quoties eas lego (lego autem sæpissimè) sic afficio, ut me isthic vobiscum, aut vos hic mecum esse existimem; quod si corporibus non licet, certè animis licet. Patres, qui isthinc cum Joanne Castro venerunt, Goâ ad me Malacam scripserunt de adventu suo. His ego nunc rescribo, ut eorum duo in Comorinum Promontorium proficiscantur. opem laturo Francisco Mansillæ, quem ibi cum tribus Sacerdotibus indigenis Comorinenses Christianos instituentem reliqui. Tertium Goæ manere jubeo, & in Collegio S. Fidei alumnos litteris erudire. Quoniam navis maturat profectionem, nihil attingam eorum quæ scripsi ex India. Anno insequenti de Macazaribus (si DEO cordi erit) multa perscribam. Unum vos oro, Fratres mihi charissimi, ut quot annis multi huc è Societate veniatis: hic enim opus est multis. Nec verò ad Ethnicorum conversionem multa doctrinarum cognitio requiritur, sed multa exercitatio virtutum. Finem facio, DEUM obsecrans, ut nobis & suam voluntatem indicet, & ejus exequendæ tribuat facultatem. iv. Idus Novemb. Malacâ.

E P I S T O L A I X.

P. Simoni Roderico.

Socios petit virtute et doctrina præstantes.

Gratia & Charitas D. N. &c.

I. **Q**uæso te atque obsecro per viscera JESU Christi, ut huc submittas quàm plurimos è Societate: omnes autem, sive Concionatores, sive alios spectatâ virtute viros. Peccandi enim illecebræ hisce locis se offerunt plurimæ. Itaque ut litterarum scientiâ non excellent, oro te etiam atque etiam, ut excellent utique virtute: quoniam his quidem locis virtus magis quàm doctrina spectatur: quamquam probitas litteris ornata scilicet palmam ferat. Etenim Indiæ arces ac præsidia Lusitanorum viros doctos ferme requirunt. Nos autem Regi Lusitaniæ, patrono optimo, & Lusitanis, qui in India versantur, plurimum pro summa illorum erga nos benevolentia ac liberalitate debemus. Quibus quidem aut nulla ratione, aut hac unâ gratiam pro tantis eorum meritis referre possumus, ut quoniam multis magnisque negotiis sunt implicati, eorum animos atque conscientias expediamus, ut explicatam habeant & exploratam rationem salutis suæ. Christus Dominus noster pro sua benignitate ac misericordia multos, eosque bonos operarios, conducatur in vineam suam, nosque, ubicumque ei visum erit, si minùs in terris, in cœlo quidem certè conjungat. Amen. x. Kalend. Julias. Malacæ.

E P I S T O L A X.

PP. Paulo Camerti, Joanni Beiræ,
Antonio Criminali.

*Relictà Macazarià cogitat Amboinum. Beiram et
Criminalem in Comorinum evocat: Paulo Ca-
merti curam domus Goanæ et obedientiæ studium
inculcat: accedit singularis Simonis Botelli com-
mendatio.*

*Gratia & Amor Christi Domini Nostri
adsit semper nobis auxilio &
favore. Amen.*

I. **P**rolixis literis quas ad Vos per P. Com-
mendatorem misi, fusè vobis exposui,
esse me in procinctu ad iter Macazarem ver-
sùs: sed quòd posterioribus inde nunciis acce-
perimus, haud quaquam esse illic res tam bono
loco ac nobis fuerat persuasum, non sum illuc
profectus; cogitoque modò Amboinum, ubi &
multi jam Christiani sunt, & quæ cæterorum
docilitas laudatur, multorum ad Ecclesiam facile
secutura videtur accessio. Inde ad Vos scribam
quæ præsens videro de regionis ejus statu, de-
que dispositione indigenarum ad fidem, ac fru-
ctu qui verisimiliter sperari ex laboribus ibi
exantlandis potest. Pro usu quem præsentì ex-
perientiâ mihi peperit rerum Promontorii Como-
rinensis & Goæ, quemque, Deo juvante, com-
para-

parabo Amboïnensis & Moluccensium tractuum, cum eos inspexero, scribam ad vos in quibus potissimum horum locorum collocari vestram industriam ad majus Dei obsequium videatur utilius.

2. Quod nunc est, rogo Vos Carissimi Patres Joannes de Beira & Antoni Criminalis, ut subito ab his visis literis, expediatis vos ad quamprimum eundem in Promontorium Comorini, ubi utiliorem Dei obsequio navabitis operam quam isthïc Goæ: unde assumetis P. Franciscum Mansillam, si forte ibi sit; ipse enim peritus est Comorinensis regionis, & ab eo intelligetis quo pacto vivere & operari vos illic oporteat. Omnino velim, si Patrem, ut dixi, Mansillam hæc literæ Goæ repererint, ut ambo vos, eo tertio adjuncto, simul in Comorinum profisciscamini. Per Deum oro vos ne aliter faciatis; neve, quacumque demum obstante causâ, omittatis profectionem istam, quam planè cupio, & judico necessariam. P. Nicolaus Lancillottus subsistet in Collegio S. Pauli, profitendâ ibi Grammaticâ, ad quod è Lusitaniâ missus est. Quia confido Vos, quæ vestra est Caritas, non aliud facturos quam quod hæc præscribit epistola, plura de hoc non addam.

2. Paule Camers carissime, multum oro Te, per quo JESUM Christum amore prosequeris, ut acriter invigiles utilitatibus & conservationi Domûs istius. Ante omnia Tibi etiam atque etiam commendo, ut plenam perfectamque exhibeas obedientiam iis qui ejus Domûs qualem-

cunque Præfecturam exercent. Sic habe, nihil Te ullâ in parte mihi gratius, nihil posse jucundius facere, quàm si planè ad nutum ipsis obtemperes. Equidem si isthic essem, nihil, ne minimum quidem quantulumcunque, facerem contra vel præter auctoritatem & voluntatem eorum qui Sancto isti Domicilio præsent; obsequererque illis diligentissimè in omnibus quæcunque mandarent. Optoque ac spero Deum intimo in animam tuam afflatu inspirationis suæ persuasurum Tibi penitèns, nullâ Te re majorem inire ab se gratiam posse, plusque ad suum obsequium laudemque conferre, quam, ejus amore, abnegando tuam propriam voluntatem.

4. Scribe ad me quæso singillatim de cunctis nostris Patribus ac Fratribus, præcipuè de P. Francisco Mansilla, per navem quæ solutura isthinc Moluccum versùs est. Scio Te id facturum fusè ac diligenter; & jam nunc præcipio spe ac desiderio voluptatem quam mihi literarum istarum afferet lectio. Rogo Vos, Carissimi Fratres, orate continuè pro me quotidianis vestris cum Deo colloquiis & Sanctis Sacrificiis. Indigeo peculiariter isto à vobis auxilio propter discrimina quæ adeo, navigans in terras barbaras, omnis generis periculis infestas.

5. Proficiscitur hinc ad vos Simon Botellus, benè affectus erga istam Sanctam Domum. Referet ille vobis minutè de me ac rebus meis. Amicissimo illo utor, vicissimque amo hominem plurimùm, est enim vir valde bonus & Dei amans ex vero. Rogo Te ut ejus amicitiam dili-

diligenter colas. Omnia ille in me veri amici officia cumulatè præstitit, dono mittens quantum opus fuit ad viaticum & instrumentum navigationis hujus meæ, cum benevolentissimâ significatione præstantis caritatis. Remuneret utinam illum meâ vice, qui potest, Deus: quantum enim illi debeam, sentio. Deus Dominus Noster, Carissimi Fratres in Christo, nos in suâ Sanctâ Gloriâ conjungat, quando in istâ vitâ tam variè dispersi degimus. Malacâ xvii. Kal. Januarias Anno MDXLV.

Vester minimus Frater in Christo

Franciscus.

E P I S T O L A X I.

Animabus salutis æternæ cupidis. Vitæ Christianæ ac Sanctè transigendæ formula.

I. **C**hristianus qui ultra inanem nuncupationem verbi, talem se præstare solidis officiis satagit, manè cum primùm evigilat, arripit animum ad tria quædam agenda, Deo in primis & debita & grata. Primum est Confessio & adoratio Sanctissimæ Trinitatis, Dei unius in naturâ, in Personis Trini. Character est Christianismi, agnitio & veneratio Trium Divinarum Personarum in unâ Essentiâ, cujus quidem officio professionis Signi Crucis expressione cum mentione Patris & Filii & Spiritus Sancti,

cti, prout suos Filios docet Ecclesia, defungimur: Si tamen & manus motum & sonum linguæ congruâ devotæ mentis attentione comitamur. Consigna ergò statim ac expergisceris frontem & pectus, solemnî simul prolatâ invocatione Trinitatis, profundâ demissione religiosi animi, Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum, unum æternum, Omnipotentem summè bonum adorans Deum.

2. Alterum ab hoc est trium Theologicarum virtutum exercitium, quo velut primitias diurnarum actionum consecrare Creatori, & ejus maturè conciliare tam ad omnia necessarium favorem decet. Recita igitur Fidei Symbolum singulos Articulos animo exprimens, & adhæsione firmissimâ cuncta complectens Divinæ naturæ ac personarum, Incarnationis, Vitæ, Mortis, Resurrectionis Christi, Ecclesiæ quoque sanctæ, ac reliqua ibi exposita dogmata: inter pronuncian- dum hæc mente versans: Persuasissimum habeo quæ de Te, Deus meus une ac Trine, quæque de Filio Patris æterni pro me homine facto, pro me passo, mortuo, reviviscente, cum Patre & Spiritu Sancto in Cœlis regnante, & quidquid aliud Sancta Catholica Apostolica Romana docet ac profitetur Ecclesia; paratus omnem jacturam, omnem vim perpeti, sanguinem quin etiam ac vitam prius profundere, quàm extorqueri mihi fidem illam sinam, aut de ullâ ejus parte dubium unquam vel minimum admit- tam. In hac confessione certissimum mihi est vivere & mori: quod si cum ad supremam ho-

ram

ram venerim fari non potero, jam hinc pro eo tempore conceptis verbis ex animi mei sententiâ Te JESUM Dominum Dei Filium agnosco, in Te credo, Tibi omnes meos sensus demissimè subjicio. Amen.

3. A Te quoque, mi Redemptor Christe JESU, & à tuâ Divinâ misericordiâ spero, fore ut per tua merita, adjutus auxiliis tuæ gratiæ, cooperando bonis operibus, & sanctæ tuæ Legis præcepta exequendo, perveniam aliquando ad gloriam & felicitatem ad quam me creare ac vocare dignatus es. Amen. Te præterea, mi Deus amo super omnia, & ex toto corde odi ac detestor peccata quibus te offendi, quia tibi displicent summè bono, & amabili; cui ut incomparabilem debere me fateor, & exhibere conor, caritatem, ita te longè supra omnium speciosarum & præstantium rerum pretium æstimo: firmissimèque & irrevocabiliter statuo nunquam me consensurum in offensam tui, aut quidquam quomodolibet acturum, quod tuæ supremæ minùs probatum bonitati, me conjiciat in periculum excidendi à tuâ sanctâ gratiâ, in quâ perseverare ad extremum usque spiritum deliberatissimum mihi est. Amen.

4. Tertiò ad ritè initiandum diei ac vigiliæ principium, petendum à Deo Domino Nostro èt auxilium suæ gratiæ ad exactè observanda decem mandata sanctissimæ Legis suæ, quandoquidem salutem æternam nemo assequi potest nisi per eorum observationem. Recitet ergò distinctè præcepta Decalogi: & post ea ped

tentim & attentè pronuntiata, subjungat hæc verba : dicit Deus Dominus Noster, eos qui observabunt & opere implebunt ista decem mandata, ituros in Paradisum, ubi summâ felicitate æternum perfruantur. Dicit Deus Dominus Noster, eos qui non observabunt & opere implebunt ista decem mandata, ituros in infernum, ubi sempiternis cruciabitur torquebuntur.

5. Addat Orationes has duas ad impetrandam observationem Mandatorum Dei.

6. Oro te & obsecro Domine mi JESU Christe, da mihi gratiam hodiè & toto tempore vitæ meæ perfectè observandi hæc decem præcepta.

7. Oro & obsecro te Domina mea Sancta Maria, intercede pro me apud tuum benedictum Filium JESUM Christum, & impetra ab eo ut mihi det hodiè & toto tempore vitæ meæ gratiam perfectè observandi hæc decem mandata. Amen.

8. Pronunciet postea cum devotâ cordis attentione hanc orationem ad Deum Dominum Nostrum.

9. Deus meus Omnipotens, Pater animæ meæ, Creator universorum quæ in mundo sunt: in Te Deus & Domine, in quo totum meum bonum situm est, certissimam fiduciam colloco; & sine ullâ dubitatione spero, me salutem æternam consecuturum à tuâ gratiâ per merita infinita mortis & Passionis Domini mei JESU Christi, quantumvis peccata quæ commisi à tenerâ ætate meâ usque ad hunc diem, valde
ma-

magna & multa sint. Tu Domine creasti me, & dedisti mihi corpus & animam, & quantum habeo. Tu solus & non alius plasmasti me ad imaginem & similitudinem tuam. Reddo tibi, mi Deus, gratias & laudes infinitas, præsertim quòd tribuisti notitiam Fidei ac Legis veræ Filii tui JESU Christi. Appende in statera, Domine, peccata mea cum meritis mortis & Passionis Domini mei JESU Christi, & non cum exilibus aut nullis meritis meis; & sic liber ero à potestate inimici, & ibo fructurus in æternum gloriâ Paradisi. Amen.

*Oratio ad Sanctissimam Dominam
Nostram.*

O Domina Sancta Maria Spes Christianorum, & Regina Angelorum Sanctorumque ac Sanctarum qui cum Deo sunt in Coelis. Tibi Domina & omnibus Sanctis me commendo jam nunc pro horâ mortis meæ, ut me præserves à mundo, carne & dæmonio, qui sunt inimici mei insidiantes animæ meæ, perditè optantes ac omni ratione satagentes eam in infernum detrudere. Quod Tu Mater benignissima, oro atque obsæcro, prohibe. Amen.

Oratio ad S. Michaëlem Archangelum.

O Mi optime Patrone Sancte Michaël Archangele, defende me à dæmonio in horâ mortis meæ; quando stabo ad tribunal, reddens

rationem Deo Domino universæ vitæ meæ.
Amen.

Oratio ad S. Angelum Custodem.

Post consuetam illam formulam Angele Dei qui custos es mei, &c. Addet

10. Obsecro te, Angele Sancte ac Beate, cujus curæ ac providentiæ commendatus sum, ut mihi semper præsens adsis ad opportunum auxilium. Perfer preces meas in conspectum Dei Nostri Domini, & insinua piis ejus auribus, ut per suam misericordiam & tuam intercessionem, concedat mihi veniam peccatorum præteritorum, veram notitiam & contritionem præsentium, efficacem denique præcautionem ad ea vitanda quæ in posterum fragilitati meæ minantur, det præterea mihi gratiam benè operandi & sic usque in finem perseverandi. Procul abige à me, per virtutem Dei Omnipotentis, omnem tentationem Satanæ, ac quod ego promereri meis operibus nequeo, impetra mihi per gratiosas tuas apud communem Dominum preces, ut in me non habeat locum ulla mistura noxæ, aut malitiæ fermentum. Et si quando me videas aberrantem à rectâ viâ & declinantem in diverticula peccatorum, age omni modo ut reducas me ad Salvatorem meum per vias justitiæ quærendum: ubi verò incidisse me in tribulationem & angustias perspexeris, adhibe per benevolam caritatem tuam, dulcia tua officia cum Deo, ut inde mihi maturè procures necessarium auxilium. Nunquam, quæso te, me
de-

deseras : at semper protegas , visites , adjuves , defendas , ab omni vexatione & oppugnatione malorum dæmonum , invigilando die ac nocte , cunctis horis & momentis : & dirigens quò me vis ire , simul comitare & custodi . Præcipuè ante omnia te , ductor & custos mi sancte , etiam atque etiam oro & obsecro , intendas vires omnes curasque ingemines in tempore meï ex hâc vitâ discessûs , nec permittas me terri adversariorum dæmonum insultibus aut spectris ; efficacissimè prævertas , ne in desperationem cadam , nec te à me abjungas priùs quàm me perduxeris ad beatificum intuitum Dei Domini Nostri : ubi ego tecum & cum Beatissimâ semper Virgine Dei Matre omnibusque Sanctis semper gaudeamus gloriâ Paradisi , nobis conferendâ à JESU Christo Nostro Domino , qui cum Patre & Spiritu Sancto vivit & regnat in æternum . Amen .

11. His orationibus præmissis , antequam se vitæ negotiis Christianus Dei servus tradat , expedit eum meditari nonnullo spatio temporis in lege Domini , quod utiliter faciet sequenti , singulis diebus manè , exercitio repetendo . Prostratus coràm Deo recognoscat & singillatim consideret decem ejus præcepta . in hanc admodum formam . Primum Divinæ Domini Creatoris mei mihi præscriptæ legis Mandatum hoc est : diliges & adorabis Dominum Deum tuum ex toto corde , &c. Inde reputet secum & ex ultimâ pueritiæ memoriâ repetat , quæcunque per totam vitam peccavit contra hoc præceptum .

ptum, moxque toto corde illa damnans & detestans, à Deo veniam istarum culparum petat; firmissimoque proposito statuat cavere deinceps à similibus erratis; & potius bonorum omnium, valetudinis ac vitæ discrimen ac damnum subire, quàm consciscere quidquam huic tam justo ac salutari præcepto contrarium.

12. Adjungat duo colloquia hujus circiter sententiæ. Prius ad Christum JESUM: Oro & obsecro te JESU Domine mi, da mihi & hoc die & toto tempore vitæ meæ copiosam gratiam ad perfectè observandum hoc primum præceptum Sanctæ Legis tuæ. Alterum ad Sanctam ejus Matrem: Domina mea Sancta Maria obsecro te ut digneris pro me rogare benedictum fructum ventris tui Christum meum Dominum, ut hoc & cunctis mihi reliquis vitæ mortalis diebus, benignè suggerat uberem gratiam plenè exequendi quantum mihi præscribitur isto primo Mandato Sanctissimæ Legis ejus. Eodem modo percurrat novem reliqua Decalogi præcepta.

13. Est hoc exercitium, si rectè in principio cujusque dici fiat, præcipui momenti ad salutem æternam assequendam: cum enim perveniendi ad felicitatem ad quam est vocatus, tota spes & ratio Christiano posita sit in executione bonorum operum, & declinatione malorum, quorum illa imperantur, hæc vetantur decem præceptis Legis Dei, manifestum est quantum ad id conferat exacta & distincta singulorum ejusmodi præceptorum expansio, quæ velut objecto speculo nobis ostendit maculas
ani-

animæ tollendas, & quantum nobis desit indicat. Hinc fit ut verâ contritione delectantur veteres labe, & præcaveatur ab iis quæ per lubricas vitæ occasiones ne nobis affricentur, periclitamur: pravæ autem consuetudines & vitiosi habitus debilitentur; corroboremurque quotidiano proposito deliberatæ mentis, & Divino sic implorato auxilio, ad resistendum tentationibus occurrentibus in omni pravitatis genere, quorum nullum non ad aliquod caput decem Dei Mandatorum revocatur, ac consequenter non sub examen ac censuram istius quotidianæ discussionis utilissimè veniat.

14. Per hunc etiam modum purgantur oculi mentis ab illâ cæcitate quâ quotquot ferè qui sine consideratione vivunt, in offensiones sine sensu prolabantur, & longo usu hebetante morsum conscientiæ, bibunt iniquitatem sicut aquam, nescientes quid faciant dum extremam sibi perniciem miseri consciscunt, & aleam ludibundi jaciunt sempiternæ damnationis. In hoc porrò exercitio attendendum est, ut iis potissimum præceptis insistatur in quæ quisque frequentius & gravius offendit: excitando de talibus peccatis acriorem ex amore Divinæ Majestatis per ea læsæ dolorem: & colligendo vires omnes animi ad concipiendum irrevocabile decretum iis deinceps abstinendi, vitandis etiam occasionibus eorum, & idoneis ineundis rationibus & viis, pravæ quæ in præceptis nos rapit, consuetudinis tollendæ: implorando præsertim præcipuo ad hoc Divinæ gratiæ auxilio.

15. Per-

15. Perfunctus in hunc modum universâ exploratione decem Mandatorum, pronunciet intimâ mentis attentione hæc aut his æquivalentia verba: Certissimè credo, fore ut, si, quod absit, præoccuparet me mors, nondum expiato aliquo gravi peccato contra quoddam ex his decem Dei præceptis à me commissis, statim inexorabiliter infelix anima mea damnata detruderetur in sempiternum incendium inferni, illic per totam æternitatem sine ullâ redemptione crucianda. Item pariter persuasissimum habeo, planè futurum, ut si, quod spero & cupio, quando ultimum spiritum reddam, mundus fuero ab omni cubâ lethali, & si jam hinc corrigam pessimum morem peccandi contra decem Dei Mandata, futurum, inquam, ut Deus Dominus Noster miseretur animæ meæ, & quantumvis multa in vitâ peccaverim, perducatur me ad salutem æternam, quæ est gloria Paradisi, prius expiatis peccatorum maculis, aut per labores & ærumnas vitæ patienter toleratas, aut per cruciatus Purgatorii.

16. Prodeuntis manè domo Christiani primum iter esto ad Templum, ubi Sacrificio incruento præsens adsit: dum id peragitur has aut similes orationes, mente, & si lubet ac juvat, ore poterit efferre.

17. Domine JESU Christe amor cordis mei, per illas quinque plagas, quas Tibi in Cruce Nostri amor inflixit, subveni Servis tuis quos tuo pretioso Sanguine redemisti. Amen.

18. Domine JESU Christe benignissime Sal-
vator

vator hominum per Sanctam Crucem tuam quam tui purissimi Corporis contactu consecrasti, & tuo pretioso Sanguine purpurasti: per virtutem Passionis & mortis quam pro me in illâ pertulisti, ignosce peccatis meis, sicut ignovisti latroni tecum crucifixo; concede mihi victoriam de inimicis animæ meæ; & trahe per tuam gratiam homines mihi contrarios ad veram agnitionem tuæ Divinitatis & pœnitentiam culparum suarum. Amen.

19. Quando altè sublatum ostenditur populo Sanctissimum Corpus Domini, dicat.

20. Adoro te Domine mi JESU Christe & benedico Tibi, quia per Sanctam Crucem tuam redemisti mundum, & me. Amen.

21. Quando tollitur sacer Calix pretiosissimi Sanguinis Domini Nostri: dicat.

22. Adoro te Sanguis sacratissime Domini mei JESU, qui fuisti effusus in Cruce ad salvandos peccatores, & me, Amen.

23. Et quia non pro suâ solius, sed pro aliorum quoque salute esse sollicitum Christianum decet, suaserim ut pro conversione infidelium hanc orationem quisque recitet sub tempus quo Sacerdos sacrum Christi Corpus & Sanguinem percipit, Sacrificium consummans:

24. Æterne rerum omnium effector Deus, memento abs te animas infidelium procreatas, easque ad imaginem & similitudinem tuam conditas. Ecce Domine in opprobrium tuum his ipsis infernus impletur. Memento JESUM Filium tuum pro illorum salute atrocissimam subjis-

ne-

necem: noli quæso Domine ultrà permittere, ut Filius tuus ab Infidelibus contemnatur: sed precibus Sanctorum Electorum tuorum & Ecclesiæ Sanctissimæ Sponsæ ejusdem Filii tui placatus, recordare misericordiæ tuæ; & oblitus idololatriæ & infidelitatis eorum, effice ut & ipsi aliquando agnoscant quem misisti Dominum JESUM Christum, in quo est salus vita & resurrectio nostra, per quem salvati & liberati sumus, cui sit gloria per infinita sæcula sæculorum. Amen.

25. Per diem, vitæ usus, & promiscua cum hominibus tractatio periculosa offerre solet incentiva vitiorum; præsertim iis qui multis antea peccatis consuetudinem malè agendi contraxerunt. Horum animis obversari continuè debet vitæ brevitatis, mortis vicinia, ratio cunctorum per vitam actorum Deo reddenda, judicium universale quo simul omnes ante inexorabile Tribunal Christi sistemur, rogos æterni damnatorum, & irreparabiliter per quodvis lethale peccatum amittenda Paradisi sempiterna felicitas, ad quam conditi eramus. Ejusmodi sensibus præoccupatâ mente, qui ad quotidianas vel occupationes vel remissiones accesserit, næ is haud paulò quàm ceteri rariùs cadet, lapsus expeditiùs resurget; promptusque ferè semper ac paratus reperietur ad id agendum interim dum vivit, quod à se factum cuperet quando morietur. Juvabit etiam non parùm, persuasum perspectumque cunctis esse: latum intercedere discrimen inter peccata ex fragilitate, à bene alio-

alioqui animatis ad bonum, vi tentationis ac improvisis illecebrarum insidiis quasi furtim expressa, & inter flagitia consuetudinis inolitæ, diù palàm sine pudore frequentata. Incredibiliter hæc quàm illa graviora sunt; illa his remissu faciliora. Itaque de pœnitentiâ deprehensorum morbo supremo in aliquâ culpâ prioris generis, non equidem desperaverim, quin iis sit utilis futura, de cæteris multùm timeo, quòd mihi tales videantur non tam relinquere peccata, quàm ab iis relinqui; & existimem verisimile, sic quasi conventum inter Misericordiam & Justitiam Divinam, ut prioris benignitati condonentur ii qui vitæ statu semel benè constituto, infeliciter ex debilitate per lubrica non quæsitarum occasionum præcipitantur in lethalem culpam: posterioris ultioni sacrificentur qui nusquam intepellatâ nequitix licentiâ professionem quandam improbitatis, usque ad ultimam vitæ lineam audent perducere.

26. Hæc cogitari velim præsertim ab iis quibus anceps adhuc & contrariis alternata successibus sacri adversùs peccatum belli fortuna est. Paulùm interiùs initiatis, & gustare jam incipientibus quàm suavis sit Dominus, equidem autor sim, attollendæ crebrò per diem ad Cœlum mentis, iterandis subinde actibus Fidei, Religionis, Spei; præsertim verò puræ ac synceræ Caritatis. Istiusmodi sensuum formulas ex Psalmis ac sacris hymnis memoriâ tenere, orèque identidem reddere proderit: poterunt & exprimi verbis vulgaribus, atque adeo cantari,

quem ad usum hoc habeant, quibus arriserit, illigatum numeris exercitium Divini amoris ab omni nostri respectu defæcati.

Ut Te colam Deus meus

Non me movet terror tuæ

Manus vibrantis fulmina:

Nec horror ignis Tartari

Urentis æternùm reos.

Tu me Deus per te moves,

Tu Christe transfixus trahis,

Cruce urget, incendit cruor

JESU tuis plagis fluens.

Si cesset Inferni metus,

Tollatur & Spes Gloriæ,

Ego tamen, mi Conditor,

Te, dotibus captus tuis,

Te, Numen admirans tuum,

Sublime, sanctum, providum,

Amore incognito prosequar.

Te Christe, Te Fili Dei,

Te Virgo proles Virginis,

Mansuete, fortis, innocens,

Dignate pro nobis mori,

Gratis merentem diligam.

27. Diurnis curis perfuncto, dum nocturnæ quietis tempus redit, haud committendum Christiano est, ut somno mortis imagini non præparatam, velut ad mortem, credat animam. Quis enim illi præstabit evigilaturum postridie sanum; cum, si sapit, dubitare nequeat, quin istâ nocte quam inchoat, multi per Orbem universum casu aliquo dum dormiunt oppressi, soporem

porem cum interitu juncturi sint? è quorum numero cum nemo illi fidejussor idoneus caverit, ipsum, non futurum, summa fuerit insania non id prævertere quo irreparabiliter omisso, æternùm fortasse doliturus sit. Igitur coram Deo suo supremo Judice prostratus, primùm agat gratias pro ingentibus & innumerabilibus & per totam vitam, & eâ die, à Deo beneficiis acceptis, cuncta, prout scit & potest, percensens & ea pendens profundo gratitudinis affectu: deinde, petitâ prius ad agnoscendas culpas luce, sua ex adverso malefacta opponat, memoriâ repetens, & magno pudore confitens, quidquid, hâc præsertim luce, contra vel præter Dei legem, omittendo, agendo, voluntate, facto, cogitatione, verbo peccaverit.

28. Sic collectum culparum acervum, damnans ultrò ipse prior, & intimo dolore abominans, absumat Divini amoris igne, qui solus vim habet iis abolendis parem; & verâ contritione ex Dei summè amabilis perfectâ super omnia caritate penitens conceptâ, eradat quantum potest ac funditus delet, toto in id connitens conatu cordis: denique certissimè constituat, se nunquam, quantocunque fructu aut lucro, qualicumque discrimine objecto, in quidquam simile consensurum. Hæc penitus mente versans pronunciet usitatam confessionis generalis formulam: *Confiteor Deo, &c.* Divinum præterea ad id præstandum quod promisit, imploret auxilium, simili prius positus colloquio ad Christum, Sanctissimam ejus Matrem, San-

ctum Custodem Angelum, & Cœlites reliquos.

29. Pueros ac puellas, parentes aut patres familias satagant à teneris assuefacere manè ac vesperi ad hæc eadem, aut his similia, quantum fert captus ætatis, quotidie agenda, & si minus mente valent, voce saltem jubeant protinus à matutinâ vigiliâ, & ante somnum serotinum, Deum venerari flexis genibus, ter recitandâ Salutatione Angelicâ, more per Ecclesiam solito; tum oratione Dominicâ & sacro Symbolo, cum aliquâ distinctiori memoriâ Passionis, Mortis & Resurrectionis Christi.

EPISTOLA XII.

Catechistis è Soc. Jesu per Indiam.

Rudes catechizandi methodus.

1. **E**lementorum doctrinæ Christianæ rudibus hæc populis tradendorum viam ac methodum usu & successu mihi probatam proponam hîc vobis, Fratres Carissimi, sperans fore, si tenueritis, ut ex eâ non pœnitendum Dei ac Domini Nostri gloriæ, salutisque animarum fructum referatis.

2. Congregato populo, qui accedit ad Catechesim explicandam, facto ipse Crucis signo, capite aperto & sublatis manibus, præeat duobus pueris ad id paratis in pronuntiandâ, voce clarâ & latè intelligibili, Oratione Dominicâ, prius proferente verba singula Catechistâ pueris statim sequentibus.

3. Post

3. Post hoc dicat universo cœtui: nunc Fratres mei profiteamur fidem nostram, & exerceamus tres actus præcipuos trium virtutum præstantissimarum, quæ vocantur Theologicæ, sunt eæ Fides, Spes, & Caritas.

4. Tum à Fide sic incipiat, interrogans adstantes: Creditis omnes in unum Deum verum, Omnipotentem, æternum, immensum, infinitè sapientem? Respondeant universi: etiam Pater, per Dei gratiam credimus. Reponat Catechista: nunc ergò dicite mecum pariter cuncti: Domine JESU Christe Fili Dei vivi, da nobis gratiam ut firmissimè credamus hunc articulum nostræ sanctæ Fidei: addamus ad hoc impetrandam *Pater Noster*, quam totam orationem singuli secretò recitabunt. Sub hoc tollat vocem iterum Magister, agite, dicens, hæc mecum pronunciate: Sancta Maria Virgo Mater Dei, impetra nobis à Deo gratiam credendi firmissimè hunc articulum nostræ sanctæ Fidei, & ut hoc ab eâ exoremus, recitemus illi omnes voce summissâ salutationem Angelicam. Post hanc à cunctis secretò dictam, incipiat denuò Magister: creditis Fratres istum Deum verum esse unum unicum solum Deum in essentiâ & Trinum in Personis, Deum Patrem, Deum Filium, Deum Spiritum Sanctum? Respondeant omnes, utique Pater per Dei gratiam sic credimus. Consequenter duæ orationes quod supra expresso, cum *Pater & Ave* secretò à singulis suo stantibus loco recitandæ. Tunc fiat hæc altera interrogatio: creditis Fratres mei istum eundem Deum

esse creatorem omnium rerum, Salvatorem & glorificatorem nostrum? dicant omnes; omnino Pater, per Dei gratiam, sic credimus. Fient inde duæ petitiones ut priùs, cum *Pater & Ave*. Hæc formâ percurrentur & reliqui articuli; præsertim qui ad Christi Domini Nostri humanitatem spectant: percontando in hunc modum: creditis Fratres secundam Personam Sanctissimæ Trinitatis, Filium Dei Unigenitum, fuisse conceptum de Spiritu Sancto, incarnatum in visceribus purissimæ Virginis Mariæ, & natum ex eadem Dominâ Nostrâ semper Virgine? Respondebunt, utique, Pater, hoc per Dei gratiam credimus. Tunc fient duæ petitiones, additis, *Pater & Ave*, more superiùs informato. Perget Catechista: creditis Fratres, hunc eundem Filium Dei factum hominem fuisse crucifixum, mortuum, & sepultum, descendisse ad inferos, & inde liberasse animas sanctorum Patrum, quæ ibi erant expectantes ejus sanctum adventum? dicant: ita per Dei gratiam credimus, & petitiones statim consuetas adjungant. Tum Magister: creditis, dicet, hunc ipsum Dominum Nostrum, resurrexisse die tertiâ, postea ascendisse in Cœlum, illic sedere ad dexteram Dei Patris Omnipotentis, unde venturus est judicare vivos & mortuos; exquirendo & pro meritis remunerando aut puniendo bona & mala quæ illi fecerint? Respondebunt: planè ita per Dei gratiam credimus. Adjungentur petitiones solitæ cum *Pater & Ave*. Sub hæc Catechista: creditisne esse infernum, hoc est, ro-
gum

gum æternum, quo sine fine cruciabuntur qui mortui fuerint exortes gratiæ Dei; esse etiam Paradisum & Gloriam æternam quâ fruuntur boni qui vitam expleverint in Dei gratia: esse denique Purgatorium in quo animæ ad certum tempus satisfaciunt Divinæ Justitiæ luendo pœnas suorum peccatorum, quorum etsi culpam in vitâ deleverint, pœnam tamen iis debitam non plenè exolverunt? Addet: creditis septem Sacramenta, universam doctrinam Sanctorum Evangeliorum, & quidquid præterea credit & proficitur Sancta Ecclesia Romana? dicent: cuncta ista per Dei gratiam credimus. Mox facient petitiones duas cum totidem *Pater & Ave*. Dicit hîc Magister: hæc septies recitata *Pater & Ave* offeramus Spiritui Sancto, ut locupletare nostras animas dignetur suis septem donis, præsertim iis quæ nos adjuvare possunt ad firmissimè credenda cuncta quæ Fides Sancta Catholica nos docet. Dicit post hoc Magister: fecimus hæctenus, Fratres mei, professionem nostræ Sanctæ Fidei.

§. Restat ut consequenter exerceamus actus duarum, de quibus initio diximus, virtutum aliarum Spei & Caritatis. Agite ergò, dicite mecum: Christe JESU Deus & Domine mi, fretus ego tuâ Divinâ misericordiâ, spero per tua merita fore, ut motus & adjutus tuâ gratiâ, cooperando cum operibus Christianis, & observando tua mandata, perveniam aliquando ad gloriam & felicitatem ad quam me creasti. Amo te Deus mi, super omnia ex toto corde

meo. Pœnitet me offendisse te, cum sis qualis es, omni laude, veneratione, obsequio dignissimus, propter summum amorem quem tibi debeo. & quia te longè pluris quàm quidvis quantumlibet magnum æstimo, firmissimè statuo nunquam me acturum quod offendere possit tuam Divinam Voluntatem; & me conjiciat in periculum excidendi a tuâ sanctâ gratiâ. Amen.

6. Hœc quasi præludium semper esto scholarum Catechetiarum; post quod aggrediatur Catechista declarationem peculiarem alicujus dogmatis nostræ Sanctæ Fidei, Sacramenti aut virtutis, sive Orationis, vel cujuscumque earum rerum quas nosse Christianum expedit; sermone perpetuo, sed plano, & ad rudium captum accommodato, explicans quod docet, atque in fine quod docuit confirmans narratione alicujus exempli, argumento tractato congruentis. Sub hæc præeat formulam confessionis generalis, reddentibus verba parvulis; monitis cunctis ut interim contentur elicere ex intimo animi actum veræ contritionis, sive doloris de peccatis concepti ex sincero amore Dei offensi. Ad extremum jubeat universos recitare tria *Ave Maria*; primum pro præsentibus; reliqua duo pro aliis ad arbitrium.

E P I S T O L A X I I I .

Catechetica ad Molucenses .

Uberrima Symboli declaratio .

1. **D**electat Christianos audire & nosse quâ ratione, quoque ordine Deus è nihilo condiderit res omnes, in usum obsequiumque hominum . Principiò creavit cœlos & terram, Angelos, Solem, Lunam, Stellas, diem item ac noctem, herbas, fruges, poma omnis generis fructusque arborum, aves, animantes quæ in terrâ vivunt, mare, flumina & lacus, animantia aquatica . Et hisce universis conditis, novissimum omnium fecit hominem ad imaginem & similitudinem suam .

2. Primus homo à Deo creatus fuit Adam, & prima mulier Eva . Hos ambos cum formasset & animasset, statuissetque in Paradiso Terrestri, iis benedixit, eosque invicem despondit, matrimonii fœdere jungens, mandavitque sic junctis, ut generarent filios, & terram incolis frequentarent . Ex his Adamo & Evâ nati omnes sumus, hinc propagatum quantum est uspiam gentium . Informatur isto prototypo exemplo singularitas humani conjugii . Cum enim sapientissimus naturæ autor non dederit Adamo plus unâ conjugæ, manifestum est contrariam Divinæ auctoritati esse licentiam hujus generis, quam Mauri passim & Idololatræ, quodque

que est flagitiosius & dolendum magis, mali etiam usurpant Christiani, multarum simul habendarum in contubernio mulierum, nec si qui singularibus etiam concubinis assuescunt hujus exempli censuram vitant, non enim prius autore Deo Adam & Eva dederunt operam liberis, quàm ab ipso Creatore, legitimo fuissent conubii nexu copulati.

3. Quare fornicatores, utpote Divino, à quo sunt conditi, rebelles Numini, congruas suæ nequitiae pœnas expectent. Agnoscant hinc quoque qui Pagodes adorant, quanto se scelere contaminent, dum Deo uno vero cunctorum Conditore relicto ac spreto, muta simulacra & larvas stygias, phanatico errore venerantur, ac cum recta ratio clarè monstret, indidem petendam vitæ gubernationem unde vivendi principium ducimus, isti per sacrilegum furorem, præstigiis & sortibus, vanæque ariolorum divinationi spes rationesque committunt suas: salutis ipsorum hosti implacabili Diabolo eam fidem reverentiamque deferentes, quam Deo debent auctori bonorum omnium, à quo animam, corpus, quidquid sunt, possunt, possidentve, acceperunt; impietate non magis in se fœdâ ac detestabili, quàm miseris eam consciscentibus exitiali: quippe quos ea vesana superstitio Cœlis excludat. ubi paratum animabus Dei culticibus diversorium æternæ commorationis est, omni gaudio affluens; beata sedes illius felicitatis, ad quam Creator summè beneficus homines condidit.

4. Quan-

4. Quantò sapientiùs veri Christiani Deo Domino suo fideles, ei credunt, eundem in spiritu adorant, totâ mente, cunctis devoti cordis affectibus, unum solum verum supremum æternum Spiritum Cœli & Terræ molitorem amplectuntur; intimamque istam animi religionem externis obsequiis exprimunt, dum frequentant sacra templa, ubi circum aras Deo vivo positas, vident imagines Christi ejus Filii, Dei paræ Virginis, Sanctorumque Dei Servorum, qui vitâ in ipsius servitio ritè transactâ, cum eo regnant in Gloriâ Paradisi.

5. Inter quæ augusta monumenta, salutari memoriâ instincti repræsentatarum illic & rerum & personarum, genibus humi positis, manibus sursùm sublatis, in Cœlum oculos & cor dirigunt, Deum ibi habitantem, in quo suum omne bonum ac consolationem collocant, confitentes, his Sancto Petro tributis verbis: *Credo in Deum Patrem Omnipotentem Creatorem Cœli & Terræ.* Priùs creavit Deus Angelos in Cœlis quàm homines in terrâ. Porro major Angelorum pars Deum suum statim adoravit, gratias ei & laudes referens, ob beneficium creationis. Lucifer è contrario, & cum eo multi Angeli, debitam adorationem suo Creatori reddere noluerunt: sed cum superbiâ dixerunt: ascendamus & evadamus similes Deo qui cœlorum tenet altissima. In pœnam hujus superbæ rebellionis, præcipitavit Deus Luciferum, & huic adhærentes Angelos, è cœlis in infernum.

6. Lucifer sic detrusus, videns Adamum & Evam

Evam primos homines, invidit ipsis gratiam in quâ fuerant à Deo creati: & ut eos inde deiceret superbiam ejus similem quâ ipse de cœlo deciderat, eis suggestit; objiciens conventis in Paradiso Terrestri, falsam spem assequendi honorem Divino parem, si pomum à Creatore vetitum comederent. Arrexerunt animos Adam & Eva ad mendacem speciem promissæ similitudinis Dei, & tentationi consentientes comederunt de fructu interdictæ arboris; excideruntque statim gratiâ, in quâ fuerant creati; moxque in pœnam suorum peccatorum, ejecit eos Deus Terrestri Paradiso. Vixerunt inde extra beatam sedem in laboribus per nongentos annos, pœnitentiam agentes peccati, quod admiserant, cujus tam inexpiabilis labes fuit, ut quantumcunque Adamus & ejus filii luerent atrocium suppliciorum, insufficiens esset ad ejus delendam maculam, ipsosque restituendos in spem priorem assequendæ felicitatis æternæ, creptam justâ ultione insanæ superbix, quâ fieri concupierant Dei similes: itaut ex illo portæ cœlorum impenetrabilibus obstructæ repagulis permanerent, & ipsum Adamum & ejus posteros inexorabiliter arcentes aditu gloriæ, cujus suo & illorum periculo peccans, jacturam fecerat irreparabilem.

7. O Christiani; quid nobis infelicibus fiet? si tot Angeli propter unum superbix peccatum cœlo præcipites exturbati sunt, & inimum tartarum detrusi; Adam verò & Eva ob simile superbix crimen, Paradisi Terrestris beatam possessione-

sessionem amiserunt, quæ spes ostenditur aut ratio, nobis scelerum omnis generis colluvione depravatis, emergendi unquam è fæce tam tenaci, & elutis maculis, enitendi ad cœlorum summa, ubi sedes sempiternæ immortalium animarum felicitatis est à Deo constituta? Conclamata profectò res erat: & humani generis planè certa, nec ullâ evitabilis ope damnatio ac perniciès extrema; quando sanctus Michaël amicus noster verus, & qui cum eo Angeli in subjectionis officio perseverantes, præmium constantiæ jam tulerant beatissimam fruitionem sempiternæ in cœlis gloriæ, miserati simul omnes humanæ naturæ calamitatem, coram Deo supplices procièntes, aliquod ab eo remedium ingentium malorum, quæ ex peccato Adami & Evæ in utriusque sobolem latè inundabant, impetrare, hujus ferè formæ precibus, conati sunt.

8. Bone Deus, clementissime Domine, ac Pater gentium cunctarum: venit jam tandem tempus, & ab origine seculorum expectatissima dies illuxit, quam misericordiæ in deploratissimos mortales expromendæ tuæ, æternâ destinatione præparasti. Ejus diei quæ restitutis in Divinæ gratiam adoptionis Adami filiis patefactura claustra cœlorum est, auroram en exortam nunc videmus, quandoquidem ex sanctis Annâ & Joachimo nata est illa Virgo sine peccato Adami super omnes mulieres Sanctissima, nomine Maria; cujus virtus & sanctitas supra omnia Deo minora excellens incomparabiliter eminet. Hæc cum adèò pura & illustris Virgo sit,

sit, videtur, non indignum opus fore tuâ Sapientissimâ Omnipotentiâ, si ex ejus sanguine virgineo digneris, quod facilè potes Domine, formare corpus humanum, sicut olim Domine, formasti corpus Adami, quando id sanctæ voluntati Tuæ placuit. In tale porrò corpus è purissimâ Virginis substantiâ formatum, potes idem Omnipotens Domine simul creare, simul infundere atque intimè unire animam unam aliquam eximiam, omnium quas unquam aut condidisti, aut es conditurus Sanctissimam (interim eodem tempore decrevit Deus in arcano consilio Trinitatis Sanctæ, personam Divinam in ventre Virginis Mariæ humanæ naturæ sociare) ut ex istâ cunctarum præstantissimâ Virgine nascatur JESUS Christus tuus Filius mundi Salvator universi. Sic Domine implebuntur scripturæ, ac fides constabit promissionum, per quas Te obstrinxisti Prophetis & Patriarchis amicis tuis, qui nunc iis freti expectant in Limbo Filium tuum JESUM Christum Dominum & Redemptorem suum.

9. Ita orantibus Angelis sanctis excelsus, supremus, Omnipotens Deus motus intimâ misericordiâ nostræ ingentis, ipsi perspectissimæ miseræ, legavit è cœlis sanctum Archangelum Gabrielem in civitatem Nazareth, ubi degebat Virgo Maria, cui, prout erat jussus à mittente, dixit: Ave Maria gratiâ plena, Dominus tecum. Benedicta tu in mulieribus, Spiritus Sanctus super veniet in Te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi; & quod nascetur ex te, vocabitur

bitur JESUS Christus Filius Dei. Quibus ab Archangelo auditis, Sanctissima Virgo Maria respondit: Ecce Ancilla Domini; fiat mihi secundum verbum tuum. Eodem puncto temporis quo Virgo Sanctissima, propositis à Deo per Sanctum Archangelum assensum præbuit, formavit Deus in ventre Virginis ejusdem, ex purissimo ipsius sanguine corpus humanum, cui simul creatam intimè conjunxit animam: & tunc Secunda Trinitatis Persona Deus Filius, in ventre Virginis Mariæ Incarnatus est, uniendo suæ Hypostasi Divinæ tam animum illum, quam corpus, utrumque Sanctissimum.

10. Sub hæc à die quo Dei Filius Incarnatus est, ad diem ejus Natalem, novem omninò mensibus evolutis, JESUS Christus Salvator totius Mundi, Deus & homo verus, ex Mariâ Virgine natus est; id quod profitens Sanctus Andreas dixit: *Credo in JESUM Christum Filium Dei unicum Dominum Nostrum*, cui statim subjunxit Sanctus Joannes: *qui conceptus est de Spiritu Sancto, natus ex Maria Virgine*. Bethlemi propè Jerusalem natus est Christus Dominus & Redemptor Noster. Ibi cum Angeli, & Virgo ejus Mater cum suo Sponso Sancto Josepho, Reges præterea tres, & alii multi adoraverunt, ut Dominum supremum.

11. Interim Herodes, qui regnabat Jerosolymis, timens ne regno, cui cupidè incubabat, per hunc puerum pelleretur, voluit eum occidere: sed elusa ejus crudelitas est, JESU in tempore subtracto, nam ab Angelo Josephus admo-

admonitus in somnis, Bethlema fugit in Ægyptum, tollens secum JESUM Christum & ejus Matrem Virginem, mansitque illic, quoad Herodes pessimâ morte vitam absolvit, tyrannus omni malo dignissimus; quippe cujus tanta fuit immanitas, ut in Bethleem & in omnibus finibus ejus, omnes parvulos à bimatu & infra trucidaverit, JESUM Christum eâdem cæde comprehendendum existimans. Falsò id quidem, quippe servatus, ut dictum est, JESUS cum Virgine suâ Matre ac Sancto Josepho, reversi sunt in terram suam & civitatem Nazareth, præmonito de hoc ipso in Ægypto per Angelum, Josepho.

12. Factus inde JESUS duodecim annorum, ascendit Nazaretho Hierosolymam, in Templum, ubi erant Doctores Legis, quibus Scripturâs Prophetarum & Patriarcharum, adventum Filii Dei prædicentes, declaravit, tam illustri miræ Sapientiæ specimine, ut passim omnes stupeverent. Hinc reversus Nazareth, ibi mansit usque ad ætatem quasi annorum triginta, quando inde proficiscens ivit ad fluvium Jordanem, ubi erat S. Joannes Baptista multos ad se accedentes baptizans: inter quos & JESUM quoque Christum baptizavit in Jordane. Ex eo se loco JESUS Christus contulit in desertum montem, ubi quadraginta diebus & totidem noctibus omni cibo potuque abstinuit. In eo monte diabolus nesciens Christum esse Dei Filium, impellere ipsum tentavit in peccata tria, gulæ, cupiditatis, & vanæ Gloriæ.

13. Sed

13. Sed cunctis rejectis Christus à Diabolo & à monte victor descendit in Galilæam, ubi multos homines convertit; & multa dæmonia ex energumenorum corporibus expulit, mandans ut inde facerent, cui mandato statim illi, rebelles licet & contumaces Spiritus, parebant, mirante non sine causâ populo, & Doctrinam ejus Divinam sapientissimis concionibus probatam, tum præterea virtutem mirificam in curandis omnis generis morbis, famâ latè fusâ celebrante. Hinc multi scilicet ad fidem adhibendam iis quæ à tantæ autoritatis Magistro prædicabantur, persuasi, ægros qualicumque languore laborantes, undique certatim ad ipsum trahebant, qui eos omnes, sanctarum suarum contactu manuum abstersâ lue quavis, statim dimittebat in domos suas sanos & gratulantes.

14. Post hæc vocavit JESUS Christus Apostolos duodecim & Discipulos septuaginta duos, quos secum circumducebat urbes & pagos obiens, docendis mysteriis Regni Dei, concionando ad concurrentes turbas, & fidem iis quæ tradebat conciliando frequentissimâ editione miraculorum ingentium, nam coram omni populo Apostolis & Discipulis præsentibus, reddebat visum cæcis, loquendi facultatem mutis, auditum surdis, vitam mortuis, gressum claudis, motum paralyticis, quibus quotidie cernendis Apostoli & Discipuli magis scilicet magisque confirmabantur in fide JESU Christi: qui tantam illis sapientiam & virtutem communicavit, ut rudes licet ac piscatores illiterati, conciones

ad populum haberent, supplente studii atque institutionis humanæ defectum Divino Magisterio Filii Dei JESU Christi; cujus etiam invocato nomine, mira ipsi quoque Apostoli operabantur; à morbis variis & ab in sessionibus malorum Dæmonum corpora hominum liberantes;isque humanam facultatem excedentibus factis, velut obsignantibus quæ docebant de adventu Filii Dei; ea quantumvis nova, abundè credibilia evincentes testimoniis tot signorum, minimè dubium Divinæ suffragationis characterem præferentium.

15. Illustris hinc Christo Discipulisque ejus latè per Judæam parta claritas perstrinxit oculos primatum gentis prætumidorum opinione sui, quorum ii præsertim qui Pharisei dicebantur, superciliosissimi despectores omnis excellentiæ, cum etiam solerent indignari, si cuivis non suæ hæresis ac sectæ, laus vel mediocris doctrinæ contingeret, facile æstimatum est quanto superbissimarum cruciatu mentium cernerent, audiri miro plausu multitudinis Christum reprehensorem dogmatum suorum, adeoque jam efferi studiis vulgi, ut nihil propius abesset, quàm ut ipsis ex arce quam dudum insederant, autoritatis & existimationis summæ, deturbatis, eò novus Magister, cum grege piscatorum illum sequentium, promoveretur. Hac rabie instincti stygii livoris, universas decreverunt calumniæ artes intendere ad famam Christo unà cum ipsà extorquendam vitâ.

16. Ad hoc cum alios tunc potentes rerum
arti-

artificiosis sunt sermonibus adorti, tum Pilati per id tempus Judææ Præsidis animum precibus, suspicionibus, criminationibus variè versatum, perpulerunt denique ad annuendam ipsis, quam ut quieti publicæ necessariam vehementer flagitarant, comprehensionem JESU. Obrepi èatenus sibi externus ille Rector passus est insidiosis machinationibus istorum: non ille quidem ignorans invidiæ ipsos propriæ, communis utilitatis fucosam speciem obtendere; sed aut pertæsus instantiæ importunè urgentium, aut demereri potentes in plebe studens, tanti duxit vel propriam quietem, vel alienam gratiam periculo redimere, clari quidem viri, & Eliæ ac Jeremiæ veterum, vel recentioris Joannis Baptistæ facilè similis; non tamen, ut putabat, humano fastigio majoris. Si enim perspicuè novisset JESUM esse Dei Filium, haud ullo videtur perpelli potuisse ambitu ad eum invidentium furori condonandum.

17. Capto porrò autoritate publicâ JESU, illud privatâ malignitate scelerati ejus osores addiderunt, ut quàm contumeliosissimè crudelissimèque tractari eum per sibi obnoxios curarent. Hinc ille concursu ac convicio per vias ac plateas tractus, è domo in domum ad varia tribunalia raptatus, spretus, objurgatus, consputus, cæsus colaphis, ad extremum deductus ad Pilatum est, cum falsis testibus, & infestis vocibus concitati populi necem ei crucemque deposcentis. Hærebat Præses tamen, innocentia delati conscius; quoad intentato metu

excidendi gratiâ Cæsaris, si designatum & mox rebellaturum Judæorum Regem dimisisset incolumem. inflexus ille ad votum accusantium, JESUM, crudelissimè priùs toto corpore à capite ad calcem flagellis conscissum, Judæis, idipsum inmani vociferatione flagitantibus, crucifigendum concessit.

18. Antè tamen quàm in Crucem tolleretur, subornato in speciem jocularis Regis, coronâ in capite spineâ, sceptroque arundineo in manu, illuserunt Phariseorum emissarii, positis coràm, ironicâ veneratione, genibus Regem Judæorum salutantes; moxque conspuentes in ejus faciem, & crebris genas alapis tundentes; tum cannam extortam dexteræ, in verticem spinis obseptum impingentes. Tandem in Monte Calvariæ, vicino Urbi Hierosolymæ, ipsum Cruci affixerunt. Sicque mortuus est in Cruce JESUS Christus ad salvandos peccatores, ita ut Sanctissima ejus Anima verè à pretiosissimo ipsius corpore separata fuerit, quando is in Cruce expiravit, adhuc tamen tam animâ, quàm corpore, licet invicem disjunctis, unitis Divinæ Personæ permanentibus; quare sicut spiritus à Divinitate indivulsus avolavit, ita exangue cadaver, sive adhuc in Cruce pendens, sive depositum & sepulcro conditum, comitem secum individuum intimè conjunctam Divinitatem eandem ubicunque habuit, nusquam ab illâ destitutum.

19. Cæterùm in morte JESU Christi Sol obscuratus est, proprio lumine amisso, Terra tota contremuit, scissæ petræ sunt mutuo illisu,

lisu, monumenta spontè mortuorum patuere, multis emissis corporibus sanctorum hominum, qui vitæ redditi, plurimis in Civitate Jerosolymà se videndos præbuerunt. Quibus signis visis qui præsentés adfuere morienti Christo, convicti exclamarunt: verè utique illum Dei Filium fuisse. Hactenus narrata Sanctus Jacobus Apostolus profitens, adjunxit hæc jam dictis per alios Apostolos: *Credo in JESUM Christum qui passus est sub Pontio Pilato, Crucifixus, mortuus, & sepultus.* JESUS Christus erat Deus, quandoquidem erat secunda Persona Sanctissimæ Trinitatis: simul idem erat verus Homo; ut pote Filius Virginis Mariæ, constans animâ rationali & corpore humano. Quatenus Homo erat, verè mortuus est in Cruce, quando est ei confixus. Mors siquidem aliud nihil est nisi separatio animæ à corpore in quo & cum quo vivebat. Sanctissima porrò anima JESU Christi sejuncta est à corpore, quando is in Cruce expiravit.

20. Tunc autem vinculo corporis soluta anima illa sacratissima, permanens unita Divinitati Dei Filii, ut semper antea fuerat ex quo Dominus Deus eam creavit, descendit ad Limbum. Est hic locus subterraneus in quo detinebantur animæ Sanctorum Patrum, Prophetarum, Patriarcharum, aliorumque multorum, illic congregatæ, expectantes omnes adventum Filii Dei, à quo se liberandas & ex illo carcere transferendas in Paradisum sciebant. Semper usque à primo rerum conditû vixerunt in mun-

do boni homines, qui cum essent amici Dei, & liberi professores veritatis quam cognoscebant, minimè dissimulare consueverant in occursum malorum quid sentirent. Reprehendebant enim peccatores, increpando haud molliter scelera rebellantium inverecundè & impiè in Deum ac Creatorem omnium communem. Id pravi ac flagitiosi homines molestè scilicet ferebant. Ergò instincti adjutique à conjurato cum ipsis, cujus auspiciis militabant, malo dæmone, omnis generis maleficiis infestabant bonos Dei amicos, captivantes, exterminantes, nullâ non eos injuriâ & contumeliâ vexantes.

21. Huic tanto vitarum discrimini consentaneâ proportionè respondebat diversissima conditio animarum è corporibus per mortem emissarum. Earum siquidem quæcumque bonæ, dum in vitâ degerent, fuerant; eæ corporum deinde vinculis per mortem expeditæ, in eum se, quem vocari Limbum dixi, conferebant locum, qui quoniam longè infra terræ superficiem profundo depressus hiatus est, Inferni quoque & Inferorum appellatione designabatur, non quòd illic, sicut de Inferno simpliciter dicto passim intelligitur, tortor ignis ardeat, aut vigeat alia vis noxia crucians animas; quæ mala sorsibus reservantur. Istæ autem, prout decebat puras scelerum, Deoque gratas mentes, beatâ compositæ pace quiescebant.

22. Sed subest huic tranquillæ sedi regio inferior, vocata Purgatorium, quoniam fulonica hîc velut quædam est purgandis & per-

polien-

poliendis animabus, quæ mortalem quidem vitam capitalis insontes criminis in Dei gratiâ clauserunt: cæterum aut levioribus inspersionis venialium culparum; aut nondum penitus explicitæ sequacibus debitis noxarum lethalium, revocatarum quidem salutari pœnitentiâ, non hâc tamen adedò plenâ & perfectâ, ut supplicii persolvendo piaculo requisiti omne in solidum nomen expunxerint; hærentes adhuc labe ex concretâ olim tabe, mordaci velut limâ tormentorum acrium pergunt eradere, quoad exæquatæ ad libellam culpæ ac pœnæ ratiunculis residuis, cunctisque harum reliquiis patièdo exhaustis, liber spiritibus in tersissimum denique nitorem defæcatis, aditus panditur cernendæ hereditati, cujus interceptam pœnali dilatione possessionem per legitimum spatium tulerunt.

23. Ultimus subterraneorum locus est Infernus infimus, sive Tartarus, sedes miserrima tam horribilium incendiorum inextinguibiliter urentium, aliarumque omnis generis adedò intolerabilium ærumnarum, ut si mortales seriò quotidè, per horulæ spatium, meditando incumbèrent ad informandam, quamcumque assequi per hanc vitæ caliginem possunt, istiusmodi tormentorum imaginem, næ illi magis abhorrerent à tot tantisque flagitiis sceleribusque consciscendis per quæ ludibundè ac facilè sese obligare, luendis per totam æternitatem dirissimis hiscè suppliciis, non dubitant. Ibi est Lucifer Princeps rebellium Deo Spirituum. Ibi omnes ejus sectam secuti Dæmones, illuc è Cœlo detrusi.

Ibi cuncti quotquot ab orbe condito ultimum spiritum extra Dei gratiam efflarunt homines culpæ lethalis rei. In hanc stygiam fornacem qui semel sunt coniecti, æternùm sine spe gemunt, sensu semper puncti vivo ingentium & innumerabilium malorum, quorum nec remedium, nec laxamentum, nec solatium vel minimum, posse ipsis undelibet contingere per infinitam sæculorum omnium perennitatem, persuasissimum habent.

24. O Fratres mei: quæ isthæc (malum) dementia nostra est! ita nos securos ab omni Tartari metu vivere, cum criminum in dies atrociorum congerendis in conscientias nostras struibus, flammis illis sempiternis materiam sedulò paremus. An non hoc indicium est evidens nostræ, non dicam modicæ, sed planè nullius fidei? quippe quam etsi lingua profiteatur, manus tamen & vita certiori argumento refellit, ut recusare nequeat, qui se Christianum ferens, licentiam usurpat, in peccando, Mahumetanorum & Idolatrarum, quin si quando sese dicat credere ignes Infernos, & pœnas nullo terminandas sine, Dei Legem migrantibus servatas, fallere ac mentiri iudicetur. Ecclesia, vel Fidelium in Terris militans, vel Sanctorum cum Deo regnantium triumphans in Cœlis, nunquam orat pro mortuis in infimum Infernum legatis; quippe quorum in omnem æternitatem Paradiso exclusorum spem planè conclamata irreparabilemque ruinam norunt. Verùm ambæ animabus in Purgatorio gementibus
beni-

benignâ suffragatione opem ferunt: uti & pro salute adhuc in vitâ degentium sollicitæ, gratias illis conantur impetrare, quarum auxilio exitiosissimum in æterna incendiâ Tartari, lapsum effugiant.

25. Christi JESU sextâ feriâ mortui anima sanctissima Divinitati semper juncta descendit in Limbum: & quotquot illic animas reperit adventum suum expectantes, eduxit inde: tum die tertiâ, quæ fuit Dominica, surrexit à mortuis, suam iterùm sanctissimam animam rejungens eidem corpori quod in Cruce expirans reliquerat. Mox redivivus & dotibus beatæ immortalitatis vicens, apparuit matri primùm suæ Mariæ Virgini Sanctissimæ, deinde Apostolis & Discipulis, aliisque sibi caris, eo ipsorum gaudio, quo & abstergeretur, & abundè compensaretur moeror ex ejus morte ipsis gravissimus obortus. Suis etiam inimicis & crucifixoribus per Discipulos obtulit veniam, réque ipsâ præbuit, quotquot admittere voluerunt. Hi non pauci fuere, nam miro eventu contigit, plurimos qui Christo credere viventi, prædicanti, ac prædicationem signis ingentibus confirmanti, pertinacissimè recusaverant, ei non ampliùs viso vel audito, sed testimonio Discipulorum ipsius resurrexisse à mortuis credito, fidem plenam adhibere; in ipso spem ponere; ejusdemque, ut Dei ac Salvatoris hominum, cultum religionemque profiteri. Hactenus exposita sic se habere Sanctus Thomas affirmavit his verbis: *Credo in JESUM Christum qui descendit ad inferos, & tertia die resurrexit à mortuis.* 26. Man-

26. Mansit Christus in terris postquam resurrexit à mortuis per dies quadraginta; duplici, quantum intelligitur, de causâ. Primum, ut planè persuaderet Discipulis se resurrexisse: deinde ut eos doceret quid agere deberent. Adeo ii turbati fuerant inexpectatissimo eventu mortis ejus, tantumque absorpti tristitiâ ex eo acerbissimo casu natâ, ut ægerrimè adducerentur ad credendam ipsius resurrectionem, nec una ad id alterave satis foret apparitio, morâ opus erat, & multiplicatis per iteratos congressus vitæ verè resumptæ indicis manifestissimis. Hoc ut suaviter, & modo infirmitati humanæ accommodato benignissimus Dominus ageret, triumphalem in Cœlos ingressum suum quadraginta dierum spatio distulit, crebris interim Discipulos sermonibus erudiens, quid credere ipsi, quidve facere, quid Gentes deinde omnes docere, quidque persuasis de dogmate, operandum præscribere oporteret; ut tam ipsi quàm cæteri homines ipsorum prædicatione credituri, pervenire ad Regnum Cœlorum possent, & eò se præcessurum suo tempore subsequi.

27. Consecutus utrumque quod optaverat, & cum ejectâ omni penitè ex cunctorum Discipulorum mentibus dubitatione de morte ac resurrectione ipsius verissimi Dei Filii ac Salvatoris hominum, tum satis omnibus edoctis de Regno Dei, hoc est de Ecclesiâ fundandâ, deque ipsis dogmatibus tradendis, tum de Sacramentis & cæterâ Christianâ ubique terrarum per Apostolos instituendâ disciplinâ, causam in
ter-

terris morandi nullam ampliùs Christus habens, profectus cum Mariâ Virgine suâ matre, cum Apostolis & multis aliis in montem Oliveti, cunctis iis spectantibus, Cœlorum inde summa conscendit, liberatos è Limbo Patres secum ducens. Tunc patuerunt altæ Cœlorum fores, effusique obviam omnes Angeli triumphanti Domino, pompam fecerunt procedenti usque ad Thronum ipsi paratum ad dexteram Dei Patris. Eodem reversus, unde priùs descenderat, carnem humanam in sacrâ Genitricis Virginis alvo sumpturus. Illic sedet Advocatus peccantium, causas agens nostras apud Patrem, & iram ejus justam exarmans, auxiliaque submittens, quibus adjuti damnationis æternæ fugere periculum possimus. Hæc est sententia articuli symboli Sancto Jacobo Minori tributi: *Credo in JESUM Christum, qui ascendit in Cœlum & sedet ad dexteram Dei Patris Omnipotentis.*

28. Quia verò hic Mundus sicut habuit initium, ita suo terminandus fine est; ut sua ei clausula ritè, ac quemadmodum est consentaneum Divinæ Conditoris providentiæ, contingat, non priùs hoc commercium humanæ societatis, hæc generationum latè sese propagantium successiva varietas desinet, quam de cunctis omnium hominum cogitatis, dictis & operibus æquum judicium feratur, debitâ cuique mercede constituendâ. Judex supremus JESUS Christus est ad istam causarum omnium exercendam cognitionem è Cœlis descensurus, prout eum certissimè facturum, jam tum in ejus è terris
ascen-

ascensu denuntiatum per Angelos est . Is forum aperiet, in quo universi qui unquam & uspiam fuerunt homines vadimonium sistent, corâm inexorabili Arbitri cuncta scientis, Omnipotentis, Tribunali, ad quæsitâ responsuri, num propositis ab Ecclesia dogmatibus crediderint? num præcepta servaverint? qui sic fecerint in Gloriam Paradisi admittentur: qui verò credere recusaverint, quales sunt Mauri, Judæi, Gentiles, eos ignis excipiet æternus, ubi nulla redemptio, qui autem fidem quidem professi fuerint, ut mali Christiani, mandatis verò Decalogi obedire neglexerint, ii pariter Christi JESU irrevocabili sententiâ flammis æternùm usturis addicentur .

29. Antequam hæc fiant, instante Mundi exitu, omnes qui tunc vivent homines morientur . Est enim hoc naturæ debitum nulli non solvendum: utique cum eâ conditione quivis homo nascatur, ut aliquando vivere desinat; cujus legis cum ne Christo quidem Dei Filio gratia facta sit; manifestum est, quàm temeraria & irrita spes foret cujusvis alterius id sibi privilegium spondentis . Cæterùm non suâ causâ JESUS est mortuus, sed pro peccatis nostris, mox tamen resurrexit propriâ virtute, ut & resurgendi nobis fiduciam resurrectione sanciret suâ, & acerbitatem necessitatis moriendi piis bonisque amicis suis, exempli proprii communione temperaret . Ergò vel si qui Sancti & omni virtute perfecti in Mundo fortè reperirentur, quando ejus statutus imminebit finis, haud est putan-

putandum eos citrà mortem transferendos in speratam & promeritam ipsis felicitatem: verùm ii quoque mortem priùs gustabunt, ac sic cum cæteris vitæ redditi, suis quisque, iisdem quæ priùs habuerant, corporibus resumtis, sed per beatas dotes in statum reformatis meliorem, transibunt in sortem promissæ felicitatis.

30. In hunc modum Christo JESU ad supremum exercendum Judicium è Cælis descendente, omnes à primo ad ultimum homines, priùs mortui, resurgent, omnes ab eo judicabuntur, boni pariter & mali: verùm ingenti & in omne deinceps ævum immutabili, discrimine illis ad gaudium, his ad exitium gemitumque perpetuum transituris. Hanc Sanctus Philippus profitens veritatem, dixit: *Credo in JESUM Christum è Cælo venturum ad judicandos vivos & mortuos.*

31. Quando Christiani Crucis formâ nos signamus, Sanctissimæ Trinitatis Fidem certam profitemur. Id mysterium hujusmodi est: Deum unum solum singularem credimus & colimus, sed Trinum eundem in Personis. Prima persona Deus Pater, non est factus, nec creatus, nec genitus. Secunda Persona Deus Filius, est genitus à Deo Patre, non factus nec creatus. Tertia Persona Spiritus Sanctus procedit à Patre & Filio, non creatus nec genitus. Id indicamus quoties nos signamus, expressâ per manûs motum Crucis figurâ. Ponendo enim dextram in fronte, simulque pronunciando *In nomine Patris* demonstramus Deum Patrem nec factum
nec

nec genitum esse. Postea demittendo manum eandem ad infimum pectus, pariterque dicendo: & *Filii*, significamus Deum Filium à Deo Patre genitum non factum nec creatum. Porrigimus deinde manum in humerum sinistrum dicentes interim, & *Spiritus*; tum eandem retrahendo ad humerum dextrum, dicendo, *Sancti*, declaramus Sanctum Spiritum à Patre & Filio procedere.

32. Hanc bonus omnis Christianus sine ullâ dubitatione tenere ac confiteri Fidem debet, consubstantialem Patri ac Filio, ex utroque procedentem Spiritum Sanctum credens, adorans, magnificans; qui suis sanctis inspirationibus à peccatis revocat, & movet corda nostra ad observanda decem Mandata Legis Dei Domini Nostri & præcepta Sanctæ Matris Ecclesiæ Catholicæ; inclinât etiam ad exercenda opera misericordiæ corporalia & spiritualia. Hoc de Sancti Spiritûs Divinitate dogma complexus est Sanctus Bartholomæus his verbis: *Credo in Spiritum Sanctum*.

33. Quicumque Christianam amplexi Religionem, ejus officium tenere ac Fidem præstare decrevimus, non modò credere, tanquam ad salutem necessarium, sine ullâ dubitatione debemus, quidquid de Christo ipso Domino, Deo simul & homine, Apostoli, Discipuli, Martyres & Sancti omnes crediderunt: sed etiam pari necessitate adstringimur universi ad persuadendum certissimè nobis, institutam ab eo in terris fuisse Catholicam Ecclesiam, cui qui præ-

sunt

sunt à Sancto Spiritu diriguntur ; ita ut dubitare nullo pacto liceat quin , quæ illi præscribunt observanda , & tradunt tenenda , recta & vera sint . In iis enim quæ universali consensu cunctis pariter agenda vel vitanda decernunt : uti & in illis quæ circa vetera dogmata , vel subnascentes de iis controversias , maturo consilio definiunt , habent sibi promissam Divini Spiritûs assistentiam , quâ errare non sinantur . Sanctos igitur Canones Patrum , Decreta Conciliorum , Edictaque universalis Pontificum Summorum à Cardinalibus , Patriarchis , Archiepiscopis , Episcopis , cæterisque Prælatibus Ecclesiæ proposita , pronâ veneratione , certâ fide , prompto debemus obsequio excipere ; plane persuasi , juberi ea docerique autoritate ac Sapientiâ Christi Domini , per quos sibi substituit Ministros suam Ecclesiam gubernare , & ad finem ipsi præfixum æternæ salutis dirigere pergentis . Hoc nobis commendare voluit Sanctus Apostolus & Evangelista Matthæus quando dixit : *Credo Sanctam Ecclesiam Catholicam .*

34. Illud etiam pro certissimo tenemus quotquot non falsò Christianum nomen gerimus : merita operum heroicorum quæ Christus in vitâ mortali agens patiensque , Patri obediendo , in salutem hominum ingentia congegit , communicari , & influxu quodam intimo proficere veris omnibus Christianis in Dei gratiâ perstantibus . Ita ut quemadmodum in corpore naturali membra invicem communicant quod cuique inest bonum , vigore se in cunctos artus , ex capi-

capite præsertim propagante: ita in corpore mystico (quale est Ecclesia cujus caput Christus est) membra singula, hoc est, Fideles cuncti, hauriunt succum arcanum quo vegetantur & augentur ex unigenito Dei Filio Christo JESU, cui ut vertici adhærent: nutrimentum enim inde illis intimum affluit alimonie cœlestis, per canales maximè septem Sacramentorum derivatum. Ea sunt Baptismus, Confirmatio, Christa vulgò dicta, Eucharistia, Pœnitentia, Extrema unctio, Ordo, Matrimonium, quibus sacris mysteriis quicumque cum debita dispositione initiantur, illi gratiam habituales accipiunt vel augent; qualitatem animæ vivificam à Deo concessam indignis per se mortalibus, intuitu Sanctorum Operum à Christo dum viveret in terris patratorum. Quia enim ille, ut Patri obsequeretur, tot mala toleravit, tot ac tantas injurias & contumelias volens pertulit, dolores denique acerbissimos Crucemque ac mortem ultrò subiit, mercedem quantavis illis factis est lucratus. Porrò idem ex se felix tali lucro non indigens, jus ad illud suum in nos transfert, sibi que imputat quod ex illâ nobis proficit. Hinc quæ confertur nobis gratia, fructus meritorum Christi est, & influxus quasi capitis in membra.

35. Quemadmodum verò non solum caput subjectis artubus, sed membra etiam se occultis afflatibus mutuò fovant, alunt & vegetant; ita, præcipuè quidem, non tamen omninò unicè, ditamur participatione thesaurorum quos
Chri-

Christus è rectè à se factorum & patienter in vitâ mortali toleratorum pretiis congressit. Voluit quippe idem etiam è cumulo gratiæ apud eum partæ servorum suorum fratrum nostrorum laudabilibus actis & laboriosis perpeſſionibus, in nos aspergi ac promanare quidpiam. Sic, illis orantibus, nobis impetratur; illis vice nostra patientibus, aut præteritas suas perpeſſiones offerentibus, nos pœnæ debito solvimur, Bona denique omnis generis opera eorum, nobis in Dei gratiâ, & in Ecclesiæ corporis compage perstantibus, variè prosunt, salubri effluvio commeabilis in connexa redundantia.

36. Agnoscimus præterea profitemurque, Deo Domino Nostro vim ac potestatem inesse remittendi peccata, hoc est, abolendi maculas ac condonandi pœnas facinorum pravorum, per quæ, abutentes arbitrio nostro nos homines, à Deo secedimus, & contra eum rebellamus; ideo meritò excidentibus ipsius gratiâ, in quam nos antea benignè admiserat. Confitemur etiam & credimus, istam potestatem à Christo Domino datam & communicatam fuisse Sacerdotibus Ecclesiæ Catholicæ: vi cujus communicationis, autoritas nunc illis competit absolvendi à peccatis, quoscumque satis paratos invenerint, ut coram Deo ritè solvi culparum vinculis possint.

37. Quare conscios Dei offensi id sedulo agere oportet, ut dignâ exhibendâ scelerum suorum pœnitentiâ, se ad promerendam peccatorum veniam, & sic assequendam salutem animæ, disponant. Ea enim controversia vertitur

in sacro, cui se sistunt, Tribunali, Sacerdote Judice, digni nec-ne ii sint, qui beneficio absolutionis impertiantur: accusator idem qui reus in isto foro est. Arbiter Sacerdos causam cognoscit, diligenter cuncta pro tantæ dignitatis officio, considerans. Confessio peccatorum mortalium omnium integrè à pœnitente debet fieri, nisi tempus, ut in subitis periculis, ad id planè peragendum desit, universis satis cognitis, pronunciante Sacerdote absolutionis formulam, Dei gratia rursùs infunditur pœnitentibus, per quam delentur peccata quibus prius eorum animæ deformabantur; & æternæ pœnæ, cujus pro iis debitores tenebantur, certa ipsis remissio conceditur. Utrumque istud doctrinæ Catholicæ caput amplexus Sanctus Simon his verbis est: *Credo Communionem Sanctorum, & remissionem peccatorum.*

38. Quia verò fieret injuria Divinæ infinitæ Bonitati atque Justitiæ, nisi certò crederetur, haudquaquam omissurum Deum largè remunerari eos qui illi fideliter inserviunt, observandâ exactè Sanctissimâ ipsius Lege, aut è contrario dignis pœnis afflicere nefarios contemptores sui Numinis & mandatorum ejus pervicaces transgressores, credimus omninò futuram *Resurrectionem carnis*, hoc est, omnes planè quotquot vixerunt antehac, vivimus hodie, vivent post nos, homines, resumpturos in fine mundi reviviscendo corpus idem quod cum morerentur habuerunt: & in eo deinde perpetuò victuros in tormentis aut in gloriâ. Ita enim necessarium planè est,

est, ut Deus Dominus Noster pro suâ rectissimâ & incorruptissimâ Justitiâ, hinc quidem æternis gaudiis refoveat corpora Sanctorum, qui suos senses & membra laboribus in vitâ mortali continuis subjecerunt, tolerantes etiam, ne à Dei amore divellerentur, insultus & plagas persecutorum, eos ad Dei offensam pertrahere vi omni ac firâ crudelitate contendentium. In quo etsi virilis pars, animæ in officio perstantis, fuit: tamen cum corpora quoque fraudata sibi convenientibus bonis, vexata, torta, immaniter non rarò istâ occasione lacerata fuerint, digna ea quoque sunt quibus pars quietis, lætitiæ ac gloriæ consentanea contingat.

39. Inde ex adverso non minus erat conveniens, corpora flagitiosorum hominum, qui dum viverent, nullo legis Divinæ respectu, omnis generis nequitiam se licentissimè inquinaverant, gulæ & obscœnis cupiditatibus, spretis Dei mandatis, obsequentes, castigari suâ vice; ac illicitâ libidine appetitas voluptates, impositâ invitissimis, ignium nunquam extinguendorum æternâ tolerantiam, luere, sicque vel serò intelligere, quantum malum sit, Dei summè venerabilis supremum Nomen, contemnere atque irritare, fuisse ausam vilissimam creaturam. His de causis resurgent, ut dixi, omnes homines boni pariter & mali, magno illo die Judicii supremi; animæque illorum eadem quæ nascendo acceperunt, & usque ad mortem animarunt, iterum induent corpora; iis nexu deinceps in ævum omne indissolubili devinctæ, cum iis ituræ, prout

vitæ cujusque merita erunt, aut in Cœlum ad regnandum cum Christo in Gloriâ Paradisi, aut in Tartarum ad gemendum cum Diabolo. Hoc voluit promulgare Sanctus Thadæus quando dixit: *Credo resurrectionem carnis.*

40. Quoniam autem noster animus ad imaginem & similitudinem Dei Omnipotentis factus, in quantum naturæ spiritualis, est præditus potentiis Divinas perfectiones referentibus, scilicet, voluntate, intellectu, memoriâ, atque, ut talis, instinctus ab ortu est innato quodam & à conditore afflato desiderio, suo se prototypo jungendi, frustrâ istum fuisse tam excellenti creaturæ à Creatore ipso inditum semper vigentem appetitum, credendum utique non est. Sed pro indubitatis potius tenendum, prout omnes Christiani persuasissimum habemus, futurum, Deo adjuvante, humanum animum, nisi per ipsum stet, tanti voti compotem, & perventurum ad fruitionem summi boni, quam vitam æternam dicimus. Et hujus quidem, jam ante resurrectionem corporum in Dei gratiâ defunctæ, ac plenè purgatæ peccatorum reliquiis animæ, possessionem ineunt, ad Deum jam tum videndum ac fruendum admissæ.

41. Cæterùm istam felicitatem sine interpellatione ullâ, resumptis suo tempore rursusque copulatis suis sibi, sed longè meliori conditione, corporibus, in perennitatem finis expertem propagabunt, toto illo immensæ sempiternitatis spatio gavisuræ cum Deo in cœlis inter Angelorum beatorum innumerabilium, & sanctorum
ho-

hominum statûs, ac conditionis omnis, festo plausu triumphantes exercitus; Dei Domini Creatoris & Domini communis benevolâ & beatificâ præsentîâ, cunctis simul omnes bonis cœlestibus cumulante: quorum bonorum tam excellens est sublimitas, ut quantumvis cogitando aut ratiocinando conemur in hac vitâ mortali, nullam unquam possimus ideam earum aut imaginem informare mentibus, quæ ad rei veritatem vel longo intervallo sese admoveat: adeo insuspicabilis illa Divinæ largitatis se totam in sibi caros Beatos effundentis magnificentia est. Tamen hoc exiguum quod de illâ ineffabili felicitate, quasi balbutiendo, dicere possumus, abundè illam nobis expetibilem ostendit.

41. Ibi nimirum læti ac tranquilli florentissimâ pace vivunt Sancti, nullâ cujusquam querelâ, nihil ipsi quo quemquam incusent habentes; cari cultique omnibus, universos vicissim amore ac veneratione suavissimè complexi; cunctis abundantes, non dicam quibus egent, sed quæ desiderare ad consummatam gloriam gaudiumque possunt, sine ullo ullius sensu, appulso, aut metu mali; beatissimâ contra bonorum omnis generis omnium copiâ & tam profusè abundante, ut vota excédens, etiam in sæculorum interminabilium usum sufficiat; & tam certâ tamque tutò custoditâ, ut timeri periculum nullum unquam possit ejus vel intervertendæ vel minuendæ. Hoc intellexit sanctus Matthias quando dixit: *Credo vitam æternam.*

EPISTOLA XIV.

Societati Goam.

Amboino & classe Hispanica lustratis, Mauricam mirà in Deum fiducià contendit.

Gratia & Charitas D. N. JESU Christi sit nobiscum semper. Amen.

1. **A**D Kal. Januar. anni M.D.XLVI. Malacà solvimus Molucum versus. Ad Amboinum appulimus xvi. Kal. Mart. Hæc insula est in circuitu millia passuum, fermè xc. incolis advenisque sanè frequens, in ea oppida pagique Christianorum sunt numero sex (1); quos, ut primùm veni, lustravi omnes ex ordine; infantes ac pueros baptizavi quàm plurimos. Secundùm hæc Ferdinandi Sosæ classis ad Amboinum applicuit, quâ classe Hispani, ex nova Hispania in Molucum profecti, vehebantur. Ac pro multitudine navium (2) tantus occupationum spiritualium quasi concursus fuit, cum & confessiones audire, & habere conciones, & subvenire ægrotis & moribundis adesse oporteret, ut per tempus satisfacere omnibus neutiquam possem. Odoratus sum sensus ac voluntates incolarum: magnàmque in spem venio, ut pri-

(1) Cut. *Septem.*(2) Cut. addit *octo.*

primùm insulæ Dominus (is est vir primarius Lusitanus, Christianæ religionis studiosissimus, qui nunc regii præsidii Dux est in Moluco) spero, inquam, ubi is reverterit, fore ut his locis colligamus animorum uberrimos fructus.

2. Ora est ab Amboino millia passuum circiter CCCC. quæ Mauri regio dicitur; ubi Christiani permulti sunt, Christianæ disciplinæ ac religionis prorsus ignari. Eò proficiscor, ut tot animorum saluti consulam: quippe cùm mihi sic persuaserim, debere me, vel cum capitis mei discrimine, illorum animos ab interitu vindicare. Itaque vel perspicua mortis pericula subire certum est; spem enim omnem in divina providentia sitam habeo, & cupio obtemperare illi Evangelicæ voci: *Qui voluerit animam suam salvam facere, perdet eam: qui autem perdidit propter me, inveniet eam.* Ac mihi credite, Fratres charissimi, etsi hujus sententiæ verba generatim facilia sint ad intelligendum, tamen ubi tempus incidit, cùm statuere oportet, tibi pro DEO vitam amittendam esse, & mortis discrimen adendum; usque eò eadem sententia, etsi clarissima sit, obscura fieri solet, ut is modò eam intelligat, cui pro sua benignitate declararit DEUS. Enim verò istiusmodi temporibus apparet, quàm imbecilla infirmâque sit humana natura. Dominus nos pro sua immensa misericordia, talibus in rebus ac temporibus, ita suâ vi confirmet ac roboret, ut fortiter & subeamus omnia, & perferamus: idemque maneat nobiscum semper. Amen. VI. Idus Majas, anni MDXLVI. Ex Amboino. R 4 EPI-

EPISTOLA XV.

P. Paulo Camerti.

De obedientiæ studio, de Sociis Comorinensibus ad se mittendis, aliisque eorundem comitibus; denique de Augustinianis officiosè & honorificè tractandis.

Gratia & Charitas D. N. JESU Christi sit nobiscum semper. Amen.

I. **O** Mi Paule! quod ego te & coram, & per litteras sæpius oravi, idem nunc summopere quæso atque obsecro, ut omnibus in rebus istius Collegii Moderatoribus obtemperes sedulo. Equidem si tuo essem loco, nihil antiquius haberem, quàm ut eis omnino morem gererem. Credas enim mihi, tibi que persuadeas velim, nihil esse tutius, atque ab omni errore remotius, quàm semper optare sibi ab aliis imperari, & imperantibus ex animo obtemperare. Contràque, lubricum ac periculosum esse negotium, ad suum arbitrium vivere, omisso eorum, qui præsumunt, imperio. Nam ut ab eo, quod præscribitur, deflectens rectè aliquid facias, tamen sic habeto, Frater charissime, in eo plus pravi esse, quàm recti. Proinde P. Jacobo Borbano, cujus voluntas cum divina voluntate congruit, omnibus in rebus accuratè parebis; omninoque in ejus crìs potestate. Id si feceris, nã

tu

tu mihi non solùm, sed DEO quoque rem gratam feceris .

2. Socios ad me mittas duos ex iis, qui in Comorino Promontorio versantur, nominatim verò Joannem Beiram . Horum in locum totidem substitues ex eorum numero, qui recentes sunt è Lusitania . Obsecro autem eos, qui venturi sunt, ut quoniam pro multitudine locorum, ac negotiorum magnitudine, tam pauci è Societate sumus, alienos homines aliquot secum adducere conentur, qui ad harum Insularum pagos Christianis præceptis imbuendos usui nobis sint & subsidio . Si Sacerdotes non erunt, certè sint ex iis, qui à mundo, carne, diabolo injuriosè tractati, suas pariter & DEI injurias ulcisci in semetipsis expetunt . Instrumentum apparatusque necessarium Sacrificii secum afferent . Sacros autem calices stanneos præstat esse : sunt enim argenteis tutiores à *gente non sancta*; Ethnicos dico, inter quos versamur assidue .

3. Augustiniani Fratres quidam Hispani Goam hinc veniunt, ex quibus de meis rebus cognoscere licebit, si quid voles . Hos ego tibi sic commendo, ut quibuscumque rebus poteris, eos velim juves; idque summis vel benignitatis indiciis, vel benevolentia: viri quippe religiosi sunt, planèque sancti . Ego in Mauricam discedo . DEUS tecum maneat, me comitetur, animòsque nostros demum in suum regnum transferat, ubi profectò fruemur majore, quàm hìc, & quiete & gaudio . VI. Idus Maji. MDXLVI. Ex Amboino .

4. In-

4. Inclusam epistolam continuò ad Comorinenses Socios perferendam curabis, ut Goam profecti, ineunte Aprili mense anni insequentis in Molucum solvant.

EPISTOLA XVI.

Sociis Comorinensibus Antonio Criminali
et Joanni Beiræ.

Aliàs a se scripta, & gesta in Amboino recenset: jubet eos, aliis in Comorinum destinatis, in Molucum sacra cum suppellectili novisque Sociis proficisci.

Gratia & Charitas D. N. &c.

I. **A**Nno superiore scripsi ad vos Malacâbinas litteras, eòdem exemplò, quibus vos Joannes Beira, & Antoni Criminalis, per DEUM orabam, ut confestim in Comorinum Promontorium contenderetis. Placuit enim vos illuc proficisci, ad instituendos fovendòsque miseris illos Neophytos, unà cum P. Francisco Mansilla, quem apud Christianos cum Francisco Lisiano (*), aliisque Sacerdotibus indigenis tribus reliqueram. Quod ut majore vestro merito fieret, vobis planè pro vestro obedientiæ studio imperabam. Non dubito, quin & redditæ litteræ sint, & eis obtemperatum. Ego Malacâ
Kal-

(*) Cut. P. Joanne Lisano.

Kalend. Januariis Molucum versus discessi. XVI.
 Kalend. Martias appuli ad Amboinam insulam,
 ibique statim Christianorum vicos, qui in hisce
 insulis sunt, obiens, infantem Baptismo exiavi.
 Sub id tempus Ferdinandus Sesa cum Hispano-
 rum classe, quæ ex nova Hispania Molucum
 petebat, ad Amboinam applicuit. Naves erant
 numero octo, quæ tantum mihi attulerunt ne-
 gotii, quantum nullis verbis consequi possem,
 (audiendis assiduè confessionibus, concionibus in
 Dominicis habendis, pluribus ad concordiam in-
 ducendis, visitandis ægris atque solandis, morien-
 tibusque confirmandis, ut me tempus deficeret,
 quo cunctis satisfacerem & intra Quadragesimam
 & extra): perspexi interea sensus indigenarum;
 speròque DEO bene juvante futurum, ut ubi
 Jordanes Freita Moluci Præfectus, vir religionis
 propagandæ cupidissimus, idèmq; Amboini Dy-
 nasta, ibi sedem ac domicilium collocarit (quod
 proximo anno a Nov. hujus anni 1546. compu-
 tando facturus dicitur) incolæ omnes Christi se-
 quantur fidem. Insula in circuitu est millia pas-
 suum circiter nonaginta: frequentibus vicis ha-
 bitatur, ex quibus septem sunt Christianorum.
 Ab Amboino millia passuum propè CCCC. regio
 est in continenti, Maurica nomine, ubi Chri-
 stianos plurimos, eòsque Christianæ disciplinæ
 planè rudes esse cognovi: itaque eò trajiciam
 quamprimùm.

2. Hoc ideò vos scire volui, ut intelligeretis,
 quantoperè vestra opera desideretur in his lo-
 cis. Et quamquam non sum nescius, vos isthic
 ne-

nequaquam esse otiosos; tamen quoniam hęc planè estis necessarii, per Christum vos oro, Franciscæ Mansilla & Joannes Beira, ut quamprimùm in hęc loca transmittatis: atque ut hoc iter major vobis sit obedientiæ ac meriti materia, idipsum planè impero. Quòd si fortè vestrùm aliquis excessit à vita, substituatur alius ad arbitrium P. Antonii Criminalis: sed ita, ut è tribus unus apud Comorinenses Christianos maneat cum indigenis Sacerdotibus. Si qui hoc anno è Societate supplementi causâ venerint è Lusitania, eos ego per DEUM oro, ut in Comorini Promontorium ad Christianos illos erudiendos proficiscantur. E Lusitania si quid erit novi, ad me perscribetis, Lusitanicasque litteras tradetis Patribus Molucum petituris. Ut autem socii recentes è Lusitaniâ plus obtemperando mereantur, eos in Comorinum Promontorium pro imperio ac potestate ire jubeo.

3. Et quoniam video hasce vobis litteras vix intra Kalend. Martias proximi anni reddi posse; Kalendis Maji (*), regia navis è Goa Molucum versus solutura est, qua vehetur Moluci Rex, vinctus olim abductus: eà vos navi huc advehi volo. Quocirca hac epistolâ perlectâ, illico è Comorino Promontorio remigrabitis Goam, & ad Molucensem profectionem, ut dixi, vos comparabitis. Eâdem navi Molucenses Regem suum, quem propediem expectant, sperant esse venturum. Lusitani quoque arbitrantur novum Moluci

(*) *Cut. ineunte Aprilis.*

luci Præfectum, qui arcem obtineat, pariter vectum iri. Si Rex, quem dixi, Christiana Goæ Sacra suscepit, magna me spes tenet, popularium quamplurimos ad Christi Fidem accessuros. Verùm ut ille nolit esse Christianus, vos quidem certè egregiam hic Christo operam estis navaturi. Singuli sacram Missæ suppellectilem afferetis; calices autem stanneos, quò faciliùs *gentis non sanctæ*, apud quam versandum erit, avidas eludatis manus. Et quoniam vos, utpote homines è Societate JESU, quod ego vos per Christum oravi, & pro vestro obediendi studio imperavi, factaros esse confido, nihil prætereâ dicam, nisi ut huc properetis; vos enim vehementer exspecto. Nec dubito, quin vester adventus, DEO favente, & satis per se opportunus, & Christo gratus, & huic genti sit salutaris futurus. Vos rogo, Fratres mei, ut aliquot Goani Collegii alumnos Sacerdotes vobiscum deducatis, qui vos in tradenda hisce insulis doctrina Christiana juvare queant. Certè uterque socios sibi singulos adsciscat, si non Sacerdotes, at Clericos, mundo, dæmoni carnique infensos, & acceptas ab his injurias ulcisci cupientes. Nos DEUS vivos in suo obsequio, mortuos in suo regno pro sua benignitate conjungat; ubi profectò longè major, quàm hic est, quies ac lætitia nos manet. VI. Idus Majas. MDXLVI. Ex Amboino.

EPISTOLA XVII.

Societati Romam,

*De sua e Comorino Macazariam versus profectio-
ne: de gestis Malaccæ & Amboini. De Mauri-
ca, ejusque periculis ab ipso contemptis: summa
pericula in Molucensi itinere singulari Dei ope
superata. Religionis divinæ apud Sinas indicia.
De Sociis denudè Goam appulsis, ac de Domi-
cilio Societatis apud Melucum figendo: de Sa-
racenis etonicisque Amboinensibus, de insularum
illius tractus natura, incolarumque moribus &
Doctrina; tum de capro hædos lactante. Sociorum
perpetuò memor preces eorum exposcit.*

Gratia & Charitas D. N. &c.

I. **S**cripsi ad vos anno superiore, Reges duos
in insula, quam Macazariam appellant,
cum magno popularium suorum numero ad Chri-
sti religionem esse traductos. Ego igitur occa-
sione rei bene gerendæ invitatus (apertum enim
mihi aditum videbam ad Evangelium longè ac
latè propagandum) confestim ex Comorino Pro-
montorio solvi, ut eò quamprimum appellerem.
Abest Macazaria à Promontorio amplius vices
centena & septingenta millia passuum. Priùs
quàm navim conscenderem, curavi sedulò, ne
quid Comorinensibus Christianis deesset eorum,
quæ ad sacrorum religionem studiùmque pieta-
tis

tis pertinerent. Quinque igitur eis præposui Sacerdotes, Franciscum Mansillam è Societate indigenas tres, & Franciscum Lisianum oriundum ex Hispania. Nam Christianos incolas Ceylanæ insulæ, quæ non longè abest à Comorino Promontorio, egregiè instituunt Franciscani duo, cum totidem Sacerdotibus. Ita factum est, ut neutri Ecclesiæ meâ operâ esset opus: ceteri enim Christiani, qui sunt in oppidis Lusitanorum, à singulis Episcopi Vicariis erudiantur. Cùm meam igitur operam Indiæ minimè necessariam esse intelligerem, Meliaporam (quod oppidum hodie S. Thomæ nomine appellatur) petii, ut illinc in Macazariam pergerem. Ibi mercator me convenit, obsecrans ut confitenti operam sibi darem. Is confessione ritè peractâ, divinitus commotus est aieò, ut postridie pecuniam ex mercibus ac navigio redactam disperteret pauperibus: nudusque nudum Christum sequens, mihi se socium adjungeret.

2. Inde cùm solvissemus, Malacam applicuimus, urbem sanè celebrem Regis Lusitani. Hic narravit mihi Præfectus urbis, missum ab se nuper in Macazariam Sacerdotem, egregiâ religione præditum, cum non contemnendâ Lusitanorum manu; ut si quis motus exoriretur, præsidio essent novis Christianis. Itaque monuit, ut Malacæ tantisper subsisterem, dum navis, quâ illi vecti erant, rediret, & quo in statu res esset, renunciaret. Ergo Præfecti consilium secutus, tres menses eòque ampliùs Malacæ sum commoratus. Neque defuit interim materia bene

ne merendi. Festis ac Dominicis diebus in *Æde* sacra conciones habebam ad populum, reliquum tempus ferme consumebam in *ægrorum*, apud quos in valetudinario diversabar, confessionibus audiendis, eorùmque miseriis sublevandis. Neophytos quoque ac præcipuè pueros Christianæ doctrinæ elementis imbuebam: milites ac cives, odio inter se dissidentes, ad pacem concordiamque revocabam. Quotidie post occasum Solis cum tintinnabulo urbem obiens, cives sonitu excitatos admonebam, ut pro animis, quæ Purgatorio igne cruciarentur, divinam implorarent clementiam. Has subinde voces iterantem, puerorum grex è Catechismi schola prosequebatur, non sine magno civium motu.

3. Postea verò quàm ventos è Macazaria revertentibus opportunos resedisse vidi, nullumque de Sacerdote ac militibus eò missis nuntium afferri; non diutiùs mihi cunctandum putavi. Itaque Malacâ solvens, in Molucum vela feci. Arx est in Moluco Regis Lusitani, Ternate nomine, ab India remotissima. Ab hac arce millia passuum propè ducenta insula est Amboinus, Indiæ propior, quæ circuitu quatuor & nonaginta passuum millia amplectitur, satis frequens non indigenis modò, sed etiam advenis. Hanc insulam Rex Lusitaniæ Lusitano Duci, virtute ac pietate clarissimo, dono dedit, quem intra biennium eò cum conjuge, liberis, universaque familia commigraturum ferunt. Hic oppida sunt Christianorum omnino septem; quæ ego circumiens, infantes omnes ac pueros nondum bap-
pti-

quæ res Sacerdotes peregrinos deterruit, quò minus illuc accederent ad incolas juvandos. Ego igitur animadvertens, quanta necessitate urgeantur, quos nemo doceat, nemo expiet Sacramentis; in animum inluxi meum, debere me vel cum capitis periculo consulere illorum saluti. Quocircà quamprimum eò me conferre statui, & caput meum in discrimen offerre. Equidem omnem in DEO spem locatam habeo, cupiòque, quantum in me erit, Christo Domino obtemperare admonenti: *Qui voluerit animam suam salvam facere, perdet eam; qui autem perdiderit animam suam propter me, inveniet eam.* Quæ quidem sententia cogitanti facilis est, experienti non item. Ubi enim tempus incidit, cum vita amittenda est, ut eam in DEO invenias, cum mortis periculum intenditur, sic ut faciliè prospicias, si DEO pareas, vitam esse dimittendam; tum verò nescio, quo modo fit, ut quod ante præceptum dilucidum videbatur, incredibili involvatur obscuritate. Nam ne doctissimi quidem viri tam præclaræ sententiæ vim consequuntur; sed ii duntaxat, quos singulari beneficio DEUS ipse interior magister instituit. Atque in ejusmodi rebus faciliè apparet, quanta tandem nostra sit imbecillitas, quàm fragilis & infirma humanæ naturæ conditio. Complures mei me amici vehementer orabant, ne tantæ feritatis gentem adirem: postea verò, quàm nec precibus, nec lacrymis quicquam se proficere senserunt, præsentissima remedia contra omnia venena pro se quisque afferbant; quæ ego con-

stan-

stanter remisi omnia ; ne videlicet medicamentis onustus, onerarer etiam sollicitudine, quâ carebam. Cùm enim omnem spem meam collocassem in divinæ providentiæ præsidio, cavendum mihi existimabam, ne humanis præsidii fretus, deperderem aliquid de fiducia DEI. Itaque eis gratias egi, & simul omnes obsecravi, ut pro me DEUM deprecarentur: hoc remedio nullum præsentius posse reperiri.

5. Sed ut ad Moluccense iter revertamur ; navigatione usi sumus minimè secunda : multa tum piratarum, tum tempestatum pericula adivimus. Illud maximum ; ingenti navi vehebamur, quæ tempestatis impetu in syrtis abrepta, tria millia passuum ita confecit, ut imum gubernaculum perpetuò arenam perstringeret. Quod si vel in latentes scopulos, vel in vada inæqualia incurrisset (quod omnes ne accideret, subinde extimescebamus) certè facto naufragio interissemus universi. Multum ibi lacrymarum vidi, multum sollicitudinis & angoris, cùm omnes in singula momenta mortem expectarent. Verùm noluit DEUS nos perdere, sed periculis erudire ; ut usu docti intelligeremus, quàm infirmæ sint opes nostræ, quoties aut nostris viribus, aut præsidii nitimur humanis. Nam ubi senseris, quàm fallaces sint spes tuæ, & humanis opibus omnino diffisus in illo rerum omnium Moderatore, qui unus pericula ipsius causâ suscepta faciliè propulsare potest, spem omnem posueris ; tum verò planè experiaris, DEI imperio ac nutu omnia gubernari, & quantumvis vitæ discrimen præ-

coelestibus gaudiis, quæ in tali re ac tempore divinitus impertiri solent, esse contemnendum. Quamquam ne mors quidem ipsa pertimescenda est iis, qui divinâ illâ voluptate perfruuntur. Etsi autem fit, nescio, quomodo, ut periculis perfuncti eorum magnitudinem nullis verbis consequi possimus; manet tamen jucundissima beneficii divini memoria, quæ nos dies noctesque stimulat ad labores pro optimo Domino vel suscipiendos libenter, vel fortiter perferendos: & simul efficit, ut eum in omni vita veneremur; sperantes fore, ut idem pro sua infinita benignitate vires nobis & animos addat, quò tam benigno Domino operam sedulò constantèrque navemus.

6. Cùm essem Malacæ, incidi in mercatorem Lusitanum, recentem ex opulentissimo regno Sinarum. Is mihi narravit, se ab homine Sina, honesto sanè & gravi, atque in urbe regia satis versato interrogatum: num Christiani suillâ carne vescantur; respondisse: Christianos quidem suillam non aspernari; se tamen libenter auditorum, cur tandem id sciscitaretur. Tum Sinam dixisse, nationem esse quamdam in medio Sinarum regno montibus inclusam, moribus institutisque longè abhorrentem ab Sinis, quæ ab suilla penitus abstineret, & multos dies festos solemniter celebraret. Hæc mihi mercator cùm exposuisset, non satis conjicere potui, utrùm hi, quos Sina describebat, Christiani essent ex eo numero, qui ritus Hebrææ legis cum Christi religione conjungunt, quales Æthiopes
maris

maris rubri accolas scimus esse; an Judæi, qui sunt toto terrarum orbe dispersi. Nam Saracenos non esse, audio constare inter omnes.

7. Complures mercatores è Malaca in Sinas commeant quot annis; horum multis ego mandavi, ut diligenter cognoscant, qui tandem sint illius gentis mores, qui ritus, quæ leges & instituta, ut his tandem vestigiis ejus conditionem investigem, exploratùmque habeam Judæi ne sint, an Christiani. Neque enim desunt, qui S. Thomam Apostolum in Sinas penetrasse confirmant, magnùmque eorum numerum ad Christi Fidem adduxisse. Nam priùs quàm Indiam Lusitani in suam redegissent ditionem, Græca Ecclesia eò mittebat Episcopos, qui Christianos S. Thomæ, ejusque discipulorum operâ propagatos tuerentur. Cùm primùm igitur Lusitani Indiâ potiri cœperunt, unus ex Græcis Episcopis, quos dixi, affirmasse fertur, sese cognovisse de aliis Episcopis, quos in India invenerit, S. Thomam Sinarum fines ingressum eorum oppida peragrasse, Evangelioque divulgato, indigenas plurimos Christo peperisse. Cùm primùm aliquid certî habuero, aut ab aliis compertum, aut meâ operâ exploratum, vos faciam certiores.

8. Antequam Malacâ discederem, cognovi Goam appulisse tres è Societate, qui cum suis litteras quoque Romanas ad me perferendas curârunt. His ego pelectis, enimverò triumphavi gaudio, quòd ea, quæ maximè vellem, de Societatis rebus acceperam. Et quoniam ex tribus illis unus venerat, ut in Collegio S. Fidei alu-

mnos litteras doceret, reliqui duo, ut ibi potissimum versarentur, ubi maximo rei Christianæ emolumento mihi viderentur futuri; confestim ad eos scripsi, ut relicto Goæ alumnorum magistro, ceteri pergerent in promontorium Comorinum, ibique cum Francisco Mansilla Neophytos erudirent. Nunc verò mutatâ sententiâ, eos in Molucas insulas anno proximo venire jubeo: quòd videam his locis Christianæ religionis propagandæ opportunitatem longè majorem.

9. Molucus regio est modicis ac propè innumerabilibus discreta insulis: nec satis adhuc exploratum est, an pars ejus aliqua sit in continenti. Omnes fermè insulæ vicis frequentibus habitantur. Incolæ porrò ipsi facilè se adjungerent Christo, nisi hortatores deessent. Nimirum si aliquod in his locis esset Societatis domicilium, plerique Christiana Sacra susciperent. Itaque omnino decrevi efficere, ut in hisce ultimis terris aliquâ tandem ratione sedes collocetur nostris hominibus: jam nunc enim prospicio, quot populos ea res Christo sit aggregatura.

10. In hac insula Amboino Ethnici longè plures sunt Saracenis, atque ab eis acerbo dissident odio. Quippe illos Saraceni aut Mahometis ritus suscipere, aut sibi servire cogunt. Ethnici autem plerique, utpote qui magis etiam Mahometis nomen oderint quàm iugum servitutis, illorum superstitionem repudiant funditus. Si essent, qui eos instituerent ad veram religionem; haud magnò negotiò ad Christi ovile aggregaren-

rentur; longè enim minùs à Christi, quàm à Mahometis nomine abhorrent. Septuagesimò abhinc anno Mahometica pestis invasit hanc insulam, cùm ante id tempus incolæ omnes essent Ethnici. Id malum nonnulli Mahometis antistites (Cacices vocant) invexerunt, qui è Meca Arabiæ urbe (ubi execrandum Mahometis corpus summâ superstitione colitur) profecti, cùm in hæc loca sese insinuassent, magnam hominum multitudinem ad suam pertraxère sectam. Saraceni indigenæ penitùs rudes, & ignari sunt pestilentis illius disciplinæ, quam sequuntur. Itaque in spem venio fore, ut facilè abducantur à Mahometicis ritibus.

II. Hæc omnia è fusiùs ad vos scribo, ut hujusce meæ sollicitudinis participes, magnum, ut par est, capiatís dolorem ex tam miserabili tot animorum interitu, qui omni ope destituti quotidie pereunt. His opitulari qui cupiunt, ne cunctentur. Nam ut litteris ceterisque facultatibus non sint satis instructi; satis tamen erunt ad hoc munus parati, si in animum induxerint suum, huc Christi unius causâ venire, cum hisce hominibus versari, atque in hujus tam præclari studii contentione extremum spiritum edere. Hoc animo si duodeni tantùm quotannis venirent, næ ista Mahometis secta funditus deleretur, ac brevè ad Christi Fidem se adjungerent omnes. Ita demum fieret, ut haudquaquam tam nefariis impiisque sceleribus DEI numen ab hac gente violaretur propter vere religionis inscitiam. Etenim qui hanc insulam colunt, ferè sunt ho-

mines immanes ac barbari, perfidiâ insignes, & mirandum in modum ingrati.

12. Sunt etiam insulæ nonnullæ in hoc maris tractu, quarum incolæ humanâ carne vescuntur, præsertim hostium, qui in pugna ceciderint. Quòd si quis domesticorum morbo intereat, à cetero quidem abstinent corpore, sed manus ac pedes præcisos in deliciis habent. Atque etiam (si famæ libet credere) eò immanitatis progrediuntur, ut si cui lautius convivium sit apparandum, postulet à vicino patrem natu grandem, quem jugulatum vicinis ad epulandum apponat: postulet autem eâ conditione, ut ipse vicissim parem gratiam repromittat ei, à quo hoc beneficii petit, si quando is voluerit consimile instruere convivium. Tantâ porrò sunt, tamque inamani libidine, ut omnes suscipiant impuritates. Intra mensem proficisci in insulam cogito, ubi præter inaudita flagitia, facinus utrumque committi vulgò solet, ut & cæsos in prælio comedant, & parentes affectâ ætate vicinis mutuos dent ad epulas. Causa proficiscendi est, quòd eos à tam nefariis sceleribus ac flagitiis ad Christianam pietatem converti velle cognovi.

13. Insulæ sunt mirâ cœli temperie, proceris densisque arboribus frequentes, crebris imbris irrigatæ, præruptis undique munitæ rupibus, arduæque & excelsæ adeò, ut incolis haudquam opus sit mœnibus ad hostium impetum propulsandum. Cùm enim bellum ingruit, satis totos se fore confidunt, si se ad rupes recipiant suas:

suas: quarum calles usque eò ardui sunt, & saxis impediti, ut nullus apud eos equorum usus nec sit, nec esse possit. Ceterùm crebri ibidem terræ motus existunt, adeò ingentes, ut qui fortè prætervehuntur, naves suas objectis cautibus occursare credant. Accedit terræ fremitus tantus, ut incredibilem omnibus terrorem incutiat. Maltæ ex his insulæ procul emittunt ignem: flammæ autem evomunt tanto fragore, quantum nulla tormenta aenea, quamvis magna, edere solent, cùm summâ vi jaculantur globos: hujus quippe ignis vi atque impetu ingentia sæpè saxa jactantur. Voluit DEUS videlicet iis, quos nemo de pœnis impiorum admonebat, quasi Inferorum sedem aperire, specièmque præbere quamdam illius incendii, quò sunt scelesti homines perpetuò cruciandi: ut horrendo illo spectaculo admoniti tandem intelligerent, quæ illos manerent supplicia, nisi ex nefariis sceleribus ac flagitiis emergerent.

14. Hæ insulæ omnes inter se differunt linguâ, atque etiam nonnullarum incolæ non eodem omnes, sed pagi alii alio sermone utuntur. Veruntamen Malacensem linguam propter commercium intelligunt omnes. Quocircâ cùm adhuc essem Malacæ, Symbolum Apostolorum cum apposita explicatione, communis confessionis formulam, Orationem Dominicam, Salutationem Angelicam, & decem Legis Præcepta in Malacensem sermonem vertenda curavi; ut me de rebus divinis verba faciente apud eos planiùs intelligerent, quæ dicerentur. Nulla fer-
mè

mè habent monumenta litterarum : nec scribere vulgò norunt, nec legere : pauci in scribendo Arabicis notis utuntur verbis Malacensibus. Arabes quippe Mahometicæ superstitionis Antistites, quos Cacizes seu Alfaques appellant, nonnullos indigenas scribendi rationem nuper docuerunt, & hodie docent. Nam ante Mahometis ritus invectos, nullus omnino apud incolas usus erat litterarum.

15. In hac insula Amboino rem vidi incredibilem, & ante hoc tempus inauditam, quam fortassis operæ pretium erit cognoscere. Caprum, inquam, vidi lacte suo parvos alentem hœdos : ubere enim, quod prope genitalia unicuique habet, tantum lactis reddebat quotidie, quantum scutella capere potest. Ego ipse rem perspexi his oculis ; neque enim aliter, ut crederem, adduci potuissem. Hunc caprum Lusitanus quidam vir honestus secum asportat eo consilio, ut in Lusitaniam mittat.

16. Sed ut ad iter ad vos revertar, vos ego Patres Fratresque charissimi per Christum JESUM, rerum omnium Dominum, per sanctissimam ejus Parentem, per celestes Cives, qui æternâ gloriâ fruuntur, oro quæsoque, ut mei memores, assiduè pro me summo studio deprecemini DEUM. Videtis enim profectò, quanto mihi præsidio opus sit. Ac sæpenumerò sensi, in multis corporis animique periculis vestras mihi preces salutari fuisse. Equidem ne mihi ex animo excideretis, vestrum omnium nomina, vestro chirographo in epistolis ad me missis subscri-

scripta, simul cum solempni meæ professionis formula circumgesto, & pro singulari voluptate, quam percipio ex tam jucunda recordatione, primùm DEO, ùt par est, gratias ago, deinde vobis, Patres Fratresque suavissimi, quos DEUS tot ac tantis virtutibus ornavit. Et quoniam confido fore, ut vobis haud pauló jucundius fruar in æterna vita, pluribus in præsentia vobiscum agere supersedeo. VI. Idus Majas. MDXLVI. Ex Amboino.

EPISTOLA XVIII.

Joanni III. Regi Lusitaniæ.

Regi Societatis Patrono Joannem de Villacondæa impensè commendat: Apostolicà libertate Indiæ statum exponit, suumque de propaganda fide consilium, enumeratis periculis. Propagandæ fidei Socios efflagitat, labores suos recenset, Indiæ Episcopum, & Cocinensem Proepiscopum magnopere laudat.

I. **D**omine. De Rebus Religionem & Dei Domini Nostri cultum atque obsequium spectantibus in his oris Malacæ & Molucci, confido Majestatem Tuam ad minutum distinctè cognituram ex literis quas scribo ad Societatem in Europam; cum quibus sunt etiam rescripta ad literas huc ad nos datas à Te, Domine, quem habemus & agnoscimus præcipuum & verum Protectorem universæ Societatis JESU; amo-
re

re ac beneficiis cumulatur talis nominis officium expletem. De statu Religionis ac Christianitatis Indiæ, pii ac Religiosi viri qui isthinc ad vos, studio promovendi Divini obsequii, se conferunt, Tuam Majestatem plenissimè docebunt.

2. Præterea Pater Joannes de Villa-condea fidelis Dei Minister, & multâ præditus experienciâ rerum quæ geruntur in insulâ Ceylano, de illis scribit quæ ad exonerandam conscientiam, tam ejus, quam Tuæ Majestatis, significare ipsum & te cognoscere, utriusque interest. Ea ille fusè clarèque, ac summâ fide disserit, partim in epistolâ inscriptâ Tuæ Majestati, partim in actis ac commentariis simul missis: quæ mihi omnia communicavit: quare dignam rem suâ cæterâ sapientiâ fecerit Majestas tua, si tam fidâ notitiâ rectè utens, quamprimum ea jusseris quæ ad defungendum tuo hac in parte munere ac officio, necessariò decernenda videbuntur. Denique, fratres quoque meos è Societate, existimo & ipsos scribere ad Majestatem Tuam; redderèque singillatim ac minutè rationem Christianitatum Comorinensis, Goanæ, & aliarum quæ per hos Indiæ tractus aut jam conditæ sunt, aut quotidie conduntur augenturve.

3. Quod ad me privatim attinet, multum ac sæpe cogitavi, deliberavique cum animo meo, ecquid exponerem per literas Majestati Tuæ quod mihi circumspicienti quæ hîc sunt, & attentissimè cuncta reputanti, faciendum videretur ad latè disseminandam in his Terris, & fir-

miter

miter stabiliendam nostram Sanctam Fidem. Hinc quidem impellebat ut aggrederer, studium obsequendi Deo & ejus promovendæ gloriæ: deterrebat aliunde ne auderem, quòd desperarem exiturum inde operæpretium: neque enim in rem unquam conferendâ confidebam quæ proposuissem. Atqui tacere salvo officio haud mihi videbar posse; utique cum appareret, non sine certo consilio concessum mihi divinitus, ut hos penitus animo sensus conciperem. Nec comminisci poteram verisimilius quidquam cur Deus ista mihi aperire voluisset, nisi ut à me indicarentur Majestati Tuæ: & tamen rursus verebar, ne si quod me angit exponerem, hæc mea Epistola forte in horâ mortis accusaret apud Deum Majestatem Tuam, aggravaretque conditionem ac periculum illius Judicii supremi, demendâ Tibi excusatione ignorantia.

4. Credat mihi quæso Majestas Tua, id me non mediocriter angebat: quippe cum mihi essem intimè conscius, nihil me spectare aut cupere hinc aliud, nisi laboribus me conficere, & vitam ipsam profundere in salute animarum per hos Indiæ tractus procurandâ; ut sic detraherem quantum possem de onere officii incumbentis Tibi; & defungendâ parte commendati curæ tuæ muneris, expedirem rationes conscientia Majestatis Tuæ; securioremque Te in Judicii extremi terribili aleâ præstarem: quod ut tuâ causâ velim, & quavis contentione ac ærumnâ meâ bene putem eniptum, meretur ingens tuum in nostram Societatem amor. Hæc contrariæ, Domine,

mine, solitudines, inter officii mei & tui periculi alternantes metus, mirè miserèque, ut verum fatear, meum ad se quæque variè trahentes, discerpebant confundebantque animum: quoad denique in eam partem deliberatio consedit, quæ defungendum semel, exonerandamque effusione diù pressorum sensuum conscientiam præscribebat meam.

5. En igitur quæ à me in his Indiarum, Malacæ ac Moluci regionibus, præsentī, eâque longâ, experiētiâ comperta, convulnerant mihi mentem & ægritudine conficiunt. Pro certo habeat Majestas Tua; in his locis, uti & alibi, plerumque omitti multa quæ fieri ad Dei obsequium expediret, ob quasdam Sanctitatis specie fucatas, revera vitiosas & valde noxias æmulationes; arcanis offensiunculis eos invicem committentibus qui rebus hîc gerendis præsumunt. Dum quidam ait: meum est hoc agere; nec alteri concedam ut ejus facti laudem tollat. Alius contra: quando ego non hoc facio, à vobis fieri non gaudeo. Ecce alter diversè queritur: Ego pondus diei porto, & labores exantlo, gratiæ ac fructus operum proveniunt aliis. In istas altercationes ardescentibus studiis, pro se & scribunt & satagunt, quò suam quisque rem promoveat. Inter hæc tempus consumitur, occasiones elabuntur: locus non relinquatur proferendo cultui Dei Domini Nostri. Nec dissimili de causâ sæpius evenit, ut quæ magnum honorem præcipuamque utilitatem allatura Majestati tuæ fuerant in Indiâ, negligantur.

6. Unum isti malo remedium excogitavi, quod si adhiberetur, & multi, ni fallor, Christiani fierent in his tractibus; & qui ex iis, quòd apud potentes gratiâ careant, expositi sunt injuriis, cari commendatique Magistratibus forent: ut nemo eos vexare, nemo spoliare, neque Lusitanus neque Indus auderet. Hoc autem est, ut significet Majestas Tua, vel per literas Prætori ac Præfectis qui jam sunt in Indiâ, vel voce coràm, iis quos huc mittes rebus præfuturos, clarè, inquam, iis significes ac certò denuncies: Te incrementum Nostræ Sanctæ Fidei, quod præ omnibus cupis, præcipuè, ante omnes Religiosos & Sacerdotes qui in Indiis sunt, ipsi Prætori aut loci Præfecto commendare; in eo præsertim confidere; ab eo repetiturum rationem; ei quod benè, quodve perperàm actum in eo genere fuerit, totum imputaturum, præmiisque aut supplicio repensurum.

7. Atque in eâ declaratione, quòd minus esset interpretationibus obnoxia, cuperem equidem nominatim exprimi nos omnes qui versamur in his locis; negando, in quemquam nostrùm, aut in omnes simul, deonerare Te ullam partem officii quod conscientiam Tuam gravat; sed in eum solum qui à Te autoratus Prætoris aut Præfecti potestate, locum quemcumque obtinet, ubi rei Christianæ gerendæ qualiscumque occasio est: cum enim Deus Majestatem tuam isto gravissimo constrinxerit officio, consulendi videlicet æternæ salutis subjectarum tibi gentium, non aliis à Te id debere demandari, quam Vicariis
auto-

autoritatis isthic Tuæ, & personam Tuæ Majestatis, dignitate Magistratûs, repræsentantibus: quorum alicujus negligentia si evenisse comperias, ut non multi Christi Fidem, eo gubernante, in loco ipsi commisso susceperint, pœnas quæ ob neglectum obligationis tantæ in tuum ipsius impenderent caput, Te in ipsum aversurum; cum jam antea clarè denunciaveris, totum istud gravissimum officium, imbuendas curandi Fide Christi animas Infidelium tibi subjectorum, te in tuos Primarios horum tractuum Ministros exonerasse.

8. Quoties igitur ad te prætor aut præfectus scribet, exponat quo loco Christiana res sit: quot & qui quales-ve crediderint ex ethnicis: quæ spes sit quæve facultas adducendorum aliorum, literis ejus solis, in his quæ de hoc genere feruntur, fidem adhibiturum te; aliis quorumvis eo de argumento scriptis, non acquieturum. Quod si eo in loco vel Provinciâ cui quisque præest, eo tempore quo præfuit, parùm aucta numero neophytorum Ecclesia nostra Sancta fuerit, cum constet multùm ubique ac semper augeri posse, modò Præsides velint; seriò ac fide regiâ denunciât Majestas Tua ipsis in Diplomatis quibus eos instituis & potestatem confers, Te pœnas ab ipsis repetiturum.

9. Idque percuperem Te jurejurando confirmare, pollicerique palam interposito solemni formulâ conceptis verbis Dei Nomine; Te, per quemcunque Præsidi steterit, ne fides propagetur, eum, postquam redierit in Lusitaniam,

mul-

mulctaturum bonis, & pecuniam ejus remque familiarem universam in (a) opera misericordiæ expensurum; ac præterea vinculis ipsum & durâ custodiâ multis annis detenturum. Clarèque moneas ne errent, sibi que blandiantur, quasi minæ deducendæ in rem nequaquam sint, certo enim certius, Te nullas, quæcunque obtendi possint, excusationes accepturum: unamque restare ipsis viam Tuæ severitatis evitandæ, promendæque gratiæ, si quamplurimos, locis & temporibus quibus rexerint, effecerint Christianos.

10. Cur ita fieri necesse sit multis possem experimentis, quæ mihi sunt perspectissima, demonstrare. Sed hæere in his nequeo, ne molestus sim Majestati Tuæ; & meas ærumnas præteritas ac præsentis, sine spe operæpretii, recitem. Tantum dico: si Prætor aut Præfectus, quicumque sit, certissimè sibi persuaserit, talia ex vero à Majestate Tuâ dici, planèque ita facturum Te sicut denunciasti ac jurasti, uno anno universa Insula Ceilani, & multi oræ Malabaris Reges, totumque quam latè patet Comorini Promontorium, Christi Religionem amplectentur: quamdiu verò Prætores aut Præfecti locorum Indiæ non urgebuntur isto metu dignitatis & rei familiaris amittendæ, nisi Christianos plurimos fecerint, nullum magnum speret Tua Majestas successum prædicationis per Indias Evangelicæ; certissimumque habeas, nec accessuros multos ad Baptismum, nec qui accesserint multum in

Tom. I.

T

Re-

(a) Ed. Colon. *Sodalitati Misericordiæ addicturum.*

Religione profecturos: neque omnino per aliud stare quominus quotquot vivunt homines in Indiâ Christi Divinitatem agnoscant, & ejus Sacram Doctrinam profiteantur, quàm quod, qui Prætor aut Præfectus id curare neglexit, nullâ per Majestatem Tuam gravi pœnâ mulctatur.

11. Et quoniam vix spero id umquam futurum, parum abest, quin me hæc scripsisse pœniteat: ubi præsertim reputo, forsitan Majestatem Tuam ex hoc ipso quod Te de hoc admonui, inexorabilius apud Dei Tribunal judicandam: nec scio utrum tali tempore admittenda sit exceptio quâ forte allegabis; Te non fuisse obligatum ad fidem adhibendam meis literis. Ex animi mei sententiâ, summâ fide, profiteor Majestati Tuæ, me nequaquam scripturum hæc fuisse, quæ hactenus exposui, de Præfectis aut Præsidibus horum tractuum, si posse me reticere ista sine crimine, persuadere mihi ullo modo potuissem.

12. Nondum, Domine, planè constitui an sim iturus in Japoniam: sed magnum mihi momentum, ut in consilium eò proficiscendi propendeam, addit, quod valdè diffido ad futurum mihi hic in Indiâ eum verum & efficacem Magistratum favorem qui esset necessarius ad incrementum Nostræ Sanctæ Fidei, & ad conservationem Christianitatis jam factæ.

13. Obsecro atque obtestor Majestatem Tuam, per, quo Deum Dominum Nostrum prosequeris, amorem; quoque flagras ei gratificandi, studium, ut tuis fidelissimis per Indias Subditis, mihi que cum illis, tantum regiæ istius indulgeas

gratiæ, ut proximo anno multos Nostræ Societatis Concionatores huc mittas. Nam Tibi, Domine, verissimè denuncio, multum talibus egere arces tuas Regias per Indiam; tum ob Lusitanos qui in illis Præsidiis degunt, tum ob novos Christianos qui subjectis in urbibus aut pagis vivunt. Expertus loquor, quæ, inquam, vidi, quæque præsens sensi ad hoc scribendum me impellunt.

14. Quo tempore Malacæ, quodque in Molucis tui, ois quolibet die Dominico, aut alioqui festo, ad Concionem dicebam. Id ita facere cogebam, quod egere plurimum & milites & populum qui ibi sunt, multiplicato Divini Verbi pabulo videbam. Lusitanos igitur de sacro pulpito docebam ad matutinum Sacrum: à prandio filios, & filias, prætereaque mancipia ipsorum, & liberos ex indigenis Christianos, accommodato ad captum cujusque sermone erudiebam; capita Christianæ Doctrinæ singillatim edisserens. Certo verò infra hebdomadam die ad congregatas in Templo uxores Lusitanorum, tam indigenas, quam ex utroque genere mixtas, concionem Catechetica[m] habebam de Fidei Articulis & Sacramentis Confessionis & Communionis. Paucis annis ingens operæpretium ad Dei obsequium extaret, si hic docendi tenor constanter in locis omnibus vigeret. Intra ipsas porrò, arces tradebam per id tempus quotidie Doctrinam Christianam post meridiem liberis Lusitanorum utriusque sexûs; servis item & ancillis eorundem, ac Christianis indigenis: ex quâ in-

stitutione præsens fructus extabat, quòd idololatricæ superstitiones & magicæ præstigiæ, quæ inter rudes Neophytos, antea frequentabantur, jam prorsus omitterentur.

15. Hæc ita minutim refero Majestati Tuæ, ut hinc pro tuâ sapientiâ judices, quantâ hîc sit opus Concionatorum copiâ; & eam, quod est consequens, idoneam procurare ne obliviscaris; utique cum, si quæ hîc jam gravis sentitur ejus auxilii penuria, in posterum quoque perseveret, non modò qui recens ad Nostram Sanctam Fidem sunt conversi, non perstituri sint in proposito; sed ne ipsi quidem Lusitani ultrà fere plerique quàm nomine tenus, sint futuri Christiani. Valdè vereor, Domine, ut quem velim, & opus esset, hæc mea desideria effectum nanciscantur: ægrèque adducor, infelicitatem Indiæ expertus, ad certò confidendum, tanti eam boni, quantum illi opto, futuram competentem: cujus ea est quasi conditio innata, aut potius maligna indoles, ut exactam religionem & excellentiam officiorum exquisitæ virtutis in publicum morem induci, & passim apud plerosque invalescere minimè ferat.

16. Idibus Januarii hujus anni appuli Cocinum Malacâ veniens, ubi Episcopum repereram, ex ejusque conspectu, atque usu magnum animi fructum cœperam; animadvertens quantâ caritate ingentes corporis labores sustineat, obeundo singillatim arces intra suam Diœcesim sitas, & adeundis excolendisque Christianis S. Thomæ; suo sic plenè officio fungens, prout

verum ac bonum, qualem se per ista probat, Pastorem decet. Horum tam laudabilium operum merces ei à certis horum Tractuum hominibus talis omninò persolvitur, qualem Sanctis rependere mundus consuevit. Multùm mihi placuit, & quadam sui reverentiâ perfudit, præsentibus perspecta experimentis sancta Viri patientia. Scio mussitari nescio quid per Indiam de illo à Filiis hujus sæculi, quos etiam arbitror ad Majestatem Tuam scripturos sinistram istam ipsam suspicionem, quâ eum temerè aspergunt, occasione mortis Michaëlis Vazii: quâ in re, hoc ei verissimum & syncerissimum debere me testimonium sentio, & ut gravi me exonerem officio, reddo; affirmans certò scire me (quamvis quâ viâ quove modo id didicerim, dicere aut scribere non possim) compertissimum, inquam, mihi esse, nihilò magis eum de isto eventu culpari jure posse, quam me ipsum, qui longissimè illinc apud Molucas aberam quando istud contigit.

17. Oro atque obsecro Majestatem Tuam, pro eo quantum & Deum amas, & Deo gratificari studes, & tuam ipse conscientiam ab omni contagione labis servare puram cupis; ne quidquam circa hæc agas aut decernas unde isti Viri bono ægrè sit. Sanè si Majestas Tua fidem adhibere videretur falsissimæ isti calumniæ, inde adderetur autoritas, & augetur confidentia obtreptatoribus qui sunt in Indiâ.

18. Quod Majestas Tua Petrum Gonzalvium Proëpiscopum Cocinensem inter Sacelli Regii

Præfectos adscivit; quodque fratris ejus filium Aulæ Palatinæ honorariis Ephebis accensuit, ut ad meum quoque beneficium pertinere putem, ingentia Viri hujus in Societatem Nostram merita faciunt. Me itaque ac Nostros omnes eo peculiari nomine Majestati Tuæ obstrictos profiteor: quod minus miraberis, Domine, si scias domum Concinensis Proëpiscopi diversorium esse Societatis JESU. Nec vulgaris hospitii aut usitatæ amicitiae finibus benignitas in nos ejus coercetur: eò usque liberalitate prodeunte, ut postquam in nostros usus cuncta expendit, quæ ad manum sunt, mutua corroget ab aliis quæ superimpendat. Oro Majestatem Tuam nomine Societatis universæ, ut tam ei quam ejus fratris filio jubeas isthic expediri necessarias Literas, ut hîc statæ ipsis pensiones cum fide præbeantur. Uterque istâ gratiâ dignus est: Proëpiscopus quidem, quia invigilat salutis æternæ fidelium subditorum Majestatis Tuæ; fratris ejus filius, quia militarem operam Patriæ ac Reipublicæ tuis auspiciis navat. Desino in hoc voto: Det utinam Deus Dominus Noster Majestati Tuæ, ut penitens in animo tuo sentias, ac simul factis exequaris, quidquid ipso in momento mortis tuæ gauderes à Te factum. Cocino XIII. Kal. Februarias Anno MDXLVIII.

Tuæ Majestatis Servus inutilis

Franciscus.

EPI-

EPISTOLA XIX.

R. P. Ignatio Lojolæ.

Petit virum, a quo excitetur; idoneos item operarios, & jam pridem postulata. De consilio Japoniam adeundi, Superiores sociis ubique præficiendi, precumque desiderio, quibus ipse juvetur.

Gratia & Charitas D. N. &c.

1. **D**EUS mihi conscius est, quantoperè in hac quoque vita te videre expetam, Pater charissime! ut tecum multis de rebus communicem, quæ tuam opem ac remedium desiderant: nulla enim locorum spatia obstant obedientiæ. Video in his locis è Societate esse permultos: rursusque nos animorum nostrorum Medico multùm egere video. Ego te per **JESUM** Dominum oro & obtestor, Pater optime, ut his quoque filiis tuis, qui in India versamur, prospicias; virùmque mittas aliquem virtute ac sanctitate præstantem, cujus vigor & alacritas torporem excitet meum. Magna me spes tenet, quoniam divinitus animorum nostrorum affectiones tutè perspicias, abs te operam datum iri diligenter, ut omnium nostrùm jam languescens virtus ad perfectionis studium vehementiùs incitetur.

2. Nihil magis hæc terra ab Societate nostra,
T 4
quàm

quàm Concionatores desiderat. In his, quos huc magister Simon submitit, nemo est (quod sciam) Concinator. Lusitani autem Indiam incolentes, pro suo egregio erga nos studio ac benevolentia, idoneos nostræ Societatis Concionatores exoptant mirum in modum. Proinde te per DEUM, ejusque cultum, obtestor, ut tam pii justique illorum postulati memor, aliquot huc mittas Patres ad id munus appositos, qui rectum errantibus salutis iter ostendant. Quos præterea è Societate missurus es, ut Evangelii causâ Ethnicorum vicos peragrent, hos tam spectata probitate oportet esse, ut tutò & comitati ire possint & soli, quocumque eos Christiana res vocet, velut in Molucum, in Sinas, in Japoniam. Vel ex Sinarum & Japoniæ, earumque gentium descriptione, quam his inclusam litteris ad te mitto, faciliè intelliges, cujusmodi tandem ipsa res expectat viros.

3. Pontificias Indulgentias, privilegiùmque Aræ maximæ nostri Collegii, item potestatem Sacerdotibus, ut remotos populos Chrismate inungant pro Episcopo, de quibus ad te superioribus annis scripsi, incredibiliter expectamus. De Quadragesima usus me docuit, nihil admodum necesse esse quicquam immutari. Nam Lusitani aded locis disjuncti sunt in India, ut si commodum spectes publicum, nulla immutatione opus sit. Neque enim hyems eodem tempore per omnes Lusitanorum civitates atque oppida vagatur. Quare habita communis boni ratione, satius duco, nihil decerni super ea re novi, etsi video non deesse, qui contrà sentiant.

4. Nondùm planè constitui, utrùm ego ipse cum uno aut altero è Societate Japoniam post sesquiannum petam, an eò duos è Societate præmittam. Nam certum est mihi aut ire, aut alios mittere: atque ut nunc est, inclinât animus in consilium eundi. DEUM oro, ut quod magis ei cordi est, id liquidò præscribat mihi. E tribus Sociis, qui Molucum petierunt, visum est unum eligere, qui præesset ceteris. Itaque Joannem Beiram delegi, cui reliqui obtemperarent non secùs ac tibi. Id illis pergratum accidit. Idem in Promontorio Comorino, ceterisque locis, ubi plures è Societate versantur, instituere cogito. Tu velim tuâ tuique studiosorum deprecatione nobis in hac barbarie versantibus cælestem implores opem. Quod ut facias impensius, DEUM immortalem oro, tibi ut ostendat divinitus, quantum ego tuæ vel opis, vel operæ indigeam. XIII. Kalendas Febr. Anni à Christo nato MDXLVIII. Cocini.

EPISTOLA XX.

M. Simoni Roderico.

Egregios concionatores postulat, probatosque operarios: saluberrimum consilium Regi dandum, ratioque fidei ab eodem propagandæ.

Gratia & Charitas D. N. &c.

I. **M**Ando tibi, Frater charissime, ut pro tuo erga JESUM amore mittas huc aliquot è nostra Societate Concionatores. Hujuscemodi enim

enim hominibus maximè opus est in India. Ex omnibus, quos misisti nuper, neminem adhuc vidi, præter Joannem Bairam, P. Riberum, Nicolaumque Laicum, qui sunt in Moluco, & Alanum Franciscum, qui est Cocini. Percontanti mihi de ceteris, responsum est, inter eos idoneum concionibus habendis esse neminem. Illud quoque te per DEUM obtestor, ut delectum habeas eorum, quos huc submittendos putes ad conversionem Ethnicorum. Probatae probitatis ac spectatae virtutis viros deligas necesse est, qui scilicet aliquot annorum spatio retulerint multas egregiasque de seipsis victorias. Eisdem autem non infirmos, sed validos esse oportebit: Indici enim labores non animi solum virtutem, sed corporis etiam vires desiderant. Nimirum magnam Rex à DEO iniret gratiam, si in Indiam mitteret Concionatores è nostra Societate quamplurimos; adeò Indorum gens universa rudis est & imperita. Hæc ad te scribo pro usu, quem horum locorum jam habeo.

2. Quod si fortè Christianæ religionis propagatio in Ethnicorum regnis magnas habere videtur difficultates, cave propterea ab incepto deterraris; prima quippe ac potissima difficultas in nobis est. Itaque nostros homines primùm, deinde Ethnicos curandos censeo. Quæso te, in annum proximum elabora, quantum potes, per DEUM, ut Concionatores habeamus idoneos. De rebus Indicis nihil ad te scribo, quod Malacâ in Indiam rediit octo ab hinc diebus;

bus; neque dum quicquam ferè de iis cognovi: quæ autem cognovi, ejusmodi sunt, ut cognosce pœniteat. Comites mei, ut opinor, de hisce rebus omnibus ad te perscribunt. Quos è Societate ad Ethnicorum conversionem destinabis, tales esse debebunt, ut tutò vel comitati, vel soli mittantur, quocumque opus sit, sive in Molucum, sive in Sinas, sive in Japoniam, sive in Regnum Peguanum, sive aliò. Apud quamvis harum gentium homines etiam non litteratissimi, modò egregia virtute præditi, egregiam DEO navare operam possunt.

3. Unum est, de quo pro suis plurimis ac maximis erga Societatem nostram promeritis Regem Lusitanix admonitum velim; cujus præcipuè interest, suorum primùm, deinde Ethnicorum, qui in ejus ditione sunt, saluti consulere. Exopto, inquam, ut Rex tum Divini cultûs gratiâ, tam verò ad animum suum religione exolvendum, omnibus Indiæ oppidis, quæ Lusitanis tenentur præsidiiis, Concionatores, sive ex nostris hominibus, sive ex Franciscanis, sive ex Dominicanis idoneos cogat, qui ceteris expediti curis, ac soluti, Dominicis ac festis diebus antemeridiano tempore de Evangelio verba faciant ad Lusitanos; pomeridiano, verò eorum servis & ancillis, indigenisque Neophytis capita explanent Fidei: semel etiam in hebdomada apud Lusitanorum uxores ac liberos de Symboli articulis, de Sacramentis Confessionis & Communionis sermonem habeant: usu enim didici, quantopere ea institutio sit his locis necessaria.

4. Si

4. Si Regem à meis fidelissimis atque aman-
tissimis consiliis non abhorreere arbitrarer, salu-
berrimum ei darem consilium, ut quotidie per
quadrantem horæ divinam illam sententiam me-
ditando: *Quid prodest homini, si universum mun-
dum lucretur, animæ verò suæ detrimentum patia-
tur*; germanam ejus intelligentiam à DEO pe-
teret, cum sensu animi interiore conjunctam,
& simul suarum precationum omnium illam vel-
let esse clausulam: *Quid prodest homini, si uni-
versum mundum lucretur, & quæ sequuntur.*
Tempus jam est hunc Regi errorem eripiendi,
quoniam propiùs, quàm ipse existimat, abest
hora, quâ illum Rex regum, & Dominus do-
minantium ad rationem reddendam evocaturus
est, illud intonans: *Redde rationem villicationis
tuæ.* Quare effice, ut mittat necessaria ad Fi-
dei propagationem auxilia in Indiam.

5. Una mihi omnino via ac ratio, pro usu,
quem habeo, videtur esse religionis in India
propagandæ, ut Rex omnibus Indiæ Prætoribus
edicto denunciaret, se nulli tam confidere in In-
dia, quàm iis, qui Christianæ religionis fines
omni ope proferre nituntur. Quocircà mandare
se atque imperare, ut Ceilanum Insulam ad
Christi Fidem adducendam, Neophytorum nu-
merum in Comorino Promontorio augendum cu-
rent sedulò. Proinde viros religiosos conquirant
undique, & nostræ Societatis hominibus, itém-
que ceteris, quibus visum erit, ad divini cultûs
amplificationem utantur. Quòd si fortè in hoc
genere Prætores negligentes se præbuerint ac
socor-

socordes; terrorem eis incutiat, ac jurejurando confirmet, (magnam enim inibit à DEO gratiam jurando; majorem etiam eo, quod jurârit, exequendo) nisi animum ipsius religione exsolverint, re Christianâ in India quàm maximè propagatâ, simul atque Olyssiponem revertentur, eorum socordiam publicatione bonorum, & diuturno carcere mulctaturum. Id si Rex edicet Prætoribus, & simul edicti contemptores severè accipiet, certè plerique, DEO juvante, conferent se ad Christi Fidem: sin minùs, nihil admodum proficietur.

6. Habes, super hac re quid sentiam; cetera taceo: hoc unum dico, si fiet, quod fieri expeto; ab injuriis ac direptionibus vindicabuntur miseri Neophyti; ceteri haud ægrè ad Christi Domini ovile compellentur. Nam in Christiana Fide propaganda, si Regis aut Prætoris desit auctoritas, profectò opera luditur. Crede mihi affirmanti, & plusquam satis erat, experto. Cur ita accidat, scio: sed dicere non est necesse. Duo cupio videre in India, primùm Prætores eâ quam dixi lege devinctos; deinde in omnibus Lusitanorum præsidiis probos Concionatores. Utraque res scilicet tum Goæ, tum in reliqua India rem Christianam mirificè adjuvaret. JESUS Dominus noster nos perpetuò tueatur. Amen. XIII. Kal. Febr. Cocini.

EPISTOLA XXI.

Societati Romam.

De rebus a se gestis in Amboino, Moluco, et Maurica; iterum in Moluco, Amboino, et Malacæ: ubi multa de illarum gentium moribus, et naturâ cæli; de Moluci Rege, et Caracenis. Socii e Malaca in Molucum missi, Malacensiumque in Xave iam studium. Optimi de Japonia nuntii, mercator Lusitanus et Anger Japon. In summis periculis Petrum Fabrum nominatim imploreat Societatis Jesu continue memor: tardum ac difficile literarium commercium.

Gratia & Charitas D. N. &c.

I. **A**nno post Christum natum (1) MDXLVIII. scripsi ad vos pluribus verbis de (2) insulis Molucis, quæ absunt à Malaca leucas LX. In (3) insula Amboino, ubi Rex Lusitaniæ præsidium habet, frequentes habitant Lusitani, qui Molucas insulas obtinent (4) omnium aromatum feracissimas. Quippe clavus, quem cariophyl-
lum

(1) Cut. *Carissimi Patres, ac Fratres in Christo Jesu: anno MDXLVI.*

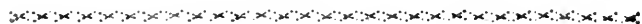
(2) Cut. *De insulis Amboini, quæ absunt ab Urbe Molucensi.*

(3) Cut. *In hac urbe Molucensi.*

(4) Cut. *Clavi feracissimas.*

lum vulgò appellamus, nusquam alibi gignitur. In Amboino, ubi sunt septem Christianorum pagi, tres menses sum commoratus; quo tempore complures baptizavi pueros, quorum salus magno in periculo versabatur, quia nuda esset Sacerdotis copia: nam Sacerdos, cæsus Fidei commissi erant, multò antè è vita discesserat.

2. Commodum pagos omnes obieram, & infantes baptismo lustraveram, cum septem naves huc appulere, quarum aliquot erant Hispanorum. Hæ profectæ ex nova Hispania, quæ Occidentalis India vulgò dicitur, Caroli Cæsaris missu quærebant novas terrarum oras. Hæserunt Amboini menses circiter (1) tres, mihi-que attulerunt occupationum satis. Nam Dominicis ac festis diebus conciones habendæ erant; Confessiones plurimæ audiendæ quotidie, discordiæ sedandæ, ægri visitandi: omnino erant occupationes ejusmodi, ut cum in gente non sancta versarer, & bellicosa, rantos pacis fructus ex ea percipere me posse diffiderem. (2) Immortales DEO gratias ago, qui tam benignè pacem imertit hominibus, pænè dicam profitentibus nullam se cum DEO aut hominibus habere pacem. Trimestri spatio exacto, illi (3) Indiam Lusitanorum petiverunt; ego continuò trajeci Molucum, ubi totidem menses consumpsi

(1) In Cut. *Deest circiter.*

(2) Cut. *Nam si locis vel septem simul adesse possem, ubique Sacra occurrerent occupationes.*

(3) Cut. *Septem illæ naves.*

psi, diebus (1) festis concionando, assidue excipiendo confessiones, quotidie pueros ac Neophytos Catechismum docendo: Dominicis insuper ac festis diebus Neophytis à prandio Symbolum Apostolorum uberius explicabam (2). Ita festis diebus binas habebam conciones, alteram inter Missæ sacrificium ad Lusitanos, alteram post meridiem ad Neophytos.

3. Erat sanè, cur DEO gratularemur fructum, qui inde capiebatur: quippe tantus Neophytorum animis divinarum laudum carmina decantandi injectus est ardor, ut Molucenses pueri in plateis, puellæ ac mulieres in tectis, agricolæ in campis, piscator in mari, pro obscœnis ac vecordibus cantilenis, Christianæ Fidei canerent rudimenta: (3) quæ quoniam in patrium eorum sermonem erant conversa, à novis Christianis æquè & Ethnicis indigenis intelliguntur. Ac DEI beneficio Lusitani hujus regionis incolæ, cæteri que tum Christiani tum Ethnici, brevi ita mihi conciliati sunt, ut *invenerim* (4) *gratiam in* (5) *oculis eorum*.

4. Inde (6) in insulas, quas Mauricas vocant, trans-

(1) Cut. *Dominicis et festis omnibus*.

(2) Cut. *Festo quoque die unum Fidei Articulum*.

(3) Cut. *Nimirum Symbolum, Pater noster, Ave Maria, Decalogum, Opera misericordie, Confiteor Deo, aliasque preces complures, omnia vulgari lingua*.

(4) Cut. *Magnam*. (5) Cut. *Coram*.

(6) Cut. *Exactis tribus mensibus, ex hac urbe Molucensi in insulas*.

thesauri sunt cœlestibus solatiis refertissimi; sic prorsus, ut has insulas perappositas esse credas, ad lumen oculorum paucis annis ex suavissimi fletûs suavitate perdendum. Equidem numquam alibi nec tam liquidis perpetuisque animi voluptatibus perfusum esse me memini, nec tam leviter labores omnes, & ærumnas corporis pertulisse; quamquam insulas concursarem cinctas inimicis, cultas ab amicis non fidelissimis, easdemque omnibus vel morborum subsidiis, vel vitæ tuendæ præsiidiis atque adjumentis destitutas; ut Divinæ Spei potius quam Mauri insulæ appellandæ esse videantur.

5. Genus est in his locis ab Evangelio aliena, Javaros (1) vocant, qui homines quoscumque nacti sint interficere, immortalitatis instar putant. Ac sæpe usu venit, ut cùm alienorum copia desit ad cædem, uxores ac liberos cædant suos. Iidem ingentes Christianorum faciunt strages. Una ex iis insulis tota perpetuis pœnè motibus terræ concutitur (2): ignemque ac cinerem evomit. Narrant indigenæ, ignis subterranei tantam vim esse, ut rupes (3), quibus oppidum est impositum, subterraneæ conflagrent totæ. Id ad eò verisimile videtur: sæpe-

(1) Cut. *Tabaros*.

(2) Cut. *Quòd in eadem insula mons est, qui perpetuò.*

(3) Hispan. *Las sierras de piedra que estan debaxo de la tierra, montes saxei qui sunt subtus terram. Hispanis quidem terra et humum et oppidum et regionem significat, verum rupes, qua tota conflagrant, impositum ibi oppidum non ferunt, ut est apud Tursellinum.*

videtur: sæpe enim usu venit, ut saxa ignea erumpant, maximarum instar arborum; ubi autem ventus existit vehementior, è cavernis tanta vis cineris effunditur, ut viri ac mulieres laborantes in campis domum revertantur cinere oppleti, adeò, ut vix eorum oculi, ora, nares appareant: Dæmones magis credas esse quàm homines. Hæc ego ex indigenis cognovi, ipse non vidi: quamdiu enim ibi versatus sum, ventorum impetus nullus fuit. Illud etiam ex eisdem comperi, illiusmodi ventis perflantibus, tantam copiam efferri cineris, ut complures apros excæcatos opprimat, qui, ubi remisit ventus, passim reperiuntur mortui.

6. Eâdem quoque tempestate perhibent, inveniri plurimos pisces extinctos in littore, quos videlicet eadem oppresserit pestis. Argumento esse, quòd pisces, qui cinere aspersam hausissent aquam, vulgò interirent. Percontantibus indigenis, quid tandem illud sibi vellet; Inferorum sedem esse respondi, quòd detruderentur, quicumque colerent Idola. Terræ motus quanti sint, vel hinc intelligi potest, quòd die Archangelo Michaëli sacro, cùm in templo sacrum facerem, usque eò terra contremuit, ut pertimescerem, ne ipsa everteretur Ara. Fortasse S. Michaël cunctos illius regionis cacodæmones, divino cultui adversantes, cælesti vi malè mulctatos fugabat in tartarum.

7. Omnibus Christianorum pagis perlustratis, reverti Molucum, ubi tres item menses contrivi, diebus festis binas habendo conciones, alte-

ram manè ad Lusitanos, alteram à prandio ad Neophytos; excipiendo quotidie confessiones tum antemeridiano tempore, tum pomeridiano; Catechismùmque præterea inculcando. Catechismi labore perfunctus Dominicis festisque diebus (1) symboli capita Christianis indigenis explicabam hoc ordine, ut singula singulis diebus capita explanans in idolorum cultum inveherer (2). Quartâ porrò ac sexta feriâ ad Lusitanorum uxores indigenas separatim verba faciebam de articulis Fidei, de præceptis Decalogi, de Sacramentis Confessionis & Communionis.

8. Erat tum Quadragesimæ tempus, itaque earum permultæ ad sacrosanctam Eucharistiam accesserunt, quæ ad id tempus accesserant nunquam. Sex mensium spatium, quibus Moluci fui, cum Lusitani eorùmque conjuges & liberi, tum verò Christiani indigenæ magnos fecerunt in pietate progressus. Sub Quadragesimam non levibus cum amoris indiciis, non solum à Christianis, sed etiam ab Ethnicis, digressus ex Moluco, Malacam versùs vela feci. Nec verò occupationes in itinere defuere. In insula quadam obvia quatuor Lusitanorum naves cum offendissem, substiti apud eos dies viginti: ter

con-

(1) Cut. *Reliquis hebdomada diebus præter quartam et sextam feriam.*

(2) Cut. *Vehementius oburgans, quòd adorationem uni debitam vero Deo, demonibus exhiberent. Quarta... feriâ cum ad Lusitanorum uxores, tum ad indigenas.*

concionem habui; complures peccatis expiavi; multos ad pacem & concordiam adduxi. E Moluco decedens, ut amicorum Neophytorumque complorationem vitarem in digressu, repente navim de media nocte conscendi. Verum ne id quidem satis fuit ad profectionem meam occultandam. Ne multis. Deprehensus ab illis sum. Tum verò nocturnus ille digressus ab iis, quos Christo pepereram filiis, sic me affecit, ut magnopere vererer, ne quid incommodi meus discessus afferret illorum saluti. Ergo eis præcepi, ut certo in templo Catechismi exercitationem urgerent cuncti quotidie; Neophyti autem brevem Symboli explicationem à me traditam edicerent. Sacerdos quidam pius, mihi que per familiaris hoc suscepit oneris, ut eis per binas horas quotidie operam daret, & semel in hebdomada ad Lusitanorum uxores de articulis fidei, Sacramentisque Confessionis & Eucharistiæ sermonem haberet.

9. Malacæ cum essem, perfeci, ut mortuū in Purgatorio cruciati, itēque vivi lethali conscientie vulnere affecti commendarentur quotidie sub noctem per compita piorum precibus. Quod quidem ut excitabat ad pietatem bonos, ita improbis injiciebat terrorem. Ad eam rem civitas certum hominem constituit, qui quotidie noctu alterā manu laternam, alterā tintinnabulum tenens obiret urbem; & in compitis ac viis identidem magnā voce carmen hujusmodi decantaret: *Orate pro animis fidelium Christianorum, qui in Purgatorio torquentur.* Deinde il-

Iud adjiceret carmen: *Orate pro iis quoque, qui lethali peccato oppressi, relevari non laborant.*

10. Rex Moluci Saracenus, Regis Lusitani pareret imperio, idque sibi honori ducit. Proinde illum nominans, vulgò Dominum suum appellat; idem loquitur perbene Lusitanicè. Molucus regio non in continenti est, sed tota insulis constat: Insulæ autem præcipuæ omnes sunt in ditione Saracenorum. Rex ipse quò minùs Christianus fiat, non tam Mahometis religione impeditur, quàm libidinis, ac liberioris vitæ licentiâ: ceteroquin Saraceni nihil habet, nisi quòd præputiis careat à puero, & centies duxerit uxorem; centum quippe habet conjuges, præter innumerabiles pellices.

11. Saraceni Molucenses disciplina: Mahometicæ sunt planè rudes, carent ferè Cacizibus; pauci, quos habent, & imperiti sunt, & peregrini. Rex amicè admodum me amplectebatur, sic ut ejus regni proceres iniquo id animo ferrent. Expetebat amicitiam meam, spem ostentans suscipiendæ aliquando Christianæ religionis; rogabátque, ne ab se propter Mahometicæ sectæ notam abhorrerem: quippe agebat eundem à Saracenis & Christianis coli DEUM, & fore aliquando tempus, cùm utrique in eandem coirent religionem. Quoties eum invisibam, summopere meo congressu lætari videbatur: numquam tamen efficere potui, ut fieret Christianus. Hoc tamen expressi, ut polliceretur se unum è liberis, quos habet plurimos, ad **Baptismum** daturum, eâ conditione, ut is
dein-

deinde Christianus Mauricarum insularum regnum obtineret.

12. Anno M.D.XLVI. profecturus in (a) Molucum scripsi ex Amboino ad Socios, qui proximè Lusitania venerant, ut anno insequenti eorum aliqui navibus, quæ ex India Malacam petituræ essent, eò transmitterent, itaque fecerunt. Tres è Societate, in his Sacerdotes duo, Joannes Peira, & Ribera, Malacam tenuerunt peropportunè, cum ego eodem ex Moluco reversus appellerem. Unum mensem unà fuimus, cum maxima mea jucunditate. Ego verò non diffido tales eos fore, ut in insulis Molucis magno sint emolumento rei Christianæ. Molucum versùs Augusto mense solverunt, iter est bimestre. Malacæ cum essent, eos de Moluci moribus docui. Pro usu, quem habebam, præscripsi, quemadmodum se cum illa gererent natione. Tam longè absunt ab India, ut semel dumtaxat in anno litteras ab eis accipere possimus. Eisdem mandavi, ut quot annis de Christianæ religionis illis in locis amplificatione, deque spe, quæ in posterum ostenditur, perscriberent Romam: receperunt se esse facturos.

13. Quatuor ipsos menses Malacæ substiti, idoneam tempestatem ad trajiciendum in Indiam expectans, quod tempus spiritualibus occupationibus vacuum non fuit, ut cum omnibus unus satisfacere nequirem, nonnullorum subirem similtates; quæ cum ex peccatorum poenitentia nascerentur, nihil me offendebant, delectabant potius, quòd sanctum eorum consilium decla-

V 4

ra-

(a) *Cut. a Moluco.*

rarent. Multum etiam temporis ponebam in discordiis inimicitiisque tollendis, quæ inter Lusitanos viros bellicosos facilè existunt. Catechismo absoluto, pueris ac Neophytis Symboli explicationem inculcabam patrio ipsorum vulgique sermone, ut perciperetur ab omnibus: idem antea in Moluco feceram, ut eversa Idolorum superstitione, in eorum animis firma jacerem fundamenta Christianæ religionis. Hæc explicatio uno anno tradi commodè potest vicena circiter quotidie verba inculcando, ut à rudibus Neophytis facilè mandentur memoriæ. Nam interea historia de Christi adventu sæpiùs iteranda est, ut unà cum explicatione penitus insideat atque hæreat in mentibus. Ita demum veritatem agnoscunt, & fabulas ac veneficia, quæ tum veteres, tum recentes Ethnici commemorant, execrantur.

14. Mandavi diligenter certo Sacerdoti, ut mei muneris Vicarius quotidie antemeridianis horis, eadem illa ibidem inculcasset; qui se facturum recepit. Spero fore, ut res DEO favente cursum teneat suum. Discedenti mihi Malacâ primarii cives vehementer institerunt, ut eò duos è Societate mitterem, qui apud se suàsque conjuges & Christianos indigenas, sacras conciones haberent, itèmque suis liberis, servis, ancillis Christianam doctrinam traderent meo loco. Id illi tantoperè efflagitârunt, ut tam pio postulato, hominum præsertim de nostra Societate optimè meritorum, omni ratione satisfaciendum putem.

15. Apri-

15. Aprili mense anni (1) M.D.XLVIII. (hoc enim tempore naves Malacam, & Molucum petentes ex India solvunt) Malacæ (2) mercator Lusitanus, vir, magna religione, ac fide, mihi de insulis permagnis (Japoniam eam regionem vocant,) nuper repertis multa narravit. Ibi in Christi cultu propagando longè plùs, quàm in quavis Indiæ parte profici posse, quòd gens universa sit sciendi cupida præter ceteras. Cum hoc mercatore Japon quidam venit, (Angeri nomen est) qui ex sermone cum Malacensibus habito, me convenire statuerat. Is cùm in Japonia (3) pro familiaritate Lusitanis quibusdam institoribus conscientiæ suæ aperisset vulnera, petivit ab eis remedium aliquod sanandi animi, Deique placandi. Itaque auctores illi fuerunt, ut ad me Malacam veniret: paruit ille, & in eorum conscendit navim. Sed quo tempore is Malacam appulit, ego versabar in Moluco. Ergo ille re cognita, domum revertitur tristis. Erat jam in conspectu Japonia, cùm repentè exorta tempestate, non sinè periculo adversus ventus eum rejecit Malacam. Ibi de meo reditu certior factus, summo Christianæ religionis cognoscendæ

(1) Cut. 1547. rectè .

(2) Cut. deest Malacæ : certe aberat Malaca Xaverius tunc temporis .

(3) Cut. Magnis conscientia morsibus intimisque sensibus angeretur ob peccata quadam sub adolescentiam admissa, quibus nullum a Bonziis remedium, nec animo quietem inveniebat .

dæ studio me convenit Lusitanicæ linguæ haud rudis est: itaque sinè interprete inter nos agebamus.

16. Si ceteri Japones, similiter ut Angeravidi sunt discendi, profectò omnibus, quotquot repertæ sunt gentibus, ingenio antecellunt. Is cum Catechismi explicationi interesset, accuratè sanè Symboli capita referebat in libellum. Sæpe etiam in templo, in cœtu populi, quæ edidicerat, memoriter recitabat, & multa acutissimè percontabatur; omnino est sciendi percupidus, quod ad percipiendam brevî veritatem plurimum valet. Octavo, quàm Malacam venerat, die, in Indiam contendit. Equidem optabam, ut in eam, quâ ego vehebar, navim conscenderet; sed pro familiaritate, quæ illi intercedebat cum aliis Lusitanis petentibus Indiam, homines amicissimos, de se optimè meritos relinquendos non putavit. Cocini hominem expecto intra decem dies.

17. Percontatus sum ex Angere, quem dixi; utrùm si in Japoniam cum eo profectus essem, censeret incolas Christi sacra suscepturos. Et ille, populares quidem suos non continuò his, quæ dicerentur, assensuros esse respondit, sed multis interrogationibus exploraturos, quid afferrem religionis; maximè verò utrùm dictis facta congruerent. Quòd si duo illa præstarem, ut & consentaneo sermone satisfaccerem ipsorum percontationibus, & probitate vitæ eorundem reprehensionem vitarem; denique re perspectâ & cognitâ Regem, nobilitatem universam, civesque

que ceteros adultos ad Christum utique se aggregaturos; gentem enim eam esse, quæ duce[m] sequatur rationem.

18. Mercator deinde Lusitanus meus necessarius, diu in Japonia versatus, commentarios mihi sanè diligenter scriptos reliquit de terræ descriptione, gentisque moribus, deque ceteris rebus, quas partim ipsemet viderat, partim cognoverat ex auctoribus sanè idoneis. Eos ego commentarios his inclusos ad vos mitto. Quotquot huc ex Japonia redeunt Lusitani mercatores, mihi confirmant, me si eò trajecero, haud paulò meliùs illis in locis, quàm in India operam positurum; quippe cùm futura sit res cum natione, quæ faciliè obtemperet rationi. Præsagire videtur animus, me, aut alium è Societate, ante biennium in Japoniam iturum: etsi iter est periculosum, cùm propter incredibiles maris illius tempestates, tum verò propter Sinarum prædonum atrocinita; ut multæ naves partim à fluctibus, partim à piratis intereant.

19. Proinde, Patres ac Fratres charissimi, incolumitatem nobis à DEO precamini ejusmodi navigationem suscepturis, in qua plurimi intereant. Interim Anger Lusitanam linguam perdiscet: Indicas Lusitanorum opes, Europæorum artes, nostramque vivendi rationem cognoscet: ritè comparabit se ad Baptismum, mihi que in Catechismo, copiosaque de Christi adventu explanatione Japonicè vertenda operam dabit; siquidem perbene scribit Japonicè.

20. Octavus est dies cùm perveni in Indiam,

necdum socios visere mihi licuit. Itaque de fructu ex his regionibus me absente percepto, quod scribam, nihil habeo: socios ipsos sua sponte de suis ad vos rebus scripturos arbitror. E Malaca in Indiam revertens, magnis sum defunctus periculis: quippe navis trium dierum, totidèmq; noctium tempestate jactata est tanta, quantam nunquam videre me nemini. Complures è vectoribus jam mortem suam deplorantes vovebant, si divinâ ope exempti essent periculo, nunquam omnino in posterum navigaturos. Mercatores vitam redimere coacti sunt cunctarum mercium jacturâ. Ego cùm tempestas maximè sæviret, DEO supplicans deprecatores adhibui, ex terris quidem primùm nostræ Societatis homines, ejusdèmq; studiosos, deinde Christianos universos, expetens per Christi Sponsam Ecclesiam, cujus etiamnum in terra morantis assidue preces audiuntur in cœlo, cœlesti Regi quàm diligentissimè commendari.

21. Inde superos Ordine imploravi omnes, ac præcipue Petrum Fabrum imploravi cum ceteris nostris; ut cùm vivis, tum mortuis deprecatoribus uterer ad iram divini Numinis leniendam. Denique omnibus, vel Angelorum ordinibus, vel sanctorum hominum gradibus singillatim imploratis, quò faciliùs delictorum meorum innumerabilium veniam impetrarem, sanctissimam DEI Parentem patronam adhibui, quæ cœli Regina nullo negotio quidquid orat filium, exorat. Ad extremum spe omni in immensis Christi Domini ac Salvatoris nostri promeritis col-
loca-

locatâ, tot tantisque præsiidiis circumseptus longè majore perfruebar voluptate in horribili illa tempestate periclitans, quàm deinde præsentis periculo liberatus. Me sanè pudet nequissimum omnium mortalium in ultimo discrimine præcœlesti lætitia tantam lacrymarum vim profudisse, Itaque tum Christum Dominum suppliciter orabam, ne me ex illo periculo eriperet, nisi ad paria, aut etiam graviora pericula sui obsequii gloriæque causâ reservaret; sæpenu-mero mihi DEUS indicavit interiore quodam instinctu, quàm multis me vel corporis periculis, vel animi detrimentis prohibuerint supplicationes ac sacrificia Sociorum, partim in terris militantium, partim cœlestibus fruuentium præmiis. Hæc eò pertinent Patres ac Fratres in Christo charissimi, ut pro tot tantisque beneficiis, per vos ipsos & DEO & vobis persolvam quod debeo, quoniam ipse per me neutiquam sum solvendo.

22. Sermonem de nostra Societate ingressus, neque loquendi, neque scribendi exitum reperio; sed vel nolentem huic sermone atque epistolæ finem imponere navium festinatio cogit. Clausulam autem nullam invenio accommodatorem, quàm ut illud profitear, *si oblitus unquam fuero tui Societas JESU, oblivioni detur dextera mea*: adeò quantum Socjis universis, & quàm multis nominibus debeam, perspexi. Ac DEUS quidem vestris precibus adductus hoc mihi tantum beneficii dedit, ut pro meo captu intelligerem, quantum debeam Societati. Neque enim
tan-

tanta in me vis atque virtus est animi, quæ tam cumulatam promeritum capere possit omnino. Verumtamen ut aliqua ex parte fugerem ingrati animi notam, DEUS pro sua benignitate ac misericordia aliquid mihi, etsi parum, ejus notitiæ est impertitus. Sed finis sit. JESUM Dominum oro, ut quando in suam nos Societatem adscitos in hac ærumnosa vita congregavit, tandem in beata illa congreget æternitate in cœlestium Societatem vocatos. Præsertim cum in hac vitâ ejus causâ corporibus adeo distracti simus.

23. Vos si quid nobis aliquando mandatis, aut in Moluco versantibus, aut in Japoniam profecturis, meminisse oportet, ante triennium & novem menses ad vos perferri non posse responsum. Ratio in promptu est: nam vestræ litteræ nono demum mense in Indiam perveniunt; intercedunt deinde octo item menses, ut naves idonea tempestate petant Molucum, in profectioe ac reversione, ut secundissima navigatione utantur, menses consumuntur XXI. Denique ex India post octavum mensem Romam litteræ perferuntur; idque cum ventis ac tempestatibus navigatur secundis: nam interdum propter incommodas tempestates plus anno in Romano itinere ponitur. XII. Kal. Februarias Cocini.

EPISTOLA XXII.

PP. Societatis J. oram Travancoris
excolentibus.

De baptizandis infantibus, & erudiendis pueris: tum de viris ac mulieribus instituendis, castigandis, conciliandis. De Symboli declaratione, & eleemosynarum distributione: de visitatione infirmorum, atque sepeliendi ratione; tum de pueris ægrotantibus, de litigantium concordia, pænisque delinquentium. Tuendos indigenas, Malabares Sacerdotes curandos, Præfectum Lusitanosque omnes demerendos: familiaris sermonis & literarum argumenta, nec non in Superiores observantia.

I. **I**llud ante omnia commendatum vobis cupio, ut singulari diligentia invigiletis in Baptismum parvulorum; ne quam prolem recens natam non continuò regeneratam Christi lavacro, in ullo ex his quæ præsentibus lustrabitis, aut quoquomodo procurabitis, pago, vel mappali relinquatis. Istud equidem existimo præcipuum & maximè salutare ministerium omnium eorum quæ per vos istis in locis exerceri queunt: quare neutiquàm vos velim id demandare alteri, aut in hoc cuiquam fidere. Explorete vos ipsi & quærite: inventosque qui egeant primo illo

illo summè necessario Sacramento, vestrà ipsi manu tingite,

2. Scio datum negotium Accensis Regiis qui præfecturam in eâ gente aliquam exercent: commendatum item impensè patribus familias, ut simul domum sibi auctam novo conjugum partu viderint, ultrò indicent, & Baptismi ministros accersant. Indormire tamen illi fiduciæ non expedit. Et Accensi alias res agent; & patres obliviscentur. Parvuli interim inexpliati moriuntur. Ite igitur vos ipsi, indagare, investigate percontantes ostiatim ecqua mulier, ex quo illac transistis, enixa fœtum sit; ecquod quomodo-cumque ibi reperiatur nondum ablutum aquâ lustrali caput. Vix unquam id frustra quæsieritis, proferent infantulos; vos sine morâ Christo initiate: & in tuto locate salutem animæ, absque istâ sedulitate graviter periclitantis de jacturâ faciendâ Felicitatis sempiternæ.

3. Credite mihi experto. Totum ex nobis inter gentem istam alicujus momenti operæpretium ad duo demùm officia redigitur; baptizandorum infantium, & puerorum utcumque disciplinæ capacium, erudiendorum. Quare hoc alterum pari aut majori solitudine accurandum vobis injungo, ut efficacissimè procuretis sine intermissione doceri pueros. Procuretis, inquam, id fieri per alios, nam vos, quos non expedit ullo in singulari pago statum ac fixum domicilium habere, sed semper expeditos obire loca cuncta, & invigilare lustrando cursandoque per regionem totam, profectibus istius Ecclesiæ, tali provi-

den-

dentiâ egentis; manifestum est non posse Scholis ubique quotidie habendis assiduitate necessariâ vacare. Præficate igitur in omni vico aut mapali magistros idoneos ac Canacapulas, prout statutum est, qui & literas & elementa religionis, precationesque memoriæ mandandas, certâ quot diebus horâ locoque adesse simul jussis tradant atque inculcent pueris: quò id fiat exactiùs; ubi pagum quemque circum omnes cursando lustrabitis, nunquam omittetis congregare omnes parvulos, ex iisque coràm ludimagistris rationem eorum quæ didicerunt repositare, sicque cùm ipsorum, tum Magistrorum diligentiae specimen capere, sedulò annotando quantum quisque sacrarum orationum inoffensè recitaverit, quem usque ad locum Catecheticæ doctrinæ audiendo & mente amplectendo pervenerit: denunciante vos eodem brevi redituros, ulteriores rebus jam comprehensis profectus, proportionem interjecti dimensuros spatii, & ex iis æstimaturos, quis strenuè contenderit, quis cesaverit. Eâ expectatione magistrorum pariter & discipulorum acuetur industria.

4. Curabitur ut diebus Dominicis viri omnes simul congregentur in templo, ad recitandas orationes: & peculiariter inquirent, an istos cœtus Patangatini frequentent. In locis in quibus fortè tali die reperiemini, præcritis ipsi vos istis conventibus; & postquam orationes cuncti ex memoriâ reddiderint, brevi & facili explicatione, quæ illi pronunciaverint, declarabitis; tum reprehendetis vitia illic dominantia, demon-

strandâ claris exemplis & similitudinibus ad rudium captum accommodatis, fœditate & pernicie illorum: accuratandis deinde ad terrorem eorum qui emendationem distulerint, comminationibus iræ ac vindictæ cœlestis, non seræ tantum, & post hanc demùm vitam sævituræ; sed instantis & tantum non præsentis, morborum, pestium, præcocium funerum, infestationis à Regibus barbaris, qui eos spoliabunt, mancipabunt, diris exemplis torquebunt; per quæ mala in supplicia sempiterna Tartari peccatores indurati perventuri sint. Per singula loca inquiretis, ecquid similtates & odia inter aliquos illic degentium sint: ac dabitur diligenter operam, ut ii non solùm invicem concilientur, deposito ex animis rancore; sed hoc ipsum etiam palàm profiteantur, ad satisfaciendum offensionibus publicæ: quare viri quorum fuerat nota dissensio, in conventu virorum (qui ut dixi, quavis Dominicâ celebrabitur) & mulieres in cœtu fœminarum diebus Sabbati cogendo, in præsentia universorum, vobis agentibus, testentur, se injuriarum illatarum pœnitere, veniam poscere, acceptarum oblivisci deinceps velle, ac priùs infensis exosisve Christianæ ac fraternæ caritatis officia cuncta exhibere, constanter decrevisse.

5. Cum primùm declarationis Articulorum Fidei in linguam Malabaricam translatio, quam commisi accurandam P. Francisco Coëllio, perfecta fuerit; sedulò procurabitis, ut multa ejus exempla pro pagorum aut vicorum numero descripta, & per locos sparsa singulos, illic in
 statos

statos congregatis cœtus, viris quidem Dominicâ, mulieribus autem Sabbato, à vocali & cunctis intelligibili Anagnoste perlegatur: ubicumque autem vestrum aliquis hisce diebus fuerit, peractæ lectioni vivam vocem adjungat; exponendo dilucidius & distinctius, quæ minùs clarè à tardioribus percepta videri poterunt. Eleemosynas, oblationes, à reis votorum post pericula vitata morborum, aut infestorum casuum, in istis, ex more, cœtibus virorum aut mulierum collatione solitas congeri, curabitis universas egenis distribui: neque ullam vel minimam particulam illarum in vestros usus absumentam admittetis.

6. Singulis Dominicis in cœtu virorum, & singulis Sabbatis in conventu fœminarum clarè promulgari curatote, ut cum primùm in domibus eorum quispiam cujusque sortis in morbum inciderit, moneant vos confestim, ut succurrere maturè, ac quæ tali tempore procurandis animabus sunt necessaria, administrare valeatis: denunciate autem omninò fore, ut si quisquam huic officio defuerit, sicque propinquus ejus aut domesticus sine Sacramentorum comitatu ultimo decesserit haudquaquam permitatis talem mortuum in Ecclesiæ Cœmeterio ritu sacro sepeliri. Quando vos infirmos inviseritis, recitari ab iis, si possunt, aut ab aliquo præsentium, linguâ ipsorum, sacrum Symbolum jubebitis, interrogando agrum ad singulos Articulos, ecquid quæ audit credat certissimè ac constantissimè? sub hæc pronunciari ab ipso

curabitis formulam confessionis generalis & orationes, teneri mente à cunctis solitas: post quas vos sacrum Evangelium supra illos pronuntiabitis.

7. Quando aliquis obierit, prodibitis è Sacrà Æde procedendo ad locum ubi jacet mortuus, Cruce præcunte, pueris comitantibus, & per viam eundo ac redeundo cantantibus orationes quas in Scholis doctrinæ Christianæ didicerunt: delato in templum defuncto, recitabitis sacras preces quas Ecclesia tali tempore præscribit, easque more solito iterabitis antequam corpus terræ mandetis: semper autem ad congregatam in exequias turbam aliquid appositæ ad rem conciunculæ habebitis, admonentes de necessitate moriendi & incerto vitæ: quàmque, id reputantes conveniat emendatè vivere, nec differre pœnitentiam delictorum; in quorum conscientiam, si mors eos præoccupet, æternam damnationem vitare nequeant: uti è contrario perseverantes in Dei gratiâ, meritò sperent, se in Paradisi gaudia morte transituros. Præcipietis Dominicâ, viris; Sabbato, mulieribus, ut infantes ægros deferant in Sacram Ædem ad vos super ipsis Evangelium recitaturos. Id valebit ad excitandam & corroborandam fidem patrum pariter ac matrum; & utrorumque amorem in Ecclesiam resque sacras conciliandum. Postremò sic parvulorum quoque ipsorum vitæ ac valetudini consulatur.

8. Circa lites & controversias jurium inter Christianos suborientes, primum id agetis quàm

sua-

suavissimè & efficacissimè licebit, ut ambæ Partes, tractantes invicem, eas ex æquo & bono pèr se componant. Ad hoc si qui adduci nequierint; & non magni momenti res fuerit, Dominicis diebus post recitatas orationes dabitur negotium Patangatinis Ædilibus locorum, ut litigantibus utrinque auditis, causas finiant. Vos verò ipsos quàm minimè & quàm rarissimè implicari patiemini cognitionibus istiusmodi, quæ vobis & otium & auctoritatem minuerent necessariam functioni spiritualium ministeriorum vocationis nostræ propriorum: quare quamlibet instent deferendo arbitrium, audiri-que postulantes, qui contendunt invicem, excusate occupationes graviores, & cognoscendi moram iudicii-que invidiam prudenter declinate, remittendis ad Præfectum Lusitanum illorum tractuum controversiis majoribus: aut, si quorum interest, magnoperè mavelint uti Arbitro Sacerdote, iis ad P. Antonium Criminalem allegandis.

9. Omni ope adnitimini, ut vobis istius gentis amorem concilietis. Longè plus enim eritis idonei juvandis iis, si ab illis diligamini, quàm si vos timeant. Nemini pœnam decernetis aut inferetis priùsquàm de re totà P. Antonium Criminalem consulueritis: ac ne hoc quidem assentiente, quemquam comprehendi, aut pro merito mulctari jubebitis in loco ubi præfectus Lusitanus præsens adsit, nisi eo admonito, & rationibus expositis in vestram sententiam pertracto. Supplicium legitimè sumendum de viro

aut muliere qui Pagodis idolum sculpsisse convicti fuerint, esto exilium è loco ubi peccarunt, & relegatio in alium, nunquam tamen eo nomine quemquam exterminetis, nisi P. Criminale in id assentiente. Pueris assiduè frequentantibus Scholas Catecheticas, ubi meruerint castigandis, quantum potest salvâ disciplinâ temperetur: præstat enim dissimulare interdum, quod peccasse ipsos, ut illa fert ætas, cognoveritis, quàm severitate utcumque justâ, concitare teneros animos in vestri odium, qui ubi à suæ salutis consulentibus abhorruerint, in abrupta pessum rapiuntur, ferèque ab istiusmodi faciliùs, ut frugi sint, impetraveris multâ significatione amoris, quàm vi sævâ extorseris.

10. Cavete diligenter ne unquam Christianos Indigenas coràm Lusitanis vituperetis, quin potius eos semper defendite, & ubi accusantur patrocinio tuemini, excusantes ac commendantes quantum poteritis, rogando Lusitanos, ut benignè considerent, quàm prava miseris istis nuper ex Idololatriâ conversis ad Christum, à pueritiâ educatio contigerit: quàm parùm iisdem exiguo tempore ex quo fidem sunt amplexi, per tot casus absentiae Sacerdotum, incursionum & terrorum à Badegis, vacaverit seriò animum intendere Christianæ institutioni, quantum erat opus, percipiendæ: quæ si sapienter reputaverint, non modò clementer ignoscere debeant defectibus Barbariei tam incultæ; sed jure mirari possint, non esse illos aliquantò etiam peiores,

jores, quàm ex culpis in quas incidunt, plerumque non gravissimis, appareant.

11. Sacerdotibus Malabaribus favebitis, & benignè consulētis, in rebus præsertim ad Religionem spectantibus, efficiendo, ut assuescant proprias animas confessionibus purgare, ut Missæ Sacrificium ritè ac crebrò Deo offerant, ut exemplo vitæ sanctæ præluceant populo: querelarum porrò vestrarum de iis, aut reprehensionum, si quid offenderint, ne ullum, in literis præsertim scriptis à vobis ad quemlibet, vestigium extet quod possit ostendi, cavetote.

12. Præfectum Lusitanum omni semper obsequio ac comitate demereri conabimini: diligentissimèque vitabitis, ne quacumque tandem causâ inimicitiam cum eo suscipiatis. Pari curâ contendetis omnium in vos Lusitanorum isthic degentium tueri gratiam; nullum eorum aversantes, nulli vicissim exosi: sed humanitate, prudentiâ, caritate verâ satagentes, ut etiam cum pacem odientibus sitis pacifici; ac si qui ultrò resiliant, eos tamen officio & benevolentiam retinentes, ut vel inviti sentiant sinantque se amari à vobis, & in dissidium apertum protrudere ullam cum vobis simultatem vereantur; nec eò tamen hoc pertinet, ut connivere debeatis ad vexationes injustas quibus istos interdum Christianos oppriment: cum id animadverteritis, reprehendite sanè illos; sed blandè ac cum omni significatione amoris, in quo si parùm profeceritis, deferte querelam ad Præfectum, jusque innocentium afflictorum modestè, ac sal-

vâ , quantum licet , eorum contra quos disceptatis amicitia , tuemini . De Præfecto , iterum pro rei momento moneo : placatum eum vobis atque benevolum quocumque impendio servate : nec quidquam omninò vobis tanti sit , quod pro ejus offensione vitandâ retinendave gratiâ , unquam pacisci recusetis .

13. Jam vestri cum Lusitanis sermones de Divinis semper animæque salutem ac profectum atinentibus rebus sunt : disserite apud illos , privatis quoque congressibus , de Morte , de Judicio , de suppliciis Inferni & Purgatorii , suadendo ut Pœnitentiæ & Eucharistiæ frequentent Sacramenta , ut Divinæ Legis decem præcepta custodiant ; & quæ sunt ejus generis : nam si cum iis agendo ad alia nunquam confabulationum argumenta deflexeritis , alterum duorum eveniet , ut aut illi vos adeuntes , eandem ultrò collocationum materiam usurpent , magno suo bono scilicet : aut si eos ejus tristitiæ tædium capiat , convenire vos desinant , & bonas horas , vestri multiplicis officii urgentibus occupationibus necessarias , vobis liberas relinquunt .

14. Mementote in occasionibus Goam scribere ad Patres Fratresque nostræ Societatis , referentes quæ consolari eos & animare ad benè agendum queant , de fructu ministeriorum vestrorum , & successu conatum ad Dei Gloriam : dabitis etiam eodem argumento literas ad Dominum Episcopum , cum omni demissione ac reverentiâ , tanquam ad Prælatum , cujus auctoritati ac jurisdictioni Tractûs isti omnes subjacent . Ad
nul-

nullam Regionem aut Provinciam ibitis, quantumvis vos advocent Reges ac Principes earum, nisi cum assensu P. Antonii Criminalis, & Præfecti Lusitani oræ istius, & si qui acrius invitando urserint, iis obtendite obedientiam quam profiteri ni, excusantes per eam haud licere, injussu eorum qui vobis præsent, de statione præscriptâ decedere. Iterùm inculco vobis etiam atque etiam commendans, ubicumque cum quibuscumque versabimini, contendite vos gratos & amabiles omni hominum generi præbere; de cunctis benè merendo, inserviando singulis, nullum non blantè modesteque compellendo. Hæc enim benignitas factorum, verborum humanitate conlita, conciliando vobis omnium amore, aditum cordium aperiet, magnamque præbebit facultatem luculentos congerendi fructus animarum. Concedat id vobis Deus; & cum omnibus vobis sit semper. Amen. Februario Anni MDXLVIII.

Totus Vester.

Franciscus.

EPISTOLA XXIII.

Jacobo Pererix.

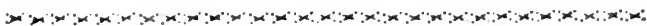
De studio bonæ conscientix, ac de duobus sociis Malacam missis.

Gratia & Charitas D. N. &c.

I. **O**mnino libentiùs te vidissem ante tuam in Sinas profectionem, quàm nunc per litteras alloquor absentem; sed Prætor hiberna-

re me voluit Goæ (1). Itaque mos ei gerendus fuit. Nam mihi quidem in animo erat in Comorino Promontorio meos Socios intervisere. Sanè gavisus essem, si tecum tamquam cum amico fidelissimo coràm quædam super itinere Japonico, quod post annum suscipere cogito, communicare licuisset. Comperi enim bonis auctoribus, posse ex illa regione uberrimos animorum percipi fructus, Christique Fidem inibi longè ac latè propagari. Mando tibi pro amicitia, ut prius quàm proficiscaris in Sinas, mercem quamdam compares sanè pretiosam, quam Malacenses Sinæque mercatores ferè negligunt; bonam dico conscientiam, quæ istiusmodi hominibus parum admodum est nota. Vulgò enim mercatores ita sibi persuadent, si animorum suorum, conscientiaque suæ negotium agant, se continuò decepturos.

2. Ego tamen DEO adiutore futurum confido, ut Jacobus Pereria, meus amicissimus, magnas bonæ conscientiaë secum afferens merces, locupletetur; tametsi ceteri ejusmodi rerum incuriâ ad egestatem redigantur. Equidem DEUM orare non lesistam, ut te & deducat in Sinas, & inde ad nos reducat incolumem, auctiorèmq; ac locupletioremi animi bonis, magis utique quàm fortunæ. Mitto isthuc Malacam Socios duos, alterum (Francisco Pera nomen est) Sacerdotem, qui meo instituto concio-

(1) *Cut. Mibi, ut huc venirem Comin, mandavit.*

cionibus, confessionibus, institutioni puerorum ac rudium det operam: alterum hujus administrum (1), qui Lusitanorum liberos imbuat literis; quò posthac pios ac salutare libellos lectitent citùs, quàm codices litigiosos Malacensium, quibus legendis pueri fiunt Malacenses è Lusitania. Christus Dominus tecum sit, perinde atque ego illum tecum esse cupio. IV. Non. Apriles. Goæ.

EPISTOLA XXIV.

P. Francisco Henrico.

*Consolatur magnis laboribus parum proficientem;
Dæmonisque fraudes operit aliò migrare suadentis.*

Gratia & Charitas D. N. &c.

I. Ego verò mallet, Frater charissime, coram, quàm per litteras tecum agere; tibi que pro laboribus & incommodis, quæ Christi causâ sustines, aliquid afferre solatii. Neque enim ejusmodi solatia profectò expetis, quibus delectantur ii, qui hilariter jucundè que ut vivant, hujus vitæ voluptatibus perfruuntur. Etenim horum vicem misereri debemus, illorum autem invidere conditionem, quibus, ut Apo-
sto-

(1) Cut. *Nondum Sacerdotum.*

stolus ait, *dignus non erat mundus*. Noli mœrere, Frater, quòd minùs, quàm velles, in istorum Neophytorum cultura proficias; quippe cùm & gens ipsa, ut scribis, idolorum cultui dedita sit, & Rex à Christi religione alienus acerbè insectetur Christianos. Plus utique proficis, quàm tu putas, infantes diligentissimè conquisitos cœlo per Baptismum pariendo. Nam si circumspicere animo voles, reperiès profectò ex Indis, vel albis, vel nigris, paucos in cœlum pervenire, nisi eos, qui quatuordecim annis minores cum baptismali innocentia excedunt è vita.

2. Vidèsne, Frater charissime! te, uti dixi, plus isthic, quàm putes, proficere? Id adèd cerni in pueris licet, qui abs te baptizati cœlesti jam fruuntur beatitudine, quâ nimirum carerent, si tu ex istis locis discessisses, neque eos per baptismum Christo genuisses. Enimverò sempiternus hostis animorum te, quem vehementer odit, quamprimum isthinc excedere exoptat, ut ex isto Travancoridis regno in cœli regnum nemo vocetur imposterum. Genus est ejus insidiarum, majorem alibi divini obsequii spem ostentare: ut videlicet sollicitet atque advertat eos, qui utiliter, ubi sunt, operam navant DEO. Itaque vereor, ne te suo illo artificio aggressus ideirò sollicitet, ut ex istis abigat locis.

3. At memento te octo mensibus, quibus isthic versaris, plures animos conservasse, moribundis, infantibus baptizandis, quàm omnibus
annis

annis, quibus in Lusitania atque India fuisti. Quare desine mirari, cur tibi tantum facessat negotii Satan. Quippe ille id agit, id pugnat, ut te de ista regione expellat in aliam, ubi saluti consulas paucorum. Illud autem scito, quod tibi gratum fore arbitror, Socios complures mense Septembri ex Lusitania advenisse. His ego Goâ discedens imperavi, ut nobis venirent auxilio. Nunc refero me Goam pii cujusdam negotii causâ; quod si conficere potuerō, magna me spes tenet, Christianos factum iri quàm plurimos. Tu DEUM deprecari velim, ut tametsi nostra peccata impediant, quò minus idonei ejus administri simus; ipse tamen pro sua bonitate infinita, immensâque in homines charitate, ad religionis propagationem nostrâ qualicumque operâ uti ne gravetur. XI. Kal. Novembris. Punicali.

EPISTOLA XXV.

P. Ignatio Martino Soc. Jesu.

De Collegio Villæ-vitiosæ ac de fratre Rocho Martino febribus laborante.

I. Sanctissimum JESU nomen laudetur semper, ut ipsum pro meritis diligamus. Quanquam in generalibus litteris valdè instanter admoneo.... (1) has tamen privatim mitto,

(1) *Quadam hæc desunt vetustate corrupta.*

to, ut hujus rei propter ipsius momentum major sit accuratio; cum præsertim usque adeo confusa sint omnia. Ad Rev. Dominum pluribus scribo super Collegio Villæ - vitiosæ. Faxit Deus, ut non secus, ac ipsi dico, fiat: aliàs enim nihil admodum fiet. Scribo etiam ad Parentem Ignatium quantum satis est ad explananda dubia, quæ illic movebuntur, quoniam non parvi sunt ponderis. Deus tamen semper idem manet, et sua est causa ista, ipseque illam tuebitur.

2. Frater Rochus Martinius laborat febribus, sed à quibus ei periculum non timemus; ipse manu sua scribit. Brevis navium mora longiorem me esse non patitur, et quæ magis præcipua sunt, in communibus literis continentur. Quod si possem in privatis, id utique libenter efficerem.

Sanctissimum JESU nomen semper nobis adsit.
Goa XI. Kalen. Januar. MDXLVIII.

Servus in nomine JESU
Franciscus de Xaverio.

Epistolarum primi Voluminis

FINIS.

PRIMI VOLUMINIS EPISTOLÆ.

LIBER I.

EPISTOLA I.

D. Capitano Aspilcuetae Fratri suo
Majori. Obanum.

Se apud Fratrem suum purgat, eumque demulcet: multa de P. Vear. Magistrum Ignatium vindicat, laudat, commendat. Suadet ut suae levandæ penuriæ Ignatii utatur opera. De Consobrini fuga & moribus. Clausula officiosa. pag. 1

EPISTOLA II.

P. M. Ignatio Lojola.

Spondet frequens literarium commercium. Cardinalis Inureæ in Franciscum & Societatem affectus; Legati erga eundem studia, & in æde Lauretana pietas religiosa: Bononiæ gesta. 8

EPISTOLA III.

Societati Romam.

Accepta a Deo in itinere ad Lusitaniam beneficia: Legati et comitatus ejusdem religio; grave periculum equitis non sine miraculo depulsum. Aeger Rodericus Ulyssipone sub adventum Xaverii revalescit: affectus Ulyssiponensium erga Xaverium, et divini. Xaverii & Sociorum cum Rege Lusitaniæ congressus: hujus in Societatem benevolentia, et dubium de retinendis in Lusitaniæ

336 PRIMI VOLUMINIS EPISTOLÆ.

tania sociis. Xaverius auxiliares copias in Indiam requirit, interea concionibus habendis occupatus. pag. 11

EPISTOLA IV.

P. M. Ignatio Lojolæ.

Petit Breve Apostolicum confirmatæ Societatis & spiritualia exercitia Regi offerenda: horum usus, & Sacramentorum frequentatio, Stradam pro Academia Conimbricensi pascit, & Collegii formam. Dubium de Indica expeditione. Petit doceri modum de aggregandis Sociis. 21

EPISTOLA V.

Doctori Martino Azpilcueta.

Gratitudo Xaverii erga Azpilcueta, & mutui congressus desiderium: Blasium Lopez commendat, & Doctorem officii sui commonefacit. 25

EPISTOLA VI.

PP. MM. Ignatio de Lojola, & Petro Codacio.

Auctus Sociorum numerus, concionum & exercitiorum fructus, Regis commendatio & in Fratris obitu mœror. De M. Mederes, Rescriptisque Pontificiis edoceri se postulat. 27

EPISTOLA VII.

Doctori Martino de Azpilcueta.

Docendi studium laudat & urget; eundemque convenire desiderat. 30

EPISTOLA VIII.

Societati Romam.

Gaudet de prospero statu Societatis. Joannes Lusitaniæ Rex Societatis Patronus ac benefactor liberalissimus. M. Simonis & Xaverii sodales, præclaraque Indorum dispositio. Regis in Xaverium Proregisque beneficia: ejusdem Proregis decora, & cum Xaverio colloquium. Hujus modestiæ fiduciaque singularis: rogat Patres ut seminatè ac singillatim erudiant de omnibus. Regis in Religionem singulare studium, ejusque Aula cœnobio similis. Xaverius ad navigandum procinctus.

Pag. 32

EPISTOLA IX.

D. Jajo, & D. Lainez.

Ædificandæ domus impedimentum ab imminente bello. Procuranda Cardinalium & Oratoris Regii commendatio. De literis ad Petrum Mascareniam & ad Regem mittendis. De Mansilla, Bobadilla, Cacerezio, & Paulo Camerte. Missæ pro Card. Guidiccione, ejusdemque elogium. De nonnullis Romæ amicis ac notis. De aliis Sociis in Indiam mittendis; ac de spe sua certa uberis fructus. Spirituales gratias, indulta Apostolica, & Epistolas longiores desiderat.

43

EPISTOLA X.

Societati Romam.

In Indiam appulsus, itineris Casus & labores. Goanæ occupationes, et imminens ad Comorinum profectio: institutiones flagitat.

Tom. I.

Y

EPI- 50

338 PRIMI VOLUMINIS EPISTOLÆ.

EPISTOLA XI.

P. M. Ignatio Lojolæ.

Missio Comorinensis : pagus ex itinere lustratus, Prætoris victoria, & religionis studium dignum Pontificis Maximi & Ignatii laudibus, sacrisque Societatis precibus. Pag. 60

EPISTOLA XII.

Eidem.

Collegium Goanum & Proregem laudat : Indulgentias petit ac Socios : Lusitanos ab Indulgentiarum religione, Proregem a singulari in Societatem I. studio mirificè laudat. 65

EPISTOLA XIII.

Eidem.

De Indulgentiis, de Confirmandi potestate Proepiscopis deleganda, de Quadragesima transferenda & de Conimbricensi Societatis Collegio. 72

EPISTOLA XIV.

Societati Romam.

Acceptæ litteræ. Xaverii et Mansillæ apud Comorinum gesta. Puerorum operâ & ægrotantes sanat, & imperitos edocet : Indiæ Prætor Societatis rei que Christianæ studiosissimus, Europæi Doctores convertendarum gentium incuriosi. De Goano Collegio, de Brachmanum & Comorinensium moribus, ac de Brachmanum præstantissima victoria. Gaudet in æramnis, maxime ab confirmato Soc. J. Instituto : infantes a se in Cælum præmissos apud Deum adhibet deprecatores. 78

EPI-

EPISTOLA XV.

Francisco Mansillæ in Comorinum eunti.

Petit accuratas de gestis Sociorum literas, monetque ut ærumnas suas reputet Purgatorium. De nummis ab Arteaga reddendis. Pag. 98

EPISTOLA XVI.

Eidem.

Cum sceleratis agendum, ut suevit Deus cum eisdem, et parentes cum liberis. De ebriosis mulierculis, de Matthæo quodam, ac de Patangatibus. De parvulorum salute, adultisque informandis. 100

EPISTOLA XVII.

Eidem.

Exhortatio ad patientiam cum sensu demissi gratique animi erga Deum. De Matthæo, Tutucurinensibus, Lusitanis, Prætoris. Spes rei benè gerendæ: amandos esse omnes, ferendosque patienter fragilium lapsus. 103

EPISTOLA XVIII.

Eidem.

De mancipio a Lusitanis capto, ac de malis inde obortis, aliisque imminentibus: de restitutione capti procuranda. Rei indignitate commotus Xavierius in Aethiopiam ire cogitat. 105

EPISTOLA XIX.

Eidem.

De forti perseverantia. AEGre fert novos Christi-
Y 2 *stii-*

340 PRIMI VOLUMINIS EPISTOLÆ.

stianos a veteribus vexari. Excommunicatio in raptos ferenda; Matthæus demulcendus. Nonnulla in Symboli interpretatione corrigenda. Aegros visitandos, omniumque saluti seriò et constanter incumbendum. Pag. 109

EPISTOLA XX.

Eidem.

Mansillæ industriam laudat, eumque convenire desiderat: De Arteaga ad omnem auram mobili. De rebus necessariis Mansillæ & Matthæo subministrandis. De ratione pagos lustrandi, fructumque acceptum Deo referendi. 113

EPISTOLA XXI.

Eidem.

Semper Mansillæ memor ab eodem petit, ut de singulis se doceat. De Pula Travancoris, de Patangatinis, ac de Præfecto mature monendo: de Arteaga, puero Matibæo, & de parvulorum ad status horas frequentia. 115

EPISTOLA XXII.

Francisco Mansillæ.

De sua febre, de bonis a Mansilla nuntiis, de Pula Travancoris, ac de Francisco Coellio. 117

EPISTOLA XXIII.

Eidem.

Consolatio propter Deum dimittenda. Quid cum importunis agendum? Quid in summis occupationibus? De templi ædificatione, de perferenda capsula,

PRIMI VOLUMINIS EPISTOLÆ. 341

capsula, mutuoque se videndi desiderio: postremo de constanti laborum patientia. Pag. 118

EPISTOLA XXIV.

Eidem.

De juvandis Comorinensibus, Combuturensi Ecclesia, pagisque lustrandis: tum de Carcarum pagis, & Francisco Coellio. 121

EPISTOLA XXV.

Eidem.

De ratione oram Piscariam obeundi, lustrandi, erudiendi: de Neophytis juvandis, tuendis, conservandis; pecuniam ab invitis & egentibus non exprimendam. 123

EPISTOLA XXVI.

Eidem.

Festinanda ædis sacre structura, curanda puero- rum institutio; humanitas, cum in omnes, tum præsertim in Adigares. 125

EPISTOLA XXVII.

Eidem.

Comorinenses liberâ divitum largitione sublevandos: inde templo Combuturensi, ac de universo rerum statu doceri rogat: suas narrat ærumnas. 126

EPISTOLA XXVIII.

Eidem.

Mansillæ diligentia, Comorinensium miseræ, sua

342 PRIMI VOLUMINIS EPISTOLÆ.

in Punicalem profectio, Caellum vetus, aliaque pauca. Pag. 128

EPISTOLA XXIX.

Eidem.

Captivitatis Mansillæ, & irruptionis Badegarum periculum. Miserorum præsidium commendat; utendum metu, optimo orandi magistro. Chartam petit, literasque de rebus omnibus: iterum de periclitantibus. 130

EPISTOLA XXX.

Eidem.

Tutucurinensium tumultus; miseros non destituentos. Barbaros ad pacem alliciendos, omniaque minutè perscribenda: de Christianorum clade. 134

EPISTOLA XXXI.

Eidem.

De divina ultione, de Brachmane Tutucurinum perferendo; alia pressius. 136

EPISTOLA XXXII.

Eidem.

De Coellio Mansillæ substituendo: Arteagam commendat, suosque labores recenset: tum de Badegis, & de sua in Talem profectio. 137

EPISTOLA XXXIII.

Eidem.

Princeps Tales Christianos tuetur, ejusque Legatus commendatur. De famulo Regis Travancoris
ris

PRIMI VOLUMINIS EPISTOLÆ. 343

ris a Lusitanis capto; de Præfecto ab offensione illius Regis absterrendo. Literas hac de re petit accuratè scriptas, sed cautè. Pag. 140

EPISTOLA XXXIV;

Eidem.

*Rogat, ut Præfecto, adversario suo, omnes pro-
pere succurrant.* 144

EPISTOLA XXXV.

Eidem.

*De Tutucurinensibus a Badegarum incursione tu-
endis.* 147

EPISTOLA XXXVI.

Eidem.

*Nuntii de Beterbemalo in Christianos concitato:
huic malo propulsando Coellium destinat: Coel-
lii de Badegis literæ ac de Travancoridis Re-
ge; hujusque ad Xaverium Legati et literæ
quibus se Christianis fautorem exhibet; ad
quem propterea Xaverius properat. Interea
Mansillæ miseros commendat; pueros in primis.* 149

EPISTOLA XXXVII.

Eidem.

*Coellius a Regis cognato benignè exceptus: curat
Xaverius ut oram maritimam ante suum disces-
sum pacatam relinquat.* 154

EPISTOLA XXXVIII.

Eidem.

Quærit de miseris, quos tueri desiderat; puerorumque pro se preces requirit. Pag. 156

EPISTOLA XXXIX.

Eidem.

Caritatem in omnes, et laborum patientiam egregiè suadet: Travancoridem et Aethiopiam cogitat. 157

EPISTOLA XL.

Eidem.

Ad Alexium Sosam iter a Comorino facit, Christianorum pagos ex itinere obit, infantesque baptizat. Tutucurini exulantes Mansillæ commendat, suo nomine a Barbosa injuriis tuendos. Precum parvulorum presidio septus terrores contemnit: pro fide mori desiderat. 160

EPISTOLA XLI.

Francisco Mansillæ.

Lustratis Macuis Cambajam proficiscitur. Narrat Mansillæ allatam facultatem suscipiendi ab ipso Sacerdotii, Sociosque e Lusitania venturos, plures autem Conimbricæ literis incumbere. Eundem in Travancorem evocat; pagos singulos puerorum scholis instruere, oramque totam lustrare jubet, ac Monchurienses nominatim. Antonii Ferandez consilia nunquam deserenda; Matthæum, Canacapolam, aliosque Socios secum duendos: postremò Comcrinenses Joanni de Lizana commendandos.

163

LI-

LIBER II.

EPISTOLA I.

Joanni III. Regi Lusitanix.

*Indiarum imperium a Deo Regi tributum, ut eam
 æeram religionem inferret: Michaeli Vuzio fi-
 dem omnino adhibendam, ejusdemque in Indiam
 reditum religioni planè necessarium, præsertim
 Episcopo, consummata licet virtutis, senio ta-
 men aliisque incommodis gravato. Regem, obje-
 cto etiam Divino Judicio, exorat ut Ministro-
 rum negligentiam cum literis, tum penis vin-
 dicet ut in curandis fisci rationibus, sic in re-
 ligione tuenda. Ministrum præsertim cum aucto-
 ritate mittendum, qui dignam Deo vectigalium
 partem in salutem animarum expendat. Centena
 milia ante annum convertenda; Ceylani Regem
 favore in Christianos abuti. Quamplurimos peti-
 e Societate; Cosmam Agneziùm, Fratremque
 Vincentium mirificè laudat.* Pag. 169

EPISTOLA II.

R. P. Ignatio Lojoke, Præposito Gen. Soc. Jesu.
*Urget quæ biennio ante postulavit. De Sociis in
 Indiam perutilibus. Universæ Societatis precibus
 se commendat, petitque nuntios de rebus Socie-
 tatis, ac de veteri amico.* 177

EPISTOLA III.

M. Simoni Roderico e Societate Jesu.

*Socios quamplures, in quibus Simonem ipsum, de-
 siderat; sed injussu Ignatii nihil molendum.*
 Jaco-

346 PRIMI VOLUMINIS EPISTOLÆ.

Jacobum Ferdinandum laudat. Pro se et Mansilla preces Sociorum postulat; de Sociis omnibus doceri se desiderat, memor ipse singulorum. Indulgentias a Sede Apostolica obtinendas: amicos in Indiam ad curandas fisci rationes non mittendos, nisi confirmatos scilicet in gratia. Michaelem Vazium laudibus cumulat. Pag. 181

EPISTOLA IV.

Societati Romam.

De germana amicitia, de ratione fidei propaganda, & Manaricæ Martyribus, ac de Ceilani morte Principis mirandæ signo crucis nobilitatâ. De Sacerdotibus in Macazariam missis, ac de aliis aliò mittendis. 187

EPISTOLA V.

P. Francisco Mansillæ.

Tenelli gregis custodiæ invigilandum: incertus ipse quò se vertat, quovis paratus solum Dei nutum expectat. Duram gentem constanter excolendam, Ecclesiasque omnes continuè obeundas. De Manaparas templo, Scholarum magistris, ac de Malabarum Sacerdotibus, si quid peccaverint, castigandis. Cosmum de Paiva violati officii seriò monendum: tum de Arteaga, et Vasco Fernandez. 193

EPISTOLA VI.

M. Jacobo Borbano, & P. Paulo Camerti.

Impeditâ in Jafanapataniam expeditione, apud S. Thomam Macazarium petere constituit, de divi-

PRIMI VOLUMINIS EPISTOLÆ. 347

divina voluntate atque auxilio planè certus.
De Sociis Comorinensibus, aliisque e Lusitaniã
venturis. Pag. 201

EPISTOLA VII.

Societati in Lusitaniam.

De duobus Regibus neophytis, & corpore Sancti
Thomæ Apostoli, de Janne Duro, de Ma-
cazariensium sacris, Sociisque in Indiam mit-
tendis. 204

EPISTOLA VIII.

Eidem.

Eadem, quæ superiori, uberiùs; deinde quid agat
Malacæ, ubi jucundissimæ Sociorum literæ sibi
redditæ. 206

EPISTOLA IX.

P. Simoni Roderico.

Socios petit virtute et doctrina præstantes. 209

EPISTOLA X.

PP. Paulo Camerti, Joanni Beiræ,
Antonio Criminali.

Relictà Maczariè cogitat Amboinum. Beiram et
Criminalem in Comorinum evocat: Paulo Ca-
merti curam domus Goanæ et obedientiæ studium
inculcat: accedit singularis Simonis Botelli com-
mendatio. 210

EPISTOLA XI.

Animabus salutis æternæ cupidis. Vitæ Christianæ
ac Sanctæ transigendæ formula. 213

EPI-

348 PRIMI VOLUMINIS EPISTOLÆ.

EPISTOLA XII.

Catechistis è Soc. Jesu per Indiam.

Rudes catechizandi methodus.

Pag. 228

EPISTOLA XIII.

Catechetica ad Molucenses.

Ulerrima Symboli declaratio.

233

EPISTOLA XIV.

Societati Goam.

Amboino & classe Hispanica lastratis, Mauricam mirà in Deum fiducià contendit.

262

EPISTOLA XV.

P. Paulo Caperti.

De obedientiæ studio, de Sociis Comorinensibus ad se mittendis, aliisque eorundem comitibus; denique de Augustinianis officiosè & honorificè tractandis.

264

EPISTOLA XVI.

Sociis Comorinensibus Antonio Criminali et Joanni Beiræ.

Aliàs a se scripta, & gesta in Amboino recenset: jubet eos, aliis in Comorinum destinatis, in Molucum sacra cum suppellectili novisque Sociis proficisci.

266

EPISTOLA XVII.

Societati Romam.

*De sua e Comorino Macazariam versus profectio-
ne: de gestis Malucæ & Amboini. De Mauri-
ca,*

ca, ejusque periculis ab ipso contemptis: summa pericula in Molucensi itinere singulari Dei ope superata. Religionis divinæ apud Sinas indicia. De Sociis denuò Goam appulsis, ac de Domicilio Societatis apud Molucum figendo: de Saracenis ethnicisque Amboinensibus, de insularum illius tractus natura, incolarumque moribus & Doctrinâ; tum de capro hædos lactante. Sociorum perpetuò memor preces eorum exponit. Pag. 270

EPISTOLA XVIII.

Joanni III. Regi Lusitanicæ.

Regi Societatis Patrono Joannem de Villacondea impensè commendat: Apostolicâ libertate Indiæ statum exponit, suumque de propaganda fide consilium, enumeratis periculis. Propagandæ fidei Socios efflagitat, labores suos recenset, Indiæ Episcopum, & Cocinensem Proepiscopum magnopere laudat. 283

EPISTOLA XIX.

R. P. Ignatio Lojolæ.

Petit virum, a quo excitetur; idoneos item operarios, & jam pridem postulata. De consilio Japoniam adeundi, Superiores Sociis ubique præficiendi, precumque desiderio, quibus ipse juvetur. 295

EPISTOLA XX.

M. Simoni Roderico.

Egregios concionatores postulat, probatosque operarios: saluberrimum consilium Regi dandum, ratioque fidei ab eodem propagandæ. 297

EPISTOLA XXI.

Societati Romam.

De rebus a se gestis in Amboino, Moluco, et Maurica; iterum in Moluco, Amboino, et Malacæ: ubi multa de illarum gentium moribus, et naturâ cæli; de Moluci Rege, et Saracenis. Socii e Malaca in Molucum missi, Malacensiumque in Xaverium studium. Optimi de Japonia nuntii, mercator Lusitanus et Anger Japon. In summis periculis Petrum Fabrum nominatim implorat, Societatis Jesu continue memor: tardum ac difficile literarium commercium. Pag. 302

EPISTOLA XXII.

PP. Societatis J. oram Travancoris excolentibus.

De baptizandis infantibus, & erudiendis pueris: tum de viris ac mulieribus instituendis, castigandis, conciliandis. De Symboli declaratione, & eleemosynarum distributione: de visitatione infirmorum, atque sepeliendi ratione; tum de pueris ægrotantibus, de litigantium concordia, pœnisque delinquentium. Tuendos indigenas, Malabares Sacerdotes curandos, Præfectum Lusitanosque omnes demerendos: familiaris sermonis & literarum argumenta, nec non in Superiores observantia. 319

EPISTOLA XXIII.

Jacobò Pereriæ.

De studio bonæ conscientiæ, ac de duobus Sociis Malacam missis.

329
EPI-

EPISTOLA XXIV.

P. Francisco Henrico.

*Consolatur magnis laboribus parum proficientem ;
Dæmonisque fraudes aperit aliò migrare sua-
dentis .*

Pag. 331

EPISTOLA XXV.

P. Ignatio Martino Soc. Jesu.

*De Collegio Villæ-vitiosæ ac de fratre Rochò Mar-
tinio febribus laborante .*

333

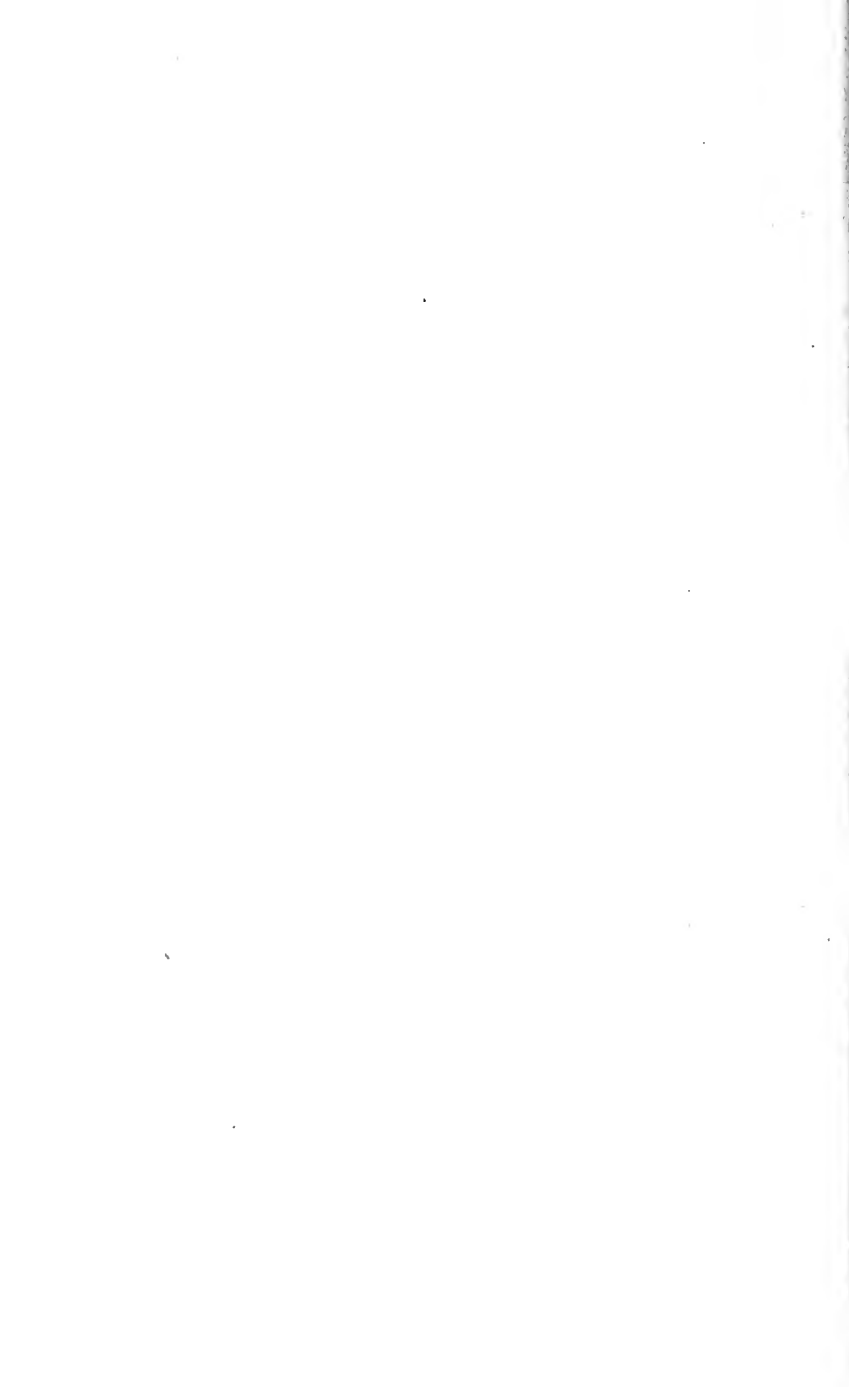
V I D I T

Don Josephus de Bonis Clericus Regularis Sancti Pauli, & in Ecclesia Metropolitana Bononiæ Pœnitentiarius pro Eminentissimo ac Reverendissimo Domino D Andrea Cardinali Joannetto Ordinis Sancti Benedicti Congregationis Camaldulensis, Archiepiscopo Bononiæ, & Sacri Romani Imperii Principe.

Die 2. Augusti 1795.

I M P R I M A T U R .

Fr. Aloysius Maria Ceruti Sacræ Theologiæ Magister, Vicarius Generalis Sancti Officii Bononiæ.

**Mary D. Reiss Library
Loyola Seminary
Shrub Oak, New York**

BX8319.X36 1795 v. 1
Francisco Xavier, Saint

Xaverii AEpist

